ประวัติเมืองอุบลราชธานี

สำนวนอีสาน

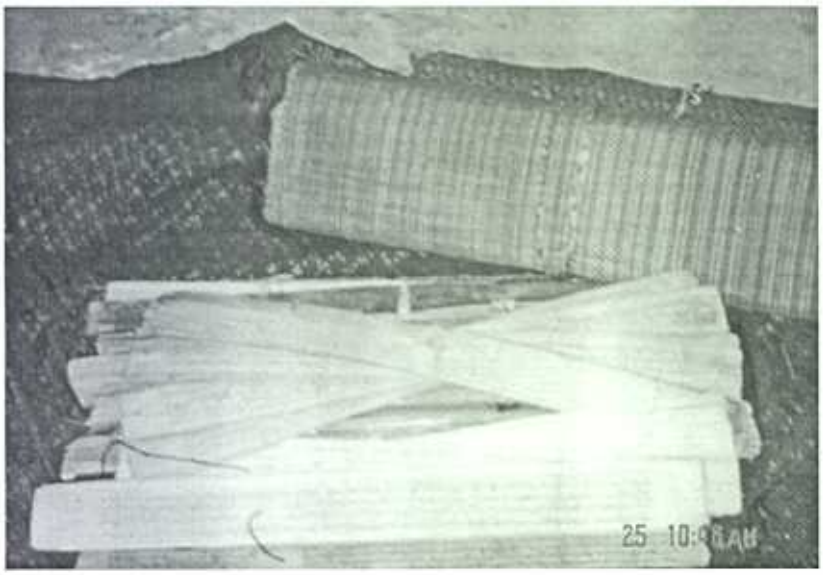

อรทัย เลียงจินดาถาวร

โสรัจ นามอ่อน

งานข้อมูลท้องถิ่น
ฝ่ายหอสมุด
สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
กันยายน 2546

ได้รับงบสนับสนุนการดำเนินงาน
จากแผนงานทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
ประจำปี พ.ศ. 2545-46
ISBN 974-609-182-4

Ubon Ratchathani University
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

ประกาศคุณูปการ

ในการดำเนินงาน ผู้เขียนประสบปัญหาอย่างมากในการติดตามหาต้นฉบับหนังสือใบลานเรื่องประวัติเมืองอุบล ทราบว่ามีที่วัดหนองเรือ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี ก็ได้ไปสอบถามปรากฏว่ามีอยู่ 2 ผูก ไม่จบเรื่อง จึงได้ไปสอบถามคุณพ่อบำเพ็ญ ณ อุบล ก็มีอยู่ 2 ผูก เช่นกัน และผู้เขียนก็ได้พยายามไปสอบถามวัดอื่น ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี ตามคำแนะนำของพระอาจารย์จากวัดที่ได้ไปสอบถาม จนกระทั่งไปพบหนังสือเรื่องประวัติเมืองอุบลราชธานี ลำนวน อิสาณคัดจากใบลานของพระราชรัตโนบล เจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานีที่ท่านได้ถอดความมาจากต้นฉบับหนังสือใบลาน ผู้เขียนจึงได้ใช้ผลงานของท่านเป็นต้นฉบับควบคู่กับหนังสือใบลาน 2 ผูกที่ยืมมาจากวัดหนองเรือ

จึงกราบนมัสการพระราชรัตโนบลเป็นอย่างสูง และกราบนมัสการท่านเจ้าอาวาสวัดหนองเรือที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการให้ยืมหนังสือประวัติเมืองอุบล ขอขอบคุณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติอุบลราชธานีที่อนุเคราะห์ภาพประกอบเรื่อง และขอขอบพระคุณผู้ที่ให้ข้อมูลทุกท่านที่ให้ความสะดวกและความร่วมมือจนการดำเนินงานสำเร็จลุล่วงด้วยดี

คุณความดีและคุณประโยชน์ต่าง ๆ อันเกิดจากการดำเนินงาน ข้าพเจ้าขอมอบแด่บรรพชนชาวอีสาน พระราชรัตโนบล บุพการีและผู้มีพระคุณทุกท่าน และหวังว่าผลงานนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป

กราบขอบพระคุณ

พระราชรัตโนบล อดีตเจ้าอาวาสวัดทุ่งศรีเมือง
อดีตเจ้าคณะจังหวัดอุบลราชธานี

ท่านเจ้าคุณสุนทรธรรมธาดา เจ้าอาวาสวัดศรีษะเกษ
รองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย
ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

พระเทพบัณฑิต (ศรีจันทร์ บุญญรโต) เจ้าอาวาสวัดบึงพระลานชัย
เจ้าคณะจังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอเมืองจังหวัดร้อยเอ็ด

พระครูอุดมสีลาธิคุณ
เจ้าอาวาสวัดอุฒาจารย์ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร

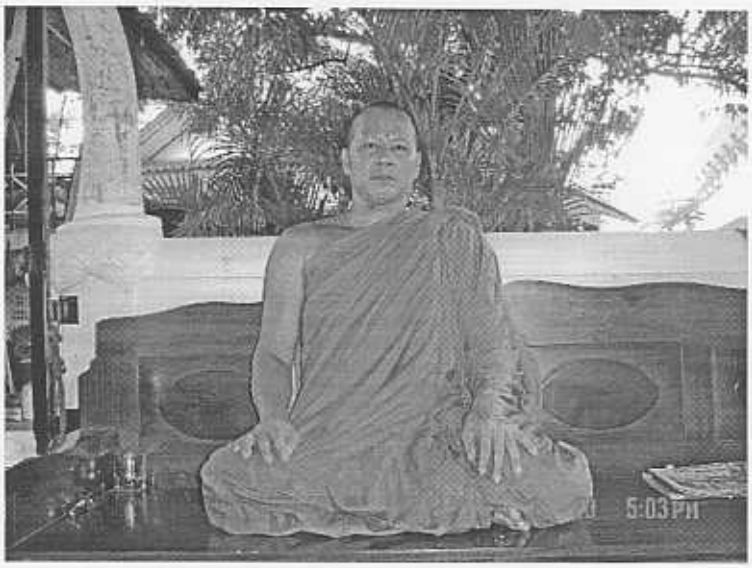

พระครูอนุรักษ์วรดิตถ์ เจ้าอาวาสวัดสิงห์ท่า
เจ้าคณะอำเภอเมือง จังหวัดยโสธร

เจ้าอาวาสวัดหินโงม อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย

พ่อใหญ่จารย์สม สายแวว อายุ 92 ปี
ให้ความอนุเคราะห์ข้อมูลประวัติเมืองอุบลราชธานี

นายสม สุนทราวงศ์ อายุ 75 ปี
ให้ข้อมูลเรื่องเมืองเก่าดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี

ครอบครัวนายชำรง สุริยุทธ
ช่วยอนุเคราะห์ให้ข้อมูลและนำทางในจังหวัดหนองคาย

ครอบครัวนายวิไลศักดิ์ นางใจอารีย์ จุลสม
ช่วยอนุเคราะห์นำทางไปบ่อพันขัน

สารบัญ

ประวัติเมืองอุบลราชธานีอักษรตัวธรรม	1
กลอนประวัติเมืองอุบลราชธานี	109
ประวัติเมืองอุบลราชธานี บทนำ	317
ด้านประวัติศาสตร์	317
ด้านการศึกษา	319
ด้านการปกครอง	322
ตำแหน่งพระตา	324
ตำแหน่งพระวอ	327
สาเหตุพระตาอพยพหนีจากเวียงจันทน์	327
เตรียมการอพยพจากเวียงจันทน์	328
วันเดือนปีที่อพยพ	328
กองครัว 4 กอง	329
จัดกระบวนทัพ 6 กอง	329
ถึงหนองบัวลำภู	331
เขตภูเวียง	331
เขตน้ำก่ำสงคราม	332
เขตหนองบัวลุ่มภู	334
บ่าวสาวสั่งลาก่อนจากกัน	336
หลังอพยพแล้ว	336
ทัพเวียงจันทน์ยกมาตี ครั้งที่ 1	337
พระวอจัดทัพรับศึกครั้งที่ 1	338
พระวอวางกลศึก	339
กองทัพเวียงจันทน์แตกพ่ายกลับ	340
กองทัพเวียงจันทน์ยกมาตี ครั้งที่ 2	341
กองซุ่มซ้อนของพระวอ	341
กองทัพเวียงจันทน์แตกพ่าย ครั้งที่ 2	342
พระวอเคลื่อนทัพกลับเข้าเมืองหนองบัวลุ่มภู	343
พระตาจัดขบวนต้อนรับ	343

บำเหน็จความชอบ	343
เวียงจันทน์ยกกองทัพมาตี ครั้งที่ 3	345
กองทัพ 2 ฝ่าย ประจัญหน้าตะลุมบอนกัน	346
ศึกชนช้างครั้งยิ่งใหญ่	346
พระวอชนะศึกยกทัพกลับเข้าเมือง	347
เวียงจันทน์ขอทัพเชียงใหม่ช่วยทำศึก	348
พระตาเตรียมรับศึกทั้งที่ 4 และอพยพไพร่พล	349
กาพย์ด่าทหารเมืองเชียงใหม่	351
พระตาหยุดพักไพร่พลที่บ้านหินโงม	353
พระตาตั้งไพร่พลที่บ้านดู่-บ้านแกใกล้เมืองจำปาศักดิ์	356
ทัพเวียงจันทน์ยกมาตีครั้งที่ 5	358
พระวอขันอาสาเป็นทัพหน้า	358
พระวอเสียชีวิตในสนามรบ	361
พระตาแต่งสาส์นขอทัพพระเจ้าตากมาช่วย	362
พระเจ้าตากให้พระยาจักรีคุมทัพมาช่วย	364
พระยาจักรีและทัพพระตาเคลื่อนทัพเข้าตีจำปาศักดิ์	364
ท้าวคำผงร่วมกับทัพพระเจ้าตากไปตีเวียงจันทน์	365
อัญเชิญพระบางและพระแก้วมรกตมากรุงธนบุรี	366
พระตาสั่งเสียลูกหลานก่อนตาย	366
ท้าวคำผงจัดงานศพพระตาพระวอ	367
อพยพไพร่พลไปดอนมดแดง	371
ย้ายจากดอนมดแดงมาที่ท่าวังหิน	373
ตัวเมืองอุบลและท้าวคำผงเป็นพระปทุมราชวงศาเจ้าเมือง	374
อุบลราชธานียุคราชวงศ์จักรี	375
ขบถเชียงแก้วยึดเมืองจำปาศักดิ์	375
ปราบขบถเชียงแก้ว	376
พระประทุมราชวงศาสิ้นพระชนม์	377
อนุสาวรีย์พระประทุมราชวงศา	378
โอรสธิดาพระประทุมวงศา	378
ตั้งเจ้าเมืองอุบลคนที่ 2 และกรมการเมือง	378
ขอตั้งบ้านกงพะเนียงเป็นเมืองเขมราฐ	378

ขอตั้งบ้านสิงห์ท่าเป็นเมืองยโสธร	379
เลื่อนและตั้งกรมการเมืองอุบลเพิ่ม	380
เจ้าเมืองจำปาศักดิ์ถึงแก่กรรม	380
ตั้งเจ้าหมาน้อยเป็นเจ้าเมืองจำปาศักดิ์	380
อุปราชสุดตาถึงแก่กรรม	380
เลื่อนและแต่งตั้งกรมการเมืองอุบล	381
อุปราชหำถึงแก่กรรม	381
เลื่อนตำแหน่งกรมการเมืองอุบล	381
ขบถสาเขียดโง้ง	381
พระพรหมยกทัพไปปราบขบถสาเขียดโง้ง	382
เจ้าอนุเวียงจันทน์จับสาเขียดโง้งได้	382
เจ้าโย้เป็นเจ้าเมืองจำปาศักดิ์	382
เจ้าอนุเวียงจันทน์แข็งเมือง	383
เจ้าโย้นครจำปาศักดิ์ยกทัพมาตีอุบลฯ	383
ทัพกรุงเทพยกมาตีเจ้าอนุและเจ้าโย้	383
ศึกขี้หนอนเจ้าโย้	384
พระยาราชสุภาวดียกทัพไปตีเวียงจันทน์	384
ราชบุตรหมาคำถึงแก่กรรม	385
พระพรหมราชวงศา (ท้าวพรหม) ถึงแก่กรรม	385
แต่งตั้งอุปราชกุทองเป็นพระประทุมราชวงศา	386
อุปราชแก่นถึงแก่กรรม	386
ตั้งบ้านหม้อเป็นเมืองอำนาจ	386
ตั้งกรมการเมืองอุบล	386
ยุคพระประทุมราชวงศา (กุทอง)	386
พระประทุมราชวงศาสอนลูก	387
ตั้งพิบูล มหาชนะชัย สะพือเป็นเมือง	387
พระประทุมราชวงศา (กุทอง) ถึงแก่กรรม	388
ตั้งเมืองชานุมาน เสนานิคม และคำเขื่อนแก้ว	389
เจ้าครองอุบลทะเลาะกันเอง	389
อุปราชโทถึงแก่กรรม	390
อุปราชจันชุมภูถึงแก่กรรม	390

บรรณานุกรม 394
ประวัติผู้เรียบเรียง 395

๑.

ปถ์ตีเหิฺ้กาปิล

ฮู้ถะม่ะหะกาล

• ฮู้เมื่ อาย์กฏิฐะปฐม ฮ่างปาฐะกาเถ ถ์ฬ่ายอุส์เพ็ม

ฬูอุกาฐีเกฺ ฆ์ฆ์ฆีฐูฬไถฆาฆาฐาฐาฐูปา กาถ์ถ์ปูเฆ็ฆาฆ์ฆ์ฆ์

ฆ์ไอฬ่าฆ์ฆ์ฆ์

อาย์กาถ์ฐ์ไฬ่ กาถาเหฺปิฐ์ถา ฐ์ฬ่าฆาอุฬ่าถาฐ์ฆ์ฆ์ฆ์

ฆีเฐีฺเฐีฺฬีกาถ์ฐีฆาฆาถาฬ่าถาเถ่ ฐูฆ์ฬ่าฐ์ปีเฐูอุถ์ฬ่าฬีฆีฆ์ฆ์ฆ์

อาย์กาฐูอาไฬ่ กาถาเหกูปา ฐ์ฬ่าอาอุฬ่าฆ์ฆูฐูฐูฆ์

ฆ์ไฐ์เอาไอ ฆีฐูถ์ไฬ่ฬีฬูฆีฬูอาอิ ฆ์อุกีฬ่าฆ์ฆ์ไอ ฆีฆีฬ่าถูฆ์ฆ์

ฆีฬ่าอาฐูฬ่ ฆีฬูอาถ์ไฐ์อุฐูฆ์ เอาไฬ่ฬูปาฆ์ฆ์ฐูฬ่ เอาไอฬ่าฆาฐูฆ์

อ์ฐีฬ่าฬีฆีฐีฆ์ ไฬ่ฬูฆ์ฆาถ์ไฬ่กาเหฺฆีฐ์ฆ์ ฆาฐูฆ์ถ์ฆ์ฬ่าเฐีฺฬูฬูฐูฆีอ์ เฬ่ฐูอุ

๒

ถ้ำผาแด่นได๋

๑ ปู่ได๋ลงไปเอาก้วยกู้ตี๋หมากปึ๋งแป้งแล้ว ไปหาเฒ่าหูเราะแม่หมาหน่วยได๋ เฒ่าคิดไปหาตี๋ ปู่ลงมาแม่นเด็กเจ้าเมืองแต่ เว่าไปเมื่องเมืองเลยเลิงเลิงไปหาเฒ่าเด้ เว่าเอาไปเกิ่งเมื่องเด้ ก็เลยเว่าตอบไปว่าเมื่องเด้ ก็ลงมาเอาตี๋ตอบเมื่องเด้

๓

ตำนานหนุกโตา

๑ ผู้ใด อ่านฟังบูชาเทอญ ผู้ใดโตาเฒ่าหนู เป็นเพื่อนเกิดแก่กัน
มาเรียนขอเป็นศิษย์ เขาก็ให้ตามเข้าไปในป่าช้าผีดิบ เป็นที่ตายโหงตายห่า
ป่าช้าแห่งนี้ ตกกลางคืนเสียงดังเหมือนฟ้าผ่า ดินไหวสะเทือนลั่น
เกาะเกี่ยวกันไปเหมือนจะล้ม ตกมาถึงเที่ยงคืนจึงได้ยินเสียงเหมือนฟ้าผ่า
ดินไหวสะเทือนลั่น ผีดิบลุกขึ้นมาเป็นอันมาก ตกกลางวันเป็นเสือ
ตกกลางคืนเป็นผี ๔ ตัว ด้วยกัน

๔

ตำนานหนองบัว

๏ ฝ่ายว่าเจ้าอุ ปฐมกัปนั้นมา ครั้งพระพุทธเจ้าของเรานี้ ได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้ประกาศพระศาสนาโปรดสัตว์ทั้งหลาย ให้ได้ข้ามพ้นจากวัฏสงสารนี้ ครั้งนั้นมีพระยาองค์หนึ่งชื่อว่าพระยาสุวรรณภิงคาร ได้ครองเมืองสุวรรณภูมิ มีพระราชโอรสองค์หนึ่งชื่อว่าเจ้าสุวรรณสังขาร ได้ครองเมืองหนองบัวลำภู ได้ไปเที่ยวป่าล่าเนื้อ ได้ไปพบกับนางนาคีตนหนึ่งชื่อว่านางสุวรรณกุมารี ได้ลักลอบเป็นชู้กันแล้วนางก็ตั้งครรภ์ขึ้น

๕

ฮาเหตุล่าไหถ้ำตาถ้ำปู่ขอวัยถ้ำ

๑ ถ้ำท่ำมีฮาวไฮ้ ขุตาถ้ำปู่ฮู้ เผิ้ถ้ำตาปู่ขอท่ำตู๋ ถ้ำไปสู่เมือ
ยืมฮอดลาวคำ ปู่ถ้ำไหเหม่ห่ำเหิ้ ฮอดเผิ้นี้ไล้ ท่ำปู่หาท่ำขอถ้ำเผิ้นี้
ท่ำบ่ เฮ็ดกิปู่ถ้ำเจ้าฮอดลาว ลาถ้ำเอิ้นหื้อเผิ้ถ้ำเอ้ยลาวคำปู่
เหยหาผิ้นี้หาไล้ลาวหู้ เผิ้ถ้ำตาปู่ท่ำลาวเอ้ ถ้ำตาสาเอ ว่าถ้ำเอ
เหิ้ท่ำ นี้เอาผิ้นี้ท่ำเหาเกิ้เหาเอ ตู้เอาท่ำเหม่ฮ ผิ้ถ้ำเอาปีท่ำ
ถ้ำบ่เกิ้ผิ้เหิ้ เลิ้ยหื้อเผิ้เลาท

๗

ปู่ได้ ปาฏิหาริย์ ถือเหตุเอาเป็นครู เห็นว่าอันนี้ไม่ดี ก่อนที่จะได้ตาย ก็ได้ตามลูกหลาน เข้าเฝ้าพร้อมกันแล้ว ก็ได้ถามถึงเรื่องราวต่างๆ ที่ตนจะตายนี้ ก็ได้ตักเตือนสั่งสอนลูกหลานเหล่านั้นว่า ให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ให้ตั้งอยู่ในความสามัคคี ให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ฝ่ายเจ้าเมืองเขมราฐ ก็ได้ทราบข่าวว่า เจ้าพิมพิสารจะตาย ก็ให้ราชบุตรมาหาเจ้าพิมพิสาร ที่เมืองอุบล ครั้นราชบุตรมาถึงแล้ว ก็ได้ถามถึงเรื่องราวต่างๆ ว่าเป็นอย่างไร เจ้าพิมพิสารก็ได้บอกเล่าเรื่องราวต่างๆ ให้ราชบุตรฟังทุกประการ ราชบุตรก็ได้ตักเตือนสั่งสอนพี่น้องลูกหลานให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม ให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ครั้นเสร็จแล้ว ก็ได้ลาเจ้าพิมพิสารกลับไปเมืองเขมราฐ

๗

ตรุษการกิจฉบับ

๏ ไทยเราการกุลีกาลิตีเถลิง เดือนไทยอัฐ อิฐอีหุเรา ไทยเราการกุ
หาฤาลิตีเถิงเถาะ ฮอดเมื่อเกิดกุไทยอิฐอีตุษย่างหุง ฮีตไทยอัฐอีหาสุกเตา
ปางอิฐอีอ้างมา หุหาเปลี่ยน ฮีตเถาอ้างมาสุกู

๏ ปุเจ็ดปีอีเถิงฮาอิฐ อุกฤาชนาว่า ฮุลงกรณาเป็นเจ้า ปกครองอีปี๋กู่
เฮา: อิฐเพชปีอีเป็นเมิง ตรุษการเกิดอัฐเอิกอิฐ ไทยสุอิฐปุจีกุเกิด
ปีอีอิกเพ ถ้าไทยอัฐเป็นอุบโมา ปางจุ่งฟังเถิงฮาคีฮาอัฐเฮาเถิดเทอาร
ปรหมปีปุกเทอาปุงอัฐ ฤษอิเด่งเถิง เมกฐีปีอิมิดีอิกเป็นอิเอิกอิ
อาลิ การกิอิการีดีเถิง เมาคีอิกเอิกหุเปลี่ยอา ตาไทยอุกาเฟ
เอิกเอิกปีเป็น อิปุดีอิกเทปีกเป็นเอิก หุปุเด็นอัฐปรหมาไทยเทอาหุ้น
หาง ปุอีกิเถิงฮาคีฮาอิกเป็นอิกา เด็กเปลี่ยนเทอาหุ้นเทอาเอิกเอิกเท
อิกเอิกเทปุเด็นเทอาตุกเอิกปีอิ

๓๖

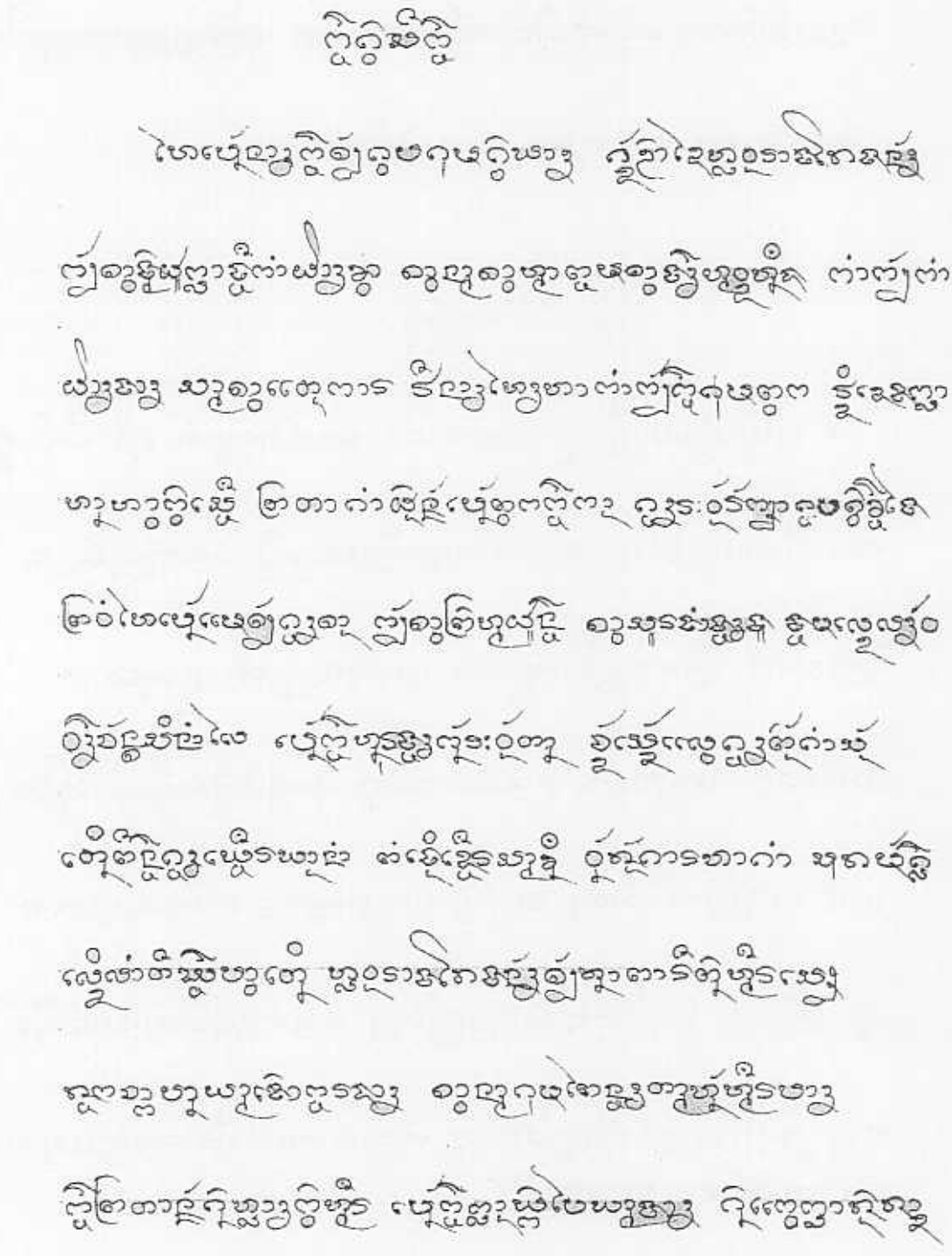

๙

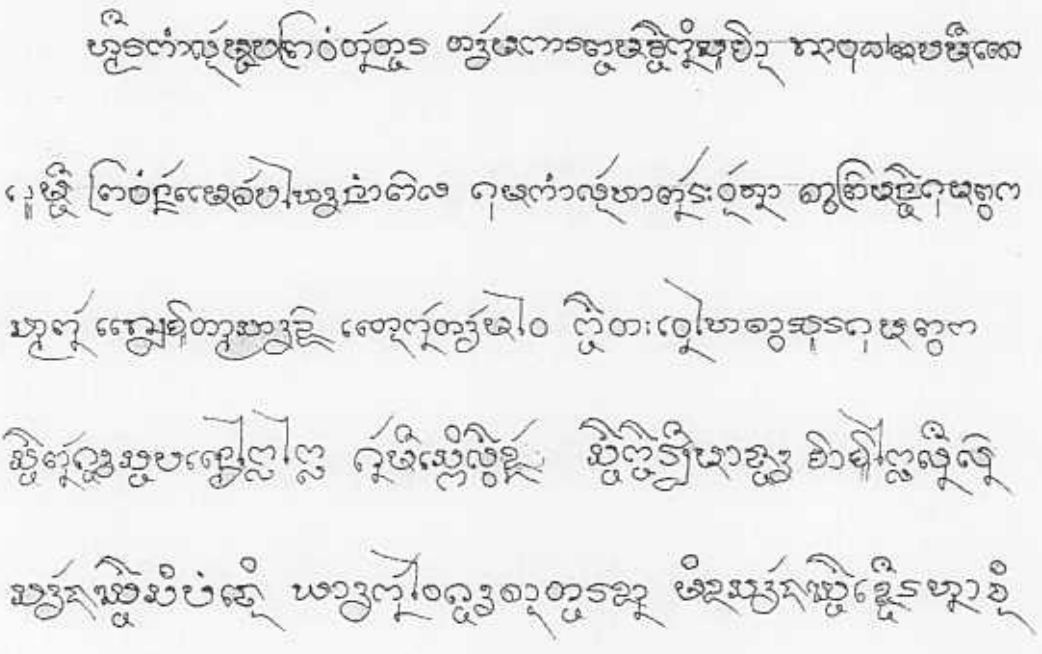

๑๐

ปัจฉิมภาคต้น

ปัจฉิมยามต้นราตรีนั้น ผู้มีฤทธิ์เหาะเหินมาบ่อยๆ ก็มาถึงพระสาสดาผู้ทรงพระคุณเจ้าแล้ว ยืนอยู่ในที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นถึงแล้วก็ถวายบังคมพระบาทยุคลของพระสาสดาแล้ว ก็ยืนประคองอัญชลีอยู่ในที่สมควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นยืนอยู่ในที่สมควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ก็ทูลถามพระสาสดาว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ทั้งหลายมาแล้วในที่นี้ ก็เพื่อจะถามปัญหาในสำนักของพระองค์ ขอพระองค์ผู้เจริญ จงทรงพยากรณ์ปัญหานั้นแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายเถิด ขอพระองค์ผู้เจริญ จงทรงพยากรณ์ปัญหานั้นแก่ข้าพระองค์ทั้งหลายเถิด

๑๗

ฝ่ายพ่อเณรอยู่เฝ้าพระมหาธาตุ ปาฏิหาริย์ต่างๆ ปาฏิหาริย์ต่างๆ ก็บังเกิดมีมาเป็นอัศจรรย์ ผู้คนมาสักการบูชาพระธาตุเป็นอันมาก ครั้นเวลาเพลแล้วก็ฉันภัตตาหาร ครั้นฉันแล้วก็ล้างบาตรเช็ดบาตรแล้วก็เข้าที่ภาวนา ครั้นเวลาค่ำก็ลงนอนในที่ของตน ครั้นรุ่งขึ้นเวลาเช้าก็ลุกขึ้นล้างหน้าแล้วก็ออกบิณฑบาตรตามเคย ครั้นได้ภัตตาหารแล้วก็กลับมาฉันในที่ของตน ครั้นฉันแล้วก็ล้างบาตรเช็ดบาตรแล้วก็เข้าที่ภาวนาตามเคย

๑๒

ตำนานปู่สังขมาก

ต่อมาเมื่อพระเจ้าสุริยวงศาธิราชได้ครองราชสมบัติในเมืองจำปาศักดิ์ ได้ทรงมีพระราชโองการให้ขุนนางผู้ใหญ่ไปเกณฑ์ไพร่พลมาสร้างเมืองใหม่ขึ้นที่ดอนมูลเหล็กแดง ให้ชื่อว่าเมืองเดชอุดม ครั้นสร้างเมืองเสร็จแล้วก็ได้ทรงแต่งตั้งให้ท้าวโสมพะมิตรเป็นเจ้าเมืองเดชอุดม ท้าวโสมพะมิตรได้ทรงแต่งตั้งให้ท้าวสุวรรณภักดีเป็นอุปฮาด ท้าวสุวรรณภักดีได้ทรงแต่งตั้งให้ท้าวสุวรรณสารเป็นราชวงศ์ ท้าวสุวรรณสารได้ทรงแต่งตั้งให้ท้าวสุวรรณกัลยาเป็นราชบุตร ครั้นต่อมาเมื่อท้าวโสมพะมิตรถึงแก่กรรมแล้ว ท้าวสุวรรณภักดีก็ได้ขึ้นครองเมืองเดชอุดมสืบต่อมา ครั้นต่อมาเมื่อท้าวสุวรรณภักดีถึงแก่กรรมแล้ว ท้าวสุวรรณสารก็ได้ขึ้นครองเมืองเดชอุดมสืบต่อมา ครั้นต่อมาเมื่อท้าวสุวรรณสารถึงแก่กรรมแล้ว ท้าวสุวรรณกัลยาก็ได้ขึ้นครองเมืองเดชอุดมสืบต่อมา ครั้นต่อมาเมื่อท้าวสุวรรณกัลยาถึงแก่กรรมแล้ว ท้าวสุวรรณสารก็ได้ขึ้นครองเมืองเดชอุดมสืบต่อมา

๑๗

ขอขอบคุณ

ผู้ที่ให้ความช่วยเหลือในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ ขอขอบคุณ ท่านเจ้าอาวาสวัดทุ่งศรีเมือง ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ในการใช้สถานที่ในการจัดทำหนังสือเล่มนี้ ขอขอบคุณ ท่านเจ้าอาวาสวัดป่าศรีอุบลราชธานี

๑๔

ฝูงเจ้าท้าวสิกกิ๋ง

ฮ่อหุ้กฮ่อหิก่า ทุรทาวตะอุฏฐา ไกฏฐาลิโปหฺมาไฉหาวุ้ ฏิฐิมาฆาหฺฐุ ฝ่าสิกกิ๋งเจ้าไหฺ้ ถ้าเต่ปฏิมะเถาฝ่าหะ ฐุ้ ฆาอาวุฆ้ำฏา ปุฏะเอุ้อุ้ฏฐุ ไฉฝ่าถ้าสิกกิ๋งปั้กฐุ้ปั๊ บาเฝ้กี้ เฝ้หฺมาฆ้ำเถาฆกี้ ฐุ้ฆาอาฆะมุ้ยุ้ไฉบาไหฺ้ไหฺ้ ฆุ้ฏเฝ้ฐุ้ฏาคะกาเปิ๊ฐุ้เยุ้ ฐุ้ฆาเฆ่ กุไกิ๋งเฝ้หฺมา ป่ไฉอุฏฐาฆาฏฐุ เอุ้ฏ้ฮ่อหาบาฐุ เฝ้อุเกิ๋าไปต่ฏาเฝ้ปุฏฐุ เฝ้ฐุ้หฺ้ฏเฝ้ปาฐุ้ปุ๊ เฝ้ฆาไฉฝ่าเฝ้ฏ่ปฏ่ ฝ่เฝ้หฺมาฐุเฝ้ ฮ่เถาฆุ้ปุฏหฺ้ ฐุ้เฝ้กาฆุ้ฆา ฆาปุ๊เฝ้ ๆ

๑๕

เพื่อผู้ใดตายไปแล้วก็ดี ไพร่ทะหารก็ดี ขุนนางก็ดี ขึ้นไปบนฟ้าแล้ว ก็ให้ไปเกิดเป็นเทวดาอยู่ในสวรรค์ชั้นฉกามาพจรเทวโลก ชั้นดาวดึงส์ ชั้นยามา ชั้นดุสิต ชั้นนิมมานรดี ชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ชั้นพรหมโลกทั้งหลาย ชั้นรูปพรหม ชั้นอรูปพรหม ชั้นสุทธาวาส ชั้นอสัญญีสัตตา ชั้นเนวสัญญานาสัญญา ชั้นอนาคามี ชั้นสกิทาคามี ชั้นโสดาบัน ชั้นพระอรหันต์ ชั้นพระปัจเจกโพธิญาณ ชั้นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้ไปเกิดในชั้นนั้นๆ ทั้งสิ้น ถ้าผู้ใดตายไปแล้วไม่ได้ไปเกิดในชั้นฟ้าทั้งหลายนั้น ก็ให้ไปเกิดในนรกอเวจีมหานรกโน้น ชั้นนี้ ชั้นนั้น ชั้นโน้น ชั้นนี้ ชั้นนั้น ชั้นโน้น ชั้นนี้ ชั้นนั้น ชั้น

๑๕

ปวงพ่อมั่นลาดูธรรมกลับ

เมื่อนั้นพระอาจารย์มั่นภูริทัตตเถระเจ้า ก็ได้ลาพระอาจารย์มั่นกลับมาสู่ถิ่นฐานบ้านเกิดเมืองนอนของตน ครั้นมาถึงแล้วก็ได้พักอยู่ในป่าช้าใกล้บ้านเชียงใหม่ ท่านได้ปรารภความเพียรเป็นอันดี ได้ดำเนินจิตตภาวนาเป็นอันมาก ก็ได้ปรากฏมีเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายมาฟังธรรมเป็นอันมาก ครั้นนานมาก็ได้ปรากฏมีเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายมาฟังธรรมเป็นอันมาก ครั้นนานมาก็ได้ปรากฏมีเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายมาฟังธรรมเป็นอันมาก ครั้นนานมาก็ได้ปรากฏมีเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายมาฟังธรรมเป็นอันมาก

๑๗

ลาปฏิสันถารหล่ะกำล่ะเผ ไพร่ไมตุสาหล่าบ่สามหล่ะ ฝูงฝีฝีเฮ็ดกะ
ตาบหาเผิ่งตุกาไร รู้มหรือ บะญิ่งไปหาบ่ล่วงฝู เถ่ เอรพ่อ
เซ่าหงไพรู้มหา หาญกล้าหาไกร หาญกิดเอหล่ะกวดอ่า
หลอ่าญาติกล้าไกลาเผย์ เอรเก็งไปหาหล่ะหยังสิ หาไปหาย
เลอ กุสิลล่าสุราเณตี หงตีเดียวญิ่ เหิาหาอุ่งอุ่ง หงตีหา
อ่ไพหมีอุ่งอาเณ่อล่าอ่าไฝ เผย์อไพเก็งว่า หาเผาไปหา ปรารก
รู้กไพหาญอุ่งอ๋หาล่ บ่ไพญิ่งหงตีสิ สิไพเผกล่าเผ่อ ญิ่งไพเณ่อล่า
รู้ไรพหล่ะรู้กรู้ หาหูหล่งหู่กรอรกรรพหาญ หาญสิล่ะหาหูหา
รู้พญ ญิ่งสู่ ๆ

๑๗

ฝูงสุดท้ายมีช้างเผือกสองตัว มีงาสองข้างยาวงามดังงาช้างเผือกตัวผู้ ปรากฏว่าพระยาหงสาวดีได้ส่งมาถวายพระเจ้าสามพระยา เมื่อพระเจ้าสามพระยาได้ช้างเผือกทั้งสองตัวแล้ว ก็ทรงพระโสมนัสยินดีเป็นอันมาก ครั้นต่อมาภายหลังพระเจ้าสามพระยาได้ทรงพระราชดำริว่า ช้างเผือกทั้งสองตัวนี้ เป็นช้างที่ดีมีคุณสมบัติสูงกว่าช้างทั้งปวง ควรที่จะได้ไว้เป็นพาหนะแก่พระองค์ จึงได้ทรงพระราชทานช้างเผือกตัวเมียให้แก่พระยาเชียงใหม่ ส่วนช้างเผือกตัวผู้นั้นพระองค์ได้ทรงขี่ไปในการสงครามตลอดมา ครั้นต่อมาภายหลังพระเจ้าสามพระยาได้ทรงพระราชดำริว่า ช้างเผือกตัวนี้เป็นช้างที่ดีมีคุณสมบัติสูงกว่าช้างทั้งปวง ควรที่จะได้ไว้เป็นพาหนะแก่พระองค์ จึงได้ทรงพระราชทานช้างเผือกตัวเมียให้แก่พระยาเชียงใหม่ ส่วนช้างเผือกตัวผู้นั้นพระองค์ได้ทรงขี่ไปในการสงครามตลอดมา ครั้นต่อมาภายหลังพระเจ้าสามพระยาได้ทรงพระราชดำริว่า ช้างเผือกตัวนี้เป็นช้างที่ดีมีคุณสมบัติสูงกว่าช้างทั้งปวง ควรที่จะได้ไว้เป็นพาหนะแก่พระองค์ จึงได้ทรงพระราชทานช้างเผือกตัวเมียให้แก่พระยาเชียงใหม่ ส่วนช้างเผือกตัวผู้นั้นพระองค์ได้ทรงขี่ไปในการสงครามตลอดมา

๑๙

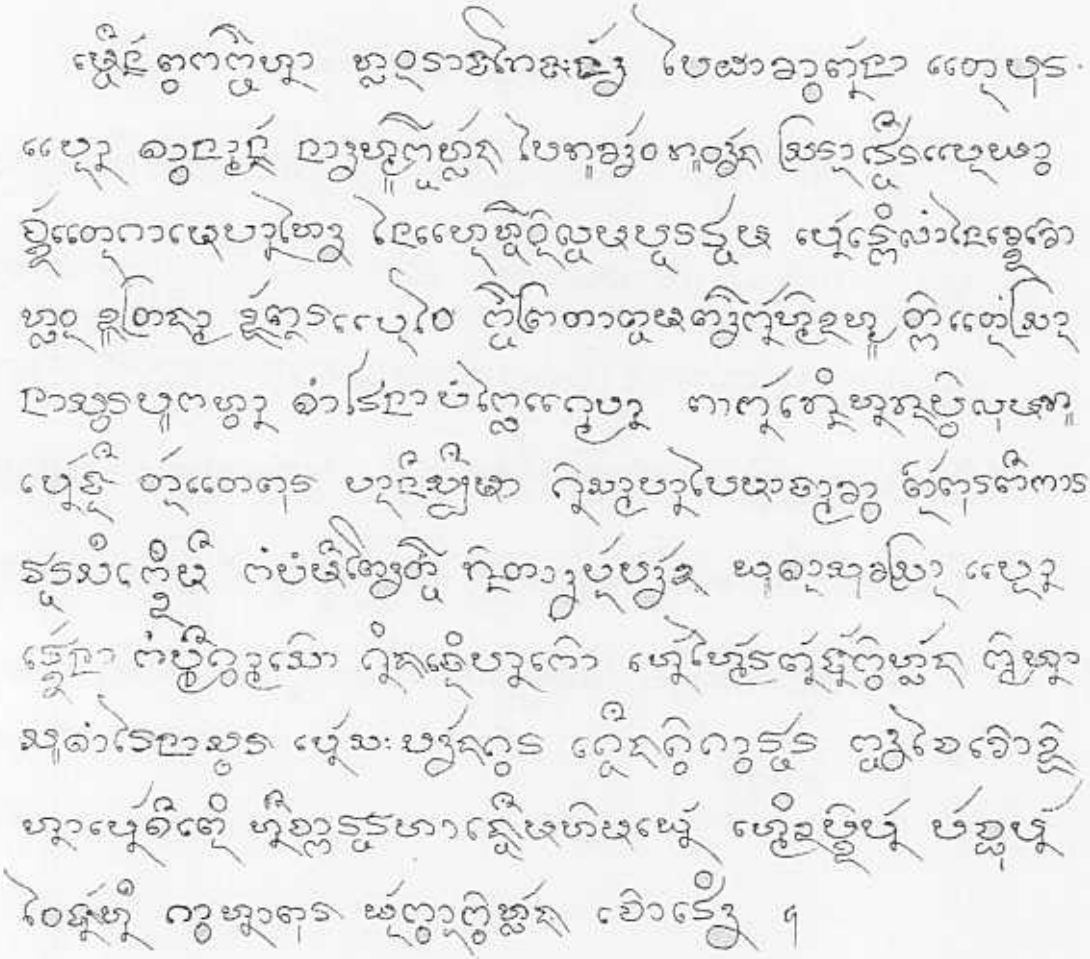

๒๐

ตอนที่ ๑

ปู่ได้ ลูกหลานเหลน ทุกคนก็ขึ้นไปนั่งเฝ้าอยู่ ทุกวันๆ ทั้งกลางวันกลางคืน ไม่ได้ขาดเลย ครั้นถึงวันที่ ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีมะเมีย ตรีศก จุลศักราช ๑๒๔๓ ปู่ก็ได้ถึงแก่กรรม ลูกหลานเหลนก็ได้ทำการฌาปนกิจศพปู่ ตามประเพณีนิยมของชาวไทยเรา ครั้นเสร็จการฌาปนกิจศพปู่แล้ว ลูกหลานเหลนก็ได้ขึ้นไปเก็บเอาอัฐิของปู่ ที่ยังเหลืออยู่ในเชิงตะกอน ลงมาบรรจุไว้ในโกศ ที่ได้เตรียมไว้แล้ว ตั้งไว้ที่บ้านของลูกคนโต ตามประเพณีนิยมของชาวไทยเรา

๒๑

ฝ่ายฝูงคนทั้งหลาย ก็ได้ยินเสียงกลองนั้นดังดุจดังว่าฟ้าจะถล่มทลายลงมา ก็ตกใจกลัวนักหนา ต่างคนต่างก็ตื่นขึ้นมาดูกันทั่วทุกหมู่บ้าน ก็เห็นแต่ลำแสงสว่างพุ่งขึ้นไปในอากาศ ก็ยิ่งตกใจกลัวนักหนา ต่างคนต่างก็ชวนกันมาดูที่ลำแสงนั้น ก็เห็นเป็นรูปเรือนแก้วอันงามวิจิตรตระการ ก็ยิ่งตกใจกลัวนักหนา ต่างคนต่างก็ชวนกันมาดูที่เรือนแก้วนั้น ก็เห็นเป็นรูปเทวดาทั้งหลายมีรูปร่างงามวิจิตรตระการ ก็ยิ่งตกใจกลัวนักหนา ต่างคนต่างก็ชวนกันมาดูที่เทวดาทั้งหลาย

๒๒

ฆ้องไชโย ก็ลงมาตั้งค่ายอยู่ที่ทุ่งศรีเมือง ฝ่ายพระยาแพนก็ยกพลมาตั้งอยู่ที่ทุ่งแสนสุข ฝ่ายเจ้าอนุวงศ์ก็ยกพลมาตั้งอยู่ที่ทุ่งสว่างอารมณ์ ฝ่ายเจ้าราชวงศ์ก็ยกพลมาตั้งอยู่ที่ทุ่งบ้านกอก ฝ่ายเจ้าราชบุตรก็ยกพลมาตั้งอยู่ที่ทุ่งบ้านโนนสูง ฝ่ายเจ้าสุทธิสารก็ยกพลมาตั้งอยู่ที่ทุ่งบ้านโนนสมบูรณ์ ฝ่ายเจ้าราชวรานุวงศ์ก็ยกพลมาตั้งอยู่ที่ทุ่งบ้านโนนสว่าง ฝ่ายเจ้าราชภาคินัยก็ยกพลมาตั้งอยู่ที่ทุ่งบ้านโนนสะอาด ฝ่ายเจ้าราชนิกุลก็ยกพลมาตั้งอยู่ที่ทุ่งบ้านโนนสวรรค์ ฝ่ายเจ้าราชสุภาวดีก็ยกพลมาตั้งอยู่ที่ทุ่งบ้านโนนสวาท ฝ่ายเจ้าราชสัมพันธวงศ์ก็ยกพลมาตั้งอยู่ที่ทุ่งบ้านโนนสำราญ ฝ่ายเจ้าราชสุภาวดีก็ยกพลมาตั้งอยู่ที่ทุ่งบ้านโนนสุขสันต์ ฝ่ายเจ้าราชสัมพันธวงศ์ก็ยกพลมาตั้งอยู่ที่ทุ่งบ้านโนนสุขสันต์

๑๕

ฝูงบ่าวเหตุผู้ใด้ ฮะอีกันดีใจ บ่าวสาวกาวุดตูบกั๋นเข้าใจ
ถูกอกใจกั๋นแล้วแจ้งกั๋นใด เขาก็เฮ็ดพาสาใจดั่งใจ๋ตั๋ว
เขาก็ใจ๋ตอบถามเอาเหตุผู้ใด้ ตั๋วเจ้าเป็นหยังจั่งใจ๋ดั่งนี้
ก็เขาเป็นหญิงสาวบ่ได้ใจ๋ผัวเด้ ตั๋วเจ้าเป็นหยังจั่งใจ๋ดั่งนี้
ก็เขาเป็นหญิงสาวบ่ได้ใจ๋ผัว ใจหาวเป็นใจ๋ตั๋วเดี่ ถ้าเจ้าเป็นใจ๋ตั๋วเขาก็ใจ๋ตั๋วดอก
ถ้าเจ้าเป็นใจ๋ตั๋วแล้วเหตุใด๋ เจ้าก็ถามหาเขาเอาใจ๋ทำ จั่งเจ้าถูกใจตาวู
เป็นเขาเด้อ ถูกหาบ่ถูกใจกั๋นแล้วมาถามหาเขาเอาใจ๋ทำ เขาเป็นคนบ่ถูกใจ๋
กาจเด้อ ถ้าแม่นใจ๋ตั๋วแล้วมาเป็นสามีตั๋วใด๋เป็น หยิงหากเอาใจ๋ตั๋วใด๋
ดีบ่า ก็ถ้าหากเป็นใจ๋ตั๋วแล้วมาเป็นสามีตั๋วใด๋ เป็นหยังเจ้าจั่งเอาใจ๋ตั๋ว
ตาวูเหตุผู้ใด้ดีบ่า ๆ

๗๔

ฉูเหอเปาวมัลๆ ไธ้ปีถีกาวา ไธ้ปีโลณีเปีนุฆาถีเปีโอ เกอ
ฆาเหอกิเกาเกาเกา ถิฆาเอ่มกิเปาเปา สาเกาลิเฮ็อเหอฉูเฉ็ก ฆุฉ
ฆุโอเกาเกาเปาเกาเกา ปีโลเนาเกาเกาเกิเกาเหอเกา เกิเปีเหอเกาเกิเกาเหอ
สาเกา ถีกาเอ็กเกาเฮ็อเกาเกิ สาเกาเหอเกาเกาเกาเกิ เปาเฉาเกาเกาเกาเกาเกาเกา
เกาเกิ ลาเหอเกาเกาเกาเกาเหอ เปาเกิเกาเกาเกาเกา เก่าเกาเกาเกิ เปาเกิเกิ
เกาเกาเกาเกาเกาเ

๑๕

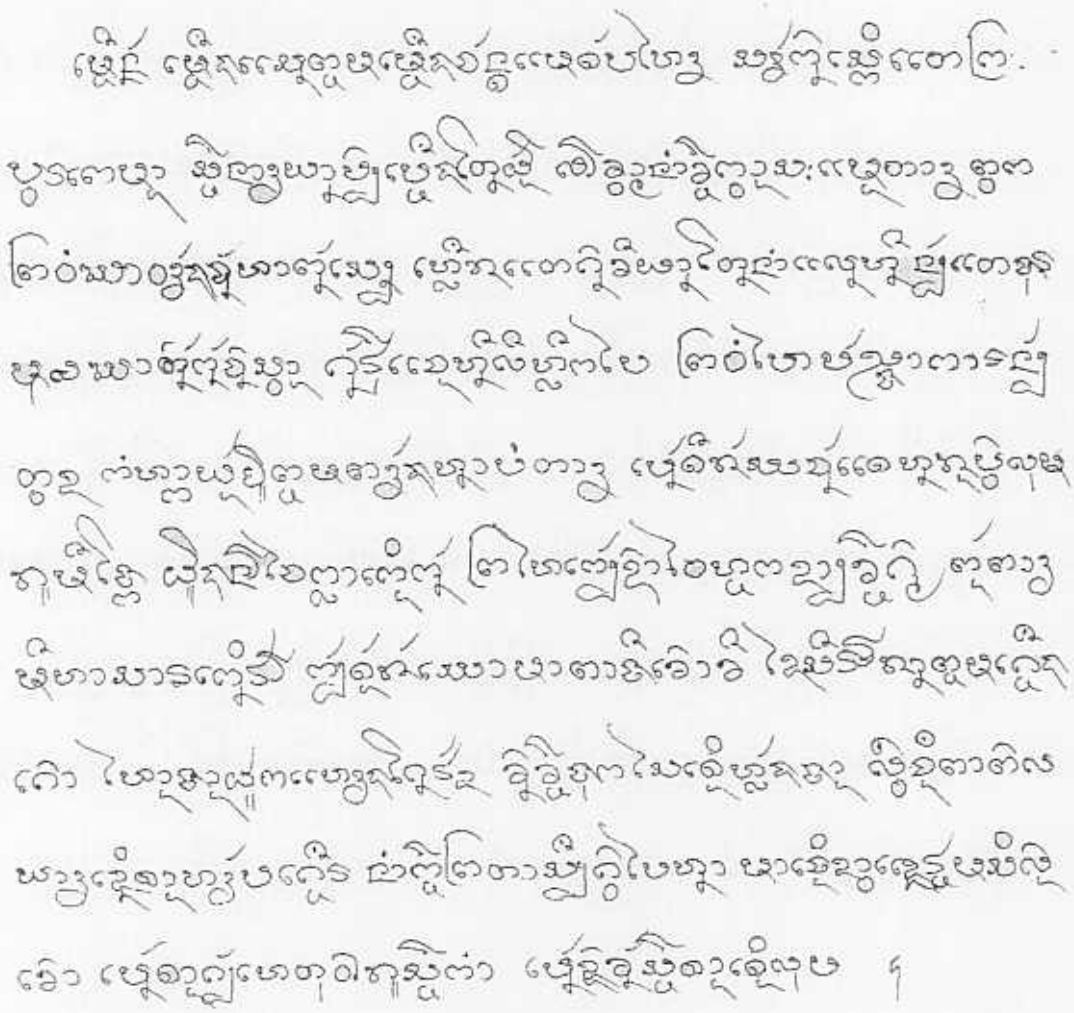

๗๖

ฝ่ายท่านผู้ปู่ได้ เห็นเจ้าหูกยุ่งใจ ท่านผู้ปู่หนีก่อน เจ้าอยู่ตามลำพังผู้เดียว ยังบ่มีเครื่องใช้ ผู้ใดบ่ได้ปู่ย่าเป็นเจ้าเป็นผู้ ก็ได้ไปเป็นข้าเขาเมืองอื่นเมืองไกล เจ้าอยู่หนึ่งเดียวเป็นเชื้อกษัตริย์ เจ้า

๒๗

ฝ่ายผู้ตกค้างมาอยู่ภายหลังนั้นได้ปลงใจกันว่าพวกเราจะไปหาพี่น้องของเราที่ไปก่อนนั้นเถิด ครั้นตกลงกันแล้วก็พากันเดินทางมาตามลำดับ ครั้นมาถึงเมืองนครจำปาศักดิ์ก็ได้ไปหาพี่น้องของตนที่ไปก่อนนั้น ครั้นพบกันแล้วก็ได้ปรึกษาหารือกันว่าจะตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ไหนดี ครั้นปรึกษากันแล้วก็ได้ความว่าจะตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ดอนมดแดงนี้ ครั้นตกลงกันแล้วก็ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่ที่นั้นสืบมาจนทุกวันนี้ ครั้นอยู่มาวันหนึ่งพระเจ้าแผ่นดินกรุงเทพมหานครได้ทรงทราบว่าพวกเราได้ไปตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ดอนมดแดงนี้ จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเป็นเมืองขึ้นแล้วก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเจ้าเมืองขึ้นปกครองเมืองนี้ ครั้นตั้งเจ้าเมืองขึ้นปกครองเมืองนี้แล้วก็ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเป็นเมืองขึ้นกับกรุงเทพมหานครนี้ ครั้นตั้งเป็นเมืองขึ้นกับกรุงเทพมหานคร

๑๗

ปุพาเฮ็ดมุ่งสู่ที่ตูน ขุ่นเจ้าพาคาวสิ่งละหู้ดูเพิ่งเมาเข้าอีหยังบ่ได้ ขี้เกียจได้ เฮ็ดเกียวเกียงกันสูดตายเจ้าเด็ด เกียวเขยี่ก่ำหาอีหยัง ถามสูดเถ้าแก่ปลาดาวเกียง ถามเขาว่าเอาเงินเดือนเท่าใด๋ ตอบว่าเดือนละสิบห้าบาท ถาม

๒๙

ฯ ฝ่ายฆ่าวัวเหง้าเฮ็ดจั่งใด๋ ๆ ก็ให้ฆ่าแต่ในวัดเทอะ
บ่ให้ฆ่าตามเฮือน ถ้าว่าผู้ใด ปู่กวางเอาตัวเอ็า
เอาใส่ ขังไว้ที่ปู่กวาง ให้ขายเงินเข้าวัดเอาเด้อ
ถ้าผู้ใดเฮ็ดบ่ได้ ตามคำสั่งนี้ ปู่กวางจักเอาตัวเอ็า
ไปขังไว้ที่ปู่กวาง ให้ขายเงินเข้าวัดเอาเด้อ ฯ

๖.

ปัจจัยญาณกถาแห่งปฏิจจสมุปบาทนิทเทส ๑

ในปัจจัยญาณกถาแห่งปฏิจจสมุปบาทนิทเทสนั้น พึงทราบวินิจฉัยนี้ก่อน ในคำว่า อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา เป็นต้น ชื่อว่าปัจจัย เพราะอรรถว่าอะไร ชื่อว่าปัจจัย เพราะอรรถว่าอุปการะ ชื่อว่าปัจจัย เพราะอรรถว่าอุปการะนั้นเป็นอย่างไร ชื่อว่าปัจจัย เพราะอรรถว่าอุปการะนั้นเป็นอย่างนี้ ธรรมเหล่านี้ คือ ขันธ์ ๕ ที่เป็นกุศล ที่เป็นอกุศล ที่เป็นอัพยากฤต ที่เป็นโลกิยะ ที่เป็นโลกุตตระ ที่เป็นอดีต ที่เป็นอนาคต ที่เป็นปัจจุบัน ที่เป็นอายตนะภายในและภายนอก ที่เป็นวิญญาณฐิติ ๗ ที่เป็นสัตตาวาส ๙ ที่เป็นธาตุ ๑๘ ที่เป็นอายตนะ ๑๒ ที่เป็นอินทรีย์ ๒๒ ที่เป็นปฏิจจสมุปบาทนิทเทส ๑๒ ที่เป็นอาหาร ๔

๖๑

จดหมายเหตุเมืองอุบลราชธานี ๔

เพื่อว่าอาณาประชากรทั้งหลายทั้งปวงนี้ เหตุใดจึงได้ละเลิกเสียซึ่งการที่จะเป็นอยู่ในทางสุจริตธรรม ทั้งกลับมาประพฤติการทุจริตต่างๆ ดังนี้ ก็เพราะเหตุว่าเจ้าเมืองผู้ครองนครนั้นมิได้ตั้งอยู่ในยุติธรรม ทั้งมิได้ปกครองราษฎรโดยสุจริต ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชสังคหวัตถุ ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชจักรวรรดิวัตร ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชอคติ ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชสังวรวินัย ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชสัปปุริสธรรม ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชสาราณียธรรม ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชอปริหานิยธรรม ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชสัมมาปฏิบัติ ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชสังคหวัตถุ ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชจักรวรรดิวัตร ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชอคติ ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชสังวรวินัย ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชสัปปุริสธรรม ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชสาราณียธรรม ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชอปริหานิยธรรม ทั้งมิได้ตั้งอยู่ในราชสัมมาปฏิบัติ ๆ

๓๒

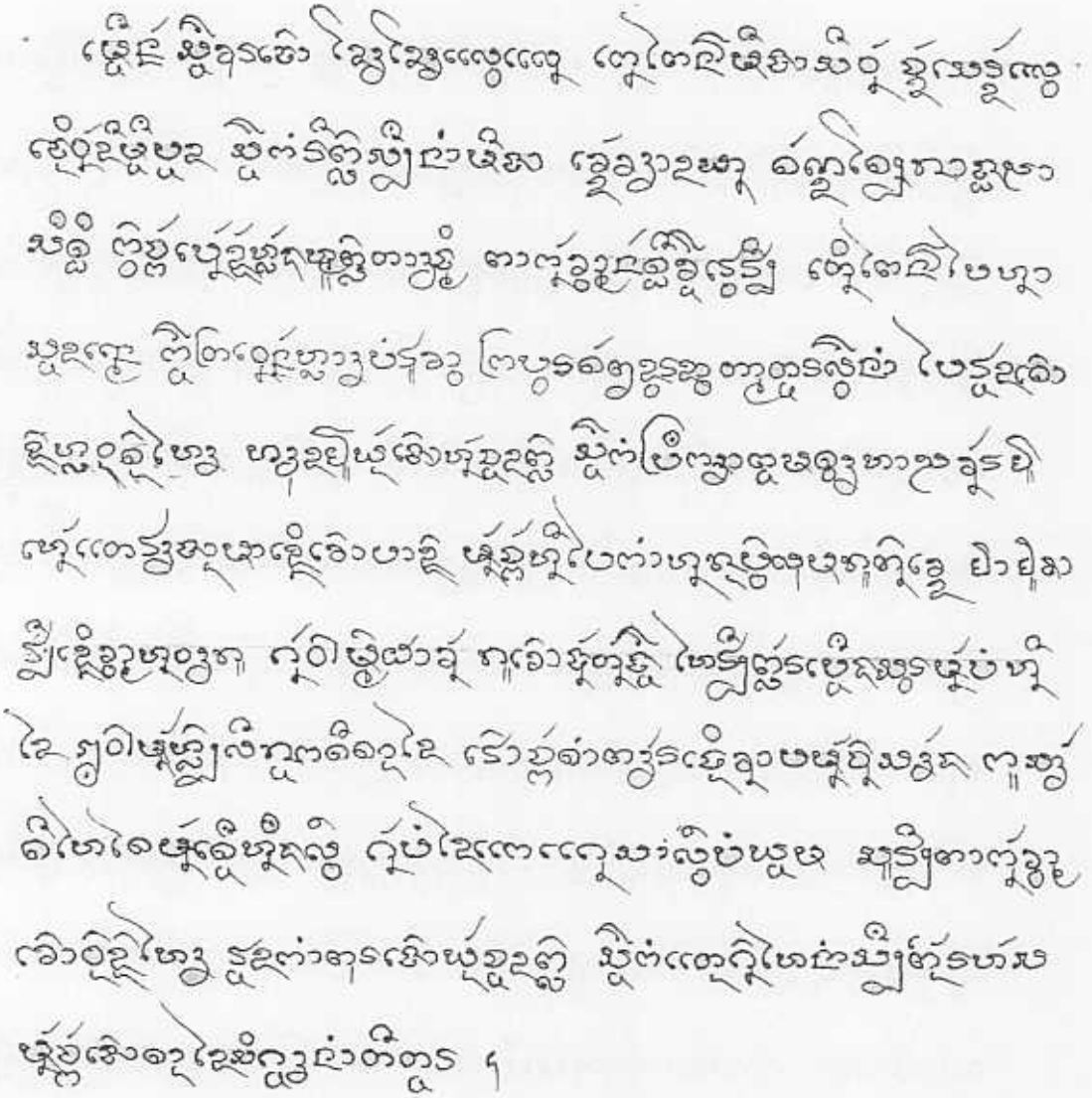

๓๓

ฮาตุ๋ลิ้วเอ๊าะญะก๋ะเม้ง๋ อุ๋ะไต๊าตี๋เม้ง๋ฆูตาล้ะ ยิกุ๋เอ๊าะยิ๋ฆูอุ๋ยิ๋เกะ
ฆู๋ยิ๋ตี๋เม้ง๋ฆูกุเม้ง๋ฆูไต๊ ตี๋อุ๋ะฆูญะฆูเฆอตุ๋กุ๋ะตาล้ะ ฆู๋ต๊อ๐ยิ๋ฆูกุ๋เฆอ
ตี๋ลิ้วกูเป๋อ๐ เฆอ๋ะอ๊ะต๋าอูกุลอ๋ะฆูเฆอ๋ะ เอ๊าะต๋ะฆูฆะเฆอตุ๋ฆูเต๊๋ะกูเป๋ะฆูตา
ต๋ะอุ๋ะฆูเฆอตาล้ะเฆอตุ๋ตาฆูเอ๊าะ ฆู๋กูะอี๋ฆูฆู๋ตี๋กูเป๋ฆะ ฆู๋ตี๋ปูะฆูกูลอ๋ะตี๋ตี๋
ต๋าฆู๋เกูตาไต๊ เฆะอู๋ยิ๋ปะปูตาไฆตี๋ยิ๋ตุ๋ฆะยิ๋ขุ๋ กุ๋อ๊ะตี๋กูฆู๋ลอ๋ะเอ๊าะยิ๋ฆูฆะฆูเม้ง๋
ไขุ๋ ไฆะยิ๋ตุ๋ฆูยิ๋ปู๋ะปูตาเฆอ๋ะตี๋ฆูฆูกูฆู๋ เอ๊าะฆูฆะกูลาไฆตาไฆอูตาตูตาฆะอ๊ะไฆะ
ยิ๋ตุ๋เฆ๊าะตาไฆปูตาไฆตี๋ฆูตาตุ๋ปูะ ไฆะฆูตี๋ขุ๋ฆูเอ๊าะต๋ะกุ๋เอ๊าะยิ๋ตุ๋ไขุ๋ไฆ ยิ๋ไฆะไฆตุ๋
ปูตาไฆตี๋ฆูตาตุ๋ปูะ ตาปูะฆูตาเอ๊าะฆูตุ๋ตี๋ไฆะเฆอ๋ะ ตาฆูฆูตาไฆอ๊ะตุ๋ตี๋ฆูตาเฆอ๋ะ
ตี๋ เฆอ๋ะปะต๋ะกุ๋เอ๊าะฆูตาฆูเฆอ๋ะเกุ๋ขุ๋ ปูตุ๋ตี๋ฆูฆูตุ๋ยิ๋ปูะฆูเฆอตุ๋เอ๊าะ ตุ๋ปูฆูฆู๋ ยิ๋ตุ๋ไฆ
เขุ๋ยิ๋ตุ๋ตี๋ขุ๋เม้ง๋ เฆอ๋ะฆูเม้ง๋ต๊ะตี๋เม้ง๋ฆูกุเป๋ะเกุ๋ะ ต๋าเฆ๊าะยิ๋ตุ๋ตี๋ฆูเอ๊าะกูลอ๋ะตุ๋ ยิ๋ตุ๋เฆอ
ตาปูเป๋อ๐ฆูต กุ๋ะเม้ง๋ฆูเม้ง๋ตาไฆปูตี๋ฆูเม้ง๋ เอ๊าะไฆะ ต๋อ๐ขุ๋เอ๊าะยิ๋ปูะกุ๋ขุ๋ไอ๐

๓๔

ปู่ขอบวชลูกสาวเจ้าเมืองจำปาสัก ๒

เยื่อนั้น ปู่ขอบวชก็ถามว่า ลูกมีเรื่องใดมาหาปู่ขอบวชเล่า ลูกจึงเล่าเรื่องให้ปู่ขอบวชฟังว่า ข้าพเจ้าได้ฝันเห็นพระจันทร์ดวงใหญ่ตกลงมาในอก ข้าพเจ้าจึงมาหาปู่ขอบวชเพื่อให้ปู่ขอบวชทำนายฝันให้ข้าพเจ้าด้วย ปู่ขอบวชจึงว่าดูก่อนลูกเอ๋ย ฝันของลูกนี้ดีนักหนา ลูกจักได้ผัวเป็นกษัตริย์ ลูกจงรีบกลับไปบ้านเถิด ลูกจักได้ผัวเป็นกษัตริย์ ครั้นนางได้ฟังดังนั้นก็ดีใจ จึงลาปู่ขอบวชกลับไปบ้านเมืองของตน ครั้นนางกลับไปถึงบ้านเมืองแล้ว นางก็ได้ผัวเป็นกษัตริย์ตามคำปู่ขอบวชทำนายไว้ทุกประการ ครั้นอยู่มาวันหนึ่งนางได้ตั้งครรภ์ขึ้น ครั้นครบกำหนดคลอดลูกออกมาเป็นชาย ก็ให้ชื่อว่าท้าวคำผง ครั้นท้าวคำผงเจริญวัยขึ้นมาก็ได้เป็นกษัตริย์ครองเมืองจำปาสักสืบต่อมา

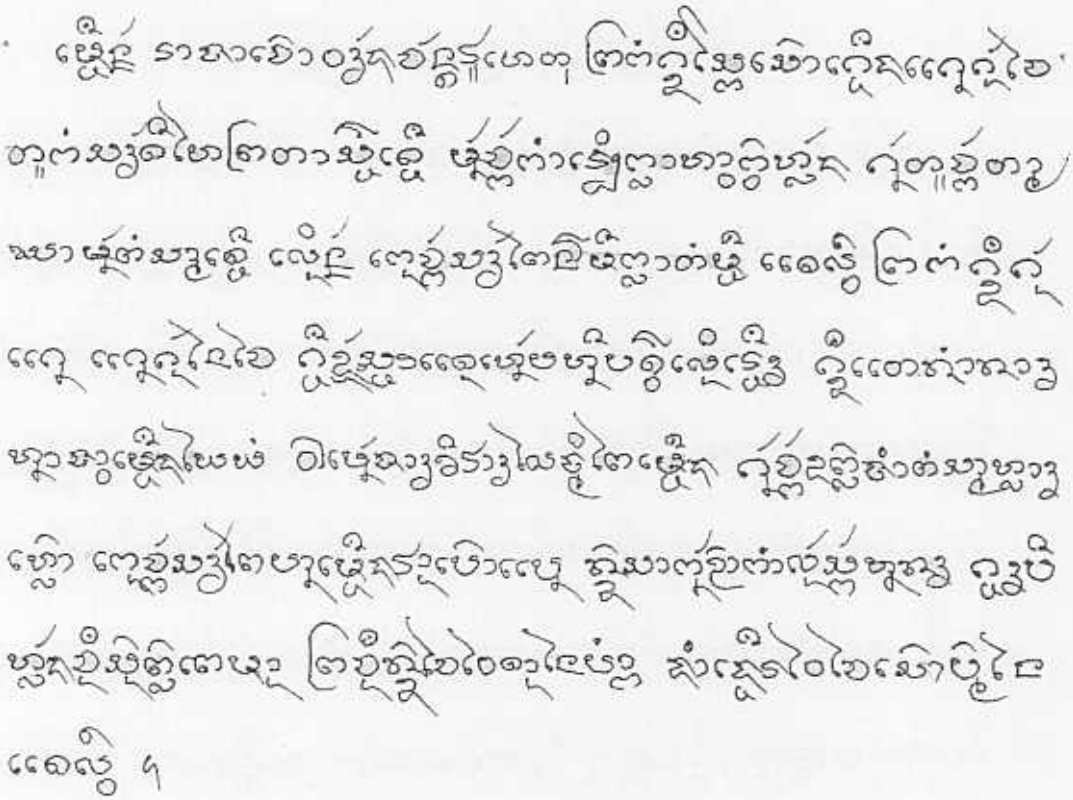

ฉบับ

ครั้งเจ้าสุริยวงศ์ปกครองเมืองอุบลราชธานี

ผู้ใดมีใจอันหนึ่งดังว่า เจ้าหากอ่านสืบสานไว้ ซึ่งตำนานอันนี้ ขอให้ผู้นั้นจงมีอายุยืนยาวนาน ได้ปกครองบ้านเมืองสืบไปภายหน้า ถ้าผู้ใดมีใจอันหนึ่งดังว่า ไม่ได้อ่านสืบสานไว้ ขอให้ผู้นั้นจงมีอายุสั้นนัก ได้ปกครองบ้านเมืองสืบไปภายหน้า ถ้าผู้ใดมีใจอันหนึ่งดังว่า ได้อ่านสืบสานไว้ ขอให้ผู้นั้นจงมีอายุยืนยาวนาน ได้ปกครองบ้านเมืองสืบไปภายหน้า ถ้าผู้ใดมีใจอันหนึ่งดังว่า ไม่ได้อ่านสืบสานไว้ ขอให้ผู้นั้นจงมีอายุสั้นนัก ได้ปกครองบ้านเมืองสืบไปภายหน้า เหตุนั้นผู้ใดมีใจอยากอ่านสืบสานไว้ ขอผู้นั้นจงมีอายุยืนยาวนาน ได้ปกครองบ้านเมืองสืบไปภายหน้า ครั้งนั้นเจ้าสุริยวงศ์ ได้ปกครองบ้านเมืองสืบมา ได้ครองเมืองอุบลราชธานี

ฉบับ ๑

ตำนานอุบลราชธานี

เมื่อก่อนตำนานนี้ยังไม่มีชื่อ ไพร่ฟ้าประชาชนทั้งหลายเขาเรียกว่าเมืองเดิม เมืองนี้ตั้งอยู่ในที่ดอนมีหนองน้ำใหญ่ ๒ หนอง ชื่อหนองบัวลำภูกับหนองสะพังข่า ในหนองบัวลำภูมีดอกบัวขึ้นเต็มไปหมด ในหนองสะพังข่ามีต้นสะพังข่าขึ้นเต็มไปหมด ในหนองทั้งสองนี้มีปลาชุกชุมมาก ในหนองบัวลำภูมีปลาตัวใหญ่ ๆ ตัวหนึ่งชื่อว่าปลาเทพา ในหนองสะพังข่ามีปลาตัวใหญ่ ๆ ตัวหนึ่งชื่อว่าปลาเทพี ปลาทั้งสองตัวนี้เป็นปลาวิเศษ ใครได้กินเนื้อปลาทั้งสองตัวนี้จะมีอายุยืนยาวนานนักแล ในกาลครั้งนั้นมีพระยาองค์หนึ่งชื่อว่าพระยาขอม ได้ยกทัพมาตีเมืองเดิม ครั้งนั้นพระยาขอมได้ให้ทหารของตนไปจับปลาในหนองทั้งสองนี้ ทหารของพระยาขอมได้ปลาเทพาและปลาเทพีมาแล้ว ก็ได้ทำการปรุงแต่งเป็นอาหารถวายพระยาขอม พระยาขอมได้กินเนื้อปลาทั้งสองตัวนี้แล้ว ก็มีอายุยืนยาวนานนักแล

๑๘

ฝ่ายปู่ไห้มีบุตรยาดยิ่ง ทั้งหมดก็ตายจากกันหมด ที่ตายก็ตายแล้วแต่ยังเหลือแต่ผู้ชายคนเดียว ปู่ผู้เฒ่าก็เลี้ยงไว้ ครั้นเมื่อเจ้าเป็นหนุ่มแล้ว ปู่ก็ให้ไปหาเมียที่ไกลๆ ครั้นเจ้าไปถึงเมืองนั้นแล้ว ก็ได้ไปเป็นเขยเขาอยู่ ครั้นอยู่ได้ปีหนึ่งสองปี ก็ได้ลูกสาวคนหนึ่ง ครั้นลูกสาวนั้นเติบใหญ่ขึ้นมาก็ได้เป็นเมียกับเจ้าคนหนึ่ง ครั้นอยู่ด้วยกันมาได้ปีหนึ่งสองปี ก็ได้ลูกชายคนหนึ่ง ครั้นลูกชายนั้นเติบใหญ่ขึ้นมาก็ได้เป็นเมียกับเจ้าคนหนึ่ง ครั้นอยู่ด้วยกันมา

ฉิน

ยาอยู่ภายหลังบ่อนานเท่าใดบ่รู้ ตระกูลย่อยอยู่ตามป่าดงบ้านเมืองต่างๆ ก็ได้ไปเกิดมีใหม่เป็นคนอีกหลายชาติ ก็ได้เป็นเจ้าเป็นขุนมีบ่าวไพร่ข้าทาสมากมาย ก็ได้ไปเกิดเป็นเจ้าเมืองต่างๆ ในชาติหนึ่งก็ได้เป็นพญาช้าง ตระกูลของท่านก็ได้ไปเกิดเป็นช้างเผือกเป็นคู่ ก็ได้ไปเกิดเป็นช้างเผือกอยู่ในป่าหิมพานต์

๔.

ฮีกิ้นหูขหุนฑุสิวไหู ปุกหูวกไผสูรกูไรดา ขูวุปุ
เปุสิวไอีกุบปไอู เตลิเติวลูรดาอีเต้ อีอูวูงปุรดู
ฮีนูว่ อีวไอีหูวีหาอุสาเฮีกหู้ อีวหูงัวขูวลูวุงัวปุนูหู้
หวัลีบเกุเฮีกไอู ปูหูรขูวูขาวูงี ขาวูเฮีกีว่า ขักูกีบ
เกุหูไอ อีรไลไลกีงีรีรีรีรูงัง กูงีกีลีบหีกูวุเอวิ เหา
ลูวุกีงี อูงลูวุกเอีวเฮีกาวูกีหูงไอู เหตุวุอีงีบไรไผ
ฮีรูงัหเกุ เอีรขูวุกีงูลีวูหวาเฮีกีงีหี อีวูลีวขู
เอีวหูฮ่วปาวู เกเฮีกู

๔๑

ครั้งครานั้นพระยาสุรินทราชาเจ้าเมืองจำปาศักดิ์ ได้ยินได้ฟังข่าวว่าเจ้าราชวงศ์ขัตติยวงศ์ ยกทัพมาตีเมืองนครราชสีมา ก็มีความโกรธเป็นกำลัง ก็ให้เกณฑ์ไพร่พลทหารมาได้ประมาณสองหมื่นเศษ ก็ยกมาตั้งอยู่ที่ทุ่งสำโรง ตำบลเมืองเดชอุดม ครั้นได้ข่าวว่าเจ้าราชวงศ์ขัตติยวงศ์ ยกทัพมาถึงเมืองนครราชสีมาแล้ว ก็ให้ยกทัพมาตั้งอยู่ที่ทุ่งสำโรงนั้นเหมือนกัน

๔๒

ເຫຼົ້ານ ພວກຣາຊການຫຼວງໄດ້ເຂົ້າໄປ ຢູ່ໃນວັງພາກັນຫ້ອມລ້ອມ ເຈົ້ານ
ນ້ອງຊາຍຫ້ອມຫ້ອງຫຼວງ ຖ້ານຢູ່ເຂດເຈົ້ານ ທ້ອງ ພາກັນ
ຫຼຸດຢູ່ເອົາຫຼຸດ ເມື່ອເຫັນເຈົ້ານ ຫ້ອງຕ່ອງໂຕ ຫ້ອງຕ່ອງ ຫຼຸດ
ຫຼຸດ ຫຼຸດ ຫຼຸດ

๔๗

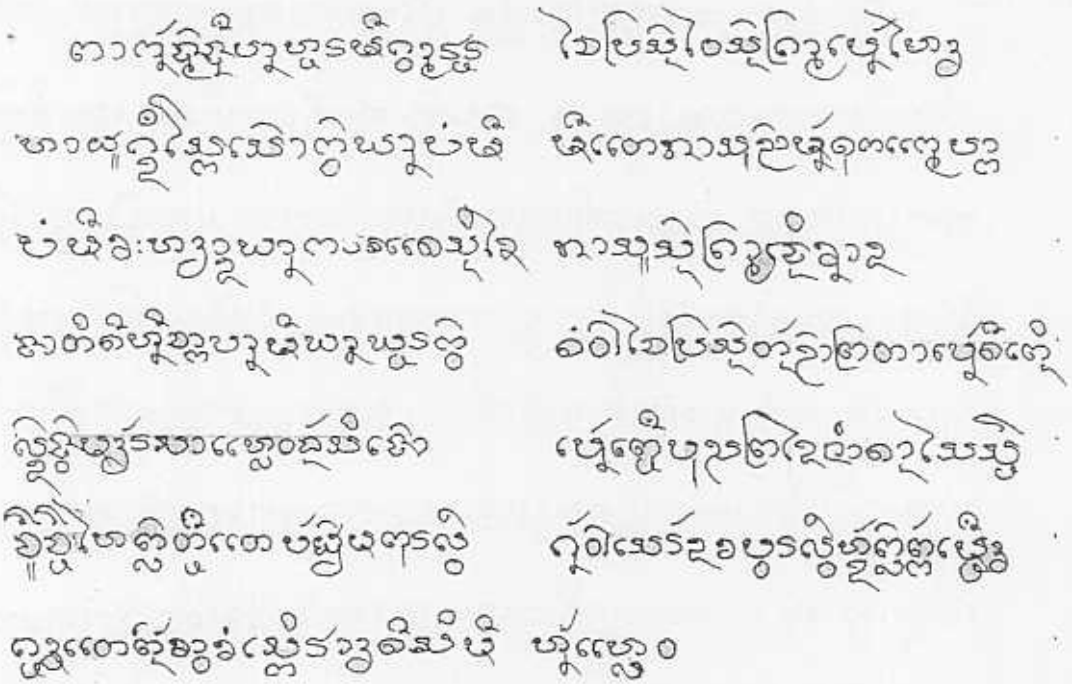

๔๔

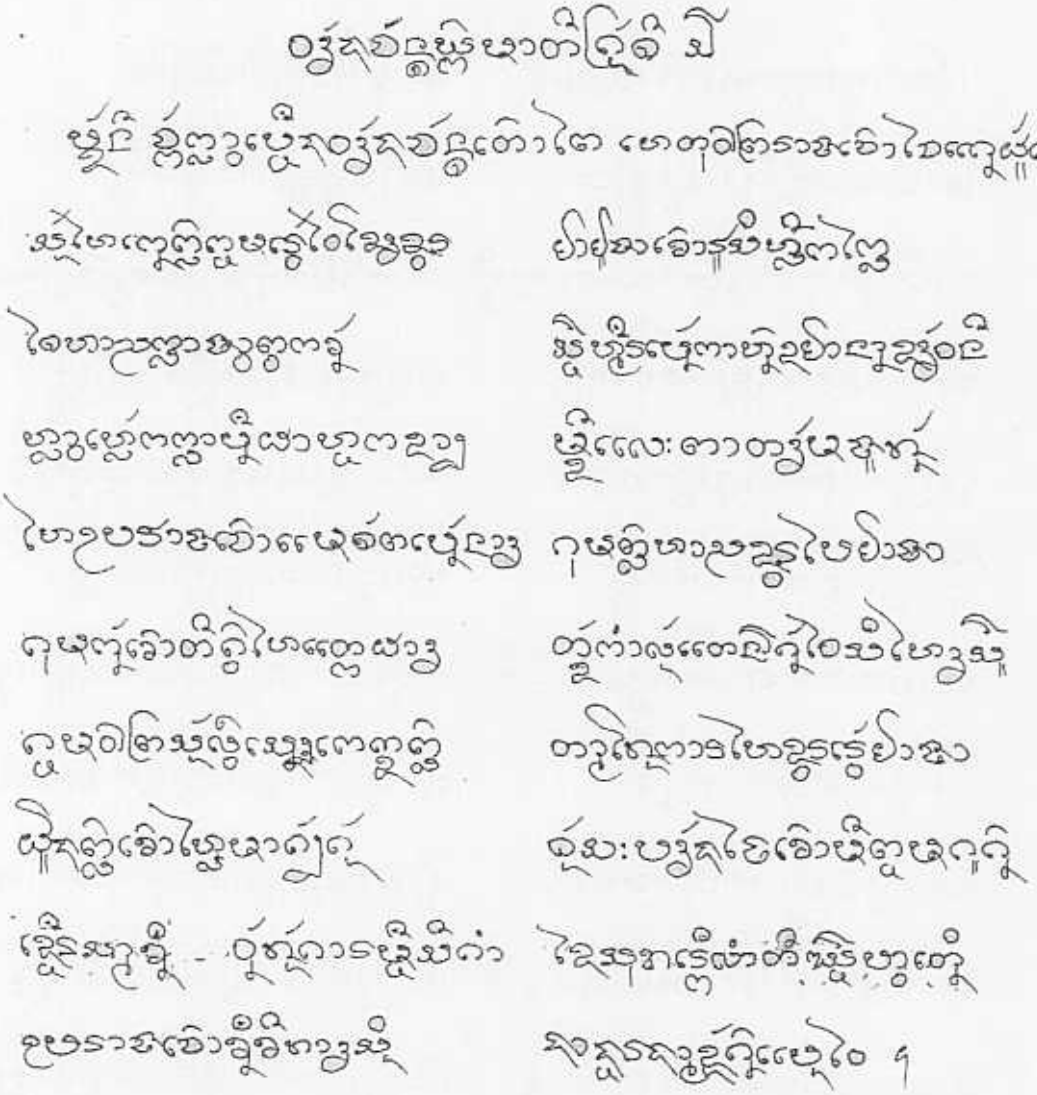

๔๕

ᨠᨾᩥᨠᩣᨶᨠᨶᩣᨿᨠᩣᨿᩁᩮᨶᩉᩮᨲᩩᨶᩥ ᨾᩮᨲᨲᩣᨿᨾᩣᨶᩈᩮᨶᩣᨸᩥᨲᩩᨶᩮ
ᨠᩮᨲᩩᨾᩣᨶᩈᩮᨶᩣᨸᩥᨲᩩᨶᩮᨲᩩᨶᩥ ᨲᩮᨶᩣᨸᩥᨲᩩᨶᩮᨲᩩᨶᩥᨲᩮᨶᩣᨸᩥᨲᩩᨶᩮᨲᩩᨶᩥ
ᨲᩮᨶᩣᨸᩥᨲᩩᨶᩮᨲᩩᨶᩥᨲ

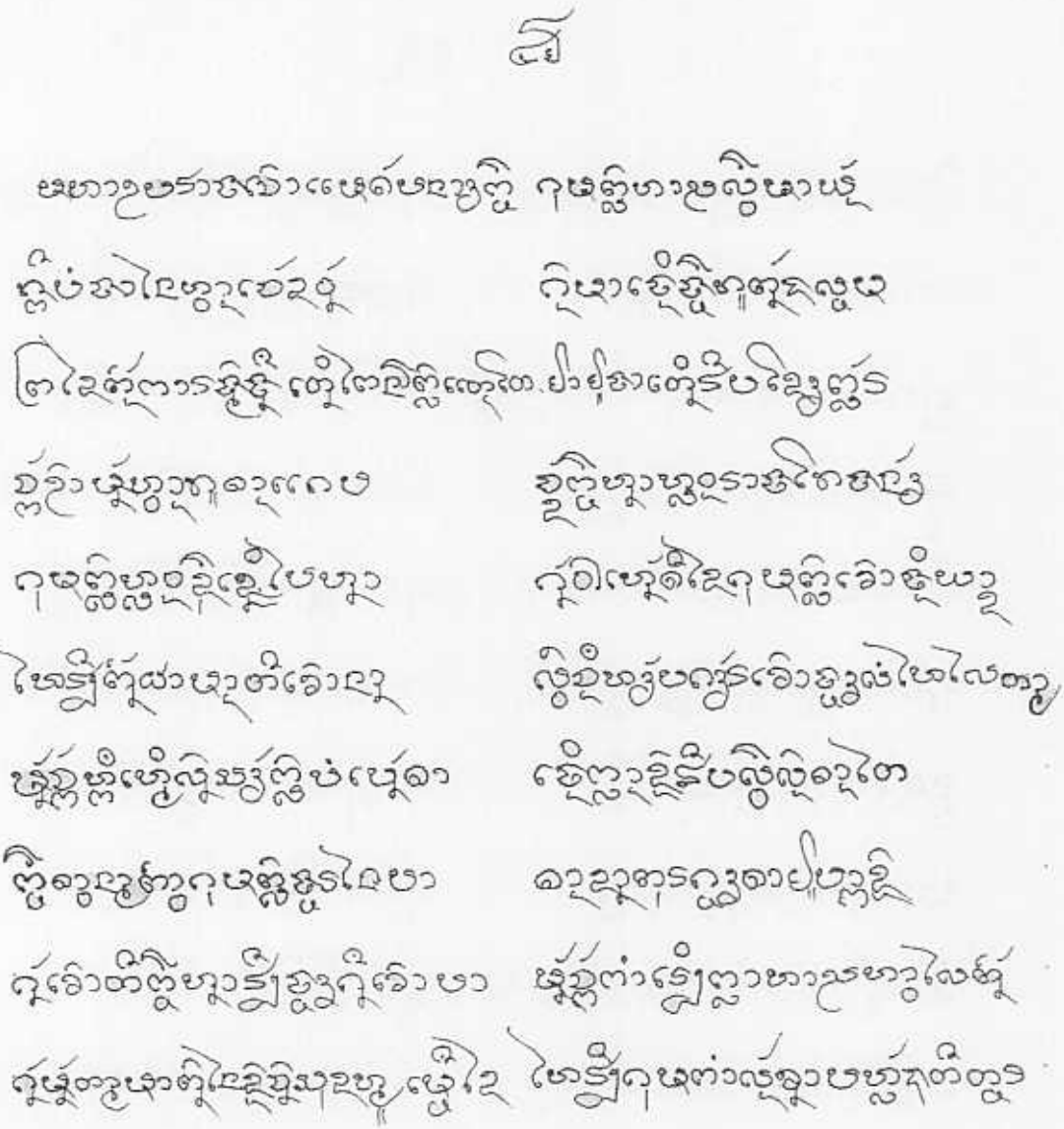

๔๗

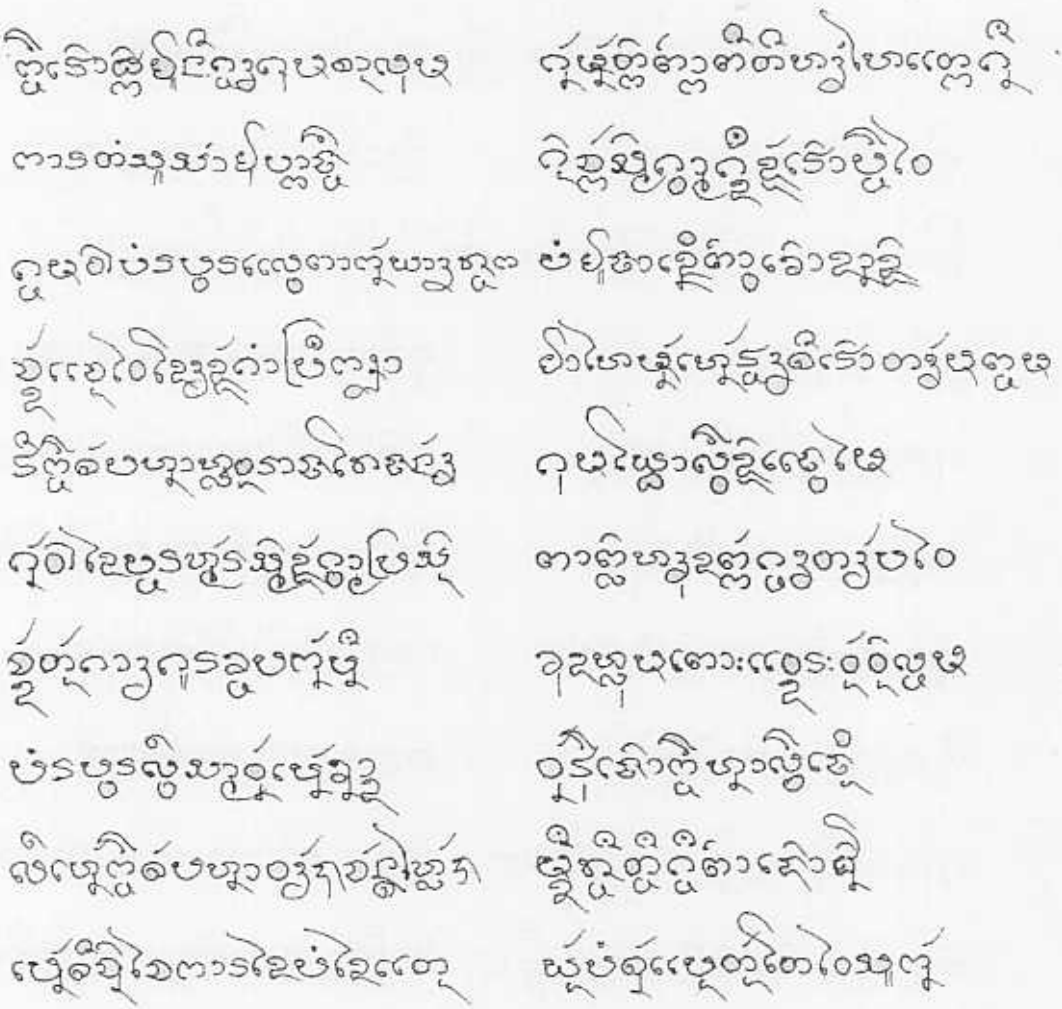

๔๗

ᨲᩮᨠᨦᩥᩉᩣᩉᩣᨣᩣᨾᩥᨡᩮᩣᨶᨦᩥᨲ ᨿᩩᨣᨶᩮᩣᨾᩮᨲᩮᩣᨲᩣᩅᩣᩈᩣᨾᩣ
ᩉᩣᨶᩮᩣᨲᩣᨾᩥᨲᩣᨾᩣᨶᩮᩣᨲᩣᨶᩮᩣᨶᩣᨾᩣ ᨲᩥᨾᩥᨦᩣᩅᩣᨶᩣᩅᩣᨿᩣᩅᩣᨲᩣᨠᩣ
ᨻᩮᩣᨿᩥᨲᩣᨾᩮᨶᩣᨶᩣᨶᩮᩣᨶᩣᨾᩣ ᨠᩣᨾᨲᩥᨦᩥᨲᩥᨶᩣᨶᩥᨲᩣᨲᩣ
ᨠᩮᨿᩩᨦᩮᨠᩣᨾᩣᨲᩣᨾᩥᨲᩥᨦᩥᨲᩣ ᨿᩣᨦᨶᩥᨾᩥᨲᩥᨦᩮᨲᩣᨦᩥᨿᩩᨲᩮᨠᩮ
ᨿᩣᨿᩣᨠᩥᨲᩥᨿᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨶᩣᨶᩥᨲᩣ ᨻᩮᨶᩮᨲᩣᨠᩮᨠᩣᨾᩣᨲᩣᨠᩮᨻᩮᨲᩣ
ᨲᩥᨿᩣᨶᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣ ᨾᩥᨲᩥᨻᩮᨶᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣ
ᨴᩥᨠᩣᨾᩣᨲᩣᨾᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣ ᨲᩣᨿᩩᨻᩮᨴᩥᨲᩣᨾᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣ
ᨻᩮᨴᩥᨲᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣ ᨿᩩᨣᨶᩮᩣᨾᩮᨲᩮᩣᨲᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣ
ᨲᩥᨿᩣᨶᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣ ᨾᩥᨲᩥᨻᩮᨶᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣ
ᨴᩥᨠᩣᨾᩣᨲᩣᨾᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣ ᨲᩣᨿᩩᨻᩮᨴᩥᨲᩣᨾᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣ
ᨻᩮᨴᩥᨲᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣ ᨿᩩᨣᨶᩮᩣᨾᩮᨲᩮᩣᨲᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣᨠᩣᨾᩣ

๔๑

ꪢꪖꪱꪉꪮꪖꪫꪀꪫꪗꪱꪗꪮꪀꪱꪗꪱꪀꪫꪀꪱꪀꪫꪀꪱ ꪕꪫꪱꪀꪮꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪀꪱꪀꪫ

ꪀꪫꪱꪀꪱꪗꪕꪫꪱꪀꪮꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ ꪕꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪕꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫ ꪱꪀꪫꪱꪀꪱꪀꪫꪱꪀꪖꪱꪀꪫꪱꪀꪫꪱꪀꪱ

๔.

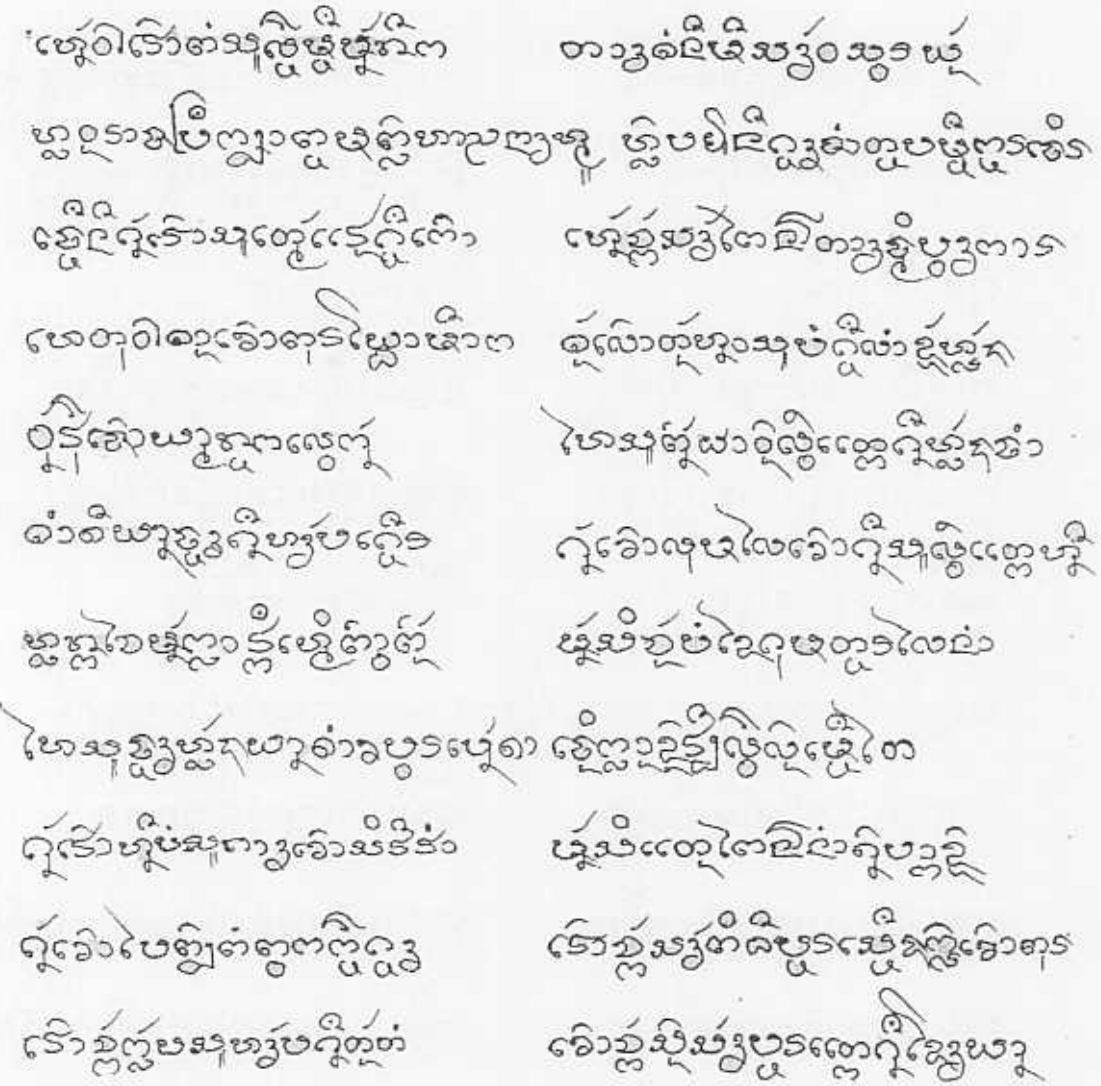

๔๑

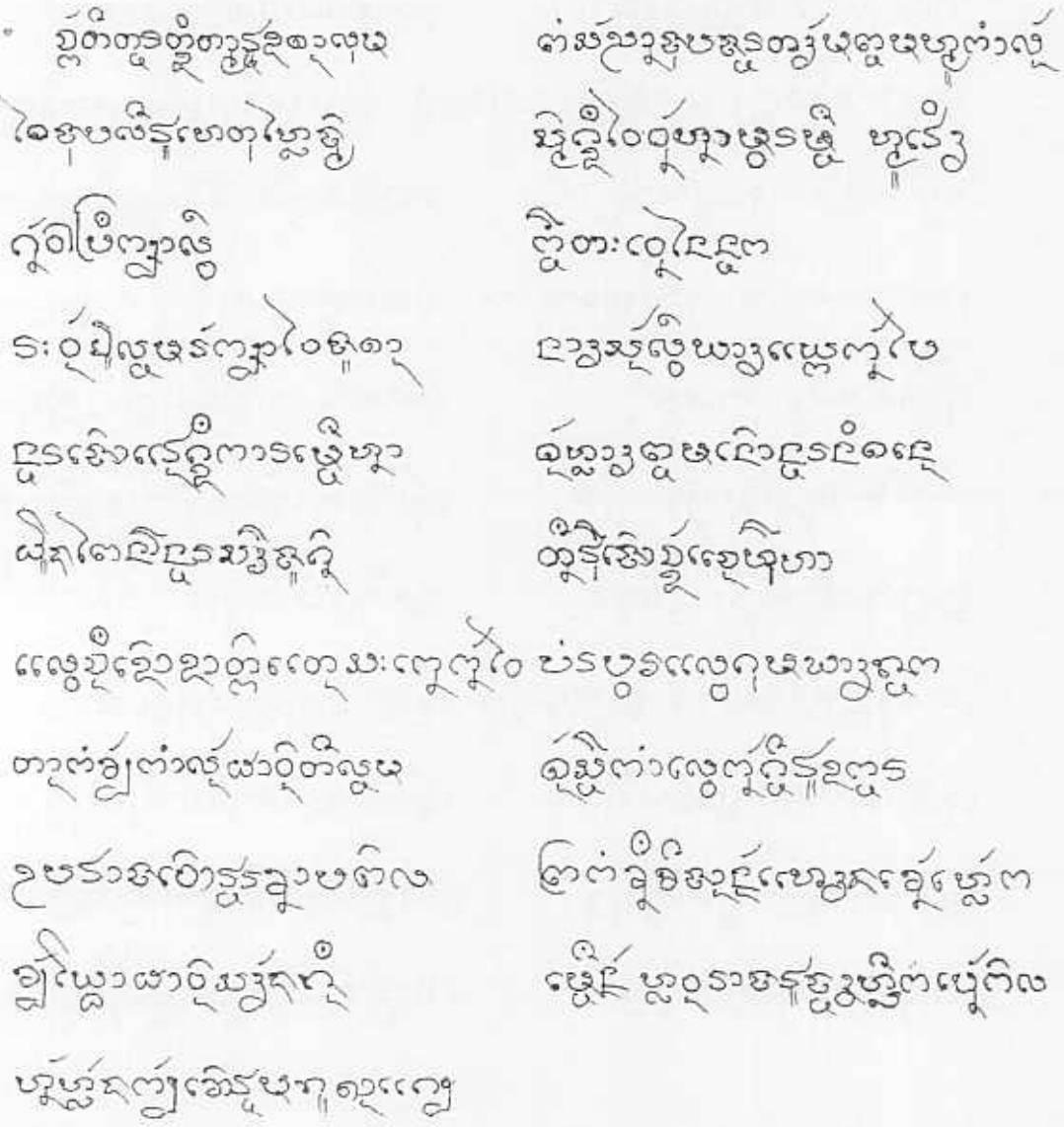

๔๖

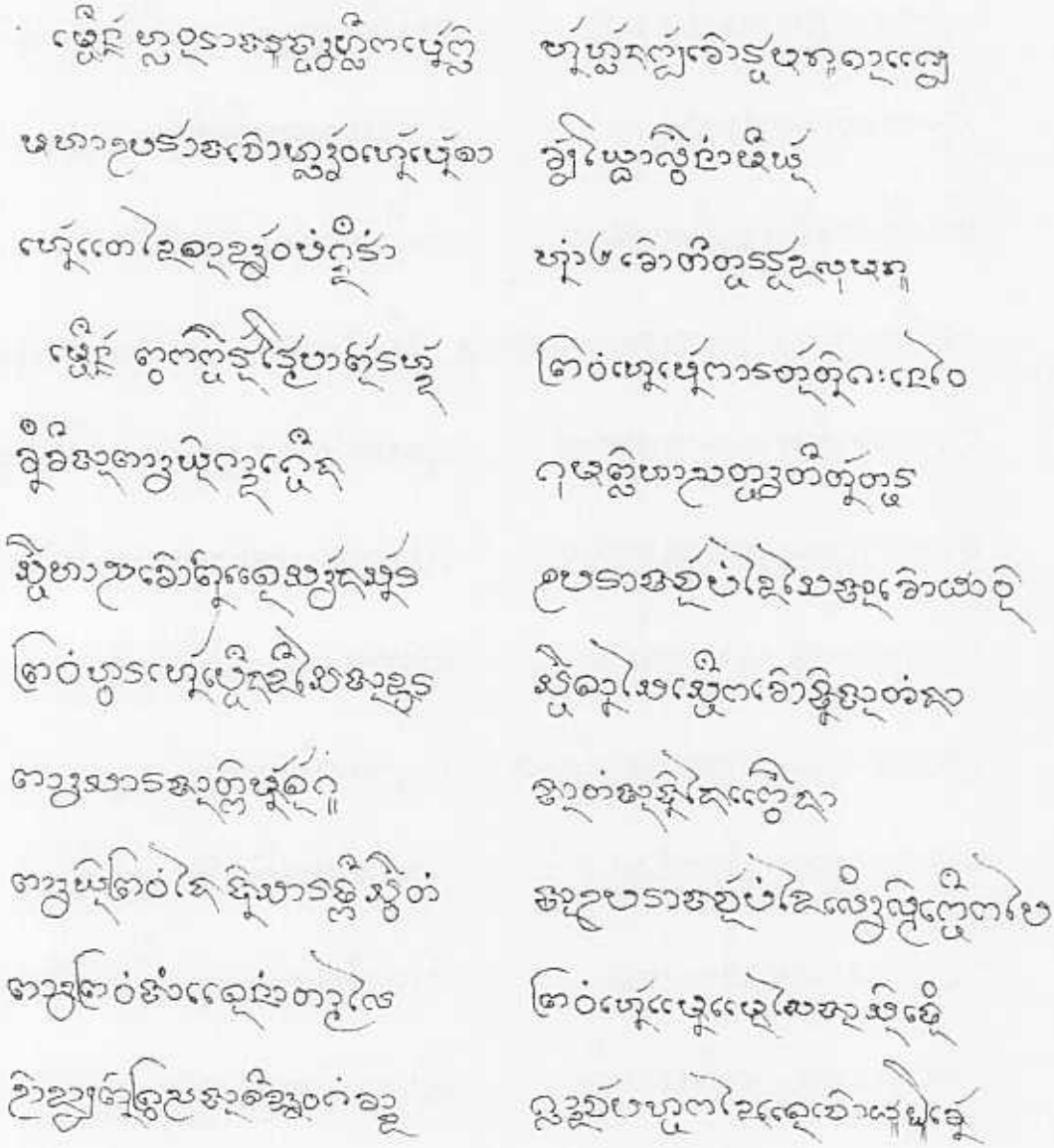

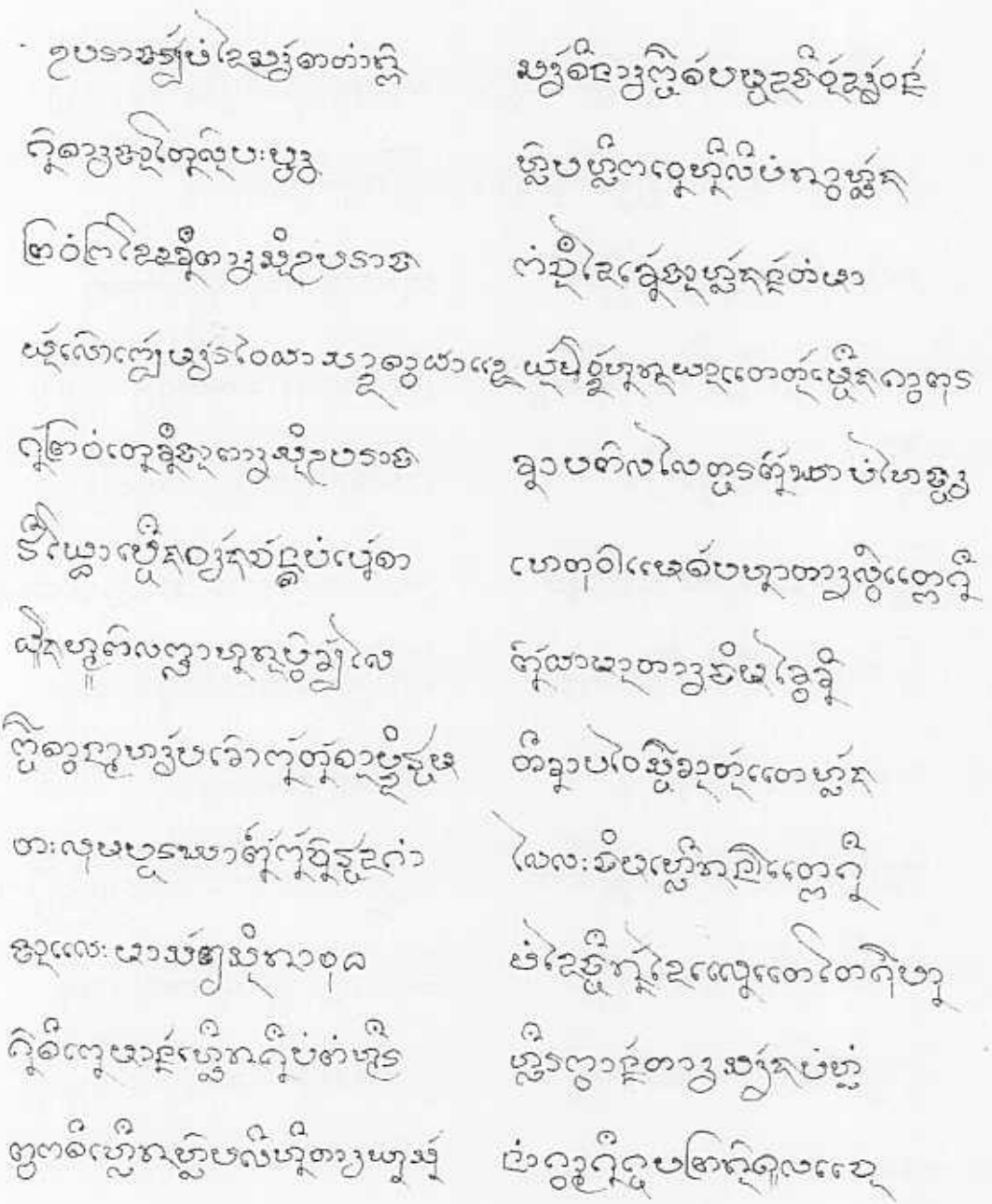

๕๔

ผู้ใดฮ่วมเฮ็ดบุญสร้างหื้อหลาย ผลบุญนั้นสิได้ล้นเหลือ
ผู้ใดฮู้เห็นแล้วบ่ตามเฮ็ด ผู้นั้นเป็นคนเขลาสาบ่สูญหาย
ดังอ้ายสมบัติเกิดมีแล้วตายบ่ยั่งยืน ถูกสิมีแต่ชื่อเสียงเป็นหลักฐาน
ผู้ใดมีศรัทธาเฮ็ดบุญ ผลบุญนั้นสิได้ขึ้นสวรรค์
ผู้ใดมีปัญญาเฮียนรู้ ผลบุญนั้นสิได้ขึ้นนิพพาน
ผู้ใดมีศรัทธาเฮ็ดบุญ ผลบุญนั้นสิได้ขึ้นสวรรค์
ผู้ใดมีปัญญาเฮียนรู้ ผลบุญนั้นสิได้ขึ้นนิพพาน
ผู้ใดมีศรัทธาเฮ็ดบุญ ผลบุญนั้นสิได้ขึ้นสวรรค์
ผู้ใดมีปัญญาเฮียนรู้ ผลบุญนั้นสิได้ขึ้นนิพพาน
ผู้ใดมีศรัทธาเฮ็ดบุญ ผลบุญนั้นสิได้ขึ้นสวรรค์
ผู้ใดมีปัญญาเฮียนรู้ ผลบุญนั้นสิได้ขึ้นนิพพาน

๕๕

ต๋ เตาะกู๋ลัปเหาะกู๋เล็กเตาะ เหาะเตะกู๋ปู๋ลาดเล่าเอ๋ากู๋
เฮ่กูเตปู๋ลีปตาวู๋เมา ผู๋สะญาตกู๋ปู๋ลู๋ปู๋
กู๋เฮ่เลาลาผู๋ผู๋ลูกหู๋ตาด ตกผู๋กู๋ตาวู๋ลู๋ป่ตาวู๋
เหาะเตะกู๋ปู๋เมาผู๋ญาวกู๋ ปู๋หูวเหาะเมาลู๋เตาปู๋เมา
เกาะผู๋ลูกวู๋เผู๋ตาตู๋เตะญูมจู๋ ผู๋ลาปะลาะโอกู๋ปู๋เหาปูวู
เอะไอเตเมาปูวู๋ว่าหวู ญูเหกู๋ลูกอูกูเตปูวูป
ปู๋ว่าเมาปูวูญูเตกูเตาหาเตกูต ปู๋ปูวูลาะผู๋เมาป่อเปาะตูกา
ตู๋เตาปูผู๋เหาหูวเตาเตาเต ปู๋ปูวูเมาเผู๋เตาปู๋
ปู๋เลาะปู๋ว่าเตเมาวูเมา เกู๋ผู๋เตาเกู๋ปูวูตู๋เผู๋เตก
เตูหูกเตูรป่เปู๋วู๋กเกู๋ผู๋ กเตาะปู๋ปูวูรกเมาเตกูเมาผู๋

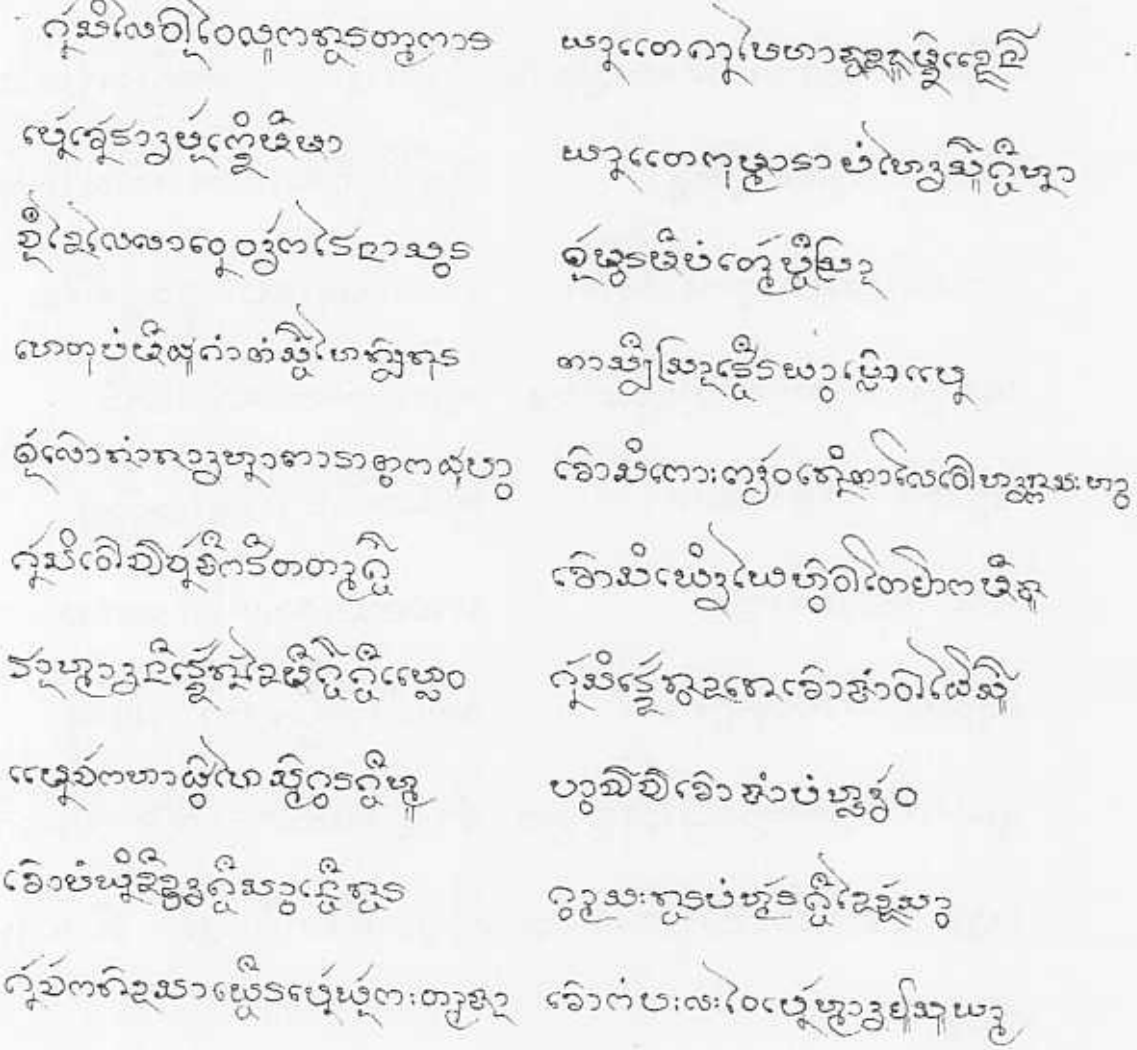

๕๖

ꪀꪱꪒꪫꪒꪱꪀꪱꪙꪫꪀꪱꪙꪫꪀꪱꪙꪫ

๕๗

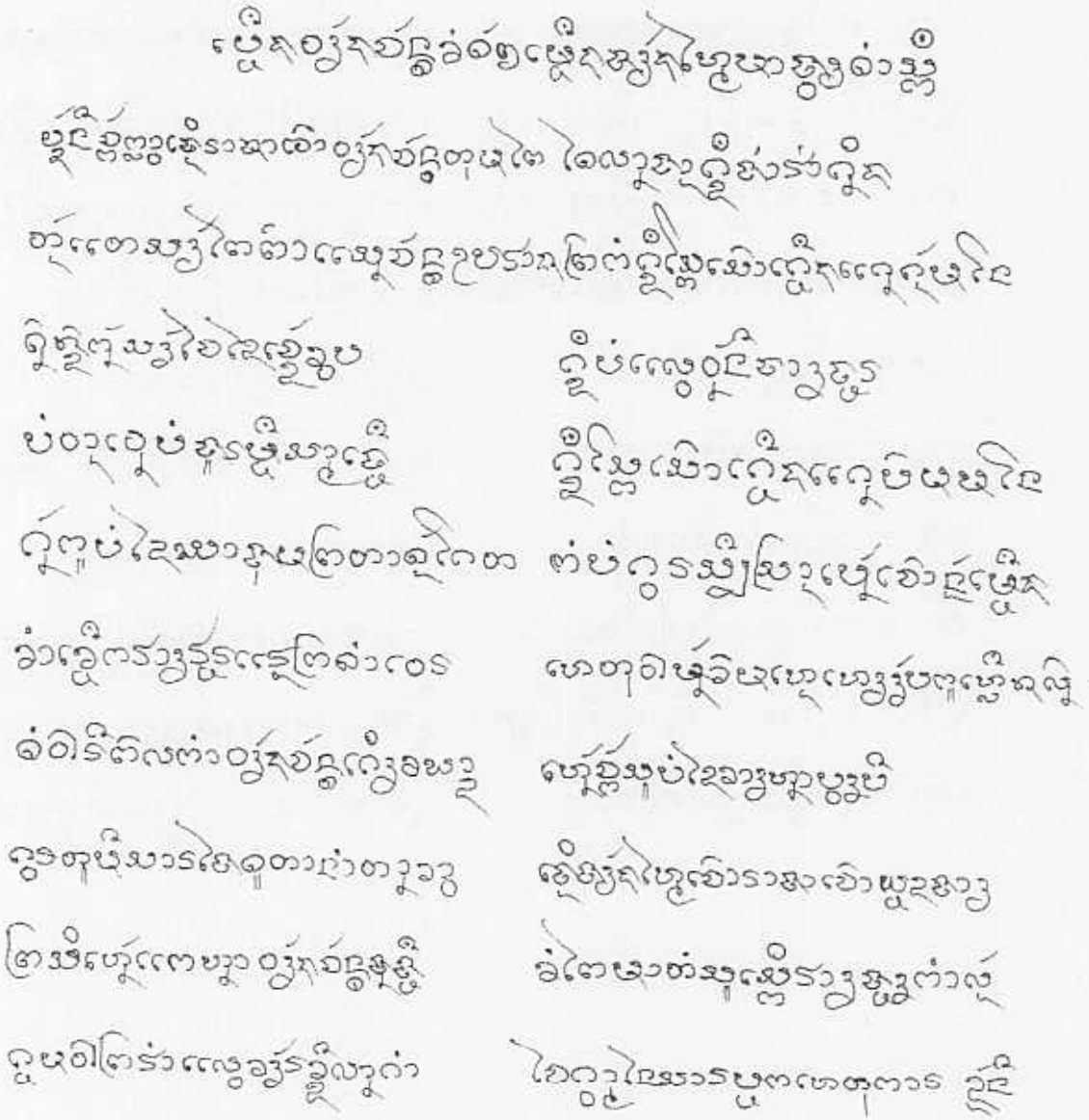

๕๙

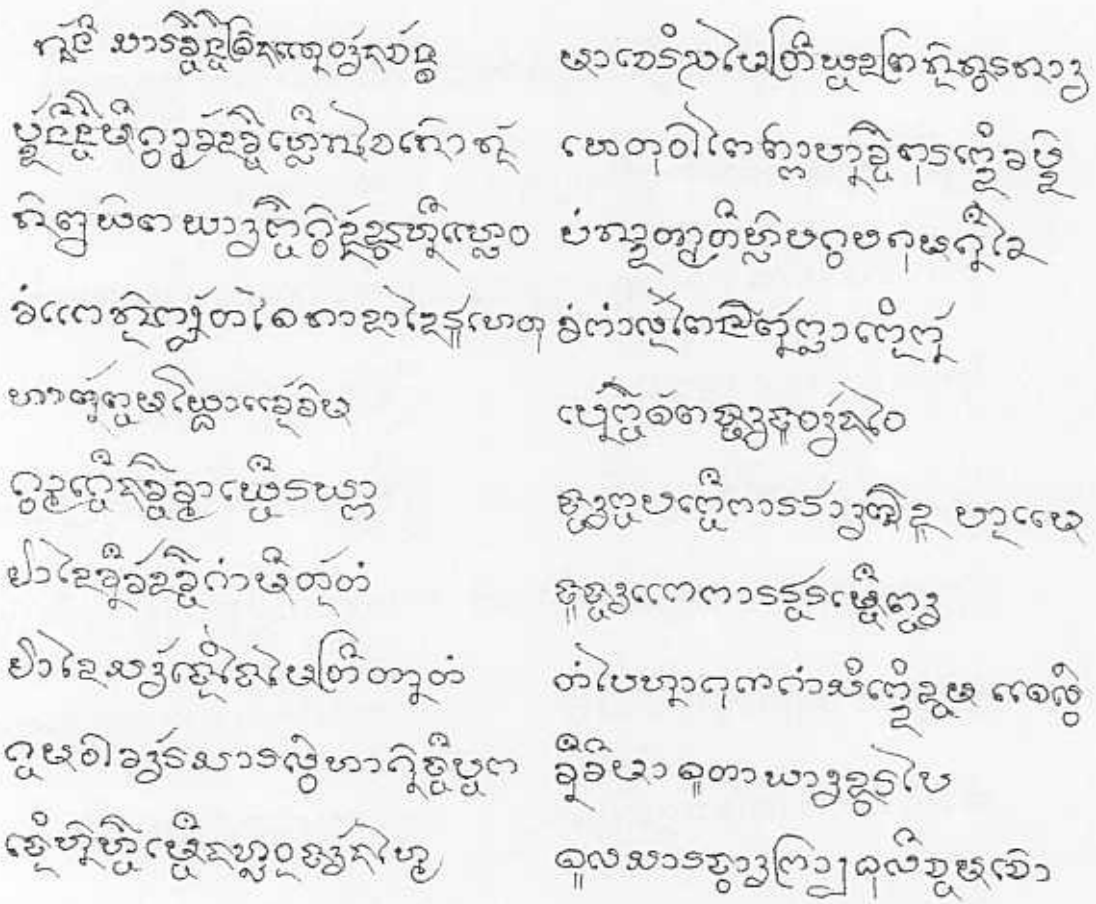

๕.

ᨲᩮᩥᨦᩈᩥᩁᩥᨿᩮᨲᩣᨲᩮᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ ᨶᩩᨲᩉᨲᩣᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩥᨲᩣᨲᩮᨦᩈᩥᨲᩣᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ

ᨴᩥᨲᩥᨿᩮᨲᩣᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ ᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ

ᨲᩣᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ ᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ

ᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ ᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ

ᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ ᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ

ᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ ᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ

ᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ ᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ

ᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ ᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩈᩮᨲᩩᨲᩮᨦᩉᩮᨲᩩ

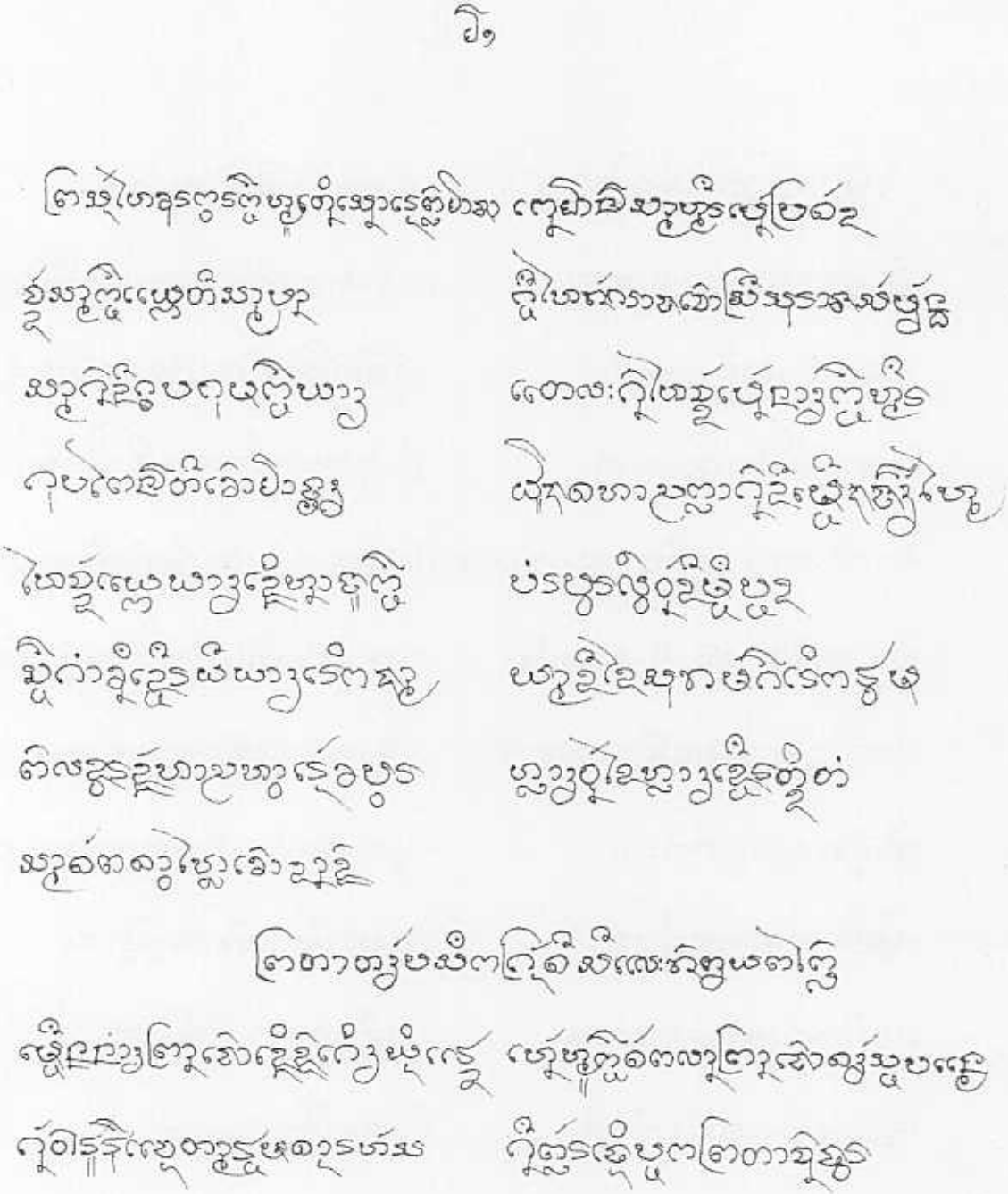

๕๒

ꤕꤢꤱꤗꤢꤲꤞꤢꤱꤒꤢꤱꤒꤢꤱꤓꤢꤲꤓꤢꤱꤓꤢꤱꤓꤢꤱ

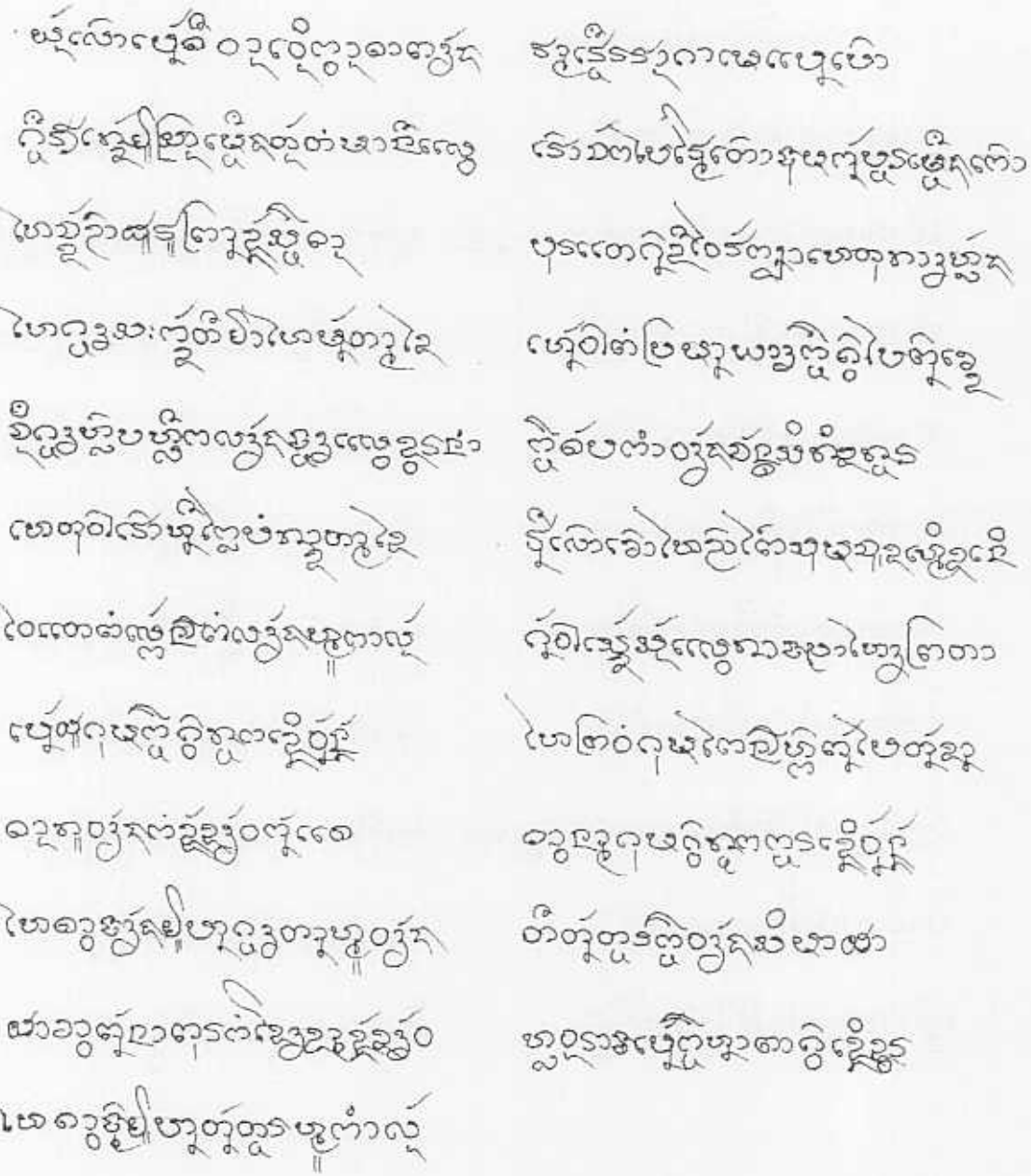

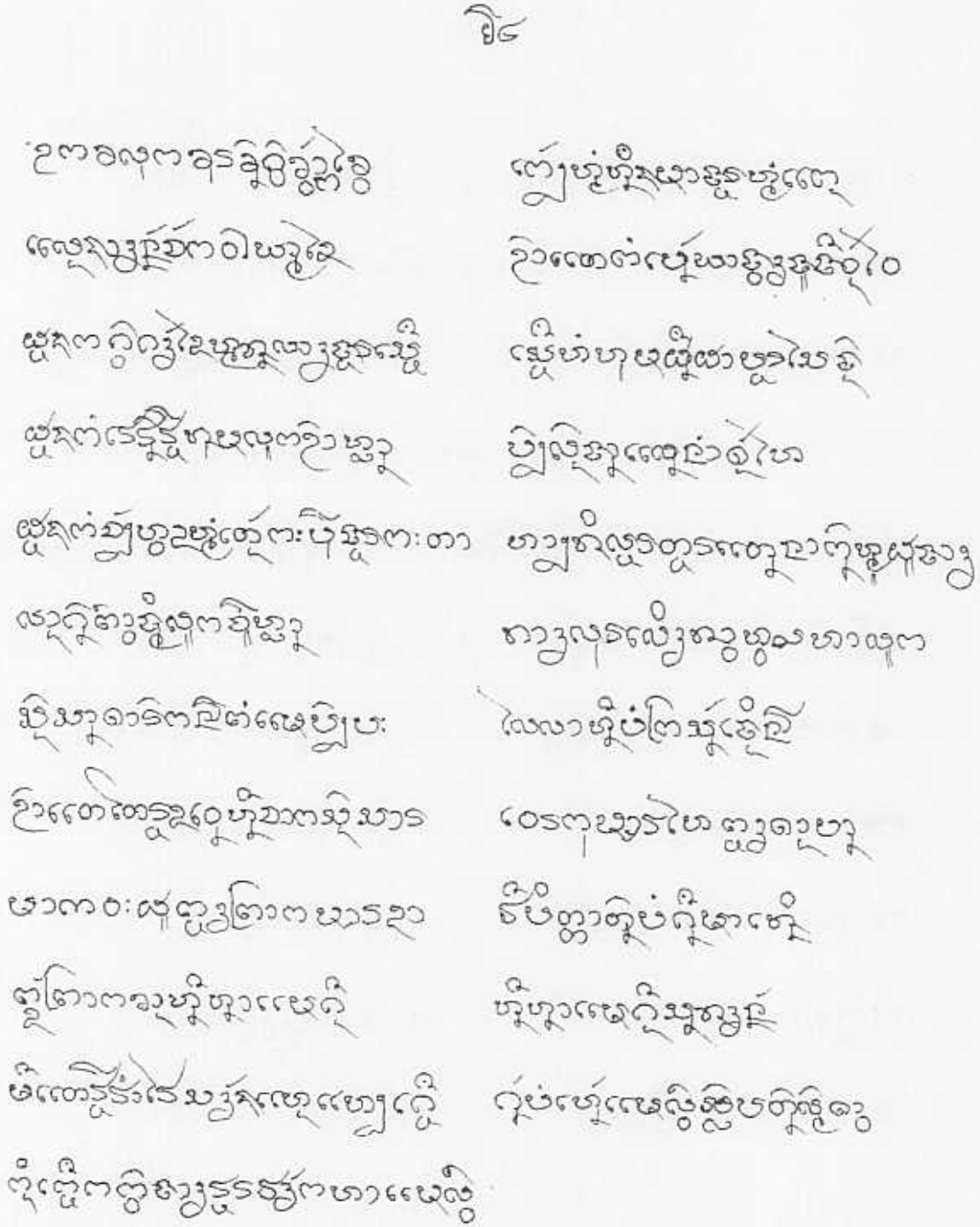

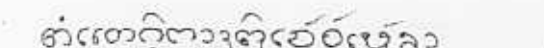

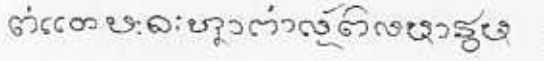

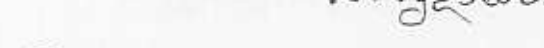

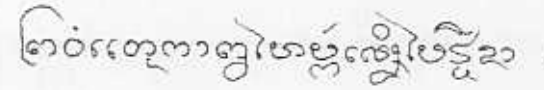

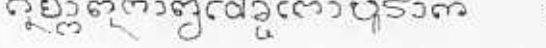

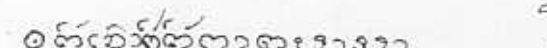

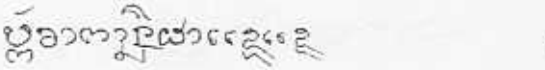

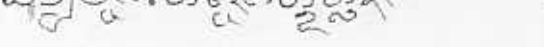

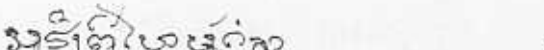

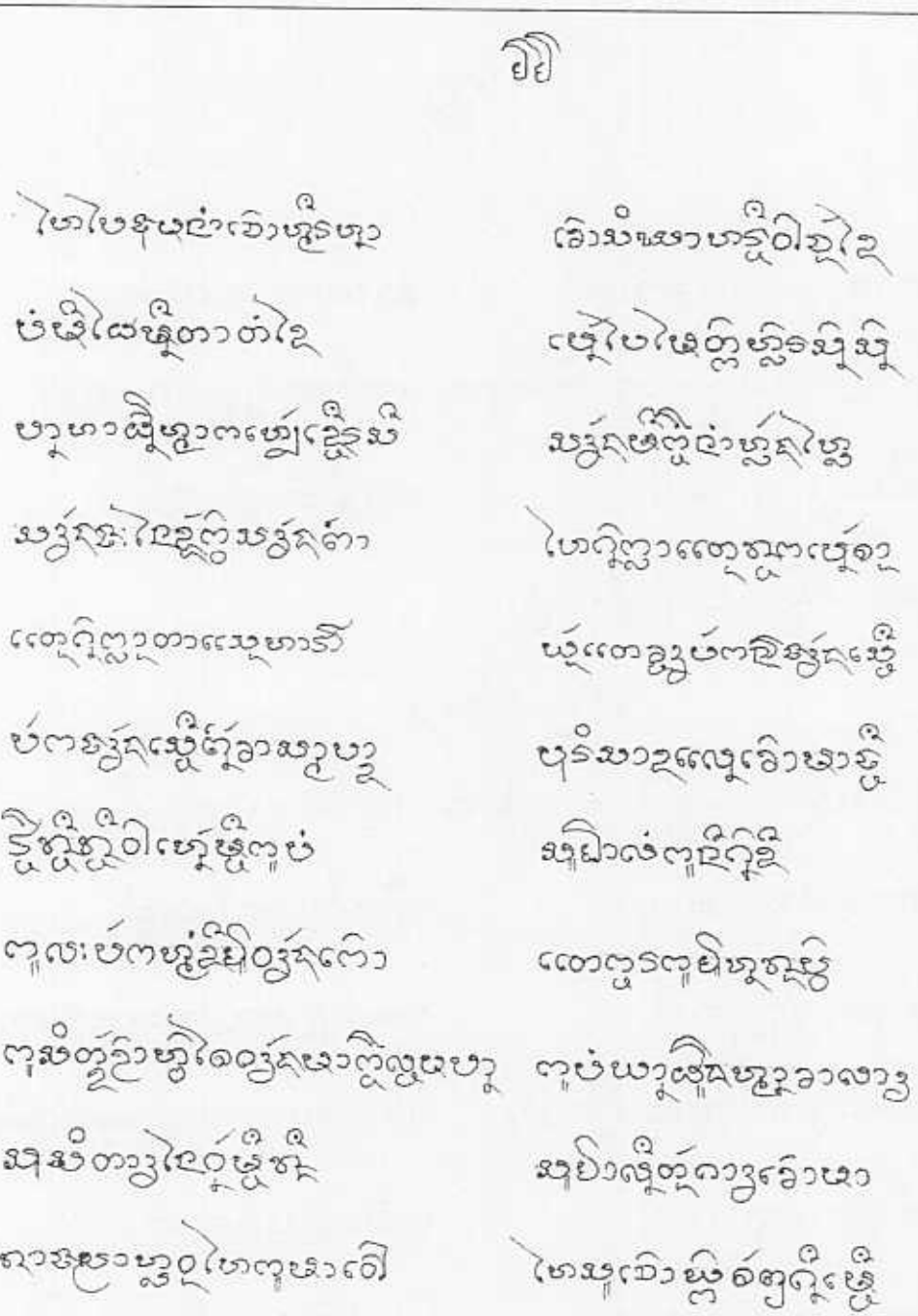

ปีกุน

ม็กสง้ดเฮ็ดแม่นกะไลน้ะ ฮ้ายะซ่าใจ้ใหม่
ฮ้บฮ้ายก่ะอิดโอ้ยหิฮ้ายใส่ตาวโอ้ย ก่บ้องอ้วนอ้วนเป็บหล้วง
บริยาอ้วนก่อใด้ ใจ้ใด้ตีหมิ่นฮ้าย
ป็สง้ดเฮ็ดบ่ถืกแม่นซ่า

กาฬเหม็ดโค

ป็ใด้เห่กาฬเหม็ดโค้ปาโค้ ตีนหีลงอ้วนอ้นบ่
ญ่าเตโค้ฮ่างหิมาอ้วน เด็นหมิ่นอ้วนฮ้ายอ้นอ้วย
เฮ็ยาก่เฮ็ดใด้อ้นอ่อน ต่าเตอ้วนหล้วนหาเหม็ดอ้นใส่
ฮ่างเจ็บแล่นใจ้อ้นอ่อนหา โค้ล่หล้วนหาปาเจ็บเหมือนใด้
ใจหีหล้มเจ็บเหมือน ต่าฮ้ายหล้มใจ้ก่าเก่า
โค้ล่ปตอ้วนฮ่างหล้วนหล้ม ก่อนใส่ตีลอ้นใจ้ใจ้ใจ้
เหอตุบ่ตีหล้วนฮ่างใจ้ลอ้นเตหมิ่

ปฐม

ปู่เจ้าก่าอู่ฤาษีผู้ใหญ่ยิ่ง สะปู่ฤาษีอ่อนกู่เกิ่งหื้อสุขหาญ
อำมาตย์ผู้อ่อนเฒ่าเป็นข้าบาทบาทา ปู่ว่าหากรมณ์อ่อนอ่อนใจกล้า
ป่าหลวงตามีเขตแดนไพรหื้อสุขสบาย ขุดเขตเลยละบ้านตั้งเมืองนา
หลวงเจ้าอยู่ปู่ไหว้ผีฟ้า เฮ็ดบ้านเรือนอยู่ตามป่าเขตา
ราชาอ่อนอู่ฤาษีผู้เป็นหลวงอยู่ เหตุเป็นปู่ผู้เจ้าสะปู่ฤาษีหาย
ก็เลยหาคนกล้าเฒ่าผู้ฉลาด หลายไพร่ตามกันมาเป็นข้าเขา
ปู่ก็เฮ็ดการหลายอย่างสมใจหมาย ฝูงคนก็ถวายเป็นใหญ่เจ้า
ฝูงบ่เลิกอยู่ไพร่ตามมาเป็นข้า ปู่ว่าเจ้าเป็นใหญ่ในเมืองนี้
ปู่ว่าเจ้าเป็นเจ้าหลายหมื่นตื้อกู่ขาย หลายไพร่ข้าผู้ใช้ยิ่งหลายแสนผี
ฤาษีเจ้าเป็นเจ้าเมืองนี้ตามเก่าก่อ ก็ปู่ว่าเจ้าเป็นเจ้าเมืองนี้ตามเก่าก่อ
ฤาษีเจ้าเป็นเจ้าเมืองนี้ตามเก่าก่อ ก็ปู่ว่าเจ้าเป็นเจ้าเมืองนี้ตามเก่าก่อ

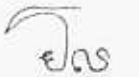

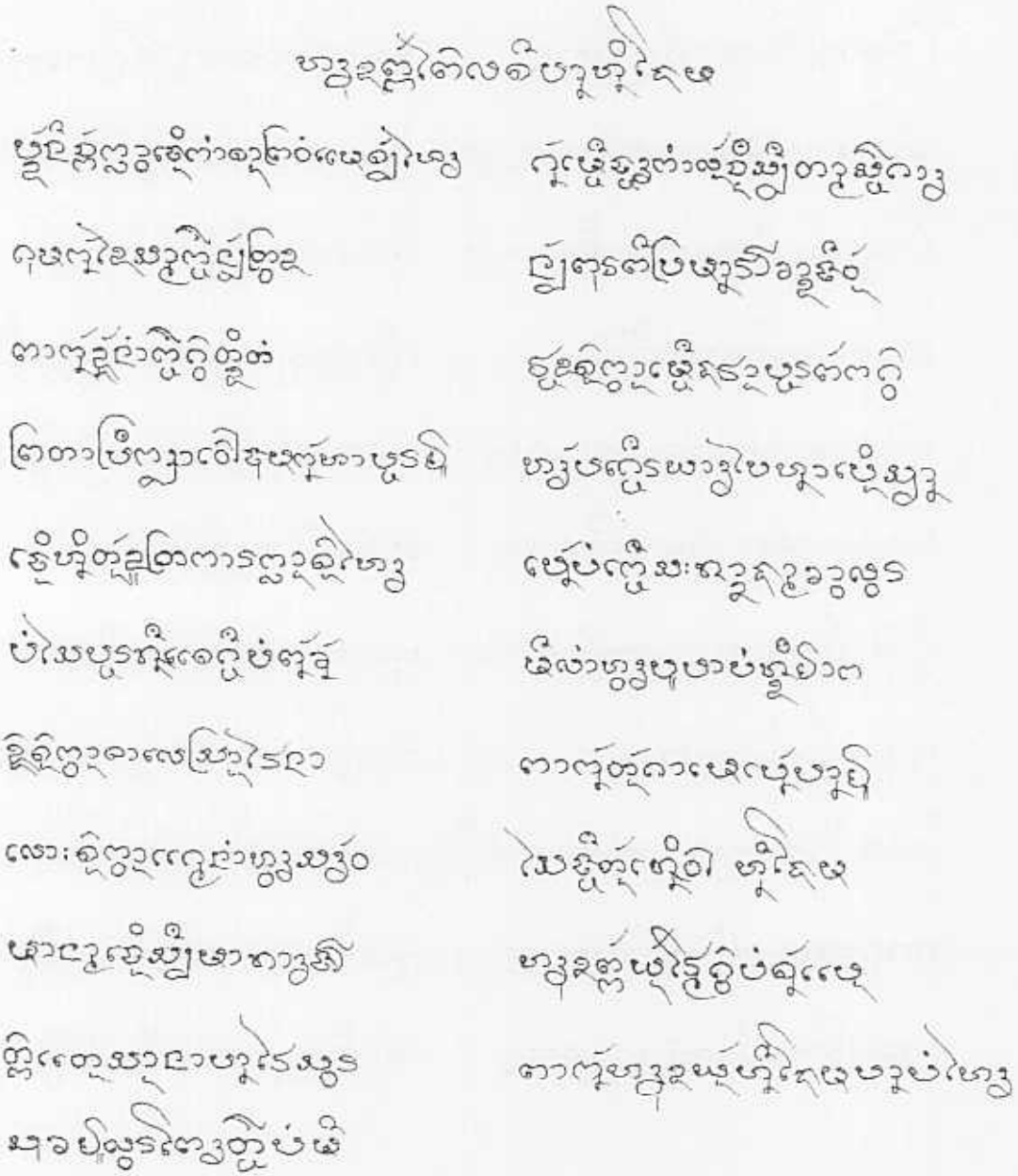

๗:

ᨾᩩᨶᩮᨠᩁᩣᨩᨵᩤᨶᩦᨾᩉᩣᨿᨵᩩ ᨲᩮᩢᨻᩩᨻᨸᨴᩤᨶᩩᨻᨴᨠᩣ
ᨻᩤᨶᩩᨲᩮᩢᨾᩩᨡᩣᨿᩩᨸᩤᨸᩮᨶᩩ ᨠᩤᨠᩤᨸᩤᨠᩣᨲᩩᨿᩣᨿᨲᩤᨠᩣᨲᩮ
ᨠᩩᨶᩁᩣᨻᩤᨲᩮᨿᩣᨿᩈᩣᨶᩩᨿᨶᩩᨲᩤ ᨾᩉᩣᨲᩩᨸᩤᨲᩤᨶᩩᨿᩣᨿᩈᩩᨸᩤᨶᩩ
ᨾᩩᨲᩤᨠᩣᨿᩣᨲᩮᨿᩣᨿᨾᩩᨡᩣᨿᩣᨲᩮ ᨾᩮᩢᨾᩣᨿᨾᩣᨠᩤᨶᩣᨿᨻᩩᨾᩤᨿᩮ
ᨲᩤᨶᩩᨸᩮᨾᩮᩢᨶᩣᨾᩮᨿᩣᨿᨠᩩᨾᩣᨿᨠᩤ ᨠᩤᨿᩈᩩᨿᩩᨿᩈᩩᨸᩮᨶᩩᨠᩣᨶᩮᨾᩮ
ᨿᩮᨠᩩᨾᩤᨿᩩᨶᩤᨠᩤᨠᩤᨿᩩᨿᩣᨿᨾᩩᨶᩤ ᨸᩩᨶᩤᨾᩩᨿᩣᨶᩣᨾᩮᨶᩣᨾᩩᨾᩤᨿᩮᨶᩩ
ᨾᩩᨿᩣᨿᩮᨿᩣᨿᨾᩩᨿᩣᨿᨾᩩᨿᩣᨿᨾᩩᨿᩣ

๗๑

ꪮꪊꪀꪱꪣꪾꪫꪀꪮꪖꪱꪀꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪙꪱꪮꪉꪀꪶꪱꪖꪀꪊꪮꪖꪱꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪊꪾꪀꪊꪾꪶꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪱꪀꪊꪮꪖꪮ ꪾꪫꪱꪀꪊꪮꪖꪙꪱꪀꪮꪖꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪮꪉꪙꪱꪊꪮꪖꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪖꪀꪊꪮꪖꪀꪶꪱꪙꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪙꪱꪀꪊꪮꪖꪀꪊꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪫꪱꪙꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪙꪱꪀꪊꪮꪖꪀꪊꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪫꪱꪙꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪀꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪫꪱꪙꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪙꪱꪀꪊꪮꪖꪀꪊꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪫꪱꪙꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪀꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪫꪱꪙꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪙꪱꪀꪊꪮꪖꪀꪊꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪫꪱꪙꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪀꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪫꪱꪙꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪙꪱꪀꪊꪮꪖꪀꪊꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪫꪱꪙꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪀꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪫꪱꪙꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪙꪱꪀꪊꪮꪖꪀꪊꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪫꪱꪙꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ

ꪀꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ ꪫꪱꪙꪾꪫꪱꪀꪮꪊꪀꪊꪮꪖꪀ

๑๒

ꪢꪾꪱꪀꪱꪢꪾꪶꪖꪀꪱ ꪣꪮꪀꪱꪢꪳꪀꪱꪣꪱꪀꪱꪙꪱꪀꪱꪙꪱꪀꪱ
ꪣꪱꪀꪱꪀꪱꪮꪱꪀꪱꪢꪱꪀꪱꪢꪾꪱꪀꪱꪣꪮꪀꪱ ꪙꪱꪀꪱꪢꪱꪀꪱꪀꪱꪣꪱꪀꪱꪀꪱꪢꪾꪱꪀꪱ
ꪣꪱꪀꪱꪢꪾꪱꪀꪱꪙꪱꪀꪱꪙꪱꪀꪱꪙꪱꪀꪱꪙꪱꪀꪱ ꪢꪾ

๑๗

ปุ๋ใจเจอหุ๋ปูวยากบ่ญูก ผู้ ฆาปุ๋เอิ่กาฮู้บ่ปูวยา
อ่ายิเจอ๋กยาไฮบาผู้ใจ๋ปุ๋ยาไฮฆ้อง ซ่กเญ๊กยาผู้ใช้กยาบา
ยาปุ๋บ่ก๋ากาญ๋ก๋ญ๋ญ๋ญ

๗๔

ปะไหมมีลูกเจ้าเมืองอุบลเป็นใหญ่ ดูแลเมืองลาวกับเขมรไว้

ก็มาแต่ง ยกทัพตีเอา เอาเมืองได้ทั้งสาม ตั้งให้เป็นเมืองขึ้นแก่ตน

ปะมาเมืองเขมรก็ยกมาตีเอาเมืองได้ ตั้งให้เป็นเมืองขึ้นแก่ตน

ก็ปกครองเมืองเขมรได้ ตั้งแต่ก็ยกมาตีเมืองลาว เมืองลาวก็ยกมาตีเมืองเขมร

ยกไปยกมาอยู่อย่างนี้ ตั้งแต่ก็ยกมาตีเมืองลาว เมืองลาวก็ยกมาตีเมืองเขมร

ปะมาก็ยกมาตีเมืองอุบล ตั้งแต่ก็ยกมาตีเมืองลาว เมืองลาวก็ยกมาตีเมืองอุบล

ปะมาก็ยกมาตีเมืองเขมร ตั้งแต่ก็ยกมาตีเมืองลาว เมืองลาวก็ยกมาตีเมืองอุบล

ปะมาก็ยกมาตีเมืองเขมร ตั้งแต่ก็ยกมาตีเมืองลาว เมืองลาวก็ยกมาตีเมืองอุบล

ปะมาก็ยกมาตีเมืองเขมร ตั้งแต่ก็ยกมาตีเมืองลาว เมืองลาวก็ยกมาตีเมืองอุบล

ฯลฯ

ฝูงไพร่ฟ้าข้าเฝ้าอยู่ทั่วสนาม ต่างก็ชื่นชมยินดีทั่วหน้า
ปี่กลองแตรสังข์ดังขึ้นมา ต่างก็ลงมือกินดื่มกันไป
บ้างก็ร้องรำทำเพลงสนุกสนาน ดูไม่เหมือนงานศพอย่างที่ว่า
ต่างก็ชื่นชมยินดีทั่วหน้า ดูเหมือนงานมงคลสมรสพลัน
เหล่าไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ทั้งปวง ต่างก็ลงมือกินดื่มกันทั่ว
ต่างก็ชื่นชมยินดีทั่วหน้า ดูเหมือนงานมงคลสมรสพลัน
ปี่กลองแตรสังข์ดังขึ้นมา ต่างก็ลงมือกินดื่มกันไป
บ้างก็ร้องรำทำเพลงสนุกสนาน ดูไม่เหมือนงานศพอย่างที่ว่า
ครั้นเสร็จงานพระศพแล้วทั้งปวง ต่างก็ลงมือกินดื่มกันทั่ว
ต่างก็ชื่นชมยินดีทั่วหน้า ดูเหมือนงานมงคลสมรสพลัน
ปี่กลองแตรสังข์ดังขึ้นมา ต่างก็ลงมือกินดื่มกันไป
บ้างก็ร้องรำทำเพลงสนุกสนาน ดูไม่เหมือนงานศพอย่างที่ว่า
สิบสองเดือนปีใหญ่มีมาพร้อม ฯลฯ

๑๗

ฉันทอุกฤษฎ์ปฐมสาตรี ฤๅษี ๕

ปู่ก็ล้มลงหมู่เฮาอุกฤษฎ์บ่หาญกล่าว ใกล้ที่ดูดร้ำเกิ่งบ่ฟื้นคืน
ขุนไชยเชตุกุไชยเล่าสิ้นชีวิต ฮ่อกิ่งใกล้เมืองเวียงจันใต้
ไปหาปู่ผู้ใจดีมีเมตตา ก่นร้ำถ่าไปตีหม้อข้าวปั้นใส่
เหตุอันใดให้ปู่เล่าจึงล้มลง ดูดซึกดูเหล่าล้วนล้วนกล่าวเล่า
ดูเหตุให้ร้ำเหลือเกินเหมือนเมา ไหนสิ่งใดหนอหนาสิ้นสังขาร
สาเหตุใดให้ปู่เจ็บป่วยนัก ดูอันใดดูเหตุเหมือนเป็นไข้
เหมือนเมาเหล้าหนักหนาหรือปู่ เอาเรื่องใดมาเล่าให้ฟังบ้าง
เหมือนเมาเหล้าหนักหนาหรือปู่ ปู่ก็ว่าบ่ได้เมาเหล้าเลย
ปู่ก็ว่าบ่ได้เมาเหล้าเลย ปู่ก็ว่าบ่ได้เมาเหล้าเลย
ปู่ก็ว่าบ่ได้เมาเหล้าเลย ปู่ก็ว่าบ่ได้เมาเหล้าเลย

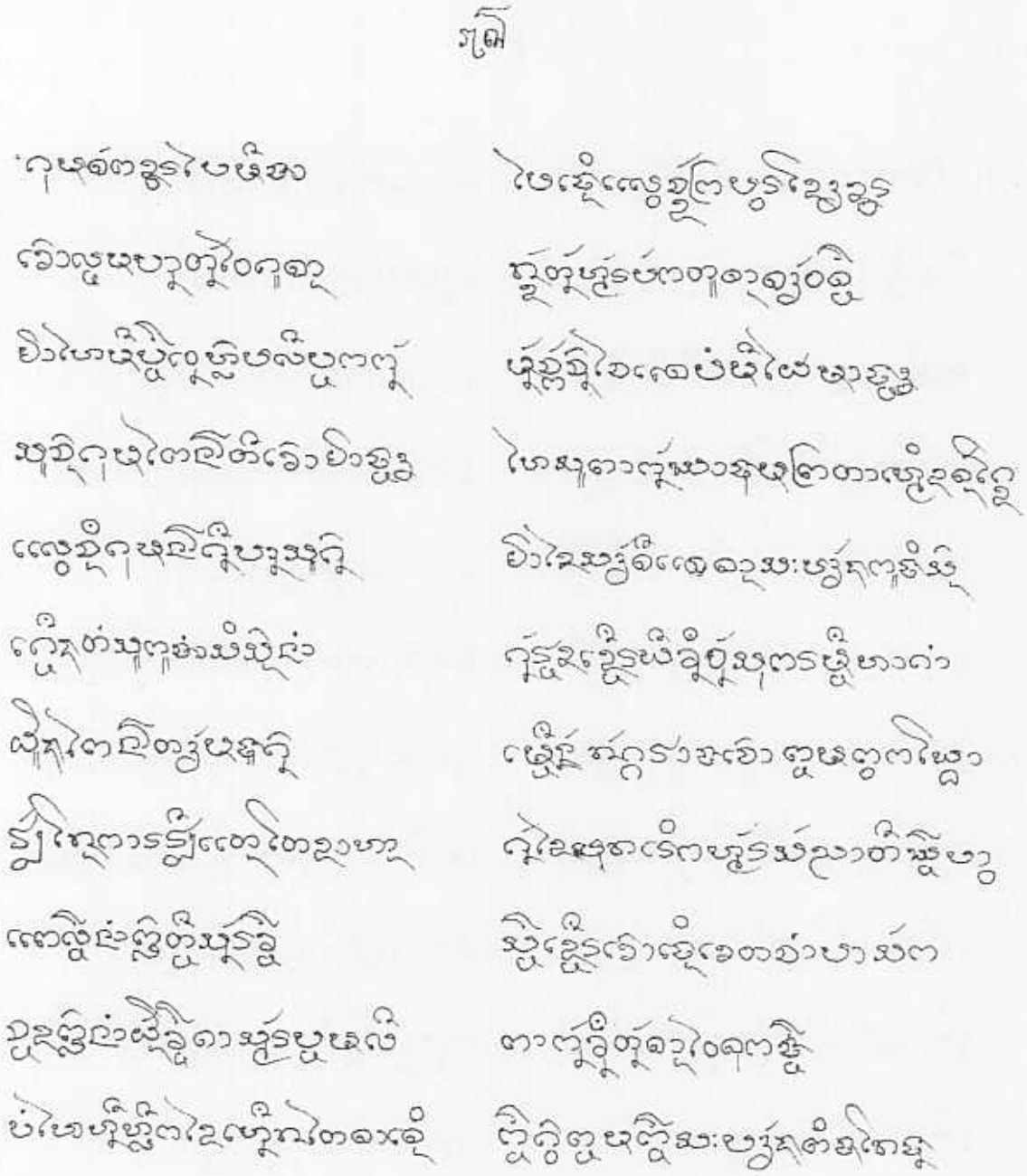

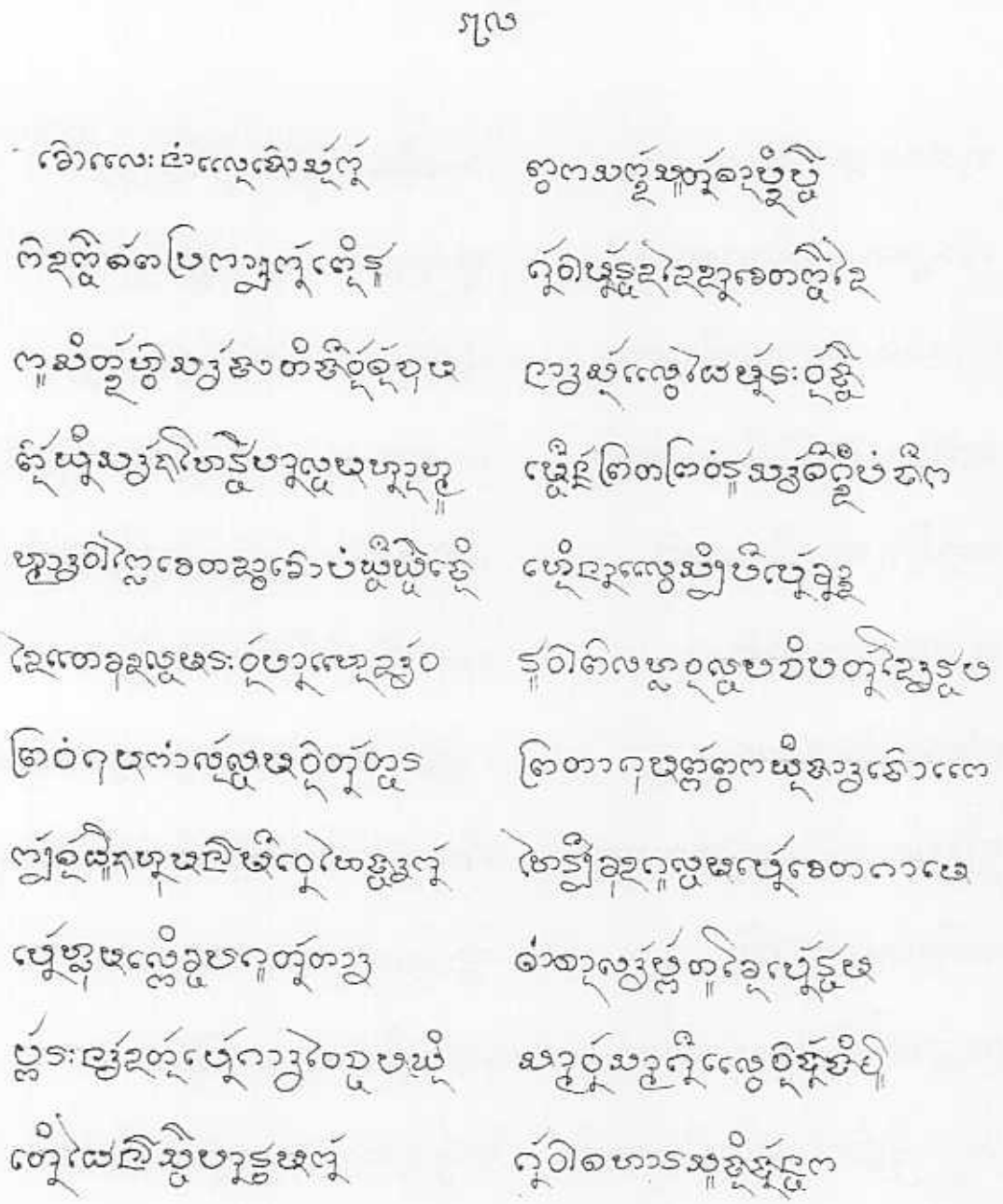

๓๗.

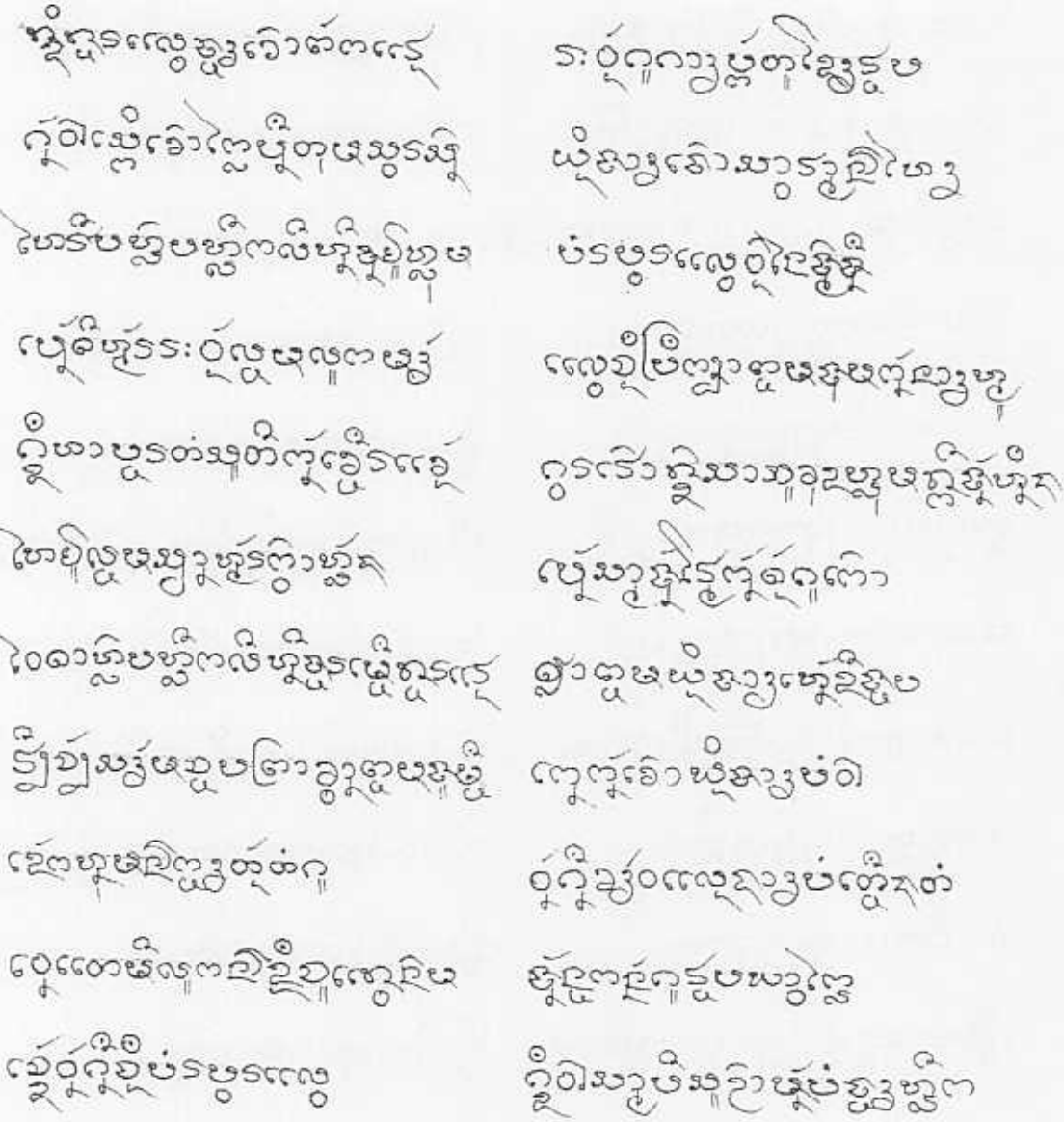

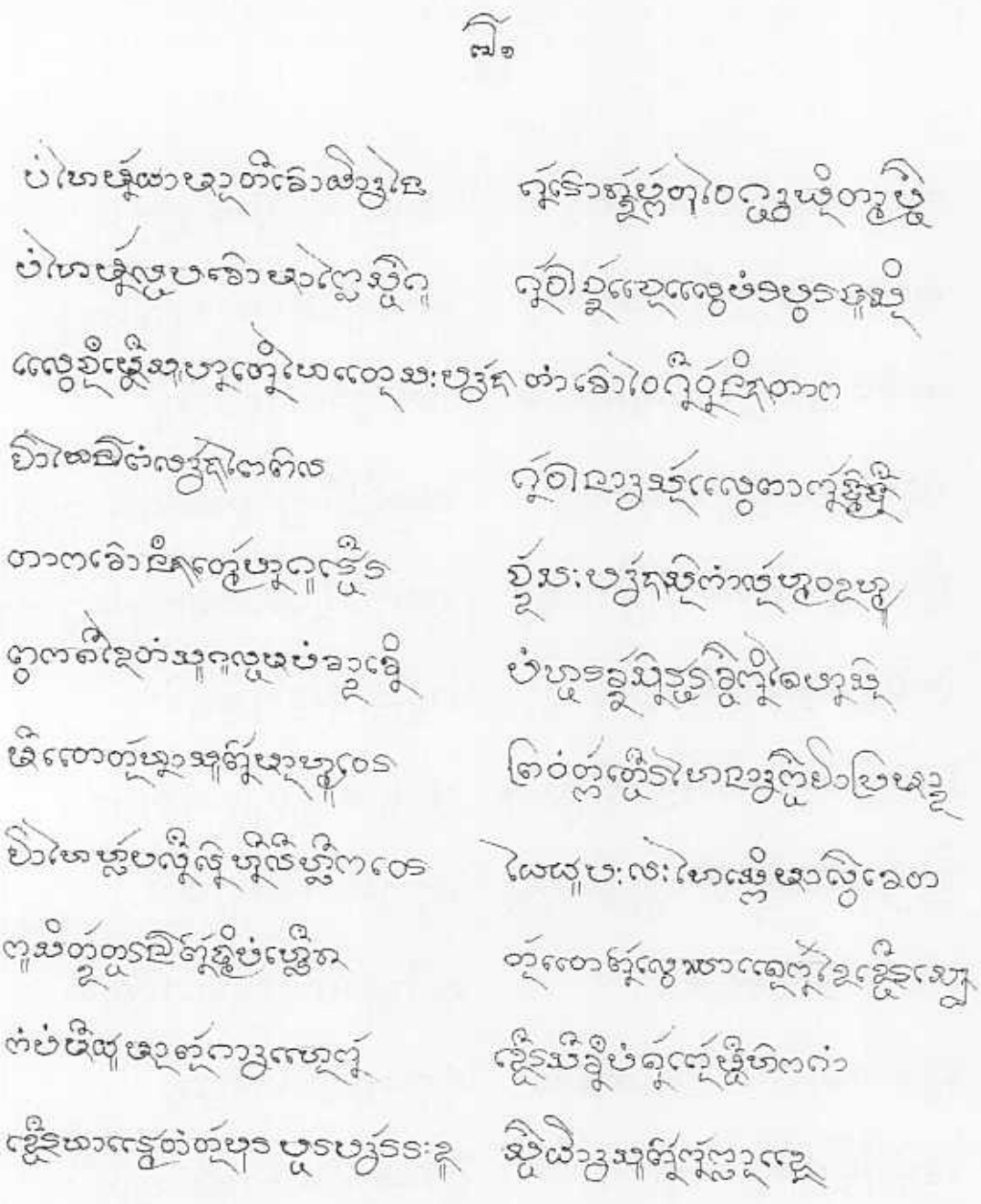

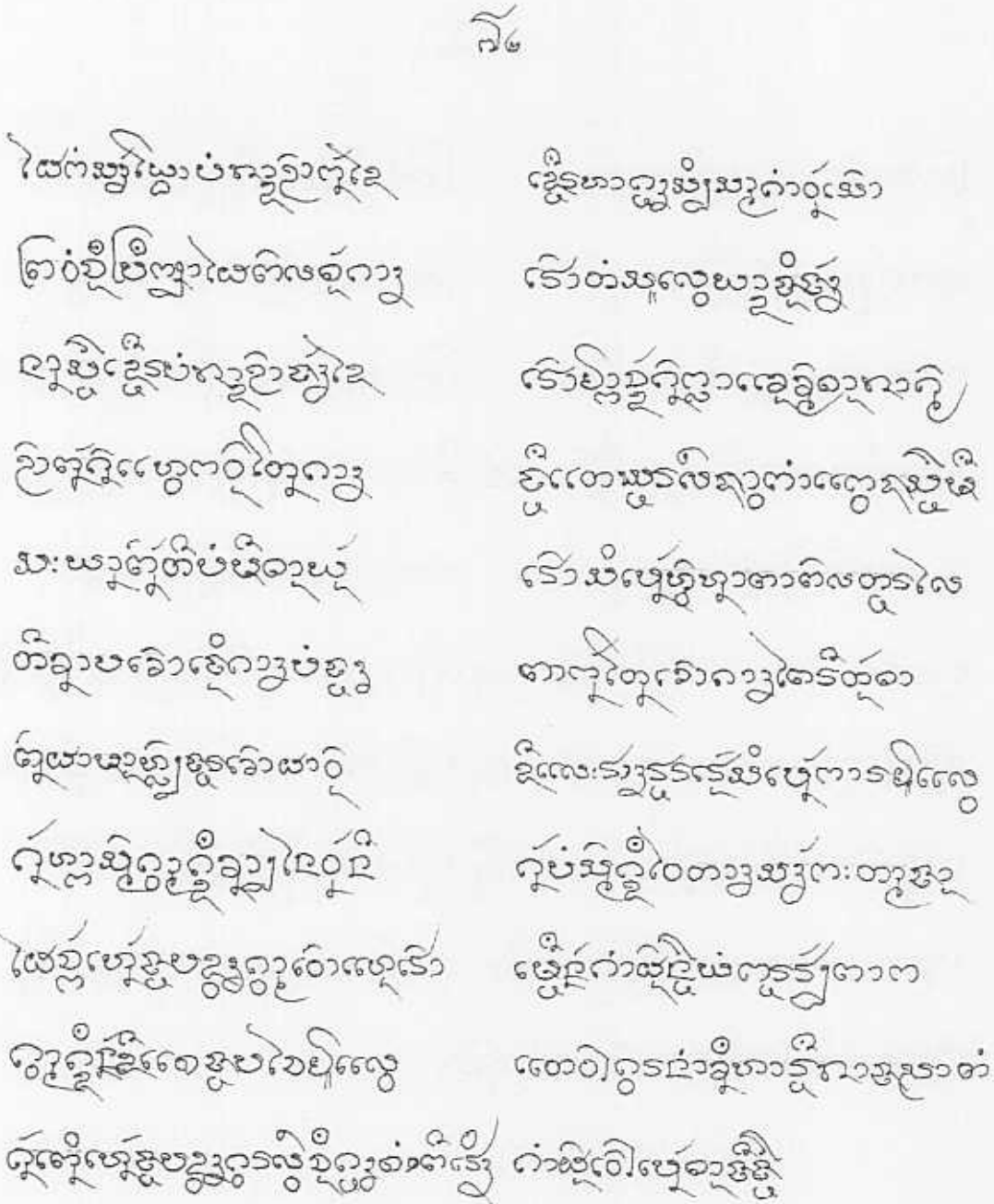

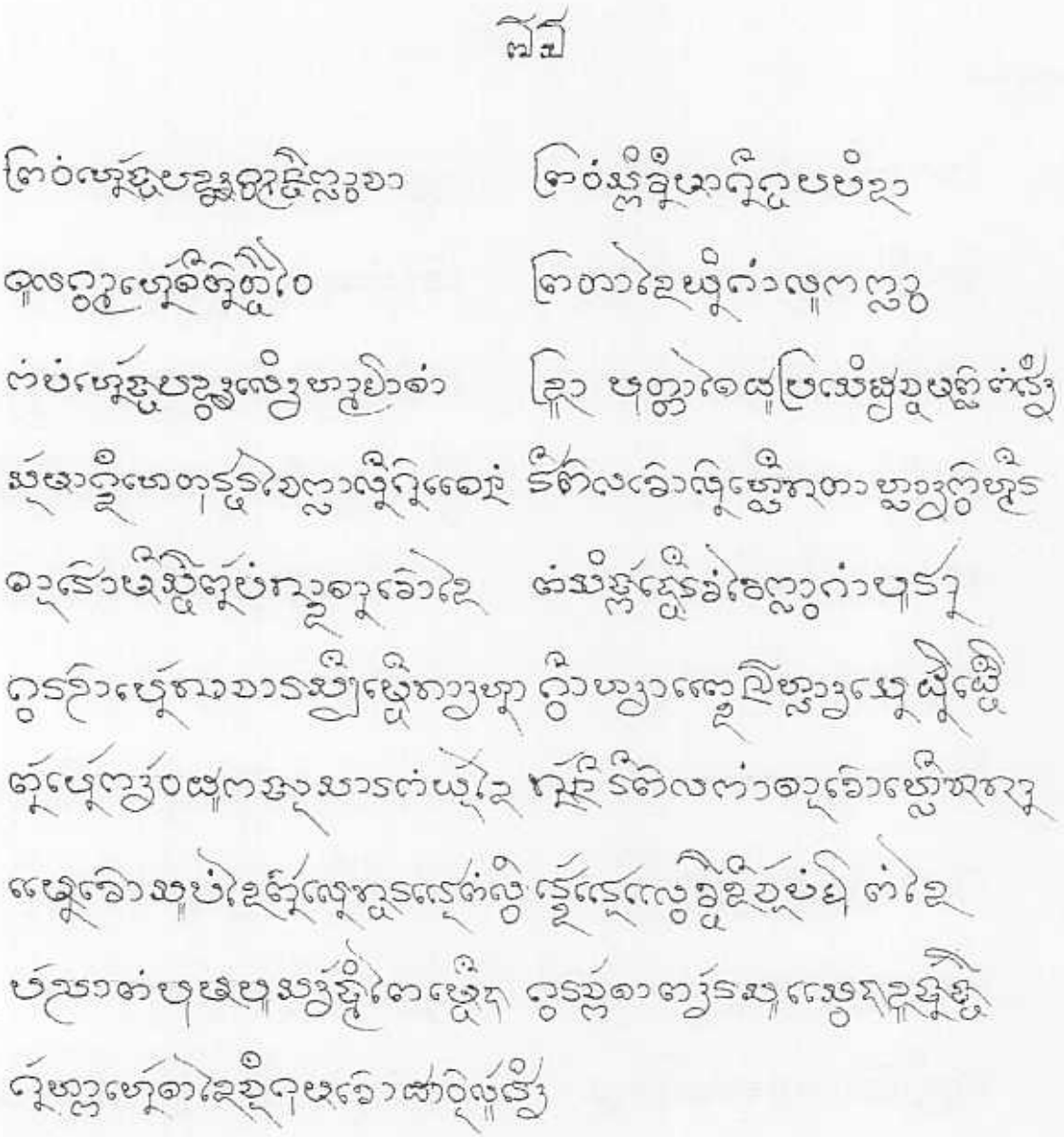

ตอบสุดท้ายว่าด้วยเรื่องพระยา

เมื่อนั้นพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช ได้ยินดังนั้นก็ตรัสว่า
ดูก่อนเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงตั้งใจฟังคำของเรา
ซึ่งจะสั่งสอนท่านทั้งหลายต่อไปนี้ ท่านจงอย่าได้ประมาทในการงานทั้งปวง
ท่านจงตั้งใจทำการงานของเรา ท่านจงอย่าได้ทำการงานให้เสียไป
ท่านจงอย่าได้ลักทรัพย์สิ่งของของผู้อื่น ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในกามภรรยาของผู้อื่น
ท่านจงอย่าได้ทำร้ายผู้อื่นด้วยการต่างๆ ท่านจงอย่าได้ทำลายชีวิตสัตว์ทั้งหลาย
ท่านจงอย่าได้ดื่มสุราเมรัย ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในศีลทั้งห้าประการ
ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอคติทั้งสี่ประการ ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอบายมุขทั้งหลาย
ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางมิจฉาทิฐิ ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางกายทุจริต วจีทุจริต มโนทุจริต
ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอกุศลกรรมบถทั้งสิบประการ
ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอันจะนำไปสู่อบายภูมิทั้งสี่ ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอันจะนำไปสู่นรกภูมิ
ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอันจะนำไปสู่เปรตวิสัย ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอันจะนำไปสู่อสุรกาย
ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอันจะนำไปสู่สัตว์เดรัจฉาน ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอันจะนำไปสู่ติรัจฉานภูมิ
ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอันจะนำไปสู่ปิตติวิสัย ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอันจะนำไปสู่ยมโลก
ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอันจะนำไปสู่ยมบาล ท่านจงอย่าได้ประพฤติผิดในทางอันจะนำไปสู่ยมทูต

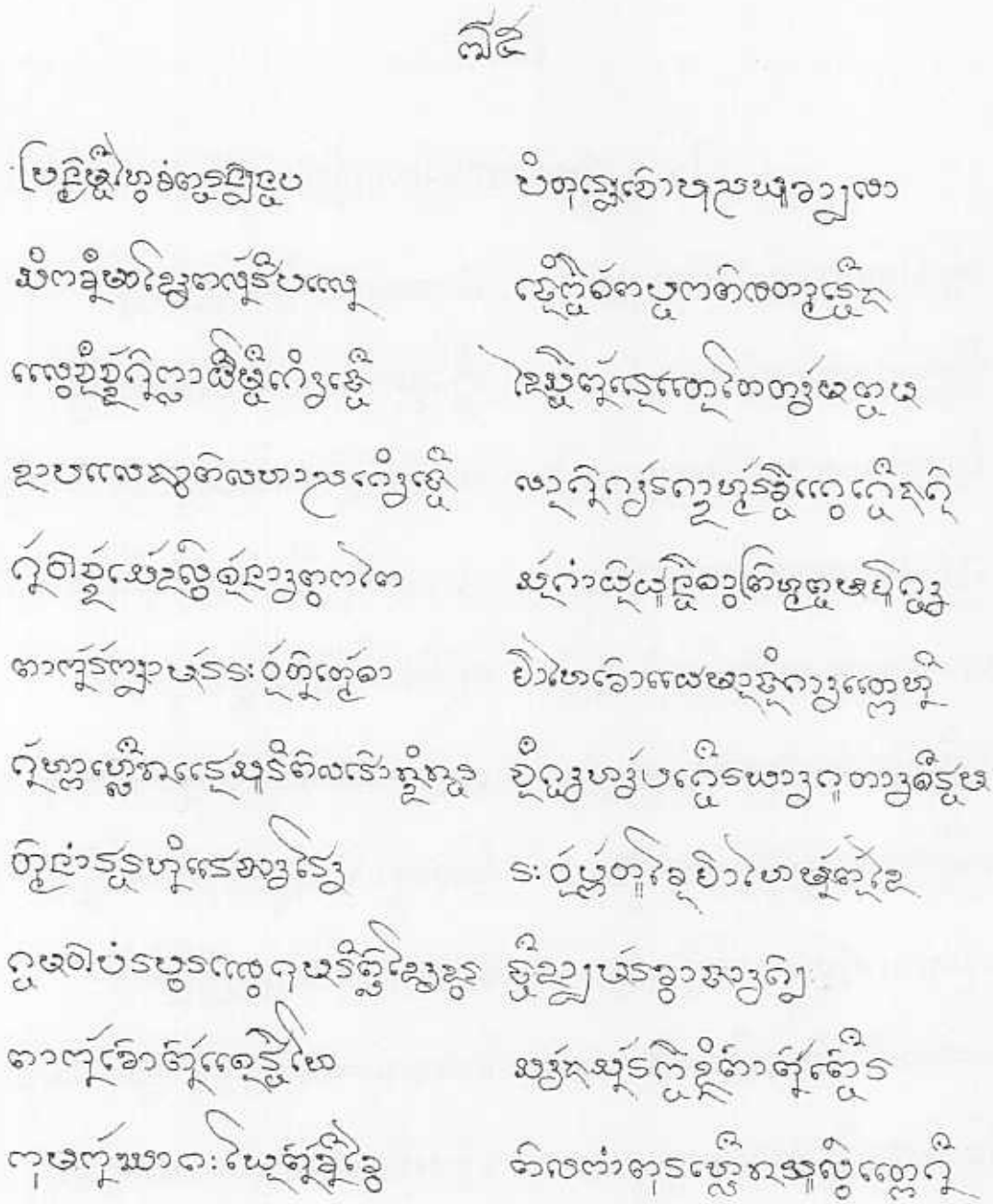

ฉบับ

ฮูปเจ้าวางปี้ยู้ตูตู้ ถ้อกุเจดีห้าเฉลียงฮ่วยใส่
ตู้ยู้ตูเจ้าเจดีย์ฮ่างใหญ่ เจาคู่ถ่าเจ้าวางก่ำเจ้าอยู่
เฮ็วงวิเมดเปดก่าวงวัดสัด กุเมกูกฮังใต้ฮางเฉลียงฮ่วย
เจ้าเตดเจ้าต่ำวงวัดถ่า ถ้อเจ้าถ่าเจ้าเฉลียงเดินถ่า
ถ้อเฮ็วงวัดเจ้าวางก่ำเจ้า ฮ่างเฉลียงเจ้าต่ำเจ้าเจ้าอยู่

ถ้อเฮ็วงถ้อกุเดินใส่

เจ้าถ้อกันเจาเจ้าเฮ็วงวัดสัด เจ้าถ้อเจ้าเดินกุเมถ้อกิจ
เฮ็วถูเจาเจ้าวางวัดเจ้า เจาเจ้าเจ้าเจ้าเจ้าถ้อ
ถ้อกูเจ้าวางก่ำเจ้าเจ้าเจ้า กุเมกูเจ้าเจ้าเจ้าเจ้าเจ้า
เจ้าเตดเจ้าเจ้าเจ้าเจ้าเจ้า เจ้าเจ้าเจ้าเจ้าเจ้าเจ้า
ถ้อเจ้าเจ้าเจ้าเจ้าเจ้าเจ้า เจ้าเจ้าเจ้าเจ้าเจ้าเจ้า

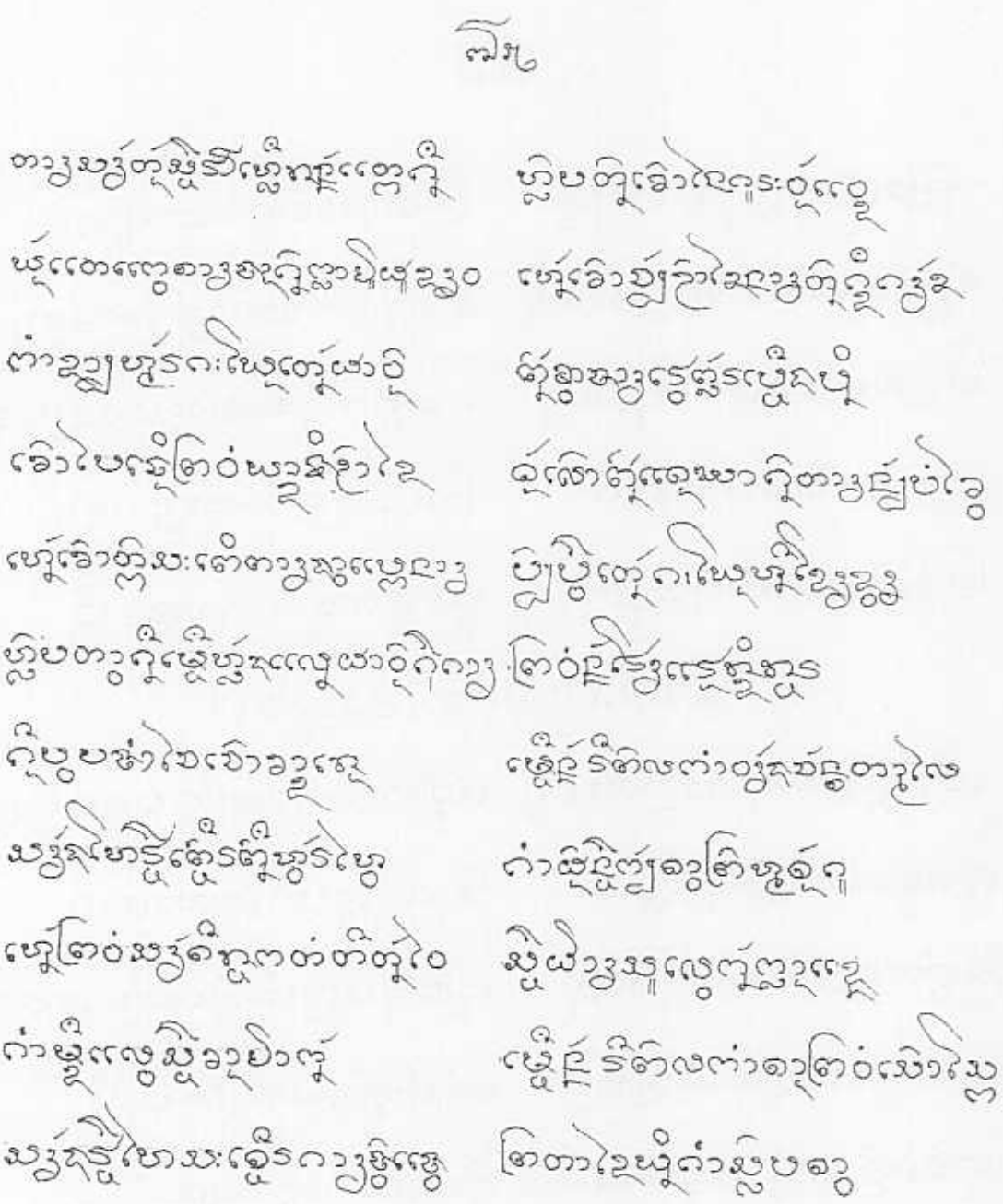

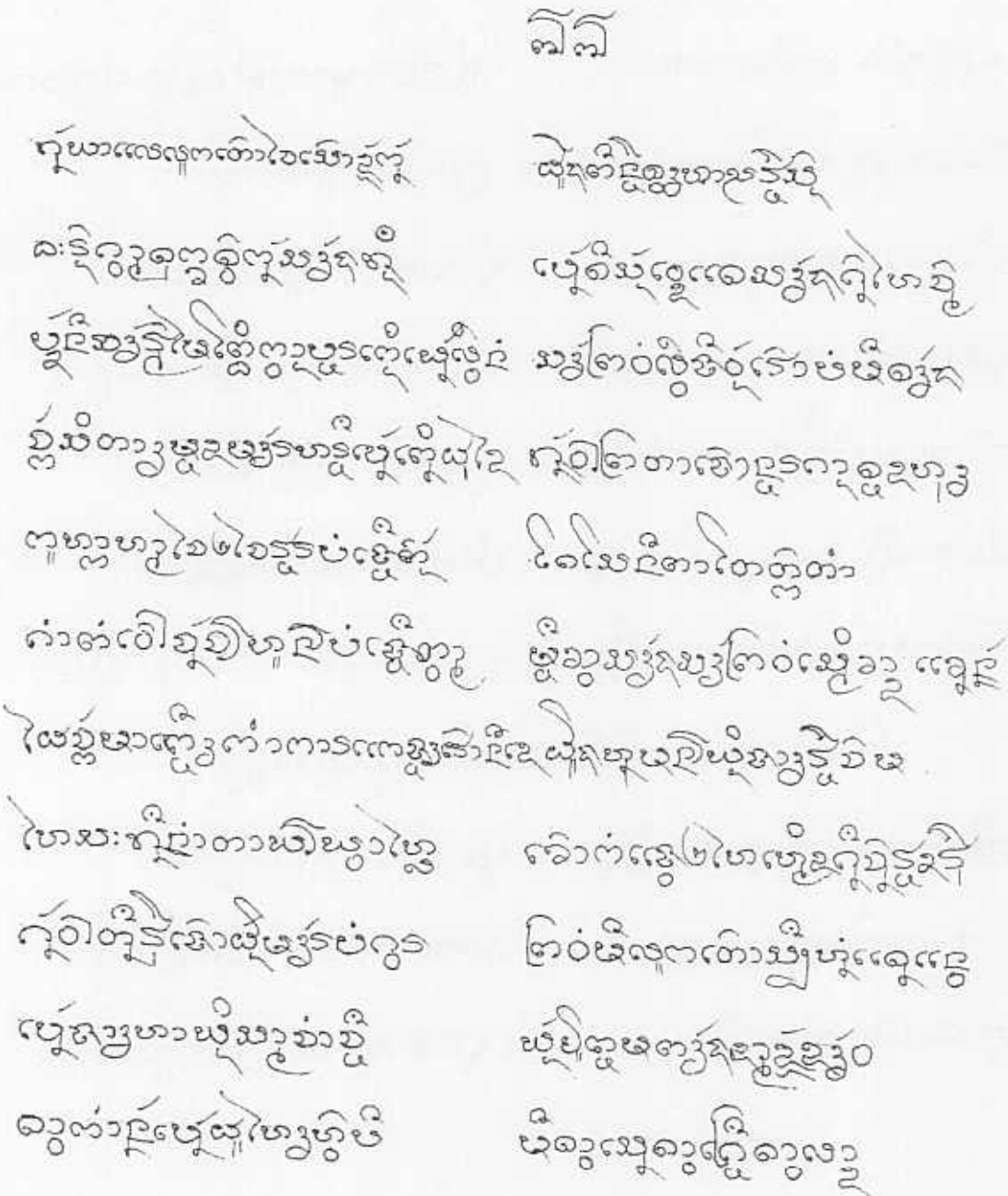

ขอรู้ยุติความคิดจิตจงใจ ปฏิบัติดีชอบตามอย่างบัณฑิตเขา
ถึงจบสูงรู้ดีเห็นเป็นเจ้าตัว ถ้าไม่ทำตามเขาเสียเปล่าเรา
มีตาดูแต่ไม่เห็นเป็นอย่างไร ทั้งโง่เขลาเบาปัญญาน่าอายใคร
ถ้าเห็นชั่วรีบหลีกอกุศลใจ ทำแต่ดีมีสติปัญญาเป็นเครื่องนำ
ถ้าเห็นผิดรีบแก้ไขอย่าดื้อดึง ทั้งโลกติเตียนพึงเสียหายช้ำ
ชอบตามเขาเราเจริญอย่าเมินเฉย ปัญญาเลิศประเสริฐเหมือนอย่างนี้
ใครอ่านแล้วเห็นผิดจิตคิดเห็น ทั้งโลกเป็นอย่างไรก็ไม่ถือ

ใครตามเขาเราเจริญอย่าเมินเฉย

เหมือนใครตามเขาเราเจริญอย่าเมินเฉย ปัญญาเลิศประเสริฐเหมือนอย่างนี้
ขอรู้ยุติความคิดจิตจงใจ ปฏิบัติดีชอบตามอย่างบัณฑิตเขา
ถึงจบสูงรู้ดีเห็นเป็นเจ้าตัว ถ้าไม่ทำตามเขาเสียเปล่าเรา
มีตาดูแต่ไม่เห็นเป็นอย่างไร ทั้งโง่เขลาเบาปัญญาน่าอายใคร
ถ้าเห็นชั่วรีบหลีกอกุศลใจ ทำแต่ดีมีสติปัญญาเป็นเครื่องนำ
ถ้าเห็นผิดรีบแก้ไขอย่าดื้อดึง ทั้งโลกติเตียนพึงเสียหายช้ำ
ชอบตามเขาเราเจริญอย่าเมินเฉย ปัญญาเลิศประเสริฐเหมือนอย่างนี้
ใครอ่านแล้วเห็นผิดจิตคิดเห็น ทั้งโลกเป็นอย่างไรก็ไม่ถือ

๙.

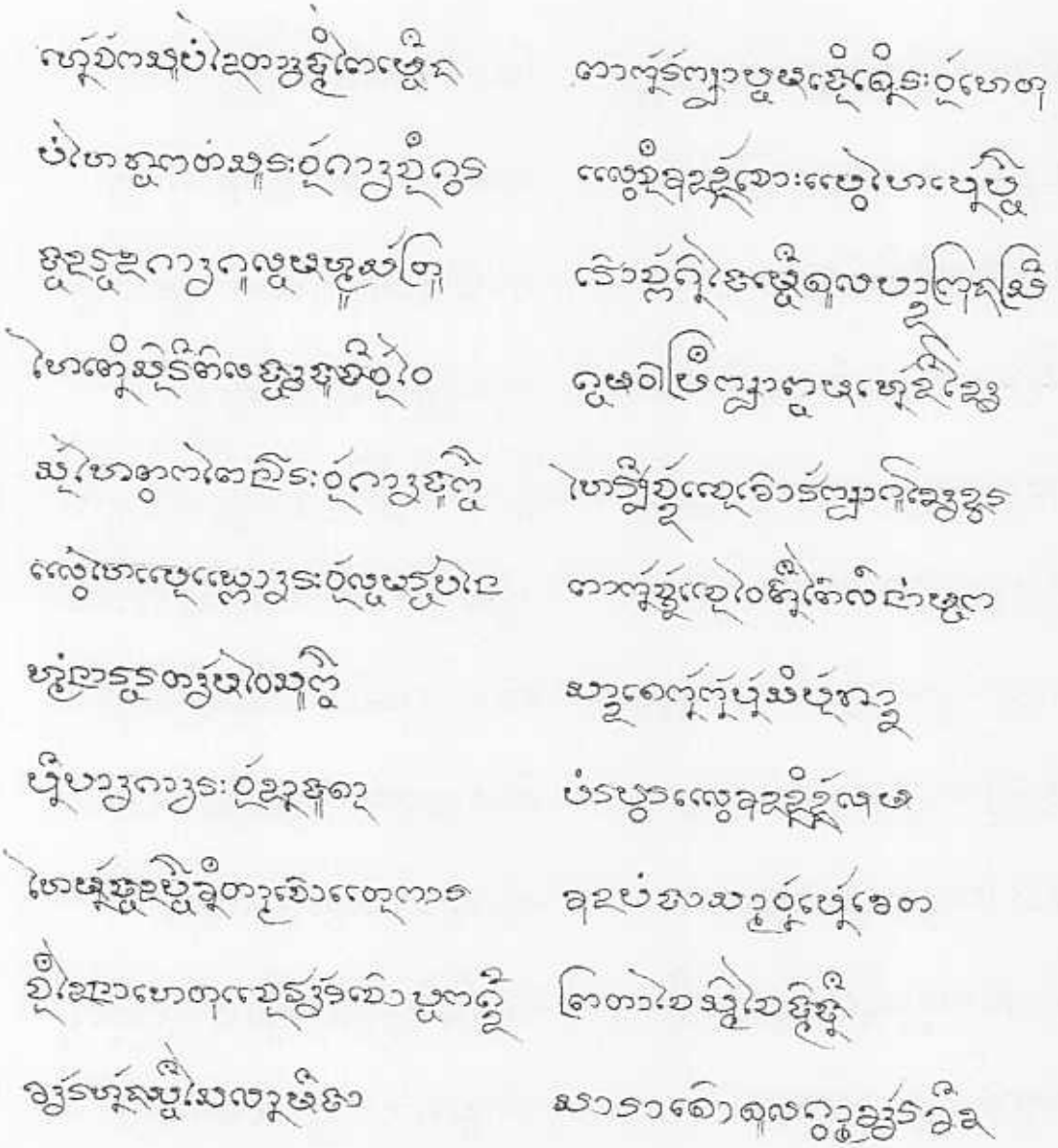

๙๑

ᨴᩥᨿᩣᩋᩬᨠᩋᩬᩋᨿᩣᨶᩥᨠᩁᩣᨩᨠᩩᩃᩈᩩᨴᩉᩥ ᨻᩕᩉ᩶ᨾᨲᩥᨾᩉᩣᨻᩕᩉ᩶ᨾᩣᨾᩉᩥᨴᩥᩉᩮᩅᩣ
ᨶᩩᨻᩮᩣᨵᩥᩈᨲ᩵ᩅᩣᨿᩩᨾᩣᨿᩩᨲᩣᨶᩥ ᨲᩣᨴᩥᩈᩣᨶᩥᨿᩮᩅᩣᨿᩩᨲᩣᨶᩥᨲᩮᩣᩈᩩᨾᩣ
ᨾᩣᨲᩣᨸᩥᨲᩁᩮᩣᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ ᨴᩣᩁᩣᨸᩩᨲ᩵ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨿᩣᨶᩥᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ
ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨲᩁᩮᩣᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ ᨴᩣᩁᩣᨸᩩᨲ᩵ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨿᩣᨶᩥᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ
ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨲᩁᩮᩣᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ ᨴᩣᩁᩣᨸᩩᨲ᩵ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨿᩣᨶᩥᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ
ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨲᩁᩮᩣᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ ᨴᩣᩁᩣᨸᩩᨲ᩵ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨿᩣᨶᩥᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ
ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨲᩁᩮᩣᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ ᨴᩣᩁᩣᨸᩩᨲ᩵ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨿᩣᨶᩥᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ
ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨲᩁᩮᩣᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ ᨴᩣᩁᩣᨸᩩᨲ᩵ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨿᩣᨶᩥᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ
ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨲᩁᩮᩣᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ ᨴᩣᩁᩣᨸᩩᨲ᩵ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨿᩣᨶᩥᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ
ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨲᩁᩮᩣᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ ᨴᩣᩁᩣᨸᩩᨲ᩵ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨿᩣᨶᩥᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ
ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨲᩁᩮᩣᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ ᨴᩣᩁᩣᨸᩩᨲ᩵ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨿᩣᨶᩥᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ
ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨲᩁᩮᩣᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ ᨴᩣᩁᩣᨸᩩᨲ᩵ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨿᩣᨶᩥᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ
ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨲᩁᩮᩣᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ ᨴᩣᩁᩣᨸᩩᨲ᩵ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨿᩣᨶᩥᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ
ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨲᩁᩮᩣᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ ᨴᩣᩁᩣᨸᩩᨲ᩵ᨲᩣᨶᩥᨸᩥᨿᩣᨶᩥᨾᩉᩣᨵᨶᩣᨶᩥ

๙๖

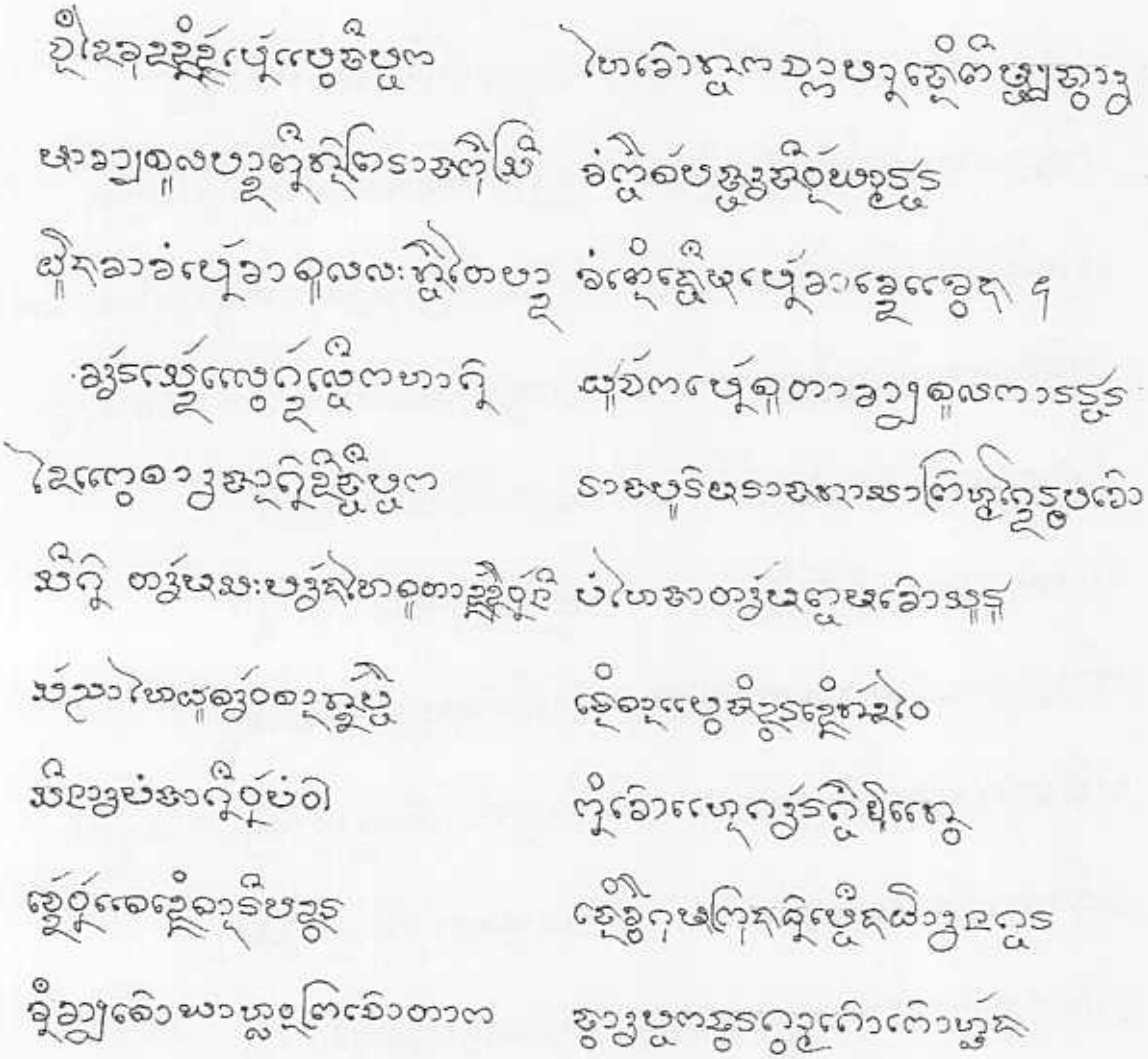

ลฝ

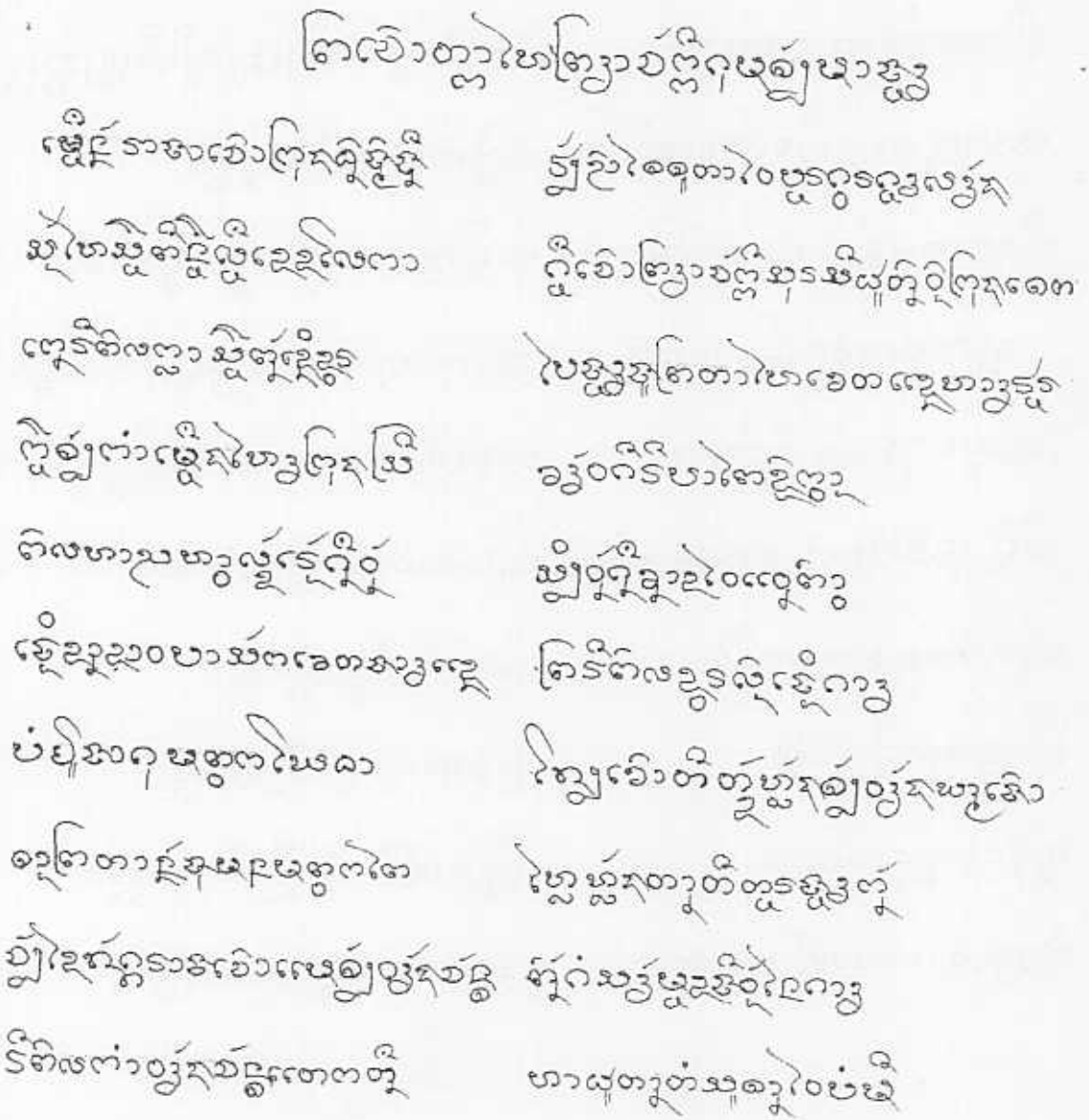

๙๔

ᨾᩮᩥᨠᩅᩥᩃᩮᨠᩋᨲᩮᨠᩫᩁᩮᨾᩥ ᨠᨠᨷᩣᨵᩫᨾᩣᨠᩫᩁᩮᨾᩥᨠᩮ
ᨠᩮᩫᩁᩫᩁᩮᨾᩮᨾᩫᩁᩮᨾᩫᩁᩮᨾᩣᨠᩫᩁᩮᨾᩥᨠᩮ ᨲᩩᨾᩫᨠᨲᩣᨵᩫᨾᩮᩁᩫᨾᩮᨾᩫᩁᩮᨾᩥᨠᩮᨠᩣᨶᩫ
ᨠᩫᩁᩫᨠᨲᩥᨾᩣᨾᩫᩁᩮᨾᩣᨠᩮᩫ ᨾᩫᩁᩮᨾᩥᨠᩫᩁᩮᨾᩥᨠᩫᩁᩮᨾᩣᨠᩫᩁᩮᨾᩥᨠᩮᩫ

ᨾᩫᩁᩮᨾᩥᨠᩫᩁᩮᨾᩥᨠᩫᩁᩮᨾᩣᨠᩫᩁᩮᨾᩥᨠᩮ

ᨠᩫᩁᩫᨠᨲᩣᨾᩫᩁᩮᨾᩣᨠᩫᩁᩮᨾᩥᨠᩮ ᨠᩫᩁᩫᨠᨲᩣᨾᩫᩁᩮᨾᩣᨠᩫᩁᩮᨾᩥᨠᩮ ᨠᩫᩁᩫᨠᨲᩣᨾᩫᩁᩮᨾᩣᨠᩫᩁᩮᨾᩥᨠᩮ

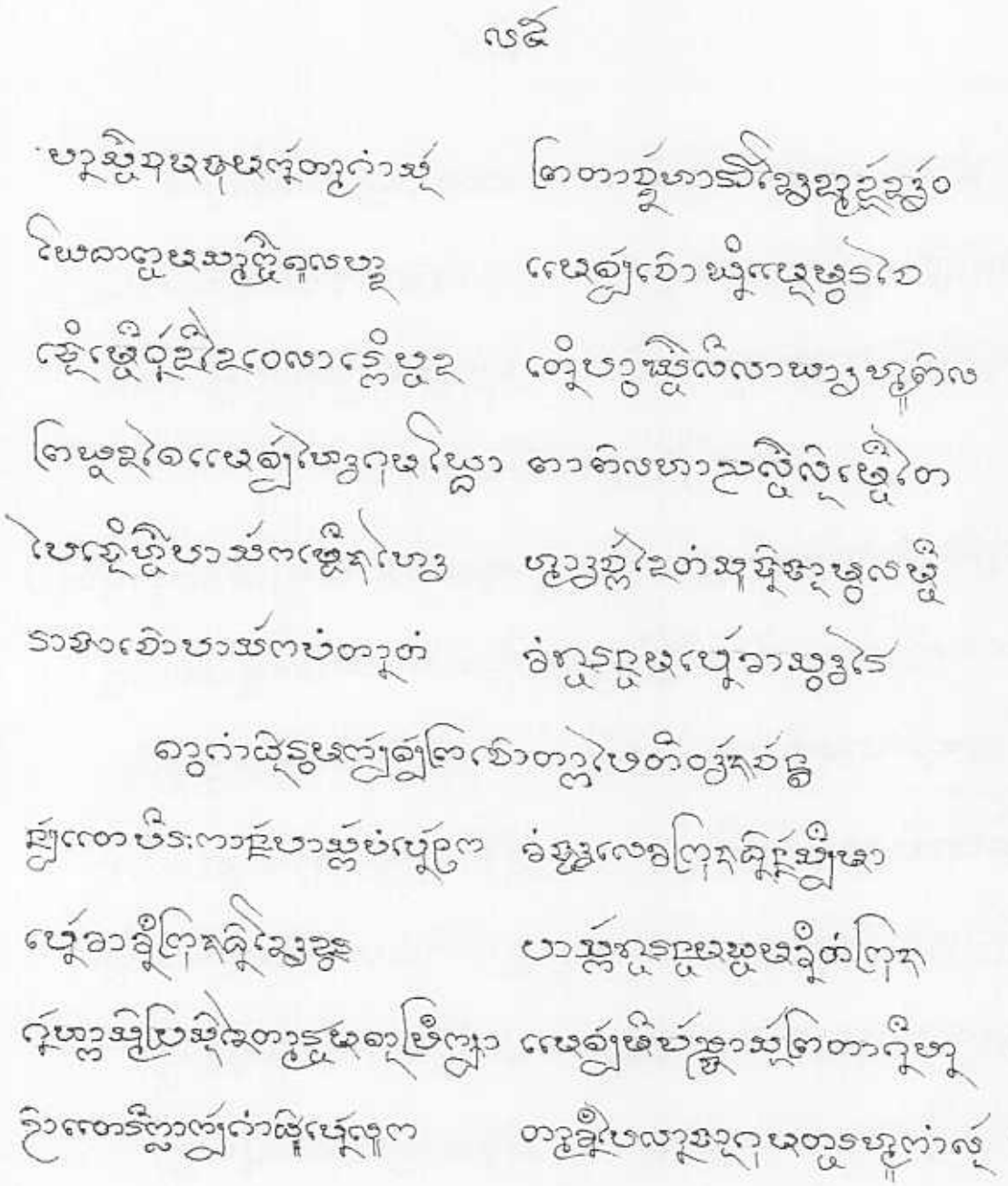

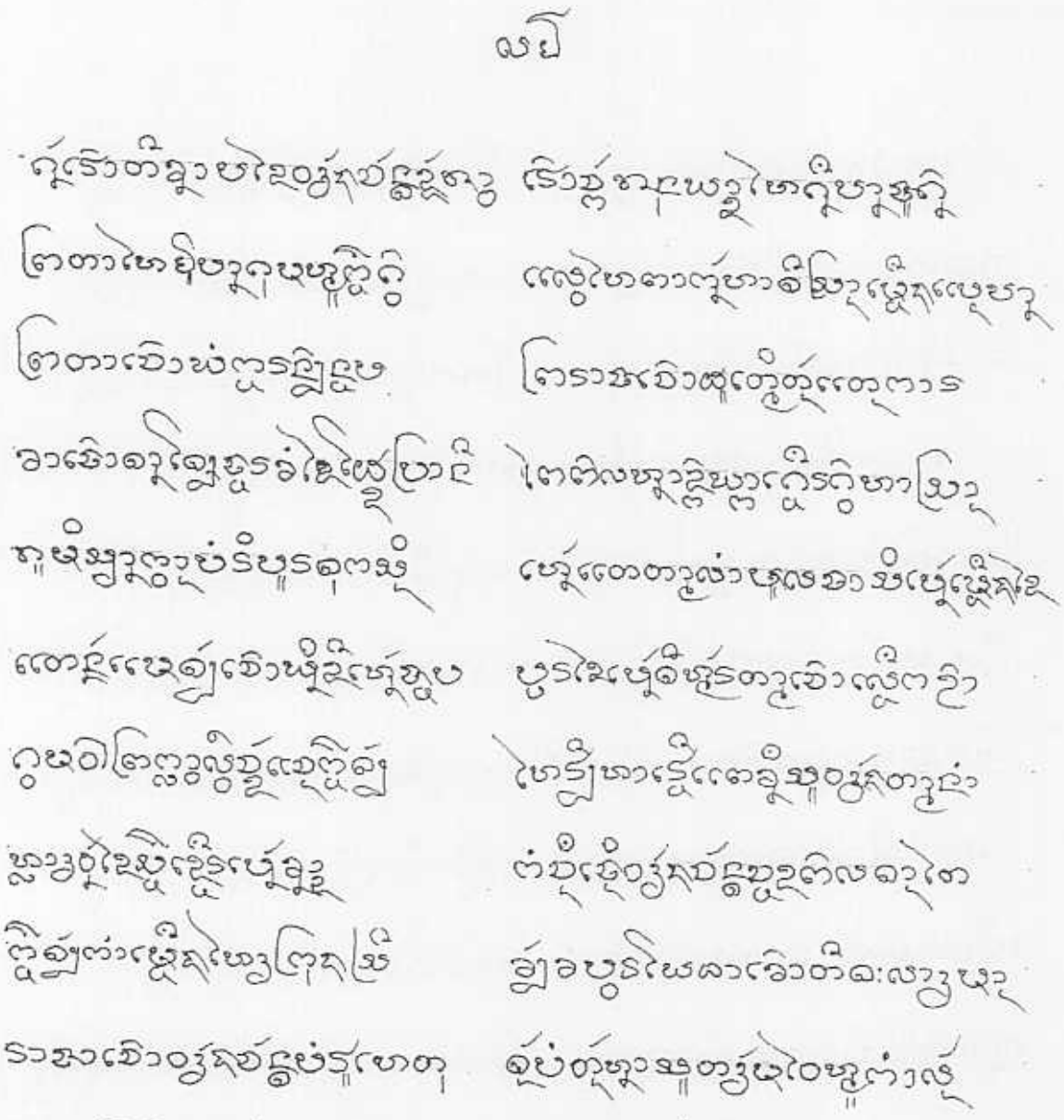

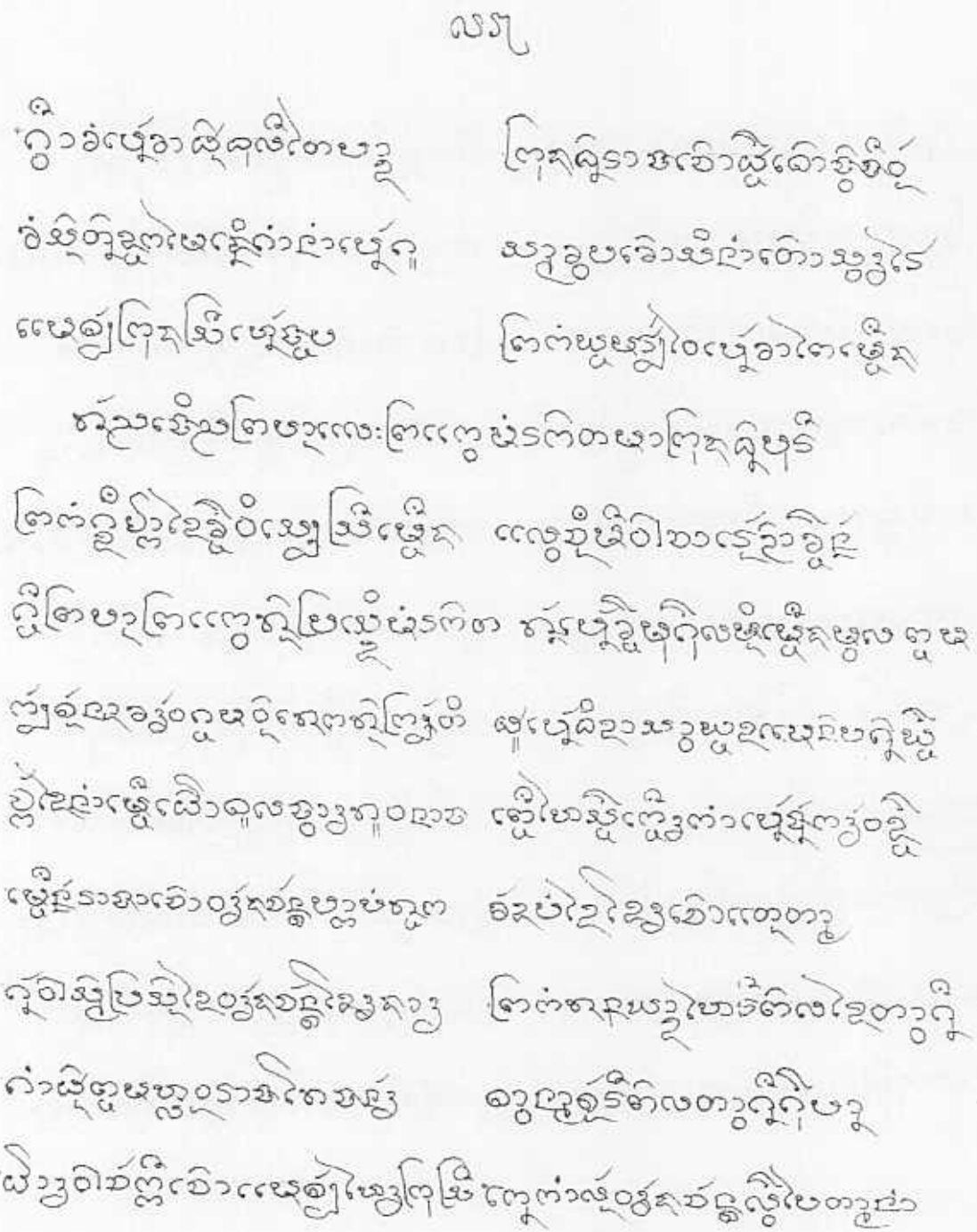

๙๓

ไปเจ้ามื้หื้หลวงอุโบสาเฒ่าหลวงหนึ่ง ถือศีลเจริญพระกัมมัฏฐานอยู่ในป่าเขาถ้ำ
ผาเงื้อมไม้ใหญ่ ท่านก็ได้ไปเยี่ยมเยือนถามไถ่ทุกข์สุขของท่านอยู่เนืองๆ
ครั้นเถิงกาลวันหนึ่งท่านเจ้าคุณก็ได้ลาเจ้าเมืองกับทั้งเสนาอำมาตย์ทั้งหลาย
ออกไปถึงที่อยู่ของท่านอาจารย์ ท่านอาจารย์ก็ได้ต้อนรับด้วยความยินดี
ถามถึงข่าวคราวบ้านเมืองว่าเป็นดีอยู่ดีกินดีหรือ เจ้าคุณก็ได้เล่าถวายให้ท่านฟัง
ตามเรื่องที่เป็นมาแต่ก่อนนั้นทุกประการ ครั้นเจ้าคุณได้เล่าถวายแล้ว
ท่านอาจารย์ก็ได้ว่าสั่งสอนเจ้าคุณเป็นอันมาก ให้ตั้งอยู่ในศีลในธรรม
ให้ละเว้นจากอบายมุขทั้งหลาย ให้ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ
ให้ตั้งอยู่ในสัปปุริสธรรม ๗ ประการ ให้ตั้งอยู่ในโอวาทปาติโมกข์ ๓ ประการ
ให้ตั้งอยู่ในพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ ให้ตั้งอยู่ในอปริหานิยธรรม ๗ ประการ
ให้ตั้งอยู่ในสาราณียธรรม ๖ ประการ ให้ตั้งอยู่ในกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ

๙๙

ตราสมุงลุกขึ้นกล่าวตาม

มีผีฟ้าบ่าวเฮาอยู่ใต้ตรา ตกจากฟ้าถิ่นใดบ่อยู่ไหน
เห็นเป็นเมียเฮาเจ้าเจ็บไข้ได้ตาย ตายแล้วเอาไปฝังไว้ที่ใด
เฮาเป็นผัวอยู่ด้วยกันมาได้ปีหนึ่งสองปี ยังหาญาติมิตรเจ้าบ่ได้
ตราเห็นดังนั้นจึงตอบไปว่าดูก่อนน้องเอย เฮาบ่ได้ฆ่าเจ้าตายดอก
เป็นแต่ว่าเจ้าเป็นไข้ตายเอง เฮาจึงได้ฝังไว้ที่ป่าช้า
ถ้าเจ้าอยากได้ผัวใหม่ก็ตามเจ้าเถิด เฮาจักไปหาเมียใหม่
ตราพูดดังนั้นแล้วก็ลาจากกันไป ผีสาวนั้นก็ร้องไห้คร่ำครวญ
ตามหาตราไปจนถึงเมืองแถน ตราก็ไม่ยอมพบ
ผีสาวนั้นจึงไปหาเมียใหม่ของตรา ก็ได้ทำร้ายเมียใหม่ของตราถึงแก่ความตาย
ตราจึงได้ไปหาผีสาวนั้นอีกครั้งหนึ่ง ผีสาวนั้นก็ได้ร้องไห้ขอความเมตตาต่อตรา
ตราจึงได้ให้ยาวิเศษแก่ผีสาวนั้นไป ผีสาวนั้นก็ได้ไปชุบชีวิตเมียใหม่ของตราให้ฟื้นขึ้นมา

๑๐๐

ᩉᩮᩣᨲᩣᩅᩥᨿᩮᨠᨵᩮᩅᨲᩥᩉᩮᨲᩩᨶᩴᨲᩴᨶᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨲᩮᩣ ᨠᩩᩅᩣᨲᩥᨿᩮᨶᩣᨿᨠᩮᩅᩣᨲᩣᨾᩣᨠᩮᨲᩥᨶᩮᩣᨲᩮᩣ
ᨲᩮᩣᨸᩮᨲᩣᨶᩴᨶᩣᨾᩴᨶᩣᨾᨠᩮᩅᨶᩮᩣᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴ ᨸᩩᨶᨲᩮᨶᩮᩣᨸᩣᨠᩣᨶᩴᨾᩮᩣᩅᩣᨿᩥᩉᩮᩣᨲᩥᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴ
ᨾᩣᨠᩴᨶᩥᩅᩣᨲᩮᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨸᩩᨶᨲᩮᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴ ᩉᩮᩣᨲᩮᩣᨲᩥᨲᩣᨶᩴᨠᩮᩣᨶᩴᨾᩮᩣᨶᩴᨠᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣ
ᨲᩥᨶᩮᩣᨾᩥᨶᩴᨲᩩᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩩᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴ ᨲᩮᩣᨲᩥᨿᩮᩣᨲᩥᨿᩣᨶᩴᨠᩮᩣᨶᩴᨾᩮᩣᨶᩴᨠᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣ
ᨲᩮᩣᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩩᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩩᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴ ᨶᩣᨾᩣᨶᩴᨾᩩᨸᩣᨾᩣᨠᩴᨶᩥᩅᩣᨲᩮᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣ
ᨾᩩᨶᩮᩣᨾᩩᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨾᩩᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣ ᨲᩩᨾᩮᩣᨲᩥᨿᩮᩣᨲᩥᨿᩣᨶᩴᨠᩮᩣᨶᩴᨾᩮᩣᨶᩴᨠᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣ
ᨲᩩᨾᩮᩣᨲᩥᨿᩮᩣᨲᩥᨿᩣᨶᩴᨠᩮᩣᨶᩴᨾᩮᩣᨶᩴᨠᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴ ᨠᩩᩅᩣᨲᩥᨿᩮᩣᨶᩣᨾᩩᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣ
ᩉᩮᩣᨲᩮᩣᨲᩥᨲᩣᨶᩴᨠᩮᩣᨶᩴᨾᩮᩣᨶᩴᨠᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲᩮᩣᨶᩴᨲ

๑๐๑

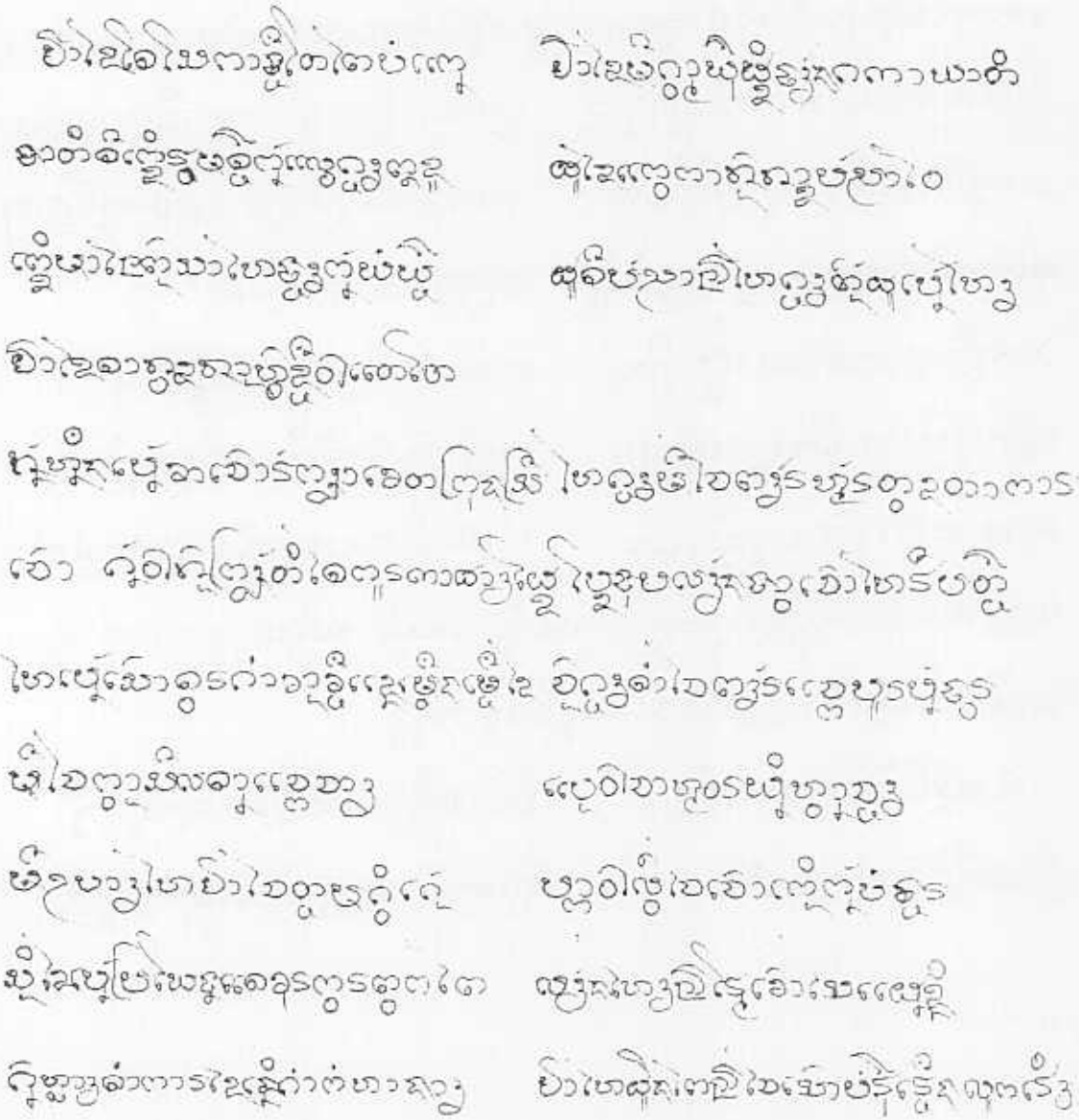

๑๐๒

ꦏꦴꦩꦸꦤꦾꦴꦁꦏꦸꦠꦏꦴꦫꦸꦱꦧꦺꦴꦫꦶꦱꦸꦠꦺꦴꦱꦴꦩꦸꦤꦶꦱꦴꦭꦺꦴꦫꦴꦁ ꦱꦼꦤꦺꦴꦲꦺꦴ ꦏꦸꦭꦼꦭꦺꦴꦏꦴꦫꦤꦴꦭꦺꦴꦁꦲꦴꦭꦺꦴꦲꦧꦶꦏ

ꦱꦼꦤꦺꦴꦲꦺꦴꦲꦺꦴꦩꦶꦪꦠꦶꦠꦺꦴꦔꦺꦴꦤ꦳ꦺꦴꦠꦸꦏꦺꦴ ꦱꦸꦪꦴꦏꦼꦤꦺꦴꦥꦺꦴꦭꦸꦏꦥꦺꦴꦱꦸꦥꦺꦴꦤꦺꦴꦥꦺꦴꦱꦸꦪꦴ

ꦏꦸꦭꦼꦭꦺꦴꦱꦸꦱꦸꦪꦴꦱꦸꦏꦺꦴꦲꦺꦴꦠꦺꦴ ꦱꦸꦠꦺꦴꦱꦸꦤꦺꦴꦲꦺꦴꦲꦺꦴꦏꦺꦴꦏꦺꦴ

ꦏꦸꦩꦺꦴꦏꦸꦭꦺꦴꦠꦺꦴꦔꦺꦴꦤ꦳ꦺꦴꦱꦸꦪꦴꦠꦺꦴꦏꦺꦴꦱꦸꦪꦴ ꦭꦺꦴꦥꦺꦴꦏꦺꦴꦤꦺꦴꦲꦺꦴꦭꦺꦴꦏꦺꦴꦱꦸꦪꦴ

ꦱꦸꦪꦴꦏꦸꦭꦺꦴꦱꦸꦪꦴꦱꦸꦏꦺꦴꦲꦺꦴꦠꦺꦴꦱꦸꦪꦴ ꦱꦸꦠꦺꦴꦱꦸꦤꦺꦴꦲꦺꦴꦲꦺꦴꦏꦺꦴꦏꦺꦴ

ꦱꦸꦪꦴꦏꦸꦭꦺꦴꦠꦺꦴꦔꦺꦴꦤ꦳ꦺꦴꦱꦸꦪꦴꦠꦺꦴꦏꦺꦴꦱꦸꦪꦴ ꦭꦺꦴꦥꦺꦴꦏꦺꦴꦤꦺꦴꦲꦺꦴꦭꦺꦴꦏꦺꦴꦱꦸꦪꦴ

ꦱꦸꦪꦴꦏꦸꦭꦺꦴꦱꦸꦪꦴꦱꦸꦏꦺꦴꦲꦺꦴꦠꦺꦴꦱꦸꦪꦴ ꦱꦸꦠꦺꦴꦱꦸꦤꦺꦴꦲꦺꦴꦲꦺꦴꦏꦺꦴꦏꦺꦴ

ꦏꦸꦩꦺ

๑๐๓

ᩋᩣᨠ᩠ᨿᩮᩣᨶᨠᩮᩣᩁᩥᨿᩣᨸᩩᨲᩥᨠᨾᩣᩁᨾᩮ ᨸᩩᩁᩮᩣᩉᩥᨲᩮᨶᩃᩮᨡᩣᨲᩩᨸᨲᩥᨲᩮᨶᨾᨲᩮ
ᨾᩮᨲᩩᩋᩣᨾᩣᨲᩩᨸᩩᩁᩮᩣᩉᩥᨲᩮᨶᩅᩮᨿᩣ ᨶᩥᩁᩣᨠᩁᩥᨲᩩᨾᩉᩣᨸᩩᨲᩥᨲᩮᨶᨲᩩᨲᩮ
ᨠᩥᩁᩥᨾᩣᨶᨶ᩠ᨴᨾᩣᨠᩣᩁᩮᨶᨸᩩᨲᩮ ᨲᩩᨾᩮᩅᩮᨿᩣᨶᩥᨾᩥᨲᩮᨶᨾᩣᨲᩩᨸᩩᨲᩮ
ᨸᩩᩁᩮᩣᩉᩥᨲᩮᨶᨲᩩᨲᩮᨶᩅᩮᨿᩣ ᨾᩣᨲᩩᨸᩩᨲᩮᨶᨲᩩᨲᩮᨶᩅᩮᨿᩣ
ᨲᩣᨲᩮᨶᨲᩩᨲᩮᨶᩅᩮᨿᩣ ᩋᩣᨲᩩᨸᩩᨲᩮᨶᨲᩩᨲᩮᨶᩅᩮᨿᩣ

๑๐๔

ลูกคำฉันท์ฮู้สาวสิเอาใจคำเว้า

ยนุเถอะปาตาสาวก่ำฉันใดเจ้าก็ดี เว้าสิอ่อนหวานเสนาะหูเขาสิรู้
หูเขาสิยินเจ้าเว้าสิงามใจ๋ ใครสิกล้ำกรายเจ้าได้ดังใจ๋
ใครเห็นเจ้าเว้าสิงามใจ๋ ใครสิกล้ำกรายเจ้าได้ดังใจ๋
เป็นเกดตูมหมื่นหอมฮ่ำฮ่ำ ใครสิกล้ำกรายเจ้าได้ดังใจ๋
ลาสิขอนางเจ้าเป็นเมียแม่ ใครสิกล้ำกรายเจ้าได้ดังใจ๋
ใครสิเว้าเหมือนเจ้าเว้าได้ ใครสิกล้ำกรายเจ้าได้ดังใจ๋
ฝูงนกจากพรากเป็นโขมงเขาเรียกหา ใครสิกล้ำกรายเจ้าได้ดังใจ๋
ปูไข่ในหาบูชาเจ้าเลยเทอญ ใครสิกล้ำกรายเจ้าได้ดังใจ๋
ขอเจ้าจงมาเป็นเมียแม่ ใครสิกล้ำกรายเจ้าได้ดังใจ๋
ถ้าเจ้าบ่ได้ดังใจ๋ ใครสิกล้ำกรายเจ้าได้ดังใจ๋
ใครสิเว้าเหมือนเจ้าเว้าได้ ใครสิกล้ำกรายเจ้าได้ดังใจ๋

๑๐๕

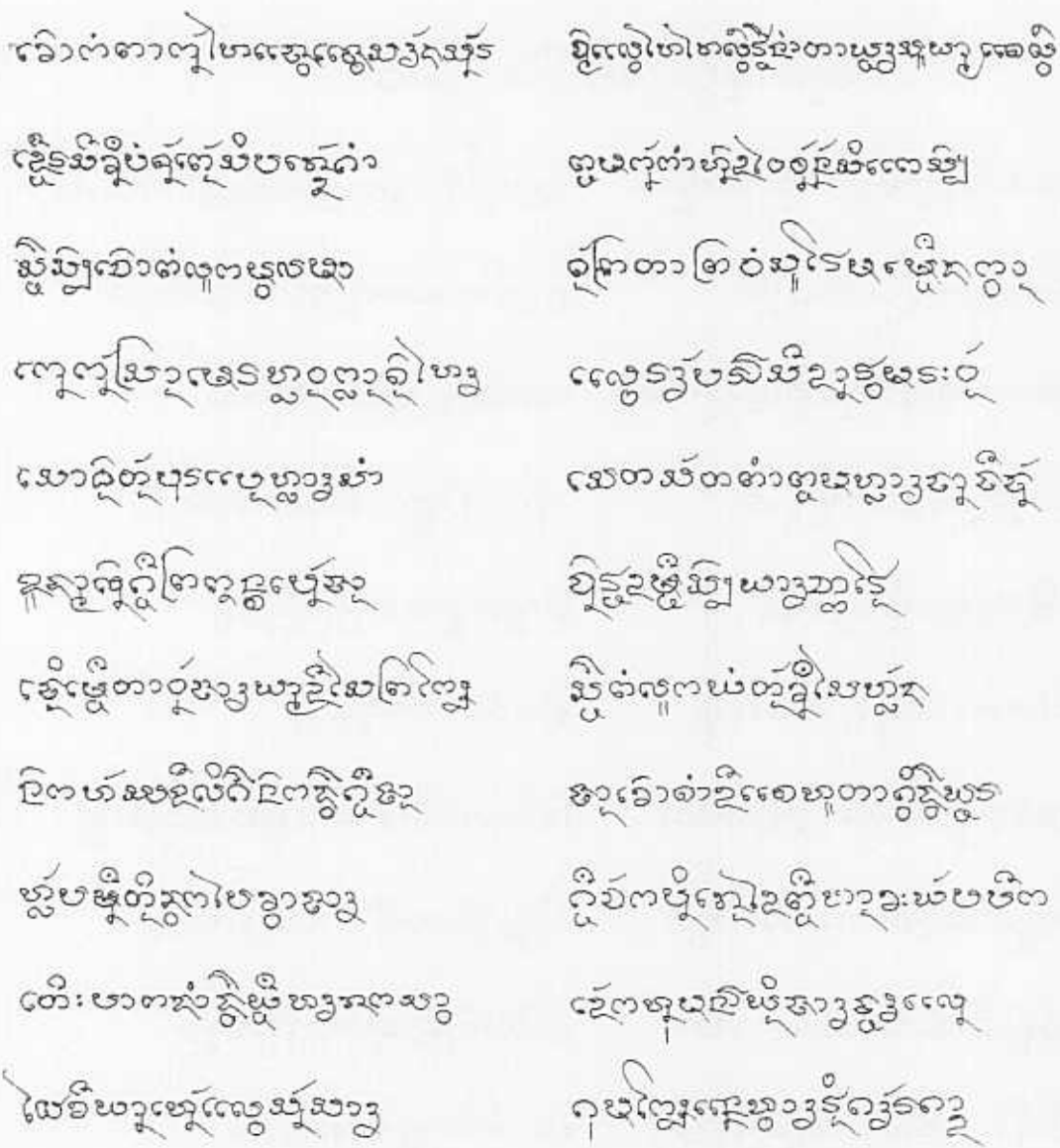

๑๗

ᨦᩣᨦᨲᩋᩈᩮᩢᩃᩮᩣᨦᩉᩩᨲᩣᩁᩣᨦᩉᩬᨠᩋᩈᩮᩢᩃᩮᩣᨦᩃᩮᩣᨿᩉᩬᨿᩈᩩᨿᩈᩮᩢ ᩃᩮᩣᨦᨠᩮᩣᨦᩋᩮᩣᨿᩁᩮᩣᨦᩃᩮᩣᨦᩁᩮᩣᨦᩁᩮᩣᨠ

ᩉᩮᩣᨦᨾᩮᩣᨦᨲᩮᩣᨦᨿᩈᩩᨿᩈᩩᨲᩣᨦᩉᩮᩣ ᩈᩮᩢᩃᩮᩣᨿᨲᩮᩣᨦᩈᩮᩢᩃᩮᩣᨦᩈᩮᩢᩁᩮᩣᨦᩉᩮᩣᨿᩉᩩ

ᩈᩩᨲᩣᨦᩉᩮᩣᨦᩃᩮᩣᨠᩈᩩᨾᩉᩮᩣᨲᩮᩣᨦᩉᩮᩣ ᩃᩮᩣᨦᩈᩩᨠᩈᩩᨦᩈᩩᨲᩣᨦᩉᩮᩣᨲᩮᩣᨦᩉᩮᩣ

ᨿᩩᨲᩣᨦᩈᩩᨲᩮᩣᨦᩉᩮᩣᨲᩮᩣᨦᨲᩩᨿᩈᩮᩢᩃᩮᩣᨦᩁᩮᩣᨦ ᨲᩣᨦᩅᩮᩣᨦᨠᩣᨦᩅᩮᩣᨦᩉᩮᩣᨲᩮᩣᨦᩃᩮᩣᨠᩃᩮᩣᨦᩁᩮᩣᨦ

ᨿᩮᩣᨦᨠᩣᨦᩉᩩᨾᩉᩮᩣᨾᩮᩣᨲᩮᩣᨦᩉᩩᨦᩉᩮᩣ ᩃᩮᩣᨦᩁᩮᩣᨦᩃᩮᩣᨦᩉᩩᨠᩈᩩᨾᩉᩮᩣᨲᩮᩣᨦᩉᩮᩣᨲᩮᩣᨦᩉᩮᩣᨲᩮᩣᨦ

๑.๗

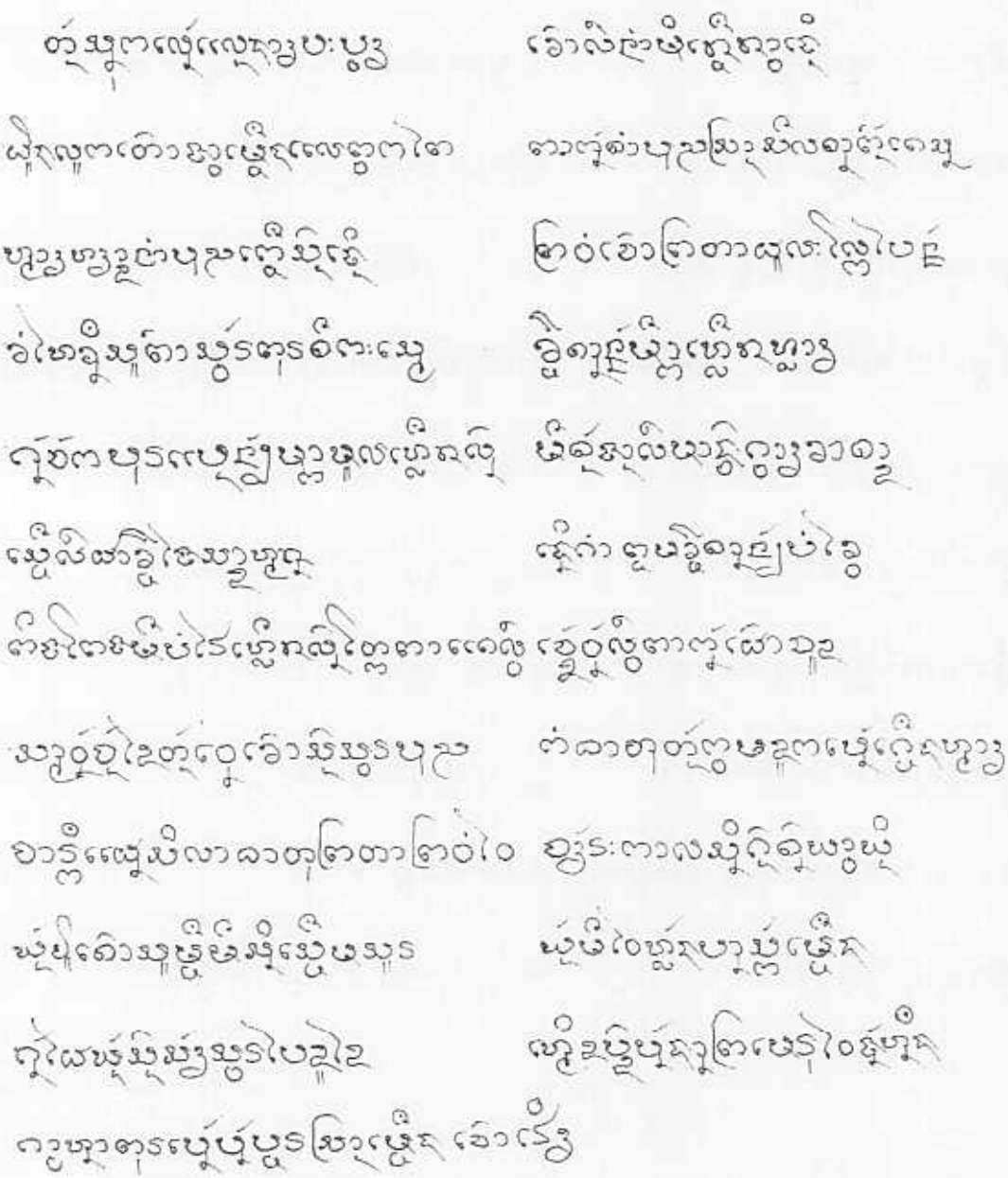

๑.๗

ฉิกฉมคำโก้ไปสู่ลาวฝั่งเหนือ

ฝ่ายเมื่อกาณฑ์ลงฉิกฉมคำโก้ได้ตำแหน่งเป็นเจ้าเมืองแล้ว ก็ได้
ถ่ายเอาเงินทองของมหาอุปราชมาใช้ ก็เกณฑ์ไพร่พลทั้งหลายตำบล
ทั่วเมืองเป็นอันมากมายหลายแสนคนแล้วก็ยกไปตีเมืองหลวงพระบาง
ครั้นได้เมืองหลวงพระบางแล้วก็ยกไปตีเมืองเวียงจันทน์ ได้เมือง
เวียงจันทน์แล้วก็ยกไปตีเมืองพวน ได้เมืองพวนแล้วก็ยกไปตีเมือง
ไชยบุรี ได้เมืองไชยบุรีแล้วก็ยกไปตีเมืองแพร่ ได้เมืองแพร่แล้ว
ก็ยกไปตีเมืองน่าน ได้เมืองน่านแล้วก็ยกไปตีเมืองเชียงใหม่ ได้
เมืองเชียงใหม่แล้วก็ยกไปตีเมืองเชียงแสน ได้เมืองเชียงแสนแล้ว
ก็ยกไปตีเมืองเชียงตุง ได้เมืองเชียงตุงแล้วก็ยกไปตีเมืองหงสา
ได้เมืองหงสาแล้วก็ยกไปตีเมืองพม่า ได้เมืองพม่าแล้วก็ยกไปตี
เมืองอังวะ ได้เมืองอังวะแล้วก็ยกไปตีเมืองมอญ ได้เมืองมอญ
แล้วก็ยกไปตีเมืองเชียงรุ้ง ได้เมืองเชียงรุ้งแล้วก็ยกไปตีเมืองเชียง
ตอง ได้เมืองเชียงตองแล้วก็ยกไปตีเมืองเชียงรายได้แล้วก็ยกไป
ตีเมืองเชียงแขง ได้เมืองเชียงแขงแล้วก็ยกไปตีเมืองหลวงพระบาง
ได้เมืองหลวงพระบางแล้วก็ยกไปตีเมืองเวียงจันทน์ ได้เมืองเวียง
จันทน์แล้วก็ยกไปตีเมืองพวน ได้เมืองพวนแล้วก็ยกไปตีเมืองไชย
บุรี ได้เมืองไชยบุรีแล้วก็ยกไปตีเมืองแพร่ ได้เมืองแพร่แล้วก็

ประวัติเมืองอุบล
บทนมัสการ

⊙ บัดนี้ ข้าจักนบนอบน้อม ถวายบาทนาโถ
พุทโธทังธัมโม พร่ำสงฆ์คุณแก้ว
สวัสดีน้อม ในธรรมพุทธบาท
คุณพระยกใส่เกล้า ยอไว้หว่างเศียร
ข้าจักวันทาไหว้ คุณแห่งบิด
ทังมารดา ผู้แพงเพียรเลี้ยง
สองเขือมีคุณเพี้ยง พสุธาฟ้าแผ่น
ดอยหลวงสูงจอดฟ้า มีเสี้ยงถ่องคุณ
ข้าจักวอนวานไหว้ คุณแห่งครูบา
ทังอาจารย์ ผู้สอนความฮู้
กังทังเทวาไท้ อินทร์พรหมยมราช
ธรณีนาถเจ้า นางน้อยเมขลา
อีสูรย์พร้อม อีศวรครุฑนาค
เทพบุตรพร่ำพร้อม เทวะไท้ซู่ภาย
ขอจงมาปกป้อง โพยภัยทุกเหยื่อง
ตาบต่อเท้า เถิงม้วยมอดชิวัง

คำเริ่มเรื่อง

⊙ บัดนี้ ข้าจักเล่าพากย์พื้น ต้นเหตุเมืองอุบล
จนมาเถิงหมู่เฮา สืบมาปางนี้
เดิมทีจักมาตั้ง ญิงชายสามหมื่น
ลื่นแต่น้อย บ่พอเว้าสู่ฟัง
คันว่าเศิกเสือแล้ว เลวรบฟันแทง
คณะนานับ พวกพลเหลือน้อย
กลอยมโนตั้ง คำผงเป็นใหญ่
พาไพร่น้อย มาตั้งแต่งเมือง
ในเมื่อปีกุนล้ำ ฉอศกทัดเทียง
จุลศักราชเข้า เถิงเขตพันวัสสา

สังขยาปลายหนึ่งฮ้อย
พระยาราชสุภาวดีเป็นผู้มาแต่งตั้ง
เป็นเมืองขึ้น
บ่ห่อนทุกข์ยากฮ้อน
การหลวงบ่หยุ้ง
มีแต่ตกแต่งสร้าง
เถิงฤดูปีได้
เผิ้งหนักบาทลาดคนฮ้อย
ยูท่างอยู่เกษิมสร้าง
บ่ได้ทุกข์ยากแค้น
ยูท่างหาสินค้า
ของบ่แพงลื่นล้น
พากันสร้าง
ฝูงหมู่สังฆะเจ้า
สาวบ่าวเหล้น
เก็บดอกไม้
ความสนุกล้น
ไทต่างด้าว
คำนี้มีพยานแท้
ใผผู้มาอยู่แล้ว
พากันสร้าง
ตั้งตลาดไว้
มีเงินล้าน
สนุกยิ่งล้น
เหมิดบทบั้น
คราวหน้าพุ้น

สี่สิบเอ็ดเป็นขนาด
เมืองบ้านให้ชุ่มเย็น
กรุงธนพระเจ้าตาก
การเจ้าส่วยไฮ
ความหนักใจบ่เตื้องต่อ
เมืองบ้านอยู่สำบาย
กำหนดคนนับเบิ่ง
นำขึ้นส่วยไฮ
เมืองอุบลตุ้มไพร่
การสร้างไฮ่นา
เงินคำมาจ่าย
คือปางนี้ชั่วเฮา
สินทานบ่ขาด
มีคร้านสูตรเฮียน
สนุกงันกลางข่วง
มาเอ้ม่ายกัน
เมืองอุบลลือโลก
มาพ้อบ่อยากหนี
จีนไทยต่างประเทศ
บ่มีเอื้อล่าวหลัง
ตีกรามเดียระดาษ
ประสงค์ซื้อจ่ายขาย
คำแสนนับบ่อไขว่
เมืองฟ้าบ่ปาน
เมืองอุบลไว้ชั้นหนึ่ง
ยังสิกว้างกว่าหลัง

ตำแหน่งพระตา

⊙ บัดนี้จักกล่าวปถมเหตุเค้า
เป็นผู้พาไพร่น้อย
ของพระตานายหมู่
มาสร้างสืบเมือง

เมืองอุบลนี้ คนเวียงจันทร์เกี้ยงอ่อยห่อย
เป็นไพร่น้อย ตามบ้านเขตแขวง
พระตามีเดชกล้า เขาย้องว่าดี
เป็นตาแสง ว่าการกองนอก
เอาการให้ องค์ไทธิราช
ตุ้มไพร่น้อย นำขึ้นซ่อยเวียง
พระก็สถิตแห่งห้อง หีนโงมบ้านใหญ่
มีเดชกล้า คนย้านกระเดื่องแดน
พระก็มีลูกเต้า สืบหน่อแทนแนว
เพียงเจ็ดคน ฮูปงามปานแต้ม
เป็นชายล้วน สามคนสิทธิเดช
เป็นธิดา สี่คนงามย้อง

ตำแหน่งพระวอ

⊙ องค์กษัตริย์ไท้ เวียงจันทน์ดนประเสริฐ
พระก็ปุนแต่งตั้ง ลูกชายใหญ่พระตา
นามว่าพระวอ ซ่อยการกองนอก
พระตาพระวอนั่น คนเกรงขามเดช
เหตุว่าพระแผ่นหล้า ทรงตั้งปลูกแปลง
คันเมื่อองค์กษัตริย์ไท้ เวียงจันทน์ดนพ่อ
ลดชั่วเมี้ยน เมือฟ้าสู่สวรรค์
บุตราชท้าว ทะรงแท่นเป็นกษัตริย์
มีนามตั้ง อนุวงศ์มหาเอก
อภิเศกขึ้น นำเชื้อสืบสกุล

สาเหตุที่ทำให้พระตาอพยพจากเวียงจันทน์

⊙ พระก็มีสารใช้ ทูตาดั้นฮอด
เถิงพระตา บอกการตามนี้
เฮาประสงค์แท้ ญิงสาวลูกท่าน
อยากให้เป็นหน่อเหง้า สาวเชื้อผู้ใน
ภายหน้าพุ้น วงศ์เชื้อสิเกี่ยวกัน

เสนาก้ม
ลาพระเจ้าหมื่นตื้อ
แยงหนห้อง
เถิงพระตา
พระตาฮู้แจ้ง
มีใจขม
ตั้งแต่กูเป็นข้า
พระบ่เคยข่มเหง
บัดนี้บุตราชท้าว
เหตุใดซิมาขอเอา
คำนี้เคืองใจแท้
เหื่อแตกหน้า
อดสาตั้ง
อกอั่งเอ้า
คันจักคืดต่อสู้
เกรงจักเสียไพร่น้อย
กูจักคุมพวกพ้อง
หนีไปไกล
ค้อมฮ่ำแล้ว
คือพระวรราชท้าว
ท้าวพรมผู้หล้า
ดูราบุตตาไท้
บัดนี้ขำเขือกฮ้าย
ถัยนำเถิง
พระก็ไขข่าวข้อ
ให้สามชาย
แนะกลให้
พวกเฮาอยู่บ่ได้
เพราะเพื่อกษัตริย์เจ้า
จิตบ่ตั้งเที่ยงหมั้น
บ่ควรอยู่เป็นข้า
ประณมกรถวายบาท
เลยย้ายจากสถาน
หีนโงมนายหมู่
บอกการตามเจ้า
คำพระราชเหนือหัว
เคียดเค็มเคืองแค้น
องค์พระราชปิตตา
โลภซิงเมียลูก
ทะรงแท่นแทนเมือง
ลูกกูไปเกลี้ยง
คือไฟลามลวก
ไคคร้าวอาบหลัง
กลอยมโนบ่ปาก
ปานค้อนต่อยหัว
กำลังกูยังอ่อน
เมืองบ้านมุ่นวาย
ที่อยู่ในแขวง
จากแดนเมืองนี้
เอิ้นลูกทังสาม
คำผงสิทธิเดช
มาพร้อมพร่ำมวล
ทังสามลูกพ่อ
ย้อนเฮ่งเหลือวิสัย
คอบคุงจำใกล้
แต่กกเถิงปลาย
ส่องเห็นกระบวนเบื้อง
ทางหนีทีไล่
เมืองนี้บ่เย็น
บ่ทะรงธรรมทศราช
พระธรรมเจ้าเทศนา
ทาสาใกล้บาท

หาประโยชน์บ่ได้ ขืนข้าก็ป่วยการล

เตรียมการอพยพ

⊙ ให้เจ้าพากันขึ้น ภาชีดีแล่น
เดินไพร่น้อย ขงขึ้นหมู่เฮา
ให้เขาพากันห้าง ดาดีตกแต่ง
สรรพสิ่งเครื่องใช้ ของพร้อมพร่ำมวล
ช้างใหญ่น้อย ดาห้างทุกโต
กับทังงัวควายม้า หมูหมาเป็ดไก่
จับผูกไว้ คอยถ้าซู่อัน

วันเดือนปีที่อพยพ

⊙ คันเมื่อเดือนสามขึ้น วันอังคาห้าค่ำ
จุลศักราชล้ำ พันฮ้อยยี่สิบเอ็ด
เถาะเที่ยงแท้ ปีนั้นอย่านาน
ตูจักพาไพร่น้อย หนีข้วมเขตเวียง
ให้สูจดบัญชีพร้อม กองครัวข้าไพร่
คนใหญ่น้อย ยาเว้นว่ามา
กับทังผู้แกล้วกล้า องอาจเป็นทหาร
ประมาณมี บอกมามวลพร้อม
ค้อมว่าพ่อสั่งแล้ว ลูกฮักมีขึน
ยอมือฮับ ว่าโดยโดยข้าน้อย
พากันขึ้น ภาชีดีแล่น
สามพี่น้อง เดินย้ายแยกทาง
ต่างไปสุดคาเม เขตแดนจนเสี้ยง
จดบัญชีพร้อม ญิงชายน้อยใหญ่
หลายบ่น้อย ประมาณได้ห้าหมื่นปลาย
นับทังคนแกล้วกล้า องอาจมีอาคม
พอจักเป็นทหาร หมื่นห้าพันรวมพร้อม
คัดเลือกเหล้ม พาพวกนายกอง

กองครัว 4 กอง

ให้เป็นนายกองทัพ
คัดเอาได้
กับท้าวชมผู้กล้า
ท้าวนามท้าวหมาพร้อม
กำกับก้ำฝ่ายซ้าย
อันว่านายใหญ่ห้า
ฤทธิ์เดชกล้า
พระตาคำผงนั้น
คอยระวังรักษา
พระวอให้
กับท้าวพรมผู้น้อง
ซอมเลสเลี้ยว
เป็นกองหนุน
จัดเสร็จแล้ว
เตือนพี่น้อง
พอเถิงเดือนสามขึ้น
ศุภมังค์เลิศล้ำ
หลวงราชโภชนัยทัพหน้า
ออกจากบ้าน
ท้าวนามคุมไพร่น้อย
กองพระตานั้น
เป็นกองกลาง
คนแกล้วกล้า
หมื่นกำลัง
เตรียมการพร้อม
อาวุธพร้อม
พระวอนั้น
คุมกำลัง
ท้าวพรมน้อง
แอบอยู่ตามสายดง

ควบคุมครัวย้าย
หลวงราชโภชนัย
ถือก้ำฝ่ายขวา
ท้าวเชียงหมวดหนึ่ง
สามท้าวแต่งการ
กำกับกองคุมพวก
หาญห้าวกว่าเสือ
เป็นพวกกองกลาง
ครอบครัวของใช้
เป็นแม่ทัพคอยทาง
ท้าวสูนซ้ำซ่อยซู
เวียงจันทร์ชีนำไล่
ซ่อยกันระวังด้าน
คอยฟังคำสั่ง
คอยเยื้อนย่างนำ
วันอังคารห้าค่ำ
ตีม้องป่านเดิน
พารี้พลหมื่นเศษ
ยามเช้าก่อนงาย
ตามหั้นหมื่นปลาย
คนหลายกว่าหมื่น
ยกไปยามซ้าย
องอาจเป็นทหาร
มอบพระวอตันต้อน
ของกินซู่อย่าง
มีแท้คู่มือ
แม่ทัพใหญ่นำพล
ห้าพันระวังหน้า
คุมพวกสามพัน
แต่งกันเตรียมไว้

กองตระเวนให้ ท้าวสูนคุมพวก
สองพันคอย สอดแนมไกลใกล้
ค้นมีเศิกล่วงดั้น สองกองฮีบมาซ่อย
อย่าอยู่ไกลลื่นลัน เสียงฆ้องชิบ่เถิง
ยายกันไว้ คอยทางต้อนด่าน
มิดเสียงฆ้อง เดือนหน้าจิ่งค่อยนำ

กองครัวออกเดินทาง

กองครัวย้าย เดินทางติดต่อ
มื้อสืบมื้อ เมือหน้าบ่ถอย
กลอยใจข้วม ผาชันโคกหินแฮ่
ยูท่างเข้าป่าไม้ ชมเนื้อละมั่งฟาน
ฟังยินเสือหมีฮ้อง กวางทวายช้างป่า
ลิงต่างเต้น ปลายไม้สิ้งเบิ่งคน
กาเวาฮ้อง เสียงชะนีปวดปวด
ฮอกไต่เต้น กระแตจ้อนหยอกกัน
สว่าสว่าฮ้อง สักกุณาในป่า
หาผู้คีดโศกเศร้า เถิงบ้านบ่มี
อยู่สนุกล้น ตามทางย้ายย่าง
บ่าวพี่น้อง ปองเหล้นหยอกสาว
สาวสำน้อย กลอยใจเกี้ยวบ่าว
บางพ่องบังพุ่มไม้ นอนลี้สิ่งเบิ่งชาย
เก็บดอกไม้ ขุมฟูมกาละเกษ
ในป่ากว้าง มาเอ้ม่ายกัน
มีทังหมอแคนพร้อม หมอลำแกมหมอขลุ่ย
บางพ่องเป่าปี่หลู้ นำกันผู้สาว
บางพ่องแซวแซวเว้า ใสใยเถิงบ้านเก่า
หัวยุ้มเป้ย ตาข้ายสิ้งเบิ่งกัน
ความที่อิดเมื่อยล้า ตามทางบ่เตื้องต่อ
ฮอดท่าน้ำ ละเหล้นหยอกสาว
อาหารล้น ปูปลาเนื้อป่า

ยูท่างตัดต่อนต้ม แกงส้มซุบยำ
บ่ห่อนอึดยากเยื้อน สรรพสิ่งไนดง
ประสงค์หา เหยื่องใดพอได้
มีทังผูผางเข้ม เฟืองไฟสุกได้ง่า
เหลืองหล่นถิ้ม เต็มพื้นแผ่นดิน
บ่ขาดแค้น สรรพสิ่งนานา
ทังคาวหวาน หมากพลูของเคี้ยว
บ่ขัดข้อง ของกินในป่า
ของปลูกอยู่บ้าน เฮาพุ้นบ่ปาน
เขาก็แซวแซวเว้า แยงทางติดต่อ
หลายพร่ำมื้อ ประมาณได้ขวบเดือน

ถึงหนองบัวลุ่มภู

ก็จิ่งไปเถิงห้อง หนองบัวลุ่มภูบึงใหญ่
เป็นท่ากว้าง ภูขั้นด่านเวียง
เป็นที่สุขเกษมแท้ สวนนาบ่อนไฮ่
ดงด่านเผิ้ง คณาเนื้อเต่าแลน
พากันตั้ง เฮาแฮงพักจอด
เดินให้ปลุกตูบน้อย เฮือนย้าวต่อกัน
คนเหลือล้น อนันตังตั้งห้าหมื่น
คันให้ตกแต่งสร้าง เมืองบ้านบ่อนเดียว
เกรงจักมีขัดข้อง สวนนาฮั้วไฮ่
ควรที่จัดแจ่งให้ เดินดั้นเบิ่งสถาน
พระตาพร้อม หลวงราชโภชนัย
ทังท้าวนามนายกอง แบ่งเป็นสามจุ้ม
เห็นดีแล้ว สมควรย้ายแยก
แจกออกไปอยู่ฮั้ง แปลงสร้างปลูกเมือง
ปรึกษาพร้อม หาพรานผู้เคยป่า
ไปเที่ยวคัน สถานสร้างไฮ่นา
พรานก็โดยโดยได้ ถือปืนแบกหอก
เขาเถื่อนกว้าง หาค้นเบิ่งสถาน

เลาะเลียบต้าย ขงเขตดงหนา
พากันหลบ ล่วงเลยไปหน้า

เขตภูเวียง

ทิศเหนือใต้ ตะวันตกตะวันออก
ตามลำห้วย เวินวังใกล้ท่า
เลียบล่ำเรื่อย เหวห้วยฮ่อมเขา
หลายวันได้ เดือนปลายคืนคอบ
ทานโทษถ้อน ญาหลวงยั้งขม่อม
ฝูงข้าเดินด่านกว้าง สถานสร้างที่เมือง
เห็นทิศใต้ เข้าเขตภูเวียง
เป็นวงกลม แวดระวังคือต้าย
คันว่าไปตั้งบ้าน ในฮ่อมภูเวียง
เห็นชีมีความสุข เฮ็ดนาเฮือนย้าว
เป็นสถานกว้าง ลมควรทุกเหยื่อง
เครื่องกินมีบ่ได้ ดงไม้มีซู่ต้าน บ่เคืองแค้นสิ่งใด
ยูงยางไม้ เป็นแถวถ้านต่ำ
เผิ้งแลมิ้ม มีแท้ซู่ง่ายาง
บ่ฮ่อนอืดอยากฮ้อน สาบวกวังปลา
บ่อาจคณนานับ มากหลายเหลือล้น
ทางเทียวเข้า เค็กโจรยินยาก
ทางต่อสู้ ตันไว้ก็สำบาย

เขตน้ำก่ำสงคราม

⊙ แห่งหนึ่งมีหนก้ำ บูรพาตะวันออก
ไกลจากหนี้ ประมาณได้ห้าคืน
คือสายห้วย ลำสงครามน้ำใหญ่
น้ำแต่งตั้ง ปถมเถ้าเล่ามา
ซื่อผ้าขาวพันนา บ่อนเวินวังกว้าง
ในลำน้ำ สงครามบ่อืดยาก
ปลาและกุ้ง แลนเหี้ยเต่าสกน

ดงสารช้าง
ฝูงแฮดช้าง
ดงผาเผิ้ง
บ่ได้ทุกข์ยากอ้อน
แม้นว่าเฮาไปตั้ง
เป็นที่หมั้น
ข้าได้เลาะเลียบดั้น
เห็นแต่สองบ่อนหั้น

ยูงยางป่าใหญ่
คณาเนื้ออยู่แฝง
กวางทรายแกมหมูป่า
แถวนั้นแฮ่งล่ำบาย
คาเมเป็นบ่อนอยู่
เมืองบ้านอยู่เกษิม
แสวงหาหลายแห่ง
ดีแท้กว่าซู่ทางข้าน้อยแล้ว

⊙ เมื่อนั้นพระตาได้ยินคำซมซื่น
ใจสะอื้น มโนท้าวซอบใจ
จึงได้ปรึกษาพร้อม ชุมกันเป็นหมู่
ไทยเทศท้าว เห็นพร้อมพร่ำกัน
ตามที่นายพรานแจ้ง แถลงการณ์ตามเหตุ
พวกหมู่เฮาสามจุ้ม มาได้บ่อนดี แท้นอ
พระตาปลงอาชญ์ให้ กับพวกนายกอง
ตามทำนอง ที่ตนเคยตุ้ม
กองหน้านั้น หลวงราชโภชนัย
ไปผ้าขาวพันนา ครอบครัวไปเกลี้ยง
ให้ฮีบพากันตั้ง คาเมเป็นบ้านอยู่
ตกแต่งสร้าง เฮือนย้าวไฮ่นา
ท้าวนามกองหลัง ฮีบไปอย่าช้า
พากันเข้า ภูเวียงตั้งบ้านอยู่
อย่าได้ช้า ฮีบแปลงสร้างไฮ่สวน
เตรียมสะเบียงไว้ ของกินอย่าขาด
อย่าประมาทแท้ ให้มีพร้อมซู่แนว
บ่นานแท้ เค็กเวียงซิมาฮอด
เฮาบ่ย้าน ดีต้อนแตกคืนแท้เนอ
ดูเฮานั้น กองกลางเหมิดหมู่
จักอยู่สร้าง หนองบัวเฮาอยู่นี้แล้ว
คันห่ามีเหตุฮ้อน ประการสิ่งฉันใด

ให้ฮีบขับภาชี
คันว่าจัดเสร็จแล้ว
ตื่นมื้อเช้า
แล้วสั่งให้
คนกองใด
เหตุว่าคนสามจุ้ม
อยู่บ่อนหมั้น
อลหนเว้า
คันว่านายสั่งแล้ว
เขาก็เดาดาห้าง
ไปสร้างบ้าน
บอกการอย่าช้า
พากันชมชื่น
ตีฆ้องป่าวเติน
ไทพวกกองครัว
ให้ไปกองนั้น
ชุมกันเป็นหมู่
พลตื้อส่วนสน
เฮฮาเสียงสนั่น
มีตื้อลื่นความ
เดินทางย้ายย่าง
ตามเจ้าแต่งการ

บ่าวสาวสั่งลาก่อนจากกัน

เป็นที่สงสารแท้
เคยอยู่ฮั้ง
ไผมีชู้
เดินดุ่งหน้า
ไผผู้เคยมีชู้
เป็นมิ่งต้น
คึดอั่งเอ้า
คือดั่งนอนกองไฟ
หนหวยอ้อน
คันซิไปนำชู้
คันซิไลละถิ้ม
สาวบ่าวไห้
พุ้นสั่งพี้พี่สั่งพุ้น
ลางบ่วงปล่อยถิ้ม
ไปฮ่วมชู้
บางพ่องแขวแซวอ้อง
เสียงสั่งชู้
ลางคนไกลไปหน้า
สาวฮามอ้างบ่าว
โฮมพร้อมบ่อนเดียว
ไทเดียวเป็นหมู่
ยินแม้งม่วนใจ
ไทไกลจุ้มอื่น
ชายชู้ฮ่วมนอน
แค้นคั่งในทวง
อ่าวกระสันแดดิ้น
ในทางฮู้สว่าง
ผัดหลูดนก้ำแม่
ความเว้าผัดเกี่ยวกัน
นำกันย้อยยั่ง
น้ำตาย้อยชุ่มเลิง
ทางหลังก้ำพ่อแม่
ทางหน้าบ่อ่าวหลัง
นำกันเอิ้นสั่ง
มีได้ขาดสาย
เหลียงหลังเอิ้นสั่ง

ค่อยอยู่ดีเยอซู้ต่างบ้าน
ปะน้องไว้
เวรสังเด่
หนีพรากซู้
รือว่าเวรหลังเกี้ยว
พรากนกน้อย
เวรเคยสร้าง
เหมิดบาปแล้ว
ชาตินี้พี่จากน้อง
ชาติชิมาขอให้มีความสุข
แม้นว่าไปเกิดก้ำ
บูฮานเฮียง
บ่ได้น้องชาตินี้
จนให้แนนนำฮับ
หายเสียเสี้ยง
หากชิพ้อ
เอิ้นสั่งซ้ำ
วอนเสียงใส
ยาได้ไลลาอ้าย
บ่อนนากับบ่อนบ้าน
หลอนไปหน้า
ยังชิได้สืบสร้าง
ทำการค้า
ลูกแลเต้า
ค้อมว่าบ่าวสั่งแล้ว
ค่อยอยู่ดีเยอชายกะช้า
ชายบ่แท้
ชายบ่กล้า
ความกกว่าชิไปนำน้อง
ชายขี้ไบ้
แนะกลไว้
เสมอแตงกลางไฮ่ เฮียมเอย
ไปหน้าบ่ล่ำคอยแลนอ
นำมาให้เฮียมห่าง
เหินฮ้างห่างไกล
นำมาจำจาก
ไกลข้างแม่มัน
ปางหลังยู้ส่ง
กุศลซ้ำส่งฮาแลดี
เหงาง่วมทนทุกข์
แอ่วนำจำใกล้
หนแห่งทางใด
ให้ค่อยเวินมาพ้อ
ชิไปผูกคอแขวน
ฮ่วมหอเฮียงฮ้าน
เวรกรรมหนีจาก
ภายหน้าฮ่วมนอนน้องเอย
สองซ้ำสั่งไป
สั่งเสียหาซู้
ชายพลอยผู้เอิ้นสั่ง
หมายกว้างไว้เพื่อเฮียม
ฮาเฮาชิได้ฮ่วม
นาฮั้วไฮ่สวน
ขายของกลางตลาด
เขาชิได้อยู่เย็ฯ
สาวสั่งยังชาย
ผังกะจาซู้กลางป่า
หัวกะชายแกมหัวซำ
กลัวย้านแต่ญิง
ความปลายย้านแม่ด่า
ลมต้องบ่อ่วยฝน
ตั่วไปทุกแก้มปาก

ความยากมาแลน้อย
วาจาหมั้น
ว่าซิไปส่งน้อง
เมื่อจักอวนไปแท้
เชิญพี่น้อง
ค้อมว่าแล้ว
จาแต่พอเป็นยา
คำที่เฮาควรเว้า
เว้าแต่เพียงเล็กน้อย

⊙ เมื่อนั้นพวกกองหน้า
ไปผ้าขาพันนา
ท้าวนามนั้น
ไปภูเขียวภูเวียง
จัดแจงตั้ง
ในแห่งห้อง
เป็นฤกษ์ล้ำ
ดูตระการงาม
กองพระตาพร้อม
ตกแต่งสร้าง
ทำไฮ่นา
พากันเอิ้น
ตั้งแต่พุ้น
คนสามบ้าน
ฟังพุ้นพี้
ก็บ่มีโพยต้อง
ยูท่างสุขอยู่สร้าง
ก็บ่มีความเศร้า
เห็นใหม่หมั้น
ก้มหน้าสู้
เป็นสะเบียงควร
กลอยให้แล่นหนี
ขันคำทุกช่อง
พาสร้างไฮ่สวน
แวไปทางต่าง
กุมป้าอิ่งอ
ลาเลิกกันไป
แก้กันเหงาง้วง
ยังหลายเหลือโพด
พอให้ซื่นใจ เจ้าเอย

หลวงราชโภชนัย
แต่งปุนแปลงบ้าน
นายหมู่กองหลัง
สร้างเฮือนแปลงย้าว
คาเมบ้านใหญ่
วงล้อมบ่อนฮอม
ในเขตเขาหลวง
ดั่งอินทร์แปลงไว
เพรียงกันเหมิดหมู่
นาสวนปลูกหว่าน
บ่ไกลแคมน้ำ
หลวงบัวลุ่มภูเป็นซื่อ
ปางนั้นลือมา
ไปมาถามข่าว
การฮ้อนซิเกิดมี
อนตายบังเบียด
แปลงบ้านเฮ็ดนา
คนิงเถิงบ้านเก่า
พันชั้นกว่าหลัง
ทำไฮ่นาสวน
เครื่องครัวคราวฮ้อน

กลอยใจเข้า ดงหนาเป็นที่เพิง
หนีจากอ้อน หาเงื้อมฮ่มเย็น
เหมิดบทบั้น ปัจจุบันไว้ชั้นหนึ่ง
คราวหน้าพุ้น ยังกว้างกว่าหลัง เจ้าเอย

ทัพเวียงจันทน์ยกมาตีครั้งที่ 1

⊙ บัดนี้ จักกล่าวเบื้อง เวียงจันทน์อนุราช
องค์กษัตริย์แจ่มเจ้า กรุงกว้างเก่าหลัง
ฮู้เหตุแจ้ง รหัสเหตุมีมา
ว่าพระตาพระวอ ควบคุมครัวต้อน
ขนครัวข้วม ยามใดบ่ฮู้เมื่อ
พระก็กล้าโกรธเข้ม เสียงสะท้านทั่วโฮง
โองการให้ หาเสนาเฮวฮีบ
มาฮอดแล้ว เดินให้เร่งพล
เมืองแสนพร้อม เมืองจันทน์ทังคู่
คุมไพร่น้อย ประมาณได้หมื่นปลาย
ให้ฮีบติดตามฆ่า พระตานายหมู่
ลูกแลเต้า เมียซ้ำอย่าเหลือ
แล้วจิ่งขับครัวต้อน คืนมาบ้านเก่า
อย่าอยู่ช้า ปานนี้ชิล่วงไกล

⊙ เมื่อนั้น เมืองแสนเจ้า เมืองจันทน์โดยอาชญ์
ก้มขาบไหว้ ยอนิ้วใส่หัว
อาสาไท้ ภูธรทังราษฎร์
ฮับบาทสู้ ตางเจ้าพระยอดเมือง
ค้อมว่าฮับสั่งแล้ว ทูลบาทบังคม
เกณฑ์โยธา บ่นานสามมื้อ
โยธาเข้า ไหลมาคับคั่ง
มีดอื้อตื้อ ประมาณได้หมื่นคน
สนสนย้าย ถือปืนหอกดาบ
เข้าถงไถ่พร้อม เคียนคล้องฮอบแอว

คันว่ามาเถิงห้อง
เสเนศน้อม
เขาก็เล่าแต่เค้า
ทังความตาย
พระประทุมได้
คึดเคียดแค้น
คำเคืองฮ้อน
สั่งให้น้องนาถไท้
จงเตรียมพร้อม
ทังนาวา
ท้าวฝ่ายหน้า
คุมรี้พล
ท้าวพรหมนั้น
อยู่จีบใกล้
พระประทุมเต้า
คอยเจือจุน
คันเมื่อยามดีได้
ศุกะมังค์ยอดล้ำ
กองการย้าย
บ่ขาดข้าง
กองหนุนนั้น
เสเนศล้น
พลเถิงเท้า
ท้าวฝ่ายหน้า
ไหลหลั่งเข้า
เสียงสนั่นก้อง
อึงคนึงพื้น
คือดั่งฟ้าชิขว้าม
โยธาท้าว
เข้าโอบล้อม
พระปทุมสั่งซ้ำ
ธานีอุบลราช
นำขึ้นขาบถวาย
เท้าฮอดเถิงปลาย
พ่อพระยาหลวงเจ้า
ยินคำกลอยกล่าว
องค์แก้วฝ่ายมาร
ทมมโนเฮ่าอั่ง
พรหมน้อยแต่งพล
สัพพะเครื่องอาวุธ
ล่องกระแสสายน้ำ
อยู่บ้านท่าสิงไค
ด่วนเดินไปหน้า
จัดกองกลางป้องหมู่
พอฮู้ข่าวเถิง
เป็นพวกกองหนุน
ถ่ายเทกำลังต้าน
มหาชัยมื้อปลอด
กองหน้าด่วนไป
พาพลติดต่อไปแล้ว
เสียงฆ้องสนั่นเถิง
พระปทุมกำกับพวก
นำเบื้องฝ่ายหลัง
ปาศักดิ์โดยด่วน
เดินต้อนหมู่กำลัง
ในเมืองคับคั่ง
เมืองบ้านหวั่นไหว
ปถพีอนันต์เนก
สุธาดิ้นฟั่นเฟือน
สามกองมัวมืด
ระวังต้อนด่านทาง
หมวดหมู่นายกอง

เป็นเครื่องหมาย
คันได้ยินเสียงฆ้อง
ให้ฮีบออกจากลี้
พากันเข้า
อย่าได้ช้า
มันบ่ฮู้เหตุเบื้อง
บ่อาจจับอาวุธ
ค้อมว่านายสั่งแล้ว
เป็นกองแนม
เถิงเมื่อยามสามได้
พระวอค้อนฟาดฆ้อง
ฝูงทหารกล้า
คันยินหยู่งหยู่งฆ้อง
เขาก็สนสนเต้น
จากพุ่มไม้
โฮมกันเต้า
จัดแจ่งพร้อม
พร้อมพาบถ้วน
พระวอแม่ทัพหลวง
กำลังกล้า
อย่าอยู่ช้า
สูจ่งพากันดั้น
ฟันฝ่าม้าง
ให้สูยะซ่องไว้
เหลือจากเฮาฟันตาย
ค้อมว่านายสั่งแล้ว
แฮ่งอยากลองฝีมือ
แก้วท้ายช้าง
คนเดียวซอ
จากันแล้ว
จุดชุดใด้

บอกกันพอฮู้
ทีเดียวยายาก
มาพร้อมพาบกัน
ฟันแทงสับไขว่
ตีต้อนแตกคืน
สะดุ้งตื่นตกใจ
ตอบคืนเฮาได้
ย้ายแยกกันไป
อยู่ดงดอนกว้าง
พอดีเป็นฤกษ์
เสียงก้องสนั่นไพร
คนดีลี้ซุ่มอยู่
ใจห้าวยิ่งกว่าเสือ
พากันไหลออก
สถานลี้แห่งตน
สถานเพียงท่งใหญ่
ตามเจ้าแต่งการ
พวกลี้ซุ่มพลหาญ
สั่งการมีช้า
ให้โฮมกันทุกหมู่
ตีต้อนไล่ไป
สกัดดันด้านป่า
ตีต้อนเข้าซู่กอง
ทางท่าลงของ
ให้แตกโตนลงน้ำ
เฮวฮีบเอาการ
ดาบคมฝนไว้
คนเก่งมีถอย
สู้คนเป็นฮ้อย
เดาดาคาดเครื่อง
เคียนไว้ผูกหัว

คันมันรุกเข้าใกล้ ทางใดให้ตั้งท่า
ฟันฝ่าม้าง ให้มันม้วยมุ่นไป
อย่าได้หลบล้อเหล้น การสงครามมันบ่ง่าย
ภายหน้าพุ้น ใผชิฮู้ฮ่อมเขา
เอาทุนไว้ หัวที่มันขยาด
บ่อาจจักต่อต้าน เฮาได้เมื่อลุน
คันมันเหมิดคนแล้ว เอาอันใดมาตั้งต่อ
มันบ่ตั้งหน้าสู้ หนีลี้หลีกเอง
ท้าวกล่าวแล้ว ขับกำลังรัดเร่ง
ล้อนแลง้าว ฟันเข้ามี่นัน
หอกแลง้าว ตาวเปืองพลันฮอด
คมดาบต้อง ตายล้มไขว่ขืน
ชิงกันเข้า ฟันแทงบ่มีนย่อน
พลท่าวล้ม เต็มพื้นเอนกของ
ท้าวฝ่ายหน้า พาพลกวัดแกว่ง
กันหมู่ไว้ ไหลต้อนแตกคืน
องค์แก้วพุ้น กำลังพลเป็นอันด่าง
เบาบางเหลือ แต่พอเพียงน้อย
ทังบ่กลอยใจสู้ กลับหลังถอยแล่น
ปบป่วงปิ้น หนีลี้หลีกเอง
องค์แก้วได้ เห็นโยธาแตกตื่น
มันก็อยู่บ่ได้ อายหน้าแล่นหนี
เอาตนเข้าดงหนา เป็นที่เพิ่ง
ฝูงไพร่น้อย มายม้างแตกกระจาย
แต่นั้นพระปทุมได้ เห็นโจรล้มท่าว
เนเนดเนื้อ นอนข้วมไขว่ขืน
เป็นที่สังเวชแท้ เนืองนองเตียระดาษ
มรณาตล้น เหลือด้ามดั่งขอน
องค์แก้วดั้น หลบหนีเข้าบ่า
สั่งให้ท้าวฝ่ายหน้า นำเมี้ยนมอดชิวัง
อย่าเอามันไว้ คนจังไฮหีนะโหด

กับทังอัสโสม้า
ได้สี่ฮ้อย
ให้ห้างช้าง
ขนของขุก
แล้วจิ่งพาพลย้าย
นำกองพระตา
มาเถิงด้าว
เป็นทางคับ
เป็นดงขั้น
คือว่าก้ำฝ่ายใต้
ก้ำฝ่ายเหนือ
ภูเขาขั้น
ป่องลอบลี้
แล้วจิ่งปรึกษาเว้า
เฮาควรหยุดอยู่ยั้ง
เหตุว่าไปทางไปหน้า
กำหนดให้
เห็นว่าทางหลังพุ้น
ป่มีได้อยู่ช้า
คันเฮาไปเลวไกล้
ควรเฮาฮั้งอยู่ถ้า
เหตุว่าภูเขาขั้น
ควรเฮาจัดแยกย้าย
กองหนึ่งไปอยู่ซุ้ม
ไกลทางเทียว
กองหลวงกั้น
แต่บ่ควรอยู่ไกล้
กองช้างม้า
พากันหลบ
กองตระเวนนั้น
คนต่างหน้า

ภาชีเขาขี่
อานพร้อมเครื่องเคา
ผูกแหย่งโคนฮัด
ใส่เทิงหลังช้าง
เดินทางหยับเคี่ยน
สืบครัวไปหน้า
แดนฮ่อมชิลงเขา
เหตุว่าภูสองก้ำ
สองทางเทิงลุ่ม
เป็นเขตหนองบัว
เขตเวียงเถิงหั้น
ตันทางเป็นปากซ่อง
หนีเว้นบ่มี
นายกองพวกไพร่
เขานี้สืบการก่อนเถ้น
กองครัวหยุดอยู่
ไปพุ้นห้าคืน
เวียงจันทน์คงเต้าไพร่
พลล้านชิหลั่งตาม
กองครัวแตกตื่น
คอยต้อนไล่คืน
ทางฮอมแฮ่งแคบ
กองซุ้มเลอดแนม
ปากซ่องซ่องทางเทิง
อย่าให้เขาเห็นได้
สกัดต้นทางลุ่ม
เขาฮู้ฮ่อมกล
สรรพสิ่งอาหาร
หลีกไกลคราวมื้อ
ให้คอยดูซู่ซ่อง
จับไว้ส่งทัพหลวง

ป่าหญิงชายแส้
พระเณรเถรพร่ำพร้อม
จับให้เสี้ยง
คันป่เฮ็ดจั่งชั้น
คันเมื่อพวกกองหน้า
ให้อีบปบป่วงลี้
อย่าให้ทันไหลเข้า
เพียงให้หยุดอยู่ยั้ง
พอประมาณได้
เฮาจักตีขนาบต้อน
กองซุ่มซ่อน
คันได้ยินสำเนียง
อย่าให้เขาหนีพ้น
ตีขนาบไว้
คันเขาเสียกลให้
มันจักคืดขยาดแท้
แล้วจิ่งพากันตั้น
ฮอดป่อนเซาตั้งบ้าน
เตรียมข้าวถงไว้
ปีหน้าพุ้น
ปานนี้เขาคงเต้า
เดือนสี่ค้อย
ค้อมว่าจากันแล้ว
เห็นชอบด้วย
เขาก็จัดแจ่งไว้
บ่อนซิซ้อน
กองตระเวนให้
เบิ่งพุ้นพี้
จัดเสร็จแล้ว
เข้าป่ากว้าง
ปูปลาเนื้อ
สาวแกแม่ฮ้างแก่
จับไว้อย่าเหลือ
คนเทียวทางต่าง
เขาสู้ฮ่อมกล
เวียงจันทน์มาฮ่วม
หนีฟ้าวบอกกัน
ในดงทางแคบ
ทางใต้ลุ่มภู
กองหลังฮอดป่า
พลตื้อแจกกระจาย
ปากด่านสกัดทาง
บอกกันเตรียมไว้
นายกองพวกไพร่
สองข้างอย่าให้หนี
ไทเฮาลองเที่อ
มีกล้าต่อมือ
นำกองครัวติดต่อ
แปลงสร้างไฮ่นา
พอมือเหมิดทุกสิ่ง
ยังซิได้สู้กัน
เกณฑ์กันบ่อยู่
คงต้อนต่อยกัน
นายกองพวกไพร่
ตามเจ้าแต่งการ
ทางหนีที่ไล่
สะเบียงไว้ให้มี
ไปมาสอดส่อง
มีให้ขาดยาม
พากันชมเชื่น
หาเผิ้งเต่าแลน
มังสังชิ้นต่อน

ทังเล่าหากวางทราย ละมั่งฟานมาย้าง
ให้ขึ้นม้า นำสืบกองครัว
เถิงพระตา กราบหลองตามเรื่อง
พระตาได้ ยินคำหายโศก
นายหมู่เจ้า ปัญญากว้างสร้างการ แท้นอ
ฮู้ข่าวแล้ว ซมซื่นเหลือหลาย
ออนซอนใจ บ่มีความเว้า
ยินดีล้น ตบมือดังสนั่น
เหมือนดั่งได้ฮอดชั้น วิมานฟ้าที่สูง
สูฮีบสิกขึ้นม้า เมือคอบแม่ทัพหลวง
อย่าให้เคืองทางหลัง ท่วงใยเมียบ้าน
กูจักจัดการให้ ดาดีดกแต่ง
ให้เขาสุขอยู่สร้าง เฮือนบ้านสำฮาญ
สูอย่าได้ประมาทแท้ ดูหมิ่นกระบวนเศิก
ระวังทางเฮา อย่าให้เสียทีได้
การที่จัดแจ่งไว้ ตามฮ่อมเฮาปรึกษา
เป็นการดี ถึกกระบวนกลซ้อน
คันมันแตกเที่อนี้ คือเก่าคราวหลัง
เห็นจักเข็ดขามเฮา บ่อาจนำบีนี้
สูอย่าช้า นำความคืนคอบ
บอกพระวอต่อสู้ เศิกฮ้ายอย่าถอย
กูขิอวยพรให้ มีชัยคือฮูดก่อน
ขอให้ลุลาภได้ ชัยแท้ชู่ประการ
ทูตาใช้ ขึ้นขี่ภาซี
นำทางเดิน บอกการพระวอแจ้ง
พระวอได้ ยินดีชมซื่น
บอกข่าวบ้าน เฮือนย้าวทั่วกัน
พอว่าฮู้ข่าวแล้ว ถ้วนทั่วเป็นสุข
หายกังวล ขื่นชมดอมเจ้า
กลอยใจตั้ง ประสงค์ต้นต้อนด่าน
ยูท่างหาเครื่องเข้า เย็นเข้าสู่กัน แท้แล้ว

นับแต่ทูตาใช้ นำคดีทูลเหตุ
ฟังข่าวข้อ การฮ้ายและดี อยู่นั้น
เหินนานล้ำ สามเดือนเป็นขนาด
พระบาทเจ้า ประทานตั้งแต่งมา
ให้ท้าวฝ่ายหน้า ลูกชายใหญ่นางอุลา
ไปอยู่จำปาศักดิ์ นั่งเมืองเป็นเจ้า
เหตุว่าองค์หลวงเจ้า มรณาลดชั่ว
ขาดลูกเต้า บ่มีเชื้อสืบแนว
แปลงนามให้ เป็นเจ้าวิชัยราช
ขัตติยะวงษา อยู่เกษมสุขสร้าง
ราชวงศ์นั้น ให้ท้าวสิงห์ลูกผู้ใหญ่
ท้าวฝ่ายหน้า ครองค้ำช่อยกัน
พ่อลูกนั้น จัดการตางพระราช
บ่ให้ขาดข้อ ศีลซ้อยเที่ยงธรรม
ฝูงไพร่น้อย ยินดีชมชื่น
ยอยื่นนิ้ว เห็นพร้อมเพิ่นแต่งการ
สมพระไมตี์สร้าง ธานีเค้าคืน
บ่มีผู้ลื่นด้าม การเจ้าที่มี
ยูท่างสุขเกษมสร้าง อักษายึดครองเมือง
บ่ห่อนผิดประเพณี สืบพงษ์พันธ์เชื้อ
ชาวเมืองน้อม โมทนาเกรงเดช
อำนาจเจ้า ผองเท้าชั่วชีวัง แท้แล้ว

พระประทุมราชวงษาสิ้นพระชนม์

⊙ เถิงเมื่อเดือนสิบสองขึ้น ปีเถาะจุลศักราช
พันปลายอ้อย ห้าสิบเจ็ดเป็นเขต
พระประทุมก็เล่าเจ็บป่วยไข้ ในเนื้อบ่สะบาย
พิษพยาธิ์ขึ้น พันพุ่งเฮอน
ทนทวงหมอง พร่ำนานหลายมื้อ
นับแต่ปุนปองสร้าง อุบลมาสิบเจ็ดขวบ
แปดสิบห้าเข้า วัสสาซ้ำฮ่วมเฮียง

เขาชิพากันหย้อ
โจ่ยโล่ยหน้า
คันมึงอาสาสู้
กูชิยกโทษให้
คันบ่แพ้
กูชิฟันมอดเมี้ยน
ยาอยู่ช้า
สองหมื่นปลาย
เจ็ดวันให้
ให้มึงนำมอดเมี้ยน

⊙ เมื่อนั้น สองขุนเถ้า
เกณฑ์ไพร่น้อย
จัดเสร็จแล้ว
สองก็นำคุมริพล
เข็ดขยาดย้าน
กลัวจักเป็นดั่งหลัง
พากันข้วม
เดินไพร่น้อย
กองตระเวนนั้น
กระบวนทัพด่วนด้าว
ไปเถิงเท้า
หยุดอยู่ยั้ง
สองก็ปรึกษาพร้อม
เห็นแต่ฮอยช้างม้า
มันจักหนีไปก้ำ
อย่าอยู่ช้า
คันว่าม้มผาขั้น
ฮีบพลันเปือง
หรือว่ามันหลบลี้
เฮาจักทำเพียรเถิง
เค็กเวียงขี้โย่ย
หลบปื้นต่าวคืน
คืนไปเลวอีก
คราวนี้เที่อเดียว
คอมึงบ่ติดต่อ
เป็นเหมี้ยงเผื่อกา
ให้เฮวฮีบเตรียมพล
ออกนำดีต้อน
พลันไปโดยด่วน
มันให้สว่างใจ

โดยโดยแล้วแล่น
มีช้าสี่วัน
เถิงวันดีมื้อปอด
สืบนำมีช้า
ทัณฑ์โทษอาญาสิทธิ์
อยู่พลตายถิ้ม
นัทีของเฮวฮีบ
ไปหน้าสอดแนม
หลายวันบ่ฮู้ข่าว
ตามต้อนล่วงนำ
ดงหลวงท่งใหญ่
เขาหั้นจอดพล
ทวยหาญขนันอยู่
เดินเข้าป่าดง
หนองบัวลุ่มภูพ้นเขต
ฮีบเดินข้วมหน่วยภู
ภูเขาดันซ่อง
ส่วนมันบ่หนีได้
ออกที่ทางใด
ขนาบมันจนเสี้ยง

กูเสียทีให้
คันบ่ได้แก้แค้น
สูฮีบพากันข้วม
ฮอดก้ำพุ้น
สองก็แต่งคนให้
มันจักเซาทางใด
จากันแล้ว
วันฮุ่งเช้า
เอากันเข้า
มืดอื้อตื้อ
กองซุ่มซ้อน
อันพระวอวางสาย
เห็นทัพก้ำ
เขาก็ซอมเหตุฮู้
พระวอฮู้แจ้ง
สมความคิด
จัดกระบวนเสี้ยง
แล้วจิ่งไปบอกให้
คันว่ากองหลังเข้า
ให้ฮีบยิงน้ำมอก
ทวยหาญกล้า
ฮีบเล่าคุมโยธา
ให้สูตีขนาบเข้า
อย่าให้หนีออกได้
ทางหลังแน่น
ทางหน้าพุ้น
มันจักนำกันเข้า
บ่อมีคืดฉลาดฮู้
หลงไหลเนื้อ
มันจักเสียพิธี
พระสั่งแล้ว
ไทมันเทื่อหนึ่งแล้ว
สาแล้วบ่ยอม
เขาวงดงใหญ่
เซายั้งจอดพล
นำสืบฟังรหัส
ค่อยนำตีต้อน
เซานอนพักเมื่อย
ตีฆ้องออกพล
ดงหลวงซ่องแคบ
เสียงฆ้องสนั่นไพร
คอยเหตุฟังรหัส
แต่งกลเตรียมไว้
เวียงจันทน์พวมฮอด
เดินฟ้าวบอกนาย
ระหัสเหตุภายเขา
สั่งพลเตรียมพร้อม
ฝูงกำลังพวกไพร่
กองชุ้มอยู่เทิง
ในดงสุดหมู่เมื่อใด
เป็นเค้าเครื่องหมาย
ให้ไกลออกมาโฮม
โอบหลังกันต้อน
ฟันแห่งฮ้องโฮ่
นายกดงทังพวก
อัดตันให้แจบ
เฮาชิอ้อมโอบดี
ภูฮอมเหมิดหมู่
กลซ้อนแห่งเฮา ดอกนา
ลืมตนจั้งบ่อยู่
บ่อาจคุมกันได้
เดาดาคาดเครื่อง

ตกแต่งห้าง
คันได้ยินเสียงตุ้ม
พระวอคุมกำลัง

เตรียมไว้ซู่คน
ปืนสัญญาในป่า
กั้นกางขวางไว้

⊙ เมื่อนั้น กองทัพก้ำ
จักชิเดินไปหน้า
ตกอยู่ในที่ล้อม
สองก็ทนทวงหมอง
พระวอบ่ช้า
โอบหลังให้หมั้น
รี้พลกล้า
กองหน้ากั้น
พระวอเจ้า
เมืองแสนหลบบ่ม้ม
เมืองจันทน์เจ้า
บ่ให้ช้า
รี้พลเบื้อง
เหตุว่าเสียผู้เค้า
เขาก็อลหนฟ้าว
ใจเสียบ่อาจยั้ง
กองพระวอฆ่า
นับบ่ได้
ปากป่าพุ้น
ท้าวพรมไล่ต้อน
เขือก็พากันเข้า
คุมกำลังตก
บ่มีทางเว้น
เป็นดงขวาง
ยูท่างฟันแทงฆ้า
สนุกป่ายเปื้อง
พลเวียงบ่น้อย

เวียงจันทน์ตกคมะ
คืนหลังบ่เป็นท่า
ระหว่างเขตเขาฮอม
เมื่อยมืนพอสบั้น
สัญญาไทพวกไพร่
ตันไว้เขื่อนแขง
โฮมมาไหลหลั่ง
กันไว้ดั่งหน่างหมู
ใจกระสันเต้นใส่
คมง้าวป่ายคอ
จับมาฟันฟาด
พระวอฆ่ามอดชิวัง
เวียงจันทน์แตกตื่น
ใจเศร้าตั้งบ่ฟัง
หลบคืนทางเก่า
พลตื้อแตกคืน
ฟันตายเหลืออ่าน
เหลือล้นเอนกนอง
ทางฮอมช่องแคบ
ท้าวสูนซ้อนอยู่ระวัง
ตัดหลังตันช่อง
ขนาบตีตันไว้
หลบออกทางใด
หว่างฮอมวงล้อม
คนตายคือขอนไฮ่
ฟันเล่นม่วนมือ
เกณฑ์มาสองหมื่น

หลบหลีกลี้ หนีได้แต่ห้าพัน
คืนคุงเท้า เวียงจันทน์ก้มขาบ
อันทิล้ำกว่านั้น ตายเสี้ยงบ่หลอ

⊙ เมื่อนั้น ราชาเจ้า เวียงจันทน์ฮู้เหตุ
พระก็คึกโศกเศร้า เคืองแค้นคั่งใจ
ตูก็เสียทีให้ พระตาสองเทื่อ
มันจักกำเริบกล้า ใดห้าวกว่าหลัง
คันตูจักตามม้า มันพอสามเทื่อ เลิงนั้น
เกรงจักเสียไพร่น้อย มีกล้าต่อมือ แท้แล้ว
พระก็คึดคั่งแค้น แค้นคั่งในใจ
คือดั่งศรแทงเหน็บ หนีบทรงเลิงเรื้อย
คึดแต่อำอายหน้า ชาวเมืองไยย่อ
ว่าชายขี้ฮ้าย ไลถิ้มไพร่เมือง
คันจักจัดพลซ้ำ พอสามหลายเล่า
เกรงจักเสียไพร่บ้าน เมืองฮ้างเปล่าแปน
อดสากลั้น เอากำลังสักหน่อย
คอยปีหลัง จึงส่งพลเทม้าง
พระก็อดใจไว้ ทางในบ่ปาก
หงำเงื่อนไว้ ใจเศร้าบ่มใน แท้แล้ว

พระวอเคลื่อนทัพกลับเข้าเมืองหนองลำภู

⊙ เค็กคราวนี้ วันเสาร์ขึ้นหกค่ำ
เดือนห้าเข้า ระดูฮ้อนต่อกัน
แต่ฮุ่งเช้า ยามงายเถิงเที่ยง
ตะวันเบี่ยงค้อย เสร็จเสี้ยงเลิกลา
ฝูงช้างม้า แตกตื่นเต็มดง
บ่อาจนำตามจับ เมื่อยตนจนล้า
หูงหาต้ม อาหารตักสู่
พอให้เป็นยาฐู ซ่อยชีวังเมือหน้า
เสร็จสรรพแล้ว เซานอนพักเมื่อย

ตื่นฮุ่งเช้า
ยังถี่ถ้วน
จับช้างได้
กับทังอัสโสม้า
ได้ห้าฮ้อย
นายไพร่พร้อม
บ่โศกเศร้า
เหตุหลอกให้
ทางคืดไว้
บรบวนแล้ว
บ่อยู่ช้า
ใกล้ซิเข้า
พระวอพาพลพัก
แล้วจิ่งแต่งคนให้
บอกพ่อเจ้า
หยุดหยู่ยั้ง
ซิได้หยับเคี่ยนย้าย
ชุมเต้าตรวจพล
บริบูรณ์ทุกเหยื่อง
เหลือฮ้อยอุ่นใจ
อาชะนัยคาดเครื่อง
โตอ้วนอาจตา
ยินดีหัวสนั่น
เคื้องฮ้อนเหยื่องใด
ไทเวียงตายเปล่า
มาได้ดั่งหมาย แท้นอ
พาหลหยับเคี่ยน
เถิงบ้านพักครัว
เถิงเขตหนองบัว
เมื่อเขาหายฮ้อน
สำคัญไปข่าว
พลกล้าซิต่าวคืน
พอคราวยามบ่าย
โยธาเข้าข่วงเมือง แท้แล้ว

พระตาจัดขบวนต้อนรับ

⊙ เมื่อนั้น พระตาฟ้าว
ไปรอฮับ
พอแต่กองทัพเข้า
ญิงชายสาว
เห็นชายชู้
หัวยุ้มเป้ย
พ่องก็เหลียวแนมถ้า
ฮู้ว่ากลับต่าวตั้ง
เขาก็แขวแขวเว้า
ตราบต่อเท้า
แล้วเลิกเมี้ยน
ทังปวงสรรพ
ให้เดินป่าวญิงชาย
อยู่คอยแคมบ้าน
เถิงเขตคาเม
โฮ่นันเฟือนฟื้น
คืนมาบ้านเก่า
ตาข้ายสิ้งเบิ่งกัน
หาผัวขวัญคู่
เดินต้อนฮับผัว
ถามกันเสียงสนั่น
สนามเกลี้ยงพักพล
เก็บเครื่องนานา
สิ่งมีมวลพร้อม

โยธาย้าย
ฮอดแก่นต้น
ฝูงลูกเต้า
เห็นกันมาโดยดี
พระก็ตกแต่งเลี้ยง
อาหารพร้อม
ทังลาบก้อย
บางคนคัวเคียได้
พอแต่เห็งเหือยตก
พ่องก็เถือเอาได้
อังแปวไฟ
พริกหอมพร้อม
หมกหมี่เหมี้ยง
นอกจากนั้น
บางพ่องเหล้าใส่ก้อง
บาสีให้
สูตรหลั่งน้ำ
แล้วเลิกเมี้ยน
แยงเคหัง
พระดาพระวอได้
บ่ขุ่นเขี้ยว
มีแต่เดินเขาให้
ตุ้มไพร่น้อย
แล้วจิ่งจัดแต่งตั้ง
เป็นขุนกวาน
เมืองแสนเมืองจันทน์นั้น
นอกจากนี้
แล้วจิ่งแบ่งช้างม้า
เป็นสามกอง
จัดแจ่งให้
คือว่าสองขวาซ้าย

คืนเมือเขาจอด
เมียข้อนซู่คน แท้แล้ว
ผัวเมียพ่อแม่
ชื่นชมใจสะดื้น
ทวยกล้าหมู่พล
ปูปลาเนื้อบำ
แกงขั้วซุบยำ
ปลาค่อเผาไฟ
เครื่องลงคนคั้น
เนื้อหม่ำขากวาง
ปิ่นพอยางย้อย
พอควรเคียนห่อ
ซอยซ้ำเลือกกิน
ของกินนับบ่อไขว่
กุมเป๋แบกมา
วานขวัญเสียงสนั่น
สังฆเจ้านั่งแถว
ลาจากกันไป
บ่อนเฮือนเคยยั้ง
สำบายใจพักเมื่อย
เคืองอ้อนสิ่งใด
ฟันสวนเฮ็ดไฮ่
สามจุ้มอยู่สบาย
เจ้าหมวดนายกอง
ท้าวเพี้ยเต็มบ้าน
บ่เป็นเมืองยกไว้ก่อน
เต็มถ้วนทุกอัน
สรรพสิ่งอาวุธ
แจกปุนสามบ้าน
รางวัลนายหมู่
คุมพลเป็นใหญ่

ช้างแลม้า
หัวหน้าพร้อม
ช้างแลม้า
ช้างแลม้า
เหลือที่เป็นรางวัล
ผ้าขาวพันนาพุ้น
ทางภูเขียวภูเวียง
ฮักษาไว้
เอาไว้เป็นกำลัง
สองนายได้
แล้วจิ่งพาไพร่น้อย
โยธาพร้อม
ภูเขียวเข้า
กองผ้าขาวพันนา
ไปฮอดบ้าน
ฝูงหมู่บ้าน
มาโฮมเต้า
หมู่พระสงฆเจ้า
หดหัวให้
ขับผีหุง
ตั้งแต่นั้น
ไฮ่นามี
ชาวเมืองบ้าน
บ่ได้นำส่วยขึ้น
มีแต่เลาะเลียบต้น
เอามาเป็นอาหาร
อันว่าคนสามจุ้ม
ปลูกหมากไหม้
ยูท่างปูแปลงสร้าง
แตงแลเต้า
ของขบเคี้ยว

คบห้าท่อกัน
ขุมกวานมีความชอบ
ปันให้ผู้โต
สรรพสิ่งนานา
ให้ควบคุมเมือบ้าน
หลวงราชโภชนัย
มอบท้าวนามนายจุ้ม
ของกลางมีประโยชน์
ช่วยชูเมืองบ้าน
รางวัลชมชื่น
ทูลเจ้าขาบลา
สองกองย้ายย่าง
ภูเวียงเถิงบ้านอยู่
ดั่งเดียวกันนั้น
ใผมันเนาอยู่
พงษ์เชื้อส่วนสน
สามวันเสียงสนั่น
มาพร้อมสูตรมนต์
ไทพวกกองหาญ
เหตุฆ่าคนเหลือล้น
สงัดอยู่เย็นใจ
สร้างแปลงมีคร้าน
บ่มีการสับไขว่
ทางก้ำฝ่ายใด
หาเผิ้งเต่าแลน
บ่เคืองแลงเข้า
ชุมกันสร้างบ้านใหม่
สวนกล้วยไฮ่นา
ของกินนับบ่ไขว้
เลียนค้างฟักแฟง
ปูนพลูสีเสียด

เข้าโคตรข่วง
เข้าเหนียวจ้าว
สนุกมากล้น
บ่ห่อนจับจ่ายซื้อ
ขอกันกิน
เฮือนไกลใกล้
กินของกัน
เจ้าเลี้ยงข้อยข้อยเลี้ยงเจ้า
เหตุว่าของบ่ไฮ้
เดือนเจียงค้อย
เข้าขึ้นเล้า
หางช้างเผือกมัน
กลางดอฮอบบ้านอยู่
มีแค้นเหยื่องใด
ขายแลกเงินคำ
บ่แพงหวงไว้
คือดั่งเฮือนเดียว
โลดบ่มีความเว้า
แลงงายกินสับไขว่
ไผซิฮู้ฮ่อมแพง
ถอยมาเถิงเดือนยี่
ชาวเจ้าอยู่สำบาย

พระวอพระตาเตรียมการรับศึกครั้งใหม่

⊙ เมื่อนั้น พระตาพระวอเจ้า
คาดการแพ้
คืดว่าเดือนสามขึ้น
บ่ควรเฮาอยู่ช้า
ดันว่าเค็กมาใกล้
บ่เอาไว้เดียวนี้
ปรึกษากันแล้ว
แต่งไพร่น้อย
เขียนหมายให้
ขึ้นขี่ม้า
นำความใช้
เถิงภูเวียง
ท้าวนามได้
เกณฑ์ไพร่บ้าน
พลหาญห้าว
ฮอดแห่งค้าย
พวกหนึ่งถือหมายขึ้น
เถิงผ้าขาวพันนา
ทังสองผู้ตุ้มไพร่
แก้แม่นมีผิด
เค็กเวียงชิมาฮอดเฮาแล้ว
เตรียมพร้อมล่ำคอย
งัวเงี่ยหาซ่อง บ่ทันแล้ว
การฮ้ายซิล่วงเถิง
ทังสองพ่อลูก
แสวงดั้นสอดแนม
เกณฑ์พลหมวดหมู่
มีข้าด่วนไป
ของพระตาดั้นฮอด
มอบท้าวนามมีข้า
ยินหมายพลันแล่น
เดียวนั่นห้าพัน
กองท้าวนามพักจอด
เซาตั้งล่ำคอย
ภาชีตีแล่น
ปให้นานหลายมื้อ

หมายมอบให้
ยีบเฮ่งเกณฑ์โยธา
เมื่อนั้นหลวงราชฮู้
จัดโยธา
เสร็จสรรพแล้ว
คุมพลเอง
มาเถิงห้อง
คอยแต่พระผู้ต้น
หนองบัวนั้น
พลหมู่กล้า
คันว่าจัดการถ้วน
พระวอเป็นหัวหน้า
ขุมนุมในสนาม
จัดแจ่งตั้ง
ฝึกหัดทหาร
หัดทังลายหอกง้าว
ทังยิงแทง
ยิงสนุกแท้
บางคนเฮียนมนต์คง
บางพ่องลองคงแคล้ว
แข้วหมูตันแลคุดค้า
อดสาตั้ง
พากันชมชื่นบาน
ใจประสงค์ไว้
หาผู้คืดโศกเศร้า
มีแต่อาสาสู้
บ่ขยาดย้าน
อาสาสู้
ชาติที่หนีจากบ้าน
ท่อหากใจประสงค์ตั้ง
ลดชั่วเมี้ยน

หลวงราชโภชนัย
ห้าพันยาช้า
เฮวยีบโฮมเป็อง
ห้าพันเตรียมพร้อม
พร้อมพวกทวยหาญ
เฮ่งมามีช้า
หนองบัวเซาจอด
เติมตั้งแต่งการ
จัดกันคือหมู่
ห้าพันถ้วนดั่งเดียว
ทังสามทัพใหญ่
ยับอาสาตางพ่อ
ท่งเพียงเวิงกว้าง
นายพวกกำกับการ
ชู่กองที่เกณฑ์ไว้
ค้อนเหลี่ยมมวยชก
ต่อยตีไกลใกล้
กลางคืนเสียงสนั่น
อาบยาลองง้าว
กะดุดโทนจันทคราธ
ลองซ้ำฮอดคุดหมู
เฮียนเอาทุกสิ่ง
ห่อนมีความฮ้อน
สงครามเป็นใหญ่
กลัวย้านบ่มี
เอามันทุกแก้มปาก
การแท้สิ่งใด
สงครามเถิงขนาด
มียานหย่อนกลัว
เอาพระตาเป็นที่เพิ่ง
สาแล้วจั่งซิเซา

เป็นเพื่อบุญพระตาได้ นำทางใสส่อง
จูงจ่องให้ พลตื้อแต่ปถม พุ้นแล้ว
คันว่าเสร็จขบวนแล้ว หัดพลพักเหนื่อย
คอยแต่ฟังข่าวข้อ เค็กฮ้ายที่มี หั้นแล้ว

เวียงจันทน์ยกทัพมาตีครั้งที่ 3

⊙ บัดนี้ จักกล่าวเบื้อง เวียงจันทน์เต้าไพร่
เหตุว่าพระราชาเจ้า ใจแค้นผูกเวร
สั่งให้เกณฑ์พลพร้อม เร็วไวโดยด่วน
อย่าอยู่ช้า เขาฮู้ซิหลีกไกล
ไทหาญกล้า ชาวพวกพลขัน
สองหมื่นเป็นกำหนด อย่านานเดียวนี้
หลาวเหล็กกล้า ปืนผาหอกดาบ
มีดและพร้า เตรียมพร้อมฮู่อัน
ให้อุปฮาชเจ้า แม่ทัพเป็นนาย
คุมพลหาญ ด่วนไปอย่าช้า
คุมกันเข้า ตีครัวให้แตกพ่าย
ตัดกำลังแต่น้อย ค้นไว้ซิใหญ่สูง
ค้อมว่าพระสั่งแล้ว เสเนสเกณฑ์พล
ตามโองการ ให้ด่วนเร็วยาช้า
ฝูงพลเข้า ไหลมาคับคั่ง
ทังสะเบียงไถ่เข้า มีพร้อมคู่คน
เดือนสามขึ้น วันอังคารมื้อสี่ค่ำ
ได้สุภฤกษ์ล้ำ ตีฆ้องป่าวเดิน
อุปราชเจ้า ขึ้นขี่พลายสิงห์
งางอนงาม ดั่งคนแปลงไว้
พระก้ออกก่อนช้าง ในระหว่างพลเดิน
ดูงามสุด ดั่งซิบินบนได้
พระบ่ช้า เดินฮีบโดยพลัน
วันคืนแถม ด่วนไปจวนใกล้
วันหนึ่งอุบาทฮ้าย บอกเหตุลางบ่ดี

พาพลเขากินงาย
ลมหัวกุดตั้ง
แล้วหอบอุ้ม
เครื่องอาวุธตั้ง
ที่เขาขันเป็นแถว
ทุงชัยตั้ง
หักขาดถิ้ม
เป็นที่อัศจรรย์แท้
เป็นเหตุฮ้าย
สองหนแล้ว
ข้ำเที่อนี้
ฝูงคนใช้
กองสอดแนมของพระตา
เขาก็กลับสู่บ้าน
นำความเถิงพระวอ
ตั้งแต่เค้า
ว่าเศิกเวียงจันทน์
มหาอุปฮาชเจ้า
คุมพลหาญ
อีกบ่ช้า
คงมาเถิง
พระวอได้
เดินไพร่น้อย
ดย่าดยู่ช้า
จัดเอามัน
จัดกองหน้า
คุมพลหลวง
คันว่าเห็นทีได้
ให้ฮีบฟันผ่าม้าง
คันว่าเสียทีให้
แล้วจิ่งหยับเคียนเข้า
ท่งเพียงกลางแจ้ง
หมุนเอาทัพใหญ่
พวงช้างเวิ่นปิว
คือหอกปืนไฟ
หอบลงจนม้วน
ประจำกองทัพใหญ่
จนเกลื้ยงบ่หลอ
โยธาละดุ้งตื่น
ใจเศร้าหม่นหมอง
เสียทีบ่เป็นท่า
ก็โดยด้ามดั่งหลัง แท้นอ
สืบเหตุฟังรหัส
ฮู้การดงเสี้ยง
แจ้งเหตุ ตามมี
บอกการที่ตนฮู้
เท้าฮอดเถิงปลาย
ด่วนมาจวนใกล้
แม่ทัพนายกอง
ล่วงมามีย้ัง
ในหว่างเจ็ดวัน
ซ่องภูพนังล้อม
ฟังการชมชื่น
พลตื้อแต่งโต
เดินฮีบโดยพลัน
หว่างภูทางแคบ
หลวงราชโภชนัย
ดุ่งเดินไปหน้า
คุมพลเข้าชิงยาด
ตีเข้าอย่านาน
ถอยขบวนเฮวฮีบ
ถอยล่อให้ไล่นำ

มันจักหึกเหิมลัม
เถิงกลางดง
กองท้าวนามฟ้าว
ทางด้านพุ้น
ค้นเขาดีกองหน้า
มันจักกำเริบกล้า
คันมันตามมาพ้น
ให้ฮีบคุมกำลัง
กองเฮาผกอยู่นี้
คันมันตกฟากพื้
การต่อสู้
คงจักสมความคีด
ค้อมว่าบรบวนแล้ว
บ่อยู่ข้า
จัดแจงไว้
อย่าให้มันเห็นฮอย
อันว่ากองทัพหน้า
คุมโยธา
คันว่าได้บ่อนหมั้น
พาพลหยุด
จัดตั้งค่าย
ขุดหลุมเพาะ
บรบวนแล้ว
วันฮุ่งเช้า
แลเห็นกองทัพหน้า
มีดอื้อตื้อ
เป็นที่จนใจแท้
ยังบ่ทันแบ่งตั้ง
พวกกองหน้า
จัดแจ่งไว้
หลวงราชบ่ข้า
เสียกลบ่เป็นท่า
ฮีบล่วงลงทางใต้
คุมพลซ่อนในป่า
คอยถ้าอยู่ปากดง
ฮีบถอยคืนเข้าป่า
หาญห้าวไล่ฟัน
ในดงจนสุดหมู่ เมื่อใด
ขนาบหลังตีต้อน
คอยคุมทางลุ่ม
ตีย่อให้แตกคืน
สำคัญอยู่ปากซ่อง
ดั่งเฮาปองไว้
พากันย้ายออก
เดินฟ้าวเข้าด่านดง
โดยดั่งคำปรึกษา
ที่เฮาเตรียมพร้อม
หลวงราชโภชนัย
ล่วงดงแถวไม้
สมดั่งความประสงค์
พักคอยเตรียมไว้
คูณขอบกันปืน
แวดระวังวงล้อม
สามวันเป็นขนาด
กองหน้าล่วงเถิง
เวียงจันทน์ไหลหลั่ง
คือฟ้าเง่าฝน
การใดบ่ได้แต่ง
โตหมั้นไว้สู้กัน
หนองบัวเขาสู้ก่อน
เตรียมถ้าซู่คน
จัดขบวนขับออก

ตกปีกซ้าย
บ่อยู่ซ้า
คุมรี้พล
ฟังยินทหารกล้า
เสียงโห่ฮ้อง
ฝ่ายว่ากองทัพหน้า
บ่ได้ตั้งท่าสู้
ถอยหลังย้าย
หลบหน้าลี้
อันว่าทหารกล้า
ตะลุมบอนตี
ขับพลต้อน
เสียงสนั่นก้อง
เมื่อนั้นกองทัพเบื้อง
ตกคมะจั้งบ่ได้
ถอยหลังมาจวนใกล้
บ่ได้ตั้งหน้าสู้
มหาอุปราชฮู้
ต้นทางเดิม
พระก็ขับพลต้อน
ตั้งหน้าสู้
พลสองก้ำ
ดินไง่ง้อง
บ่มีที่จั้ง
ปืนในมือ
พวกแลง้าว
ไม้ค้อนด้าม
ลองฝ่ายสู้
เหมิดมื้อแล้ว
โยธาเบื้อง
นับได้พันห้าฮ้อย

ขวาย้ายจากกัน
จัดด่วนโดยพลัน
ไล่ฟันตันต้อน
โฮฮิวฮ้องโห่
เฟือนฟื้นสนั่นไพร
เวียงจันทน์สะดุ้งตื่น
ตันไว้บ่ฟัง
หนคืนทางเก่า
หนีเว้นดั่งหลัง
หลวงราชโภชนัย
ขนาบฟัน เทม้าง
ฟันแทงฮ้องโห่
ฟันฆ่าส่วนสน
เวียงจันทน์เสียท่า
ฟังอื้อแตกคืน
กองหลวงอุปราช
หลบลี้หลีกแต่โต
ฮีบคุมพวกกองหลัง
บ่ให้หนีมาได้
ทวยหาญบ่ถอยหลีก
สองก้ำขนาบฟัน
เลวกันกลางท่ง วันนั้น
ควันกุ้มมืดมัว
เล่ยเล่าตกคมะ
บ่อาจยิงกันได้
ฟันแทงต้อนไล่
ยาวสั้นต่อยตี
เลวกันฮอดค่ำ
สองข้างหย่ากัน
เวียงจันทน์ตายมาก
ตายแท้จอดจม

กับทังคนหักห้าน
นับได้ลองพันคน
พลหลวงราช
ตายแต่น้อย
คณะนาถ้วน
นับทังเจ็บป่วยล้า
เห็นว่าเฮาพอสู้
ตายท่อนี้
หลวงราชปรึกษาพร้อม
พลบอยู่นี้
เที่อนี้คันเฮาสู้
เห็นจักเสียไพร่น้อย
เหตุว่าทางเขาพุ้น
ทังเล่าตั้งหน้าสู้
วันฮุ่งเช้า
ให้สู้ฟันผ่าวง
ทำทีย้าน
คันเขารุมไล่เข้า
หลอกให้ใจมันกล้า
มันซิจั้งป่ได้
ให้สูถอยหลังย้าน
เถิงกลางดง
คันเฮาหนีป่สู้
มันซิแต่งไพร่น้อย
แม้นเขาไปพบพ้อ
เขาจักเสียพิธี
เฮาจักกลับหลังสู้
เขาจักหายสงสัย
จักตีด้อน
พอสัญญาซุ่มซ้อน
ไทซุ้มลี้
จนพิการล้าเมื่อย
บ่อาจทำการได้
มรณาล้มท่าว
บ่พอฮ้างขาดการ
มีตายสองฮ้อยเศษ
พิการแท้ห้าสิบ
ลองมือมันอีก
มีเสี้ยวส่วนยัง
พลหาญนายหมู่
คอยข้ำตอบมือก่อนเถิ้น
เต็มแฮงคือเก่า
ตายถิ้มป่วยการ
โยธามีมาก
บ่คือด้ามดั่งหลัง
ยามออกเลวกัน
แล้วแตกคืนหลังถ้ำ
ถอยคืนหยับเคี่ยน
คืนสู้แล้วแตกหนี
อีกเหิมฟ้าวฟั่ง
คุมด้อนไล่นำ
ทำขบวนเป็นท่า
ฮีบล่วงลงเมือใต้
ภายเขาซีฮีฮ่ำ
นำค้นปากดง
พวกซุ่มกองคอย
บ่อนเลื่องกล เฮาพุ้น
หยับคืนตั้งต่อ
ว่าแตกคืนโดยย้าน
ติดตามฮอดทางลุ่ม
เตรียมพร้อมหมู่กำลัง
อู้เหตุไหลถม

สมคึดไว้
คันว่าปรึกษาแล้ว
ระวังอยู่ล้อม
นายสั่งแล้ว
นอนเซาแฮง
ทังหลายพร้อม
ฝูงไพร่น้อย
ตื่นฮุ่งเช้า
แล้วจิ่งเดาดาตก
บรบวนแล้ว
ต่างก็ขับกำลัง
ทังสองก้ำ
อุปฮาชเจ้า
พระก็ขึ้นขี่ช้าง
ขับโยธา
เมื่อนั้นหลวงราชฮู้
หันหลังกลับ
มหาอุปฮาชเจ้า
ขับโยธา
เห็นแต่ได้
หน่ำหน่ำเข้า

วันหน้าม่วนมือ หมู่เอย
กองตระเวนในนอก
รักษาไว้ซู่ทาง
ย้ายแยกกันไป
คัดการเมือหน้า
เนานอนโทเน่ง
นอนเสี้ยงซู่คน
จัดแจ่งหุงหา
แต่งสะเกณฑ์กันไว้
คุมพลย้ายออก
ผ่าวงตีล้อม
เลวกันคือฮูดก่อน
ใจฮ้อนขนาบพล
นั่งแหย่งเข็นเหล็ก
ผ่าวงเสียงอึง
ถอยหลีกเป็นกล
เข้าฮ่อมภูทางแคบ
เหลียวเห็นเป็นท่า
ล่วงนำมียั้ง
ทางเดียวบ่อคึดฮ่ำ
ตีต้อนฮอดลุ่มภู

⊙ เมื่อนั้น พวกกองตั้งพล

พระวอเห็นเป็นการ
ขึ้นขี่ช้าง
คุมพลหาญ
สองหาญเข้า
อุปราชจั้งบ่ได้
พระวอหวนเห็นเบื้อง
สองท้าวไสเสือกเข้า
พลายสารช้าง

โฮมป่าฟังรหัส
ดั่งตนคะเนไว้
พลายงคาดเครื่อง
ต่อยตีดันต้อน
ฟันแทงเสียงสนั่น
ใส่ช้างเข้าผ่าวง
เชิงดีไสช้างด่วน
ชนช้างต่องา
ตกมันทังคู่

ช้างต่อช้าง
พลายงงพระวอไว้
ช้างอุปราชจั้งบ่ได้
พลายพระวอซ้ำ
พระวอเห็นแม่นแม้ง
เอาดาบฟันควญช้าง
คะลาดจับหอกได้
อุปราชอับบ่ได้
เสียทีนายกองทัพ
คนท้ายช้าง
หลบหลีกเว้น
พระวอกระโดดขึ้น
ก็จิ่งได้เข็นช้าง
ยังเล่าเก็บเมี้ยนไว้
ยังอยู่วัดหนองยาง
คันพระวอเด้นขึ้นช้าง
ขนาบพลไล่ต้อน
อันว่าโยธาเบื้อง
เหตุว่าแม่ทัพหน้า
ฝูงหมู่พลหาญกล้า
ฟันผ่าม้าง
กองท้าวนามหยับเข้ากั้น
ตีขนาบไว้
ตะลุมบอนม้า
ไล่ละถิ้ม
ช้างแลม้า
บ่ได้ถืออันใด
คนที่เกณฑ์มานั้น
สิ่นกว่านั้น
พวกที่เหลือหลบลี้
นำความคืน
ชนไง้แกว่งงา
ชนสารถีกล้วงต่อ
เลยล้มเกลือกไป
แทงนำตามไล่
ไลช้างส่งเถิง
ทีเดียวคอขาด
แทงเจ้าผู้อยู่เข็น
เสียท่าตำอก
ขาดชีวังเดียวนั้น
โตนลงปะปล่อย
หนีลี้บ่อ่าวหลัง
พลายสิงห์อุปราช
หลังนั้นต่อมา
ผาสาทท้าวผาแดง
แต่ตั้งเมืองคราวพุ้น
พลายสิงห์อุปราช
ฟันฆ่าบ่ให้ถอย
เวียงจันทน์บ่มีท่า
ตายแล้วแตกคืน
หนองบัวขับไล่
ตายถิ้มไขว่ขืน
ตันทางปิดฮ่อม
สองข้างตั้งแต่หลัง
ฟันกันจนฮอดค่ำ
เหลือน้อยแตกคืน
สรรพสิ่งอาวุธ
แล่นแต่โตคุงบ้าน
เหลือคืนบ่พอหมื่น
ตายเสี้ยงบ่หลอ
หนีตนย้านสั่น
คอยพระองค์ทูลแจ้ง

⊙ เมื่อนั้นราชาเจ้า เวียงจันทน์เหงาหง่วม
เสียอุปราชถิ้ม พลล้านล้าถอย
คันจักคุมพลเข้า ไปตีซ้ำอีก
เห็นว่าฝูงไพร่น้อย ใจเศร้าบ่อาจหาญ
ทางเวียงสู้บ่ได้ รี้พลตายเสียเปล่า
ควรที่ยกเว้นไว้ คราวหน้าจั่งค่อยนำ

พระวอชนะศึกยกทัพกลับเข้าเมือง

⊙ เมื่อนั้น พระวอพร้อม สามกองแม่ทัพใหญ่
คุมไล่ต้อน พลล้าหลีกถอย
คันเห็นพลก้ำพุ้น หลบหนีบ่เป็นท่า
บ่ต่าวหน้า มาตั้งต่อมือ
พระวอจึงสั่งซ้ำ ฝูงหมู่โยธา
จับช้างม้า โฮมพร้อมตรวจพล
เศิกคราวนี้ คนตายอ้อยเศษ
นับทังเจ็บป่วยล้า สามอ้อยฮ่วมกัน
มื้อเลวนั้น วันเสาร์แฮมเจ็ดค่ำ
เดือนสามค้อย ปีชวดฮ่วมมา
คันหากบรบวนเสี้ยง เศิกเวียงลาเลิก
พระวอเต้าไพร่น้อย เตรียมพร้อมหมู่กำลัง
ให้กวาดต้อน สรรพเครื่องอาวุธ
ของที่มีราคา แจกกันสามจุ้ม
แล้วจิ่งพากันดั้น เดินทางเมือบ้านอยู่
ฝูงอยู่บ้าน คอยถ้าล่ำแยง
พอแต่กองทัพเข้า เถิงเขตคาเม
เขาก็เฮฮนปบ แล่นนำเทิงฟ้าว
เห็นคู่ซ้อน หลบต่าวคืนมา
ยินสะออนอก จ่องดึงจับทื้น
คันใผไลลาถิ้ม ผัวขวัญหนีจาก
พวกมิ่งต้น ตายแล้วบ่ต่าวคืน
เขาก็เฮฮนฮ้อง หาผัวอ้อยอิ่น

ปีนหน้าเข้าป่าไม้ ทังไห้จ่มหา
โอนอผัวขวัญข้อย เสมอตาธนเนตร เฮียมเอย
สังเล่าปะละไว้ ตนข้อยให้อยู่พลอย
เวรไดเด่ มาประจญจำห่าง
เฮียมพรากข้าง ฮามหม้ายป่วยปี
อดพอคืนมาสร้าง เฮือนชานตุ้มลูกอ่อน
จิ่งค่อยไลละถิ้ม สาแล้วบ่ว่าสัง ดอกนา
ตั้งแต่นี้ ชิเหงาหง่วมทนทุกข์
บ่มีความสุข เพิ่งใผมีได้
พี่แลน้อง พ่อแม่อาวอา
เพิ่นชิพากันซัง คอบว่าโตมีลูก
ไหมหูกม้อน บ่เฮ็ดเวียกเต็มมือ
ก็เพื่อถือความฮัก อุ้มลูกชูเชยค้ำ
คันชิไลวางไว้ ลูกอ่อนตามการ
ย้านแต่คลานไปหา งอดงูมดแดงน้อย
เป็นเข็ญฮ้าย บังเกิดมีมา
ย้านแต่กุมารา บ่ใหญ่สูงคือหน้า
จิ่งได้ไลลาเว้น เวียกไฮ่นาสวน
ทังมวลมี บ่เต็มมือสร้าง
เหตุบ่มีผู้ค้ำ พอสองให้อบอุ่น
พาสืบสร้าง เฮือนย้าวเปล่าแปน
ทังเล่าอำอายหน้า ภาราพวกผู้ป่าว
เขาชิเกาะเกี่ยวเอิ้น พาโลเว้าหยอกสะหาว
คันชิเว้าจ้อยจั้น ถือฮีตตามคลอง
เขาชิเยยใยหัว ว่าโตอยากมีชู้
อ้างหม้ายนี้ เฮ็ดอันใดมีคล่องคือแล้ว
คันชิเฮ็ดวาดเอ้ เขาซ้ำว่าใฝ่สูง
แม่นจักหาผัวให้ สมควรคือหมู่
บ่าวจ้อยจ้อย เขาซ้ำบ่เหลียว
เขาบ่ยินดีด้วย คือสาวเนื้ออ่อน
ความสะออนบ่หมั้น คือได้ดั่งสาว

คันจักอดสาเยื้อน เป็นหยังกะตามซ่าง
เขาก้ปะละไว้ เป็นหม้ายอยู่ซู่ยาม
คึดแต่คราวหลังพุ้น พอเอื้อมอิ่มมโน
เขาก็พากันไห้ เฮฮนฮ้องจ่ม
จ่มแล้วฮ้องฮ้องแล้วไห้ น้ำตาย้อยซุ่มเลิง
การเหมิดเสี้ยง สนุกอยู่เย็นใจ
เค็กไทเวียง บ่อาจตามตีได้
ยูท่างพากันสร้าง ทำกินเลี้ยงพ่อแม่
สนุกอยู่ล้ำ การเจ้าบ่มี
ความสนุกล้น กินทานทุกเช้าค่ำ
พระสงฆเจ้า มีพร้อมกว่าพัน
ตั้งเที่ยงหมั้น ในแห่งสิกขา
ภาวนานำ สูตรพระธรรมมีเว้น
เวนผลให้ ไปเถิงพวกไพร่
สุขอยู่ยั้ง เมืองบ้านซุ่มเย็น
นับแต่ปีมาตั้ง หนองบัวได้เจ็ดขวบ
บ่เคยอดอยากฮ้อน ฝนฟ้าซุ่มเลิง
เป็นยั่งบุญคุณเจ้า ของพระตามาเหลื่อม
ฝูงไพร่น้อย ยอย้องซ่อยชู เจ้าเอย

เมืองเวียงจันทน์ขอทัพเมืองเชียงใหม่ช่วยทำศึก

⊙ บัดนี้ จักกล่าวเถิงราชาเจ้า เวียงจันทน์ตุ้มไพร่
ไทล้านช้าง คึดช้ำฮ่ำคนิง
ตั้งแต่เสียไพร่ฟ้า แสนจันทร์อุปฮาช
พระก็คึดโศกเศร้า เคืองแค้นคั่งมโน
ทนอดกลั้น เสียใจได้เจ็ดขวบ
คึดบ่แล้ว วันมื้อถ่ายถอน
บ่ว่างเว้น มาชุนมื้อสามเที่อ
คึดโศกเศร้า เคืองแค้นปมใน
คันกูบได้ฆ้า ชุมพระดาทังโคตร
ก็บ่ควรสืบสร้าง เป็นเจ้านั่งเมือง

ขำเรือกฮ้าย
เหตุว่ามันข่มเหง
ท่อว่ารี้พลก้ำ
เห็นจักสู้บได้
ควรดูมีสารใช้
เถิงเชียงใหม่เจ้า
พระซิเห็นแก่หน้า
ขอไพร่มาต่อสู้
ค่อมว่าพระฮ่ำแล้ว
ความในสาร
อันนี้สารของน้อง
มาเจริญไมตรี

อ้อนแฮ่งกระทำเวร
เหยียบกูเหลือล้น
เวียงจันทน์เคยขยาด
ขายหน้าป่วยปี
ฑูตานำต้านข่าว
ราชาท้าวยอดชาย
เวียงจันทน์ขั้นซื่อ
เศิกฮ้ายซ่อยกำลัง
เขียนชีดลานคำ
บอกเหตุการณ์ดังนี้
ทรงแท่นเวียงจันทน์
ฮอนพระอวนองค์อ้าย

⊙ บัดนี้ น้องมีความขัดข้อง
เหตุว่าไพร่ฟากบ้าน
อพยพย้าย
บ่อาจตามตีหลบ
ขอแก่องค์กษัตริย์ไท้
ขอกำลังไพร่น้อย
ห้าพันพร้อม
เป็นกองทัพ
ความเคืองข้อง
ซ่อยกอบเกื้อ
อย่าได้ขืนขัดข้อง
ชูซ่อยแก้
อย่าให้เสียเชิงใช้
ต่อไปหน้า
ค้อมว่าเขียนสารแล้ว
ขี้นขี่ม้า
เถิงหนห้อง
ทูลสารถวาย

เหลือใจเอ้าอั่ง
ของพุ้นเกิดขบถ
กองครัวตั้นด่วน หนีแล้ว
ควบคุมคืนได้
ภาตาได้สู้เหตุ
พันธุ์กล้าเกิ่งกัน
โยธาแข็งข่ม
ซ่อยชูเวียงไว้
ขอขมาเยื้อนยาก
การฮ้ายอี่ดู บ้างแม
คำมีตั้งต่อ
การฮ้อนเมื่อพลอย
ไมตรีต้านฮ่อ
คุมค้ำซิเกิดดอม แท้แล้ว
หาคนถือบอก
ฑูตาย้ายด่วนไป
เมืองหลวงเชียงใหม่
ขาบธุลีจอมเจ้า

⊙ เมื่อนั้น องค์กษัตริย์ไท้
ฮู้เหตุแล้ว
รี้พลกล้า
เป็นเหตุฮ้อน
ราชาเจ้า
บัดนี้องค์กษัตริย์ไท้
ขอไพร่น้อย
นำคัวต้อน
ให้เฮาไปช่อยกู้
ไผจักอาสาสู้
ฝูงไพร่น้อย
ราชาเจ้า
สูอย่าช้า
เขาก็โดยโดยพร้อม
ค้นว่าดาแต่งแล้ว
เถิงหนห้อง
คอยแต่พระยอดเจ้า
เมื่อนั้นราชาเจ้า
ได้รับสารส่งใช้
เห็นพลก้ำ
มาดื่มแชม
ยินดีแท้
คือดั่งได้
พระสั่งให้
เดินเสนอ
เกณฑ์อย่าน้อย
จัดสามกอง
คือให้อัคสารเจ้า
สามคนดี
แต่ละคนให้
คุมไพร่น้อย
เมืองหลวงเชียงใหม่
ตีม้องป่าวพล
ไหลมาถามเหตุ
ประการแท้เหยื่องใด ข้าน้อยนอ
ไขคดีบนบอก
เวียงจันทน์มีบอก
รี้พลกล้าห้าพัน
ชุมพระตาเหมิดโคตร
เมืองบ้านผาบขบกว่านา
ไปเวียงจันทน์ฮีบมาบอก
ทูลเจ้าอยากแต่ไป
ยินดีชมชื่น
วันนี้แต่งโต
นายกองคุมพวกไพร่
พลกล้าด่วนไป
เวียงจันทน์พักจอด
เวียงกว้างซิแต่งการ
เวียงจันทน์คิดฉลาด
พลล้านล่วงมา
เชียงใหม่มาแถม
พวกเวียงคราวฮ้อน
หัวแฮงเอ้อเหอเห่ย
เมืองบ้านส่วยไฮ
ขุนกวนกองหมู่
เร่งพลยาช้า
สามหมื่นเป็นประทัด
แยกตีสามบ้าน
ศรีสุราชสัมพันธ์
ควบคุมกองย้าย
จัดเป็นนายกองหมื่น
ตีเข้าอย่าถอย

ฝูงทหารกล้า
ให้จัดแยกย้าย
บรบวนแล้ว
สองค่ำขึ้น
ยามดีได้
พลล่วงดั้น
หลายวันได้
สามทัพท้าว
คนดีเมืองเชียงใหม่
เดินหน้าซู่กอง
วันดีมื้อปอด
เดือนยี่ย้ายฤกษ์งาม
ศุภมังค์เลิศฮ่วม
หาญห้าวเร่งขบวน
หลายคืนติดต่อ
ไหลเข้าด่านดง

พระตาเตรียมรับศึกครั้งที่ 4 และอพยพไพร่พล

⊙ เมื่อนั้น นายพรานเถ้า
เห็นหมู่กองทัพล้าน
คันว่าฮู้ฮุ่งแจ้ง
คืนพลันเถิง
พระตาได้
แม้นจัดตั้งต่อสู้
จึงได้มีสารใช้
เถิงผ้าขาวพันนา
หลวงราชอย่าอยู่ช้า
เดาดาเปือง
เหตุว่ากองทัพก้ำ
สามทัพพร้อม
กับทังกองทัพเบื้อง
มามากล้น
เฮาสามบ้าน
เขาจักยายกันตี
ทัพแข็งกล้า
คันเฮาซ่อยบ่ได้
คันเฮาขืนใจสู้
เกรงจักเสียไพร่พล
ให้ฮีบพากันเข้า
เดินดงเคยยิงแฮด
พรานเถ้าเที่ยวสอดแนม
ตามฮ่อมทางระหัส
บอกพระตาจนถ้วน
ยินคำเหลือเหตุ
คงม้วยไพร่เมือง
เร็วไวขี่ม้าแล่น
บอกเหตุการมีช้า
ฮีบจัดแจ่งโดยพลัน
อย่านานหลายมื้อ
เวียงจันทน์มามาก
พลตื้อหลั่งไหล
เมืองหลวงเชียงใหม่
เดินย้ายแยกทาง
ไปตั้งอยู่ทางใด
ซ่อยกันมีได้
เหลือเฮาจักต้านต่อ
คือชิสู้บ่ไหว
ทานกำลังลองเบิ่ง
ลูกเมียขายหน้า
คุมครัวเดินด่วน

อย่าอยู่ช้า
ลัดเร่งข้วม
ตัดใส่ปลายลำชี
มีสถานบ้าน
ยังเล่าเป็นที่ว้าง
ฮามเฮือนฮ้าง
คือร้อยเอ็ดอยู่สร้าง
เฮาจักไปโฮมเต้า
ให้จัดเอาผู้ฮู้
ปุนแก่คนดีไว้
ให้อยู่คอยสะกัดดี
เห็นว่าพอประมาณย้าย
จิ่งค่อยหลบหลีกเลี้ยง
กองทัพก้ำ
เหตุว่าเฮาหนีไกล
ฮีนเล้าเข้า
ไว้แต่พอเล็กน้อย
คันว่าเสร็จสั่งแล้ว
เป็นผู้กุมกองครัว
ให้พระวอคุมไพร่น้อย
ทางภูเวียง
ท้าวนามให้คุมกองครัว
ให้ท้าวเชียงอยู่บ้าน
ตีตันต้อน
ผ้าขาวพันนาพุ้น
หลวงราชเป็นกองหน้า
ให้ท้าวชมอยู่บ้าน
อุกขลุกขุ้น
เก็บหม้อหนึ้ง
แลงงายนั้น
เอาแต่พอเป็นยา

วันนี้ให้ออกเดิน
พงไพรป่าใหญ่
ล่วงลงทิศใต้
บูฮาณของเก่า
เวิ่งกว้างท่งเพียง
คาเมแปนเปล่า
เมืองตั้งต่อมานี้แล้ว
ขุมกันบ่อนเมืองเก่า
พรานดั้นส่องทาง
ฮักษาเหตุภายหลัง
อย่าให้มันตามได้
กองครัวไปพ้นเขต
ถอยแล้วด่วนนำ
เวียงจันทน์ซิอิดอ่อน
บ่อาจตามเฮาได้
ให้เอาไปสุมจุด เหมิดเนอ
พอเลี้ยงหมู่กำลัง
อาชญาใหญ่พระตา
ออกเดินวันนั้น
หกพันไปตันด่าน
ก็ดั่งเดียวโดยแท้
ออกด่วนเดินวันนั้น
คอยต้านหมู่เวียง
กองเวียงชิมาผ่า
ก็โดยด้ามดั่งเดียว
พาครัวเดินด่วน
ตันต้อนหมู่กำลัง
ขนครัวขวักไขว่
มาซ้อนหม้อแกง
จักว่ายามใด
ซ่อยซูซีวังไว้

พ่องก็คัวเคียได้ หมอนลายซ้อนเสื่อ
เสื่อห่อหุ้ม ผืนผ้าปอนใส่ถง
พ่องก็เฮฮนฮ้อง เอ้นลูกเอาหลาน
ปบลงชาน แล่นนำเทิงไห้
พ่องก็จับหวดหม้อ เต็งกะบุงซ้อนกะต่า
หาบอิล่อนต้อนแต้น นำกันหมู่ผู้ชาย
ลางคนฟ้าว ถิ้มลูกจูงหลาน
ภายลุนเลย อ่าวหวนหาลูก
ลงสารทารกน้อย พ่อแม่ปบปะ
ไลลาหนี ป่กระสันเถิงน้อย
เอาแต่โตรอดเว้น หนีจากสงสาร
เวรกุมาร ให้อยู่พลอยทางบ้าน
มาณวะผู้ พลอยพรากมารดา
อันว่าปิตาตน บ่คืนมาเอิ้น
พลัดพรากข้าง หนีหน้าแม่คึงสน่อยนั้น
มีแต่ฮ้องฮ่ำไห้ เสียงแห้งแหบเครือ
คันป่เห็นแม่แล้ว สลบตนล้มท่าว
กลิ้งเกลือกลั้ว ทรายอ้อนเฮียกหา แม่แล้ว
พอแต่ครัวกลายพ้น เจ็ดวันเป็นขนาด
เศ็กล้านข้าง ไหลเข้าด่านดง
พอแต่ปะทะหน้า กำลังพลมาฮ่วม
พระวอจัดรี้พล ควบตีต้นไว้
ผ้าขาวพันนาพุ้น ภูเวียงเสมอภาค
ตั้งหน้าสู้ ต้นไว้ป่ถอย แท้แล้ว

กาพย์ด่าทหารเมืองเชียงใหม่

พระวอแต่งกาพย์ไห้ บักเลิดไปฮ้องด่า
คำกาพย์ของเก่าพุ้น พอค้นเขี่ยหา
คันอยากฟังกาพย์เว้า ของเก่าบูฮาน
ภายลุนหลาน จื่อจำเอาไว้
ฟังเจ้าฟัง ฟังกาพย์มานสาว

ฝูงลุวอาว ฟังกาพย์ไทหม่าน
บักขาก่าน นุ่งผ้าแดงแดง
สูฮีบแทง ให้มันถีกหอก
สูฮีบบอก ให้ออกตัดหลัง
สูฮีบบัง จับไว้เอามัน
สูฮีบฟัน ให้มันคอขาด
เสียงสีนาด ดังก้องหน่วยภู
มาอิดู ฝูงหมู่เหมิดง้าว
สูฮีบฟ้าว เข้าลี้ในหลุม
ให้ไปขุม นำเจ้าหมื่นหน้า
เขาชิฆ่า หรือว่าจั่งใด
บ่มีใผ มืนตาต่อได้
เป็นใบไม้ ตกหล่นสนสน
ปานห่าฝน หมากเห็บเดือนสี่
เสียงมี่ก้อง น้ำมอกหลั่งไหล
เสียงชะไน ดังกวาเสียงฟ้า
ให้คนกล้า แต่งออกเป็นทาง
แต่งคนกลาง ตาแสงห้าฮ้อย
ยังแต่ข้อย บักน้อยเซียงเสือ
บักเซียงเสือ ฟันขาสามบาด
ปุริสาท แล่นเข้ามาถือ
อ้องอือออ ว่าเห็นมือกูบ่
สูอย่าล้อ กูนี้คนดี
กูละบักหมอดี อยู่เวียงภูเก่า
แต่ก่อนเค้า กูอยู่หนองบัว
กูชิตัดเอาหัวไทเวียง มากองล้อมบ้าน
กูบ่ย้าน ฝูงหม่านขาลาย
สูชิตาย ในวันมื้ออื่น
สูอย่าลื่น ตั้งค่ายเข้ามา
อาชญาหลวง ให้กูมาเว้า
ให้สูเจ้า ยกทัพคืนเมือ

บักเชียงเสือ
สูฮีบยะ
สูบ่หนีกูชิตัดหัวสู
กูบ่ฆ่าง
ปริยาย
ว่าดังนี้
บักเชียงเสือ
บัดนี้เป็นกาพย์เชิ้ง
เดินรี้พล
นับแต่พระวอสู้
เดือนยี่ค้อย
เดือนสามเพ็ง
พอแต่ถอยหลอกให้
สู้แต่คราวละน้อย
พระวอล่อหลอกให้
ไพรีหลบ
พอดีได้
เขาก็กลับต่าวสู้
คราวนั้นพลเวียงล้ม
เหตุบ่ตั้งหน้าสู้
กองทัพก้ำ
สะเบียงไถ่เข้า
พิชโภชน์เข้า
คือว่าอาหารสัง
บ่อาจตามตีได้
จิ่งได้ไลละถิ้ม
สามทัพท้าว
เถิงเวียงหลวง
ราชาเจ้า
เหตุบ่สมคึดไว้
พลหาญกล้า
แม่นกูนี่ละ
ทางไว้ให้กู
มาฮองตาตั่ง
ความเว้าบ่หลาย
ความกูท่อนี้
ดีม้องสามที
กลับคืนเมือค้าย
ของเก่าปางพระวอ
หมู่เวียงคืนบ้าน
ชิงชัยอยู่ตามด่าน
แฮมสองค่ำวันจันทร์
จิ่งถอยวันละน้อย
เค็กเวียงตามไล่
ถอยเว้นเคี่ยนยาม
ปบแล่นเป็นที
แล่นปืนแป้
หลบคืนทางเก่า
ฟันม้างม่วนมือ
ตายกลางกองทัพใหญ่
คอยเลี่ยงแต่ชิหนี
เวียงจันทน์อิดอ่อน
เคียนคล้องก็เหือดหาย
แลงงายหลอยหล่า
ขาดลงจนเกลี้ยง
จนใจเหมิดทุกสิ่ง
พอตื้อต่าวคืน
กองใหญ่คืนคุง
ขาบทูลถวายเรื่อง
เวียงจันทน์บ่หายเคียด
สะเบียงถิ้มใช่การ
โยธาเหลืออ่าน

เสียไพร่น้อย ตายถิ้มกว่าพัน
คึดว่าเมือภายหน้า คอยสอดฟังระหัส
มันจักเอากันโฮม อยู่ไสเพิงฮู้
มันฮุ้มลี้ ทางใดตั้งบ้านอยู่
เฮาค่อยคุมไพร่น้อย ตามฆ่ามอดชีวัง
อย่าให้มีเครือไว้ ภายหลังมันชิต่อ คืนดาย
ฆ่าให้เหมิดโคตรเชื้อ มันนั้นบ่ให้เหลือ
คุมคอยถ้า ซอมกระบวนต้านต่อ มันนั้น
คันเฮาไลแต่น้อย ภายช้อยชิใหญ่สูง
ค้อมว่าพระกล่าวแล้ว เหงาหง่วมทนทุกข์
ก็บ่มีความสุข ฮ่ำคนิงมีมั้ว

หยุดพักไพร่พลที่บ้านหีนโงม

⊙ บัดนี้ จักกล่าวเถิงก๋ำ ทางพระวอแม่ทัพใหญ่
คันเมื่อถอยกำลัง จึงสืบตามสองค้าย
คุมกันได้ สามกองนับตรวจ
นับพุ้นพี้ ประมาณฮ้อยขาดชีวัง
พากันดั้น นำกองครัวติดต่อ
ฮอดท่งกว้าง เมืองฮ้างบ่อนพักครัว
พระตาปรึกษาเว้า ชุมกันหาบ่อนอยู่
หยับเคี่ยนย้าย ไปหน้าเบิงสถาน
เถิงหีนตั้ง ดูตระการกลางท่งใหญ่
เป็นบ่อเกลือ สะอาดงามขาวล้วน
บ่ใช่บ่อนอื่นแท้ คือบ่อพันขัน
มีลำห้วย ปูปลาบ่อืดอยาก
ดงท่งกว้าง ทำเลสร้างไฮ่นา
พากันตั้ง คาเมเป็นบ้านอยู่
เลาะท่งกว้าง แคมน้ำห้วยเสียว
ใส่ชื่อดั้ง ว่าบ้านหีนโงม
มีนามเถิง สืบมาภายช้อย
หยุดพักยั้ง โฮมครัวบ่ทันแบ่ง

ตกแต่งสร้าง
พากันหยุดอยู่ยั้ง
สุขอยู่ล้วน
จุลศักราชได้
เจ็ดขวบเข้า
บ่ได้พักอยู่ช้า
อยู่บ่หมั้น
พระก็ปรึกษาพร้อม
ควรเฮาจัดแยกย้าย
เหตุว่าคนหลายล้น
มันจักคับแคบแค้น
เมือภายหน้า
จักเป็นเมือง
คนสามจุ้ม
ให้ท้าวนามอยู่นี้
กองหลวงราชอย่าช้า
กลายไปตามลำมูล
กองเฮานี้
หมายฟาดม้างโคตรเชื้อ
จักไปลงไปฮั้ง
ขออาศัยเมืองหลวง
คันเฮาแยกกันแล้ว
ออกเป็นสามกองครัว
แม้นใผมีการฮ้อน
คันว่าฮู้เหตุแล้ว
ปรึกษาแล้ว
หลวงราชเป็นหัวหน้า
ฝั่งมูลก้ำทิศใต้
ไปพบพ้อ
เป็นรึกบ้าน
อันที่ในดงโนน
นาบ้านไฮ่สวน
หีนโงมบ้านป่ใหญ่
โพยต้องบ่มี
พันอ้อยหลายขาว
ปีนี้อ่วมระกา
สามปีเป็นเขต
ครัวซ้อนลื่นหลัง
นายกองพวกไพร่
สามจุ้มดั่งหลัง
เหิงไปซิลำบาก
ทางสร้างไฮ่นา
คนเฮานับมื้อแผ่
ใหญ่ยาวภายซ้อย
สามเมืองก้ำพอแม่น
ครัวพร้อมสร้างเมือง
คุมพวกเทียวเถิง
เบิ่งสถานทิศใต้
เวียงจันทน์อามาต
ซิหนีลี้หลีกไกล
อยู่เขตปาศักดิ์
อยู่เย็นเมือหน้า
เป็นสุ่มสามคาม
ดั่งเฮาปรึกษานี้
แนวใดฮีบบอก
ยาข้าให้ซ่อยกัน
เห็นดีพร้อมทุกหมู่
พาครัวข้ามฟาก
ตามเจ้าสั่งการ
โพนงามกลางท่งใหญ่
ดีแท้ถึกต่ำรา
ป่าดวนหอมเอ้า

พากันตั้ง
มีนามตั้งให้
เถิงภายเฮา
แต่หากผิดกันแก้
ตั้งแต่คราวอยู่พุ้น
ฝ่ายพระตานั่น
หยับเคี่ยนย้าย
นำครัวย้าย
พร้อมพร่ำถ้วน
ไปจวนใกล้
หยุดกองครัว
ควรเฮาพักเพิ่งเงื้อม
คือซิหายกังวล
ทังหลายพร้อม
บ่ขาดข้อง
เซาแลงแล้ว
พระตาขวนลูกน้อย
จัดเอาได้
ให้เป็นสินซ่อยค้ำ
ลงเมื่อเฝ้า
ขอเพิ่งเงื้อม
องค์กษัตราไท้
ชื่อเจ้าองค์หลวง
พระตายอมือไหว้
ยกใส่เกล้า
ฝูงข้าทานโทษถ้อน
ตูข้าขอความสุข
ฝูงข้าน้อย
คุมกองครัว
หมายจักมาเพิ่งเงื้อม
ขอพระราชเจ้า
เทิงโนนเป็นบ้านอยู่
บ้านใหม่ลำดวน
ชื่อก็ยังเดียวนี้
คำปลายบ้านดวนใหญ่
ปางนั้นสืบมา
พาพลพวกไพร่
ก้ำฝ่ายบูรพา
หลายทิวาแถมถ่าย
ประมาณได้สี่เดือน
จำปาเมืองใหญ่
ฟากภูมาโรงมาทางนี้
ยั้งกะหม่อมปาศักดิ์
พวกมารบ่มาใกล้
เห็นดีโดยอาชญ์
คำเจ้าฮื่นตรอง
ดิบดีแจ้งแจบ
ขุนกวนพร้อมแอ่วนำ
ของดีมีค่า
ไมตรีก้ำหน่วงใจ
ทูลคดีแจ้งเหตุ
ในคุ้มเขตแดน
จำปานครใหญ่
อยู่เนาในสร้าง
ปณมกรภูวนาถ
ดีแล้วขาบทูล
ยั้งกะหม่อมเหนือหัว
เพิ่งบาระมีไท้
หนีจากเวียงจันทน์
สามหมื่นปลายมาพร้อม
บาระมีได้บาท
กรุณาเลี้ยงใส่แผ่นดิน แด่ถ้อน

ตั้งไพร่พลอยู่ที่บ้านดู่ – บ้านแก ใกล้เมืองจำปาศักดิ์

⊙ เมื่อนั้น ราชาเจ้า จำปาฮู้เหตุ
คันจักฮับเลี้ยงไว้ ภายหน้าย้านเกิดความ
คันบ่ฮับไว้หรื่อ เขาขนครัวฮอดเขต
พระก็คัดคั่งแค้น คนิงหน้าอ่าวหลัง
จนใจแท้ หนหวยปากบ่ออก
ดนนานจั่งเว้า คำส้มบ่ม่วนหู
ว่าเอาเศิกมาใส่บ้าน เอาว่านมาใส่สวน
ชักเงือกมาเฮือ ชักเสือมาบ้าน
ย่านบ่มีกำลัง ซิฮับเอาสูเจ้า
มาฮอดแล้ว บ่อนใดดีก็หาอยู่ เอาถ้อน
แต่ว่าเมือเบื้องหน้า เศิกฮ้ายเพิ่งบ่เป็น
พระตาได้ ยินคำดูหลาก
สังบ่สมมาตรแม้ง เพียรตั้งต่อมา นี้เด
คึดว่าปาศักดิ์บ่ได้ขึ้น เวียงจันทน์ส่งเงินส่วย
เหตุใดจิ่งย้าน เฮ็ดหน้าโวกวิโวม
แนวกษัตริย์เชื้อ พงษ์พันธุ์ผู้ฉลาด
ซายขี้ย้าน สังมาได้นั่งเมือง นี้นอ
คันว่าคึดฮ่ำแล้ว ก็ทูลราชราชา
ฝูงข้าหนีจากฮ้อน มาพึ่เพิ่งเย็น
หนีเหม็นพุ้น หมายมาชมดวงดอก
หนีจากน้ำขุนเขี้ยว มาพึ่เพิ่งใส ข้าน้อยแล้ว
แม้นว่าองค์กษัตริย์ไท้ ยั้งกระหม่อนเหนือหัว
หากคึดกลัวไพรี ต่อมาเมืองบ้าน
ดูข้าขออยู่ยั้ง อาศัยเขตปลายแดน
คันว่าเศิกมีมา บ่ให้เคืองเถิงไท้
ข้าจักทำเพียรสู้ สกัดต้นอยู่ปลายด่าน
บ่ให้มีขุนเขี้ยว เคืองฮ้อนฮอดพระองค์
ทูลเสร็จแล้ว ชวนกันลาบาท
คืนสู่ด้าว สถานตั้งพักครัว
พากันตั้ง คาเมเป็นบ้านอยู่

บ่สู้ไกลฝั่งห้วย
ตั้งเป็นสองหมู่บ้าน
ชื่อบ้านดู่บ้านแก
พากันสร้าง
ยูท่างสุขอยู่ล้น
มีแต่ทำบุญสร้าง
สาวบ่าวเฮ้า
ยูท่างเลี้ยงช้างม้า
บ่ยากฮ้อน
บ่ห่อนได้
บ่อนาทรหา
มีแต่พากันสร้าง
เฮ็ดแต่เข้า
ของกินนั้น
บ่ได้ยากท่อก้อย
อยากกินเนื้อ
บ่ยากไฮ้
อยากลาบก้อย
บ่ห่อนตึกแหมอง
ปลาอยู่น้ำ
ขีนไขว่เต้น
ในดงด้าว
บ่ได้ไฮ้
ซื้อขายบ่สู้
จักซิหาเงินคำ
โจรขโมยนั้น
ล้กลอบเลี้ยว
ยูทางผัวเมียสู้
บ่ห่อนพลัดพรากฮ้าง
บ่ห่อนผิดเถียงเว้า
บ่ห่อนบักจั่งซั้นอีจั่งซี่
แคมน้ำแม่พะลิง
ไปมาฮอดกันง่าย
ตั้งแต่คราวเดิมพุ้น
นาสวนบ้านอยู่
มีได้ซ่อยใผ
สินทานฟังเทศน์
โฮมเข้าช่วงงัน
งัวควายขีนไขว่
การเจ้าฝืดเคือง
หาแลกทางไกล
ซื้อขายไกลใกล้
หากินอยู่กับบ่อน
สวนกล้วยหมากพลู
แลงงายบ่ลำบาก
คราวน้อยหนึ่งหา
พาหมาออกคั่ว
หมีเหม้นมั่งฟาน
ฝูงหมู่ปูปลา
จอบฟันพอได้
อนันดังเหลืออ่าน
นทีกว้างฟั่นเฟือน
พงไพรแถวเถื่อน
มีพร้อมซู่แนว
สนุกอยู่หากิน
เพื่อเหตุใดเดเจ้า
สามปีบ่ได้ข่าว
กันนั้นสวนบ่มี
ชมกันอบอุ่น
ฮามหม้ายป่วยปี
ตบตีป้อยด่า
หัวยุ้มแล้วจั่งจา

ความสุขล้น
บ่าวสำน้อย
บ่ทุกข์ย้อน
ยูท่างลงเล่นน้ำ
ยิงคราวนั้นสิบเจ็ดปีเข้า
สิบแปดสิบเก้าเข้า
ซาวปลายแล้ว
อายุต่ำกว่านี้
คันว่าอายุได้
เป็นบ่าวแท้
คนคราวนั้น
ทำอันใดบ่ฮ้อน
บ่ห่อนเฮ็ดปันปี้
ความโลภน้อย
ตัณหาบ่ฮ้อน
ความทุกข์มีละน้อย
เหตุว่าใจเย็นนั้น
อายุหมั้น
อายุเถิงฮ้อย
จนชราการ
คนคราวนั้น
คราวเฮาสู้บ่ได้
แต่พระตามาตั้ง
จุลศักราชได้
ปีชวดเข้า
พระก้อดสาฮั้ง
สิบขวบเข้า
สามฮามเฮี้ยงผู้บ่าว
คอยเกี้ยวหยอกสาว
เศิกมารมาจวบ
ปองลี้หยอกกัน
คลานควายงัวตุ่งต่าง
เฮียนเว้าหยอกผู้ชาย
มีผัวตามจาฮีต
มีชู้ช่ากัน
เพียงซาวพอสอนบ่าว
อายุได้ลื่นซาว
ใจดีอายุมาก
เฮฮนฟ้าวฟั่ง
ใจฮ้อนอวดกัน
ความเคียดพอประมาณ
ความเย็นใจมีมาก
สนุกล้นลื่นกัน
โรคาบ่บังเบียด
ยืนแท้บ่หมั่นตาย
มีมากเหลือหลาย
ง่อมเหงาผองเถ้า
ความสุขมีมาก
คำนี้แม่นจริง
บ้านดู่บ้านแก
พันฮ้อยสามสิบ
มาตั้งเที่ยงจริง
แข็งใจลองเบิ่ง
ปีได้อยู่สบาย แท้แล้ว

ทัพเมืองเวียงจันทน์ยกมาตีครั้งที่ 5

⊙ บัดนี้จักกล่าวเถิงเจ้า พระก็มีความทุกข์
เวียงจันทน์บ่หายเคียด ฮ่ำเพิงบ่มีแล้ว

จึงได้แต่งคนใช้
ฮู้ว่ากองพระตา
ไปสร้างบ้าน
คันเฮานำไปตี
เหตุว่าอยู่ใกล้น้ำ
ควรจักคุมกำลัง
ค้อมว่าพระฮ่ำแล้ว
ให้ฮีบเกณฑ์เสนา
พากันสร้าง
คันว่าจัดแจ่งพร้อม

⊙ เมื่อนั้น เสนาฟ้าว
ทังเล่าจัดเฮือแพ
แล้วจิ่งนำความขึ้น
ทานโทษถ้อน
ฝูงข้าจัดโยธา
เมื่อนั้นราชาเจ้า
ให้อัคฮาดท้าว
ถือกำลังด้าน
คุมกองทัพ
ไปเถิงแล้ว
เข้าล้อมบ้าน
อัดตันหมั้น
อย่าให้มีปองเว้น
มันจักจนใจแท้
สูจ่งคุมไพร่น้อย
ให้สูพากันฆ่า
แล้วจิ่งคุมไพร่น้อย
อย่าให้เสียทีแท้
เครื่องต่อสู้
คันฮอดเดือนยี่ขึ้น

นำสืบกองครัว
แยกลงมาทางใต้
อยู่เขตปาศักดิ์
หากจักสมประสงค์ได้
ขนสะเบียงลงง่าย
ล่วงลงตามน้ำ
ตรัสสั่งเสนา
ลองหมื่นปลายอย่าช้า
เฮือแพโดยด่วน
ดีแล้วให้ล่องลง

เกณฑ์กันตามสั่ง
ป่นานเตรียมไว้
บังคมภูวนาถ
ขอพระโผดปรานี
ไพร่พลเพรียงพร้อม
เวียงจันทน์มีอาชญ์
เตรียมต้อนหมู่พล
คุมพวกทวยหาญ
ด่วนไปมีช้า
จัดกระบวนโดยด่วน
ตันไว้คู่ทาง
ปักตูทางเทียวท่อง
หลบลี้บอกกัน
ป่มีใผมาช่อย
ดีเข้าอย่าถอย
ชุมพระตาเหมิดทังโคตร
คืนบ้านซู่คน
ทางสะเบียงกูชิส่ง
กูซ้ำชิส่งนำ
วันศุกร์ มื้อห้าค่ำ

ฝูงไพร่น้อย เตรียมพร้อมชู่คน

⊙ เมื่อนั้น อัคฮาดเจ้า พร้อมพวกโยธา
ฮับโองการ อีบแต่งโกดาห้าง
คันได้ศุภเลิกหมั้น สัญญาดีม้องป่าว
แพล่องน้ำ พลดื้อสนั่นของ
สองเดือนเข้า เถิงเขตจำปาศักดิ์
จอดพลนำฝั่งของ ท่าสมันปลอมลี้
พากันขึ้น ตันทางไว้ทุกช่อง
บ่ให้หนีหลีกได้ เหนือใต้ท่าเทิง
กองครัวพร้อม กองละเบียงพิชโภชน์
เข้าแลน้ำ แลงเข้าสั่งกัน
พวกสกัดสู้ ตันทางปิดป่อง
กฎของทัพ ประกาศกันเพิงฮู้
คันว่ามันรอดได้ ด้านเขตกองใด
กูชิตัดหัวเสีย ขาดชิวังทังจุ้ม
นายสั่งแล้ว ไผมันระวังช่อง
ฟังยินเสียงโห่ฮ้อง ปานล้อมหน่างหมู

⊙ เมื่อนั้น พระตาพระวอฮู้ เสียทีคึดบ่ถึก
หมายว่าไกลเขตด้าว เขาบ่ยื้อย่องเถิง
เหิงนานล้ำ สิบปีเป็นขนาด
ได้แต่ขุดคูล้อม ระวังบ้านแห่งเดียว
ฮู้ว่าพลหลวงล้อม จิบตันโดยฮอบ
พระวอคุมกำลัง ล้อมวงตันต้อน
พระตาคุมพรรคพวก ญิงชายเฒ่าแก่
กับทังฝูงหนุ่มน้อย มีเว้นให้ข่อยกัน
ให้อีบขุดคูล้อม เป็นขอบคาเม
เป็นหลุมเล็ก ขอบคูคันต้าย
ทำทางเลี้ยว ปักตูโขงเป็นฮ่อม
ปักระเนียดตั้ง เป็นค่ายไว้จอบยิง

สามวันสามคืนแล้ว
เดินไพร่น้อย
คันว่าทหารสู้
อิดอ่อนแล้ว
ระวังคูต้าย
คันว่าเศิกเข้าใกล้
ญิงชายเฒ่า
ให้ฮีบหลบหลีกลี้
บรบวนแล้ว
เป็นที่หมั้น
แล้วจั่งปรึกษาพร้อม
คึดหาบ่อนต่อสู้
ควรเฮาอดสาสู้
ให้อยู่ล้อม
เป็นสามชั้น
ไว้ถ้าหลบหลีบลี้
ทังหลายพร้อม
ฮีบจับเสียมจอบพร้า
เกณฑ์กันเข้า
เด็กหนุ่มน้อย
วันคืนเคี่ยว
เว้นแต่มีลูกน้อย
ชั้นนอกนั้น
เจ็ดวันคืน
คึดว่าสามปีสู้
บ่ให้มันผ่าม้าง
คันเฮาอัดปักตูไว้
บ่ให้มันลอบเข้า
คันว่าจัดแจงแล้ว
แล้วจิ่งเมือสู่บ้าน
ตำเข้าไว้
วงในชั้นชิอยู่
สองบ้านฮ่วมกัน
ชิงชัยชั้นนอก
ถอยเข้าพักแฮง
ปักตูโขงโดยฮอบ
ปืนตุ้มส่วนสน
สาวฮามน้อยใหญ่
หนีชั้นอยู่หลุม
วงในชมชื่น
ระวังล้อมลูกเมีย
ชุมก้นนายหมู่
ตีกั้นเขื่อนแข็ง
ขุดหลุมอีกชั้นหนึ่ง
สถานหมั้นกว่าหลัง
โฮมกันทังคูเก่า
หีซ่อนเมื่อฮ่อนแฮง
ญิงชายเห็นดีชอบ
ขวานพร้อมซูมือ
ญิงชายบ่ว่า
กลอยตั้งต่อคู
แลงงายบ่เตื้องต่อ
ดึงจู้แอ่วนม
คูฮอบยาวไกล
จิ่งบรบวนแล้ว
เอามันบ่ถอยหลีก
ตีเข้าฝ่ายใน
คอยยิงตามป่อง
มาใกล้ส่องคู
บรบวนซู่สิ่ง
เดินให้แห่งสะเบียง
คืนวันนึ่งตาก

อย่าให้น้อย
คันว่านายสั่งแล้ว
ตากเข้านึ่ง
จัดสะเบียงให้
พวกที่ได้ต่อสู้
บ่ห่อนขัดสนอ้อน
มีแต่ตั้งหน้าสู้
พระวอตักเตือนไห้
อย่าให้หลับลื่นล้น
ไผผู้ปะละให้
กูชิดัดต่อนน้อย
ตั้งแต่ฟันแทงฆ่า
ก็บ่มีผู้ม้าง
เดือนสี่ขึ้น
เดือนห้าแฮมต่อตั้ง
สองฝ่ายสู้
ไผก็เสียโยธา
เดือนห้าคล้อย
พระวอจึงปรึกษา
เฮาต่อสู้
นานสองเดือน
เฮาอยากจัดคนกล้า
เอาพันคน
ถือแต่ม้องแลง้าว
สะยานฟันตี
เฮาชิเป็นหัวหน้า
ตีขนาบเข้า
พากันโตนเข้าค่าย
ฟันฝ่าม้าง
ดีแลอ้าย
คันหากสมความคิด
พอเลี้ยงไพร่พล
พากันชมชื่น
เต็มบ้านคู่เฮือน
ส่งกำลังหมวดหมู่
คูล้อมบ่ขาดเขิน
ของกินไทบ้านส่ง
ฟันม้างหมู่เวร
นายกองอย่าประมาท
หนีสี้หลีกเวร
เค็กมาล่างเขต
ฟันถิ้มบ่เหลือ
เลวกันได้เตือนเศษ
พังค่ายแห่งกัน
บ่ทันเพ็งมื้อหกค่ำ
ปุนป้อนเปลี่ยนระดู
ฟันกันกลางแด่น
บ่อาจเอากันได้
สิบสามค่ำวันเสาร์
ไพร่พลหังค้าย
เลวยาดชิงชัย
บ่อาจเอาชัยได้
แข็งข่มทางอาคม
แหกวงโตนค้าย
กำแกว่งสองมือ
บ่มีทางบั้ง
พาพลต้อนไล่
เถิงค่ายบ่ถอย
ไพรีตั้งท่า
หลบซ่อนเข้าผ่าวง
อ้อนเฮ่งชิเป็นการ อยู่แล้ว
ขนานในวันนี้

คันบ่สมคึดไว้ ตายเสียก็ตามช่าง
ใผจักเห็นชอบด้วย ความเว้าแห่งเฮา
เมื่อนั้นคำผงน้อง ยอกรอับพากษ์
ความคึดนั้น ดีแท้ชอบใจ อยู่แล้ว
แต่ว่าควรนำขึ้น หารืออาชญาพ่อ
คันเพิ่นเห็นชอบด้วย ควรแล้วจิ่งค่อยทำ พี่เอย
คำผงเว้า เป็นทางชี้ช่อง
พระวอเห็นชอบด้วย ความน้องกล่าวจา
พระวอสิกขึ้นม้า คืนคอบบิดา
ทูลความเห็น ที่ตนตรองไว้
พระตาได้ ยินคำลูกกล่าว
ก็บ่เห็นชอบด้วย เลยห้ามอย่าทำ
ดูราบุตตาไท้ ผู้ประเสริฐจอมพล พ่อเอย
สังมาคึดเหตุอ้อน ใจกล้าลื่นคน แท้นอ
อันว่าพลเขาล้น เหลือตาหลายกว่าหมื่น
ทางเฮามีสองพัน บ่อาจทานเขาได้
พ่อซิชักเงื่อนง้อ ไขกล่าวคำบูฮาณ
ควรเอาเป็นอาจารย์ สืบเมื่อภายหน้า
คือว่าหญ้าแพดน้อย หลายเส้นฝั้นเฝือ
พันเป็นเกลียว ผูกช้างสารก็ยังได้
อันนี้รี้พลก้ำ ทางเขาเหลืออ่าน
แม้นเขาสู้บ่ได้ ฟันเล่นอ่อนแฮง พ่อแล้ว
เฮ็ดแฮงแล้ว ของดีจั้งบ่อยู่พ่อใต
ปัญญามีพอปุ่มปู้ เสียถิ่มไพร่เมือง
ควรจักทำเพียรสู้ แสวงดูชั้นช่อง
คันหากเห็นท่าได้ จึงคุมเข้าผ่าวง ลูกเอย

พระวอขันอาสาออกเป็นทัพหน้า

⊙ เมื่อนั้น พระวอได้ ยินคำปิตุเรศ
น้ำเนตรย้อย สองข้างหลั่งไหล
อืดอัดเอ้า ในทวงหันใจใหญ่

คึดโศกเศร้า
จึงได้อ้าปากเว้า
ข้าน้อยเป็นทหาร
คันได้จงใจสู้
ขอแต่ฝากชื่อไว้
แต่ได้ลงมือสู้
คันซิทำอยู่เรื่อย
เมื่อนั้นพระตาได้
เห็นจักหักห้ามไว้
เหมิดทางแล้ว
พระก็ขัดบ่ได้
คันลูกเห็นดีแท้
ขอให้ลุลาภได้
แต่ให้มีสติสู้
อย่าได้เห็นแก่ได้
พระวอได้
เล่ามีใจแผ่กว้าง
ประนมมือไหว้
ปิตุเรศเจ้า
สิกขึ้นม้า
เถิงกองทัพ
แล้วจึ่งจัดคนกล้า
ดาบแลง้าว
ลางคนเคียนคาดหมั้น
คันว่าจัดเสร็จแล้ว
สั่งคำผงผู้น้อง
พากันอักษาหมั้น
อย่าให้เขาผ่าม้าง
คันหากเหลือแฮงสู้
จึงค่อยหยับเคี่ยนเข้า
ต้มน้ำอ้อน

เสียเชื้อชาติชาย
ต้านตอบบิดา
บ่ห่อนกลัวพลตื้อ
ตายเสียตามช่าง
ภายหน้าให้เพิ่นลือ
สองเดือนบ่เห็นซ่อง
คือซิข้วมขวบปี
ยินคำดูหลาก
ตันต้อนบ่ฟัง
หนหวยบ่ฮู้ซ่อง
อวยพรให้ตื่มนำ
ซิลองแฮงสุดแต่
โดยด้ามดั่งประสงค์
เหลือแฮงให้เจ้าผ่อน
เสียเจ้าแล้วถิ่มเมือง พ่อแล้ว
ยินคำอนุญาต
หาญห้าวซื่นขม
ขอพรนบนอบ
บุญผู้ขาบลา
โดยพลันฮีบแล่น
บอกพลตามเรื่อง
แต่งโตเตรียมพร้อม
พลหาญเคยเชื่อ
ของแคล้วเครื่องคง
ทังนายพวกไพร่
ท้าวพรมพร้อมอยู่คอย
ระวังตนเต็มท่า
ชิงค่ายแตกหนี
รี้พลเฮาอิดอ่อน
คูต้ายที่ฮอม
หินแฮ่ทรายโฮย

ระวังปักตูโขง อย่าให้มันพังได้
ค้อมว่าบรบวนแล้ว คุมรี้พลโดยด่วน
ถือดาบหมั้น ขวาซ้ายครบมือ
พากันเข้า ฟันแทงฮ้องโห่
เสียงสนั่นก้อง ดินฟ้าฟั่งเฟือน
กุมกันฆ่า คะโยงฟันขืนไขว่
พลก้ำพุ้น เหลือสู้แล้วแตกคืน
หลบเข้าค้าย ปิดปักตูตันช่อง
พระวอคุมรี้พล ฝ่าฟันถางไล้
ตัดปักตูเข้า เพพังสมประโยชน์
พากันนำเข้าค้าย ฟันฆ่าไขว่ขื่น
ฝ่ายว่าแม่ทัพก้ำ เวียงจันทน์คุมพวก
สองต่อสู้ ลายง้าวดาบเขน
เลวแต่เช้า พองายฮอดค่ำ
พระวอเหมิดกำลัง อ่อนแฮงหิวน้ำ
พระวอผู้เดียวฆ้า คนตายพันเศษ
อิดอ่อนแล้ว กำง้าวหลูดมือ

พระวอเสียชีวิตในสนามรบ

⊙ เมื่อนั้น อัคฮาดท้าว แม่ทัพใหญ่เวียงจันทน์
เห็นพระวอเหมิดแฮง ควบคุมพลต้อน
ฝูงหมู่ทหารกล้า เวียงจันทน์ฮ้องโห่
มาแวดล้อม วงไว้ฆ่าพระวอ
เอาหอกง้าว ฟันแทงหนังบ่เปิก
คันซิกุมจับป้ำ ตัวมันมื่นปานเอี่ยน
ได้แต่ม้อนแลง้าว ตีเล่นดั่งฮ่ำกลอง
แม้นซิฟันแทงฆ้า ตนโตบ่สู้บิ่น
พระวอเหมิดแฮง เขาผูกกุมจับได้
ฝูงหมู่ทหารกล้า ตามมาก็อิดอ่อน
ตายเสียตั้งสองฮ้อย เหลือนั้นแตกคืน
หลบตนเข้า ในคูระวังแวด

ยังแก่แก้วท้ายช้าง
เห็นเขาจับเอาได้
กำดาบหมั้น
ฟันขวาซ้าย
เข้าไปเถิงพระวอ
ทังเล่าฟันแทงฆ้า
เห็นเขาตกละเพ้อ
ปบปวงเต้น
หลบต่วคืนเมือหลัง
พระวอนั้น
คึงบวบช้ำ

คนกล้าอยู่ผู้เดียว
นายตนคึดเคียด
คะโยงเต้นผ่าวง
เฮ็วพลันเป็องปิ่น
ยาดชิงเอาได้
คนตายนับบ่ไขว่
พายง้าวแล้วแบกนาย
คะโยงหนีโดยด่วน
แล่นผ่าวงคุงค้าย
โฮยแฮงอิดอ่อน
ใจเจ้าขาดเอง

⊙ เมื่อนั้น ริ้พลก้ำ

เสียงโห่ฮ้อง
คำผงน้อง
เห็นพระวอเสียที
สองฝ่ายสู้
ค่ำมืดแล้ว

เวียงจันทน์ตามไล่
เฟือนฟื้นหวั่นไหว
กับท้าวพรมทังคู่
ออกต่อตีตันไว้
เลวกันกลางแด่น
สองข้างอย่ากัน

⊙ เมื่อนั้น ริ้พลเบื้อง

เสียงฮ้องให้
พระตาได้
ภรรยาแลลูกเต้า
ฝูงพี่น้อง
ธะรงความทุกข์
เป็นที่สังเวชแท้
บัดนี้เสียฮ่มไม้
เสียพระวอแล้ว
จักชิตายมอดเมื้ยน
อันว่าพระตาเฒ่า
กูหากห้ามใจ้ใจ้

ทางพระวอเศร้าโศก
สะเทืองค้ายชั่วแซว
ยินคำสลบท่าว
ใจเศร้าตั่งกัน
ทวยหาญฮ้องส่ง
ทั่วกันเสียงอื้ง
เสียงคนให้จ่ม
โพธิ์กว้างบ่อนเพิ่งเย็นแล้วนอ
ชีวังเฮาบ่มีเที่ยง
หรือเป็นข้าเพิ่นผู้ใด
นอนคร่างทอดหุ่ย
ใจฮ้อนบ่เชื่อฟัง

โทโสนี้
คำพ่อเว้าจั้นจ้อย
มือขวาเสี้ยง
ใผจักมาเกี่อยก้ำ
ฝูงหนุ่มน้อย
ให้สะอื้น
เขาก็แซวแซวไห้
คันว่าตื่นฮุ่งเช้า
พระวอมีลูกเต้า
เป็นชายห้า
ยังอยู่พร้อม
ท้าวก่ำนั้น
มีท้าวเสน
ท้าวฮดผู้น้อย
บุตรีนั้น
นางต่อนแก้ว
เขือก็ยังอยู่พร้อม
วันแลมื้อ
ปิตุเรศไท้
ถิ้มไว้เป็นกำพร้า
อดพอเยื้อนอยู่สู้
พอให้ตั้งแต่งบ้าน
คันว่าเหมิดเค็กแล้ว
ถิ้มลูกเต้า
นับแต่สองเดือนสู้
บ่ให้ใผผ่าด้าน
พระวอตายแล้ว
ออกรบเลวแต่น้อย

พาโตตกต่ำ
หูน้อยบ่เชื่อความ
เสียพระวอเสมอชาด แขนนั่น
การแก้ช่อยเฮา นี้เด
ญิงชายฮ้องจ่ม
น้ำตาย้อยย่าวไหล
เหมิดคืนจนฮอดฮุ่ง
ฝังเมี้ยนบ่ควร
สิบหน่อแทนแนว
หญิงสามจำจื่อ
เพรียงต้ามตั่งเดียว
เป็นผู้ใหญ่หัวปี
ท้าวเครือท้าวลาด
ภายซ้อยลูกลุน
ปทุมมาเป็นพี่
ปถมาน้อยฐูปงาม
บับพาตนแม่
พากันให้จ่มหา
มรณาปะปล่อย
นอนแล้งแค่ไพร
สงครามคราวยากปางนี้
แปลงสร้างบ่อนเอ็ดกิน
โจรมารบ่บังเบียด
เมียซ้อนบ่ว่าสัง
เลวกันอยู่กลางแด่น
ใจหมั้นซู่ทาง
ฝูงรี้พลเศร้าโศก
ใจบ่กล้าตั่งหลัง

พระตาแต่งสาสน์ขอทัพจากพระเจ้าตากมาช่วย

⊙ เมื่อนั้น พระตาปรึกษาพร้อม นายกองพวกไพร่
บัดนี้เสียทีถิ่ม กำลังเฮาตายเปล่า
แม่ทัพกล้า ใจกว้างส่วนมรณ์
คันเฮาหันหานสู้ ใจไวคือเก่า
พวกไพร่น้อย ยังเศร้าบ่ชื่นบาน
บ่ควรเฮาออกสู้ กลางแปงคือแต่ก่อน
เห็นจักสู้บ่ได้ ตายถิ้มไพร่เมือง
พากันฮักษาป้อม เชิงเทินระวังเหตุ
บ่ให้ออกต่อสู้ ระวังค้างจั่งควร
แล้วจึ่งขุดดินดั้น เจาะแปวให้เป็นป่อง
ซอดฮอดค้าย คูล้อมหมู่ศัตรู
เฮาจักแต่งคนใช้ เมือทูลบาทกรุงศรี
ให้เพิ่นส่งรี้พล ซ่อยชูชีวังไว้
ค้อมว่าปรึกษาพร้อม เห็นดีโดยอาชญ์
สั่งให้พวกไพร่น้อย ระวังค่ายซู่กอง
ให้ฮีบจัดแจ่งเข้า ฮักษาคูโดยด่วน
แล้วให้แบ่งแยกย้าย ระวังล้อมฮอบใน
พากันจัดเตรียมไว้ ฟืนไฟแลน้ำมอก
หม้อน้ำฮ้อน เตรียมไว้ซู่กอง
สาดเทกั้น กันมันชิบังอาจ
ปิ่นป่ายค้าย ระวังด้านซู่ทาง
บรบวนแล้ว ขุดดินดั้นลุ่ม
ให้มันซอดป่องขึ้น ตามเจ้าแต่งการ
ขุดบ่ช้า สามวันเป็นเขต
จึงได้นำเหตุแจ้ง เฮียนเจ้าบอกคดี
พระตาได้ สมใจก็ชมชื่น
เขียนหนังสือ ใส่ลานมีช้า
สาราเท้า ทูลความเขียนขีด
ริจนาเสี้ยงสิ้น สุนทรเนื้อกล่าวแถลง
ประวัติข้าน้อย อยู่ที่หีนโงม

นามว่าพระตา
ราชาเจ้า
เบียนไพร่น้อย
ข้าน้อยทนบ่ได้
หนีจากด้าว
พากันข้วม
ไปอาศัยปาศักดิ์เขตด้าว
พากันสร้าง
สิบขวบเข้า
บัดนี้กองทัพก้ำ
หมายมาดม้าง
เขาก็คุมไพร่น้อย
ติดตามมารบเลว
พลหลวงล้น
ขูดคูค้าย
ฟันแทงฆ่า
ฝูงไพร่น้อย
นับแต่ลงมือฆ่า
สองเดือนปลาย
ฝูงข้าเฒ่า
อักษาแต่ค้าย
จึงได้ขุดดินตั้น
ให้เขาออกจากบ้าน
มากราบทูลบาทพื้น
ขอกองทัพ
ฝูงข้าขอเป็นข้า
ขอเพิ่งเงื้อม
เขียนเสร็จแล้ว
ผู้จักเป็นทูตา
ได้แก้วท้ายช้าง
ราชบุฮมราชอาสา
ซ่อยเวียงกองนอก
เวียงจันทร์ตนเป็นใหญ่
มีตั้งเที่ยงธรรม
คุมพวกห้าหมื่นปลาย
เวียงกว้างเข้าสู่ไพร
แดนไกลพันเขต
แดนใต้ฝั่งของ
นาสวนตั้งบ้านอยู่
ระดูล้ำล่วงมา
เวียงจันทน์อาธมาต
เมืองบ้านให้แตกพัง
สองหมื่นเป็นประทัด
ล้อมวงตันบ้าน
ยายเป็นมูลมาก
วงหุ้มไว้ซู่แจ
เลวกันบ่เป็นท่า
ตายถิ้มไขว่ขืน
ฟันกันอยู่ตามซ่อง
ปมีวันเว้น
โฮยแฮงอิดอ่อน
คูไว้อย่างเดียว
เป็นแปวถือบอก
เถิงพื้มอบถวาย
องค์พระราชกรุงศรี
ช่วยชิวังคราวฮ้อน
ทูลอองใต้บาท
เป็นข้าเขตแขวง
คัดเลือกหาคน
กราบทูลการฮ้อน
คนดีถือบอก
พรมโคตรรวมเข้าสี่คน

เตรียมสะเบียงให้ ทูตาดั้นดุ่งวันนี้
ป่ให้ช้า เตรียมพร้อมเข้าสู่ฮู
สัญญาให้ ผู้เทียวทางอัดป่อง
เถิงทางแปว ชิด่วนเดินอัดไว้
สี่นายป่ช้า คืนวันบ่ว่า
กินเข้าแห้ง เดียนคล้องอยู่แอว
เจ็ดวันแท้ เดินทางดั้นด่วน
เถิงข่วงคุ้ม กรุงธนเบื้องฝ่ายนคร
ขึ้นกราบเท้า ยาหลวงพระเจ้าตาก
ถวายบอกถ้วน ความเค้าเก่าหลัง

พระเจ้าตากให้พระยาจักรีคุมทัพมาช่อย

⊙ เมื่อนั้น ราชาเข้า กรุงธนชมชื่น
ฮับเอาไททูตา ไว้บ่อนควรคอยเลี้ยง
สั่งให้สองพี่น้อง ลือเดชโลกา
คือเจ้าพระยาจักรี สุรสีห์ผู้ต้นวงศ์กรุงเทพ
เกณฑ์รี้พลกล้า สองพันเดินด่วน
ไปช่อยชูพระตา ให้เขตแดนหายอ้อน
กองทัพก้ำ เมืองใหญ่กรุงศรี
เขียวคีรี ป่าไพรดงกว้าง
พลหาญห้าว ลัดเร่งคืนวัน
สิบวันคืน ขนาดไวแวนฟ้าว
เถิงด้านด้าว ปาศักดิ์เขตชายแดน
พระก็คุมรี้พล ล่วงเลยเถิงค้าย
ป่อยู่ช้า คุมพวกโยธา
โอบเข้าตีดัดหลัง ทัพเวียงยามเช้า
ทางพระตานั้น ชุมนุมพวกไพร่
ไหลหลั่งด้าน ตีต้อนช่อยกัน
จับได้อัคฮาดเจ้า แม่ทัพใหญ่เวียงจันทน์
ฟันคอเสีย มอดชีวังในค้าย
รี้พลกล้า เวียงจันทน์แตกตื่น

หาผู้ต้านต่อสู้ ทานไว้บ่มี
เศิกคราวนี้ เลวกันแต่เดือนสี่
คณนานับ ห้าเดือนจริงแท้
เถิงเดือนแปดขึ้น สิบสามค่ำวันจันทร์
จุลศักราชมี แม่นปีระกานั้น
พันหนึ่งฮ้อย สามสิบแปดมาเถิง
เศิกเวียงบ่คืดสู้ พังค้ายพ่ายหนี

เคลื่อนทัพเข้าตีจำปาศักดิ์

⊙ คัดว่าเสร็จสรรพแล้ว เศิกเวียงแตกพ่าย
สุดแต่แม่ทัพเจ้า ใจกว้างผู้แต่งการ
สั่งพระตาเฒ่า จัดริ้พลโดยฮิบ
กองละห้าฮ้อย มาพร้อมอย่านาน
กูจักพาไปสู้ ตีปาศักดิ์มากินก่อน
แล้วฮูดนั้น ชิพาขึ้นขนาบเวียง
พระตาบ่ช้า จัดคนดีถือบอก
ขึ้นขี่ม้า หมายพร้อมมอบใส่มือ
คือกองหลวงราช กองท้าวนามพร้อมทุกหมู่
เอาริ้พลห้าฮ้อย มาพร้อมชู่กอง
หลวงราชท้าวนามฮู้ เกณฑ์กำลังโดยด่วน
แลกองแลห้าฮ้อย เดินดั้นล่วงลง
พลสองก้ำ นำริ้พลฮ้อนเฮ่ง
เถิงพระตา จอดเซาเป็นค้าย
บ้านสองจุ้ม ชุมกันตามคำสั่ง
พระตาจัดห้าฮ้อย โดยด้ามดั่งเดียว
โยธาพร้อม สามกองทูลบาท
แม่ทัพเจ้า ยินแม้งม่วนใจ
เถิงเมื่อวันดีได้ เวลารีกษ์ปลอด
เดินป่าวม้อง ลีลาย้ายหมู่พล
พระยอดไท้ แม่ทัพใหญ่คุมโยธา
พาพลหาญ ล่องลงเมือใต้

ไปเถิงห้อง
หมายจักได้ต่อสู้
ราชาเจ้า
ขออ่อนน้อม

ปาศักดิ์เมืองใหญ่
ชนช้างม่วนมือ
ปาศักดิ์บ่ต้านต่อ
เป็นข้าส่วยไฮ

ท้าวคำผงร่วมกับทัพพระเจ้าตากไปตีเวียงจันทน์

⊙ นับแต่ปีระกานั้น
ขอซ่อยเลข
เป็นข้าขึ้น
ปาศักดิ์อ่อนน้อม
คันหากสมประสงค์ได้
แม่ทัพมีบัญชา
เอาแต่รี้พลกล้า
ตามขึ้นไปล้านช้าง
คันเฮาตีขนาบได้
เฮาจักอนุญาตให้
พระตาให้อยู่บ้าน
แล้วให้พากันหา
พระตาเจ้า
พระราชเจ้า
ข้าเฒ่าทานโทษถ้อน
ไพร่เมืองมีดกหนา
ภูมิสถานกว้าง
เห็นแต่ตามลำมูล
แม่นั้นแม่ทัพเจ้า
บ่อนใดเป็นที่หมั้น
ค้อมว่าพระกล่าวแล้ว
ให้ฮีบหาเฮือแพ
หลายวันได้
ก็จิ่งเถิงเวียงจันทน์
กองทัพก้ำ

ปาศักดิ์บ่เป็นเอก
กรุงธนนั้นสืบมา
กรุงธนโดยด่วน
ยอมขึ้นซ่อยกรุง
ตามฮ่องทางปรึกษา
สั่งพระตาคืนบ้าน
กับคำผงผู้เป็นลูก
คุมต้อนหมู่กำลัง
เวียงจันทน์ดังอ่าว
คืนบ้านซู่คน
อักษาหมู่กองครัว
ที่สร้างเมืองแปลงบ้าน
ยอกรนบนอบ
ผู้เติมตั้งแต่งการ
ขอได้โผดปรานี
อยากเคี่ยนครัวหาสร้าง
บริบูรณ์ทุกสิ่ง
ถ้าชิเป็นเมืองได้
ยินดีเห็นชอบ
ตามเจ้าเลือกเอา
จัดสั่งกองทัพ
ขึ้นสู่เวียงตามน้ำ
สองเดือนเป็นขนาด
จอดพลทางใต้
เมืองใหญ่กรุงศรี

ขัดขบวนโยธา เข้าตีทะลายม้าง
ราชาเจ้า เวียงจันทน์บ่สู้เหตุ
ทับบ่ตั้งหน้าสู้ เตรียมไว้หมู่กำลัง
เหตุว่าพลเวียงพุ้น เคยขามเกรงเดช
เห็นซิสู้บ่ได้ มาน้อมอ่อนยอม
คือว่าขอเป็นข้า ผงธุลีใต้บาท
กรุงธนราชเจ้า ผองเถ้าชั่วชีวัง
ขอส่งต้นดอกไม้ เงินคำนำเป็นคู่
สามขวบเข้า ชีนำเต้าส่วยไฮ
แม่ทัพก้ำ กรุงศรีเห็นชอบ
พระก็ยอมฮับไว้ เป็นข้าไพร่เมือง

อัญเชิญพระบางและพระแก้วมรกตมากรุงธนบุรี

พระก็คิดอยากได้ ของวิเศษศรีเมือง
แล้วจิ่งมีวาจา เร่งเอาของนั้น
คือพระบางพระแก้ว องค์ประเสริฐมรกต
อันเป็นของมุงคุณ มิ่งเมืองมวลพร้อม
กับทังนางเขียวค้อม วงษ์เอกองค์กษัตริย์
ผู้เป็นธิดาสาว ยอดนมรคนย้อง
จักได้นำเมือเฝ้า ทูลถวายภูวนาถ
เพื่อให้สองเกื่อยก้ำ เป็นชั้นเกี่ยวดอง

⊙ เมื่อนั้น พระราชาเจ้า เวียงจันทน์ปากบ่ออก
ขัดบ่ได้ โดยเจ้าแต่งตาม
คันว่าสมประสงค์ได้ เวียงจันทน์โดยง่าย
พระก็อนุญาตให้ รี้พลได้ต่าวคืน
คำผงพร้อม หลวงราชโภชนัย
ท้าวนามทังรี้พล ต่าวคืนคุงบ้าน
ฝ่ายว่าจักรีเจ้า แม่ทัพใหญ่กรุงศรี
เกณฑ์กำลังเวียงจันทน์ ล่วงไปตามน้ำ
ไปเถิงห้อง หลวงพระบางเมืองใหญ่

พระก็คุมไพร่น้อย
จับเอาได้
เมืองหลวงอยู่บ่ได้
ตั้งแต่ระกาล้ำ
พันหนึ่งฮ้อย
เค็กเหนือใต้
เมืองลาวทังคีค้าย
ค้นว่าสมประสงค์ได้
แม่ทัพเจ้า
แล้วจิ่งนำพระแก้ว
ถวายองค์ราชา
ยาหลวงเจ้า
พระแก้วมรกตเป็นศรีเมือง
เหมิดบทบั้น
คราวหน้าพุ้น
ตีอ้อมโอบเมือง
พระยาเมืองฟันฟาด
ขอน้อมส่วยไฮ
ปีจอจุลศักราช
สามสิบเก้าฮ่วมมา
แดนไกลหย่อนย่อ
โฮมน้อมส่วยกรุง
หัวเมืองลาวเป็นข้าไพร่
คืนเข้าสู้นคร
นางเอกองค์กษัตริย์
พระตากสินเป็นเจ้า
ภูบาลชมชื่น
สืบมาเดียวนี้
เค็กเวียงจันทน์ไว้ชั้นหนึ่ง
กลอนเกี้ยวดั่งหลัง

พระตาสั่งเสียลูกหลานก่อนตาย

⊙ บัดนี้จักกล่าวก้ำ
พระก็คุมกองครัว
เห็นว่าเค็กเสือแล้ว
พากันอดอยู่ยั้ง
เถิงเมื่อเดือนสามขึ้น
ฝูงพี่น้อง
พระตาเป็นผู้เฒ่า
เดือนสามคล้อย
หมอยาแก้
ใจผู้เฒ่า
ถอยแฮงแล้ว
เอิ้นลูกเต้า
ดูราบุตตาไท้
สูเจ้าอย่าได้ทุกข์โศกเศร้า
ทางฝ่ายของพระตา
อยู่ระหว่างทางบ้าน
เย็นใจทังนายไพร่
จนมัมเขตปี
กองไปเวียงคืนฮอด
โฮมเต้าสว่างใจ
อายุยืนแปดสิบแปด
เป็นไข้ออกขาง
เหมิดกำลังปู้สว่าง
เห็นแล้วว่าบ่ยัง
พระแข็งใจสอนสั่ง
มาพร้อมพร่ำกัน
สายใจลูกฮักพ่อ กูเอย
ใส่ใจตั้งปลูกแปลง

พ่อนี้ชราโรคฮ้าย
เฒ่าแก่แล้ว
คันพ่อลดชั่วเมี้ยน
ให้ขุดศพพระวอ
พากันทำบุญสร้าง
เหตุว่าฝูงไพร่น้อย
คันว่าศพเมรแล้ว
ขึ้นไปตามลำมูล
บ่อนใดเป็นตาหมั้น
พากันสร้าง
เหตุว่าตามแถวน้ำ
ทังเล่ามีฮ่วมห้วย
ทางเทียวเข้า
ไพร่เพื่อนพร้อม
อาหารล้น
มันจักเป็นมิ่งบ้าน
อันนี้วงศ์เฮานี้
ตุ้มไพร่น้อย
คันว่าเมือภายหน้า
หากจักได้สืบสร้าง
ให้เจ้าทำใจกว้าง
อย่าสุเห็นแก่ได้
คำสั่งนี้
อย่าได้ผิดแตกม้าง
นับแต่ในพี่น้อง
จ่งให้มีเมตตา
อย่าได้โทโสกล้า
ยาได้มีความยุ่ง
ชาติที่เกิดห่วมห้อง
ผู้ใดใจแกล้วกล้า
เกิดมาในพงษา

ถอยแฮงหนักเหนื่อย
ไผซิม้มฮ่อมตาย
มรณาตายจากเมื่อใด
ฮ่อมกูเผาเมี้ยน
พอควรอย่าให้ยาก
หิวซ้ำอ่อนแฮง อยู่แล้ว
ให้พากันโดยด่วน
เที่ยวดูลถานกว้าง
เหมาะดีให้เลียนล่ำ
เมืองบ้านใกล้ฝั่งมูล
ลำมูลพื้นฮาบ
หลายท้างฮ่วมโฮม
หากินโดยง่าย
หาได้บ่ฝืดเคือง
ปูปลาบ่อีดอยาก
เมืองกว้างเมื่อลุน
บิดาเคยเป็นใหญ่
เมืองบ้านสืบมา
วงศ์เฮาบ่เตี้ยต่ำ
เมืองบ้านแต่งการ แท้แล้ว
กรูณาพากไพร่
มันซิอ้อนไพร่เมือง ลูกเอย
ของดีกว่าทุกอย่าง
ใจสั้นบ่ถึกกัน
วงศ์ลูกหลานเฮา
อย่าแตกกันจนม้วย
ถือโตไพร่บ่แก่น
ผิดเถียงคณาญาติ
กันแล้วค่อยอิดู
องอาจปัญญาไว
ให้ช่วยกันยอย้อง

ผู้ที่ปัญญาน้อย
อย่าได้ทำอาจอ้าง
อันหนึ่งเป็นข้าเจ้า
ให้ค่อยมีใจเพียร
คันว่าองค์กษัตริย์ไท้
โปรดชุบเลี้ยง
ให้เป็นเสาทวนค้ำ
จงค่อยทำใจเพียร
มีใจกว้าง
แปลงวาจา
มือบายให้
ปากว่าแล้ว
สิ่งใดเป็นประโยชน์แท้
เจ้าจ่งหมั่นปากเว้า
ทำจิตหมั้น
อย่าว่าไกลแลใกล้
อย่าได้เห็นแก่ได้
จ่งกรุณา
อดสาป้อง
เลี้ยงใหญ่น้อย
คนหลายทำการได้
อย่าให้ฝูงไพร่น้อย
อันหนึ่งคันว่าคนต่างจุ้ม
คันจักทำการนำ
ให้เจ้ามีสติตั้ง
ผิดมาเพิ่นปเลี้ยง
คันจักเป็นความสู้
ชั้นพี่น้อง
คันมีความแตกร้าว
ใผปรึกษาใผ
มันจักอุบาทว์ฮ้อน
คอยฟังผู้เป็นใหญ่
หัวดื้อว่าแต่โต
อักษาเขตกรุงศรี
หมั่นตรวจตราการเจ้า
กรูณาผายโผด
ชาวเจ้าให้ฮีบตรอง
ขางขื่อแดนเมือง เมื่อใด
แจกปุนบันถ้วน
ศีลทานแจกจ่าย
ม่วนยินหวานจ้อย
อย่าใจตรอมคิ้มเคร่ง
ใจเจ้าเกิ่งกันบ่ถ้อน
ขุนกวานพวกไพร่
สอนชี้ให้ค่องคือ
ใจดีตั้งต่อ
ผิดถูกให้ชั่งดู
เงินคำจ้างบ่าย
พวกคนพลอยให้
ปุนปองพวกไพร่
โฮมขึ้นใส่แผ่นดิน
เงินคำก็หาง่าย
ใจเศร้าบ่ฮุ่งเฮืองลูกเอย
ซุมอื่นมาเป็นนายเมื่อใด
อย่าห่างใจหลงเนื้อ
ระวังตนทุกที่
มีชอบเพิ่นจิ่งยอม
ชิงชัยกับไทต่าง
ไกลใกล้ให้ค่องกัน
ชั้นญาติวงเดียว
ว่าคนลืมเชื้อ
บังเกิดความฉิบหาย

มันจักเสียเงินคำ
เสียแนวเชื้อ
เขาจักยียำย่อ
สามัคคีนี้
ใผผู้ฮักษาได้
จงให้มีสติตั้ง
ศีลห้าหมั้น
อันหนึ่งสัตว์เป็นอย่าฆ่า
ชีวิตเฮาเจ้าข้อย
ข้อสองของเขาลักบ่ได้
บริขารของควร
เมียเขาอย่าได้เล่น
อิตถีญิงโลกล้น
ข้อสี่ความเท็จอย่าเว้า
วาจาเลี้ยว
ข้อห้าโทษบ่น้อย
เมรัยย้อม
เป็นบาปให้
ใผผู้มีศีลห้า
ของทานอย่าน้อย
ศีลทานนี้
ใผผู้จำเที่ยงหมั้น
คำสอนนี้
ให้หมู่เจ้าพี่น้อง
ไปเมื่อหน้า
สอนลูกหลาน
อย่าให้เขาแตกร้าว
แนวนามเดียว
คันว่าสั่งลูกแล้ว
พิษพยาธิขึ้น
คันเถิงเดือนสามคล้อย
ข้าไทเมืองบ้าน
วงษ์วานเตี้ยต่ำ
พงษ์เชื่อเสื่อมถอย
เป็นยาประสานโลก
ภายหน้าอุ่งเฮือง พ่อแล้ว
ระวังตนย้านบาป
จำไว้เที่ยงธรรม ลูกเอย
ตัวปาณาโทษใหญ่
เขาพุ้นย่อมสงวน
เป็นโทษอทินนา
ส่วนหวงแหนเจ้า
กาเมโทษหนักยิ่ง
เขาพร้อมจึ่งค่อยยอม
ผิดโทษทางมุสา
หมองโตตายซื่อ
สุราฮ้ายขื่นเมา
เมามัวหมองหม่น
ใจเศร้าบ่ถึกทาง
ในตนบ่เตี้ยต่ำ
มีไว้อย่าขาดวัน
ของดีรักษาโลก
เมืองฟ้าบ่อนไป
ของแพงคำพ่อสั่ง
จำไว้ชู่คนพ่อถ้อน
ให้นำคำของพ่อ
ผู้สืบวงศ์ภายซ้อน
ชั้นญาติพงษ์พันธุ์
เสื่อมวงศ์เพม้าง
โรคาก็กำเริบ
แดดิ้นดั่นทวง
สิบสามค่ำวันศุกร์

พอเวลาสามยาม มอดชีวังเมือฟ้า

ท้าวคำผงจัดงานศพพระวอพระตา

ยังแต่บุตดาท้าว คำผงลูกผู้ใหญ่
กับท้าวพรมผู้หล้า ภายซ้อยลูกผู้ชาย
นางผู้ญิงนั่น นางอุสาเป็นพี่
นางสิกากิตนั้น ราตรีผู้น้อยหนุ่ม
นางแพงแสนลูกขอดท้อง ยังพร้อมซู่คน
มารดานั้น ผุสดิตนแม่
เป็นแก่นต้น เมียเหง้ามิ่งขวัญ
คันหากบิดาไท้ ล้นเกษเกษา
ลาสงสาร จากเมื่อเมืองฟ้า
ทังมวลพร้อม สลบดนล้มท่าว
อ้องฮ่ำไห้ หาเจ้าซู่คนแท้แล้ว
ฝูงไพร่น้อย เฮฮนอ้องจุ่ม
ฝูงข้าทังมวลตั้ง จิดจอดคำสัจ
ว่าอยากเพิ่งบาระมี มอบคุงเคียนเนื้อ
จึงได้อดสาสู้ พาพลลูกอ่อน
หนีจากฮ้อน มาพี่เพิ่งเย็นแท้นา
บ่เป็นดาเว้า ซ้ำมาเล่าตายปะ
ละไลวางสงสาร ลูกเมียคองหน้า
พระชินนีไปก้ำ หนแห่งทางใดบ่ฮู้
ปะปล่อยไว้ ฮางฮ้างแค่ไพร
หรือชีคืนเมือสร้าง ทางเวียงของเก่า ภายพุ้น
ไพร่อยู่บ้าน คองหน้าบ่เห็น แลนอ
เขาก็พากันไห้ ชมแซวเสียงสนั่น
จ่มแล้วไห้ไห้แล้วฮ้อง น้ำตาย้อยซู่ยาม แท้แล้ว
เดือนสี่ขึ้น บ่ทันเพ็งสิบเอ็ดค่ำ
พร้อมกันกำหนดไว้ วันนั้นชิแก่ศพ
สองศพเจ้า พ่อลูกมวลมา
ทังพระตาพระวอ ใส่โฮมเมืองกว้าง

เกณฑ์กันสร้าง
แล้วเรียบร้อย
เสาธงตั้ง
เสดฉักพร่ำพร้อม
ดูงามล้น
จนฮอดมื้อ
เถิงเมื่อดาวันข้าย
สองพ่อลูก
นกหัสดีลิงค์
ช่วงเขาทำดีแท้
หลับมืนตึง
คือจักบินเองได้
เด่อปากง้ำ
เด็กหนุ่มน้อย
ใผขี้ย้าน
คุมโกษแน่น
หวายตะบองโยงดางหนัง
จัดคนเข้า
มีดอื้อตื้อ
เสร็จขบวนแล้ว
ม้อนฟาดม้อง
ตั้งหากสนุกล้น
เสียงสนั่นก้อง
ตะวันค่ำค้อย
เข้าข่วงคุ้ม
จัดเสร็จแล้ว
ยามกลางคืน
พุดะไลพร้อม
แสงพุ่งพ้น
สาวป่าวเล่น
ฟังยินเสียงปี่หลู่
เมรหลวงกลางท่งใหญ่
สี่ด้านฮ่วมระวัง
ปุนแปลงหลายล่ำ
หลายล้วนถี่ถัน
คือพระอินทร์เป็นช่าง
ศพย้ายจากโฮง
ยามดีใส่พระโกษ
ยอตั้งขึ้นใส่หลัง
นกงวงคือช้าง
หูตาคิ้วงวงหย่อน
งวกไปขวาซ้าย
พือหางขยับปีก
งวงยื้อหยอกสาว
ญิงชายถอยแล่น
เห็นแล้วสั่นสาย
หวายฮิงเคียนคาด
แยกไปสามเส้น
ยืนแถวถือเชือก
สามเส้นต่อมือ
เฮียงแถวเป็นหมู่
คนน้อมให้นกบิน
เสียงคนฮ้องโห่
ควันกุ้มท่งเฟือน
เมืองแลงนกแล่น
พระเมรตั้งจอดเขา
สงฆ์เจ้าสูตรพระธรรม
จุดบั้งไฟเสียงอึ้ง
ไฟพะเนียงเฮืองฮุ่ง
ไฟดอกไม้เฮื่อเฮือง
โฮมงันกลางท่งใหญ่
แคนน้อยขลุ่ยซอ

ทังเสียงม้อง
เสียงเสพช้อง
กลางคืนวัน
เถิงเมื่อตาวันค้าย
เสียงสนั่นก้อง
งานบ่เว้น
สาวบ่าวเหล้น
ตั้งสนุกเล่น
เข้าแลน้ำ
ฝูงลูกเต้า
พากันทำบุญสร้าง
หมายหยาดน้ำ
พระวอเจ้า
ขอให้ขึ้นสู่ฟ้า
ของทานนั้น
คันจักปุนแปงนับ
มีทังช้างแลม้า
เสื้อแลผ้า
เงินคำพร้อม
พิชโภชมีบ่ไอ้
เจ็ดวันแล้ว
สามวันจึ่งได้ตั้ง
ก่อธาตุตั้ง
จารึกแผ่นศิลา
เจียระการสิ้น
ยังอยู่เท้าซู่มื้อ
ยังมีไว้
คันใผยังสงสัย
เหมิดบทบั้น
คราวหน้าพุ้น
กลองตะโพนพิณพาทย์
งันเค้าคั่งพระเมร
สนั่นเมืองมีย้ัง
ตีมวยออกม้องป่าว
ดังอึ้งโปกฮา
เจ็ดวันจนฮอดเขต
ลืมบ้านบ่อ่าวหลัง
แลงงามปะปอย
มีเอื้ออ่าวเถิง
ขาวเมืองแลพวกไพร่
ศีลทานฟังเทศน์
บุญเกื้อส่งเถิง
พระตาผู้ละโลกไปนั่น
สวรรค์พุ้นที่เกษม
มีมากเหลือหลาย
มากมูลเหลือล้น
ง้วควายข้าทาส
ของใช้สาดหมอน
ของทานนับป่ไขว่
เหลือล้นโตกพา แท้แล้ว
พากันเผาจูด
เวนเข้าส่งส่วนบุญ
กวมดูกเป็นเครื่องหมาย
ธาตุพระตาพระวอไว้
คงทนยาวยิ่ง
มีสิ้นเสื่อมสูญ
หลังบ้านสักเมือง
ส่วนไปดูได้
งามพระเมรุไว้ชั้นหนึ่ง
เป็นบั้นบ่อนสร้างเมือง เจ้าเอย

อพยพไพร่พลไปดอนมดแดง

⊙ คันว่า เสร็จการแล้ว
ก่อธาตุหุ้ม
คำผงท้าว
พวกไพร่น้อย
ควรเฮาไปสร้างบ้าน
ให้ฮีบเติน
เถิงเมื่อเดือนห้าขึ้น
เฮาจักยกจากนี้
คันบ่ไปเดือนห้า
ฝูงไพร่น้อย
ให้เขาจับข้างม้า
ทังเข้าถง
ค้อมว่านายสั่งแล้ว
จัดแจ่งห้าง
เหตุว่าดงดอยขึ้น
หนีให้พ้น
เถิงกำหนดไว้
หยับเคี่ยนขึ้น
ยินสนุกเล่น
นกฮ่ำฮ้อง
เขาก็ซวนกันซี้
บินเวิ่นเหล้น
มีทังนกเขาดู้
เฮียงโตเมีย
นกอิเอี้ยง
แซวแซวเสียง
บางพ่องจับเฮียวไม้
สาวล่ำน้อย
ตาต่อตั้ง
เขาหากชมสะออนจิก
ศพเมรุอ้ายกับพ่อ
กวมไว้ดั่งประสงค์ แล้วนั้น
ธรงธรรมอาชญาใหญ่
ปรึกษาพร้อมพร่ำกัน
ทางลำมูลตามพ่อสั่ง
หมู่คนเพรียงพร้อม
วันเสาร์มื้อหกค่ำ
ไปพุ้นเบิ่งสถาน
ฝนตกมาเทียวยาก
พวมสร้างไฮ่นา
งัวควายเป็ดไก่
พริกเกลือของจ้ำ
ขุนกวานพวกไพร่
คอยถ้ำแต่ซีไป
แขวงปาศักดิ์ไพร่บ่แก่น
เสียงอื้ออยากแต่ไป
ถอยครัวย้ายออก
ไปหน้าบ่อ่าวหลัง
ตามทางก้องสนั่น
เสียงก้องกล่อมไพร
เชยชมนกอิแอ่น
ถลาตุ้มกล่อมเมีย
บินเวิ่นเวหา
ปีกเคียงคู่ซ้อน
กี้ก่างสังกา
อ่วมคอนเชยชู้
โตเดียวบ่มีคู่
เห็นแล้วอ่าวกระสัน
แหนคอเหลียวเบิ่ง
ลูบทวงเทม้าง

เป็นสังเจ้า
หรือว่ามีคู่แล้ว
เป็นคือข้อย
หาบ่ได้
เขาก็พากันเว้า
บางพ่องลำเอ่ยเหล้น
เถิงเถื่อนช้าง
ฝงหมู่บ้าง
พลายสิงห์คอป้อง
ยกงวงขึ้นลูบท้อง
คือเสียงน้อง
คันพี่เตาะแลน้อย
เชยชมช้าง
หยับเคี่ยนย้าย
ยาบยาบเต้น
สะมั่งพร้อม
เขาก็แซวแซวท้วง
บ่ยากอ้อน
หอมดอกไม้
ขิกสะเดื่อพร้อม
ขุมฟูมเกี้ยว
จำปาหอมฮ่วงเฮ้า
แมงภู่เผิ้ง
บินสอดแล้ว
กุมกอดเกี้ยว
ลมพานพัด
หอมตลบฟ้ง
สาวบ่าวน้อย
แลเห็นปทุมชาติเชื้อ
อันมีกลางพงไพร
มีทังบัวหลวงพร้อม

โตเดียวบ่มีคู่
ผัวเจ้าจากไป
เญิงพลอยบ่มีคู่
เทียมข้างอยู่ผู้เดียว
หัวสะเทือนเสียงสนั่น
เสียงกลั้วกล่อมไพร
ป่าชางแกนป่าไล่
ลงเหล้นเกือกตม
พังกระจายเข้าป่า
เออ้นสนั่นเสียง
ลายคอยามลงข่วง
ตาเสี้ยงแผดเสียง
กลางดงพอหายเมื่อย
ไปหน้าฮอดหมู่กวาง
ตามกันเป็นหมู่
โองเต้นส่วนสน
เสียงนันก้องเถื่อน
คนิงบ้านอ่าวหลัง
ฮังผาก้านเกษ
พวงพั้วดอกเจียง
แกมเครือดอกสะมั่ง
พวงพั้วดอกคะยอม
ชมละอองกลั้วกลิ่น
แสวงซ้อยส่วนสน
กลิ้งกล่อมดวงบุปผา
แตกกระจายลงพื้น
ไพรพะนอมกุ้มเถื่อน
ชวนหลิ้นชื่นชม
เตียระดาษในหนอง
ลูบทวงพอสะอื้น
บัวแดงเป็นหมู่

จังกรไขกาบอ้า
จูมบานพร้อม
ละอองไขกลิ่นฟุ้ง
เดินไปหน้า
ชมป่าไม้
เหลียวเห็นเผิ้ง
แลตันหลายกว่าอ้อย
เขาก็เวยวายอ้อง
ยูท่างชมป่าไม้
เหลียวเห็นต้นดอกไม้
หอมอั่งเอ้า
เมื่อนั้นสาวฮามเอ้น
อดเจ้าขึ้นดอกไม้
ฝูงบ่าวต้านตอบถ้อย
ขึ้นได้เพียงง่าเค้า

⊙ เมื่อนั้น ฝูงสาวฮ้อง
ง่าเค้าขึ้นได้แล้ว
เขาก็เกาะแกะเหล้น
หลายพร่ำมื้อ
ดงนั้นดูสนุกล้น
เหตุว่ามีต้นไม้
มีทังเล็งซอนซ้อน
ชิกละเดื่อพร้อม
กอขัดเค้า
พวงพี่พั้ว
ฝางเทศต้าว
บานเฮื่อเฮ้า
มีแม่น้ำ
ทางเทียวขึ้น
ไกลหว่างใต้
ในน้ำเฮื่อเฮือง
เหลืองโฮยดอกหล่น
ตลบกุ้มกล่อมพะนอม
กลางทางฮอดฮาวป่า
ผาเผิ้งอยู่ง่ายาง
ปลายยางใต้ง่า
ฮวงย้อยเฮื่อเฮือง
ชวนกันขี้ให้เบิ่ง
ดวงกว้างม่วนใจ
กลางไพรเฮืองเฮื่อ
เลิงเรื่อยบ่ขาดยาม
เวยวายนำผู้บ่าว
ชมให้ม่วนใจ แต่ถ้อน
เทียวทางขาอ้ายอ่อน
กลายนั่นลูบแต่ใน พี่แล้ว

เสือกินปากบ่ม่วน
เทิงพุ้นห่าชิกิน เจ้าบอ
ตามทางพอหาเมื่อย
เดินข้วมด่านฝาง
ฝนลมแดดบ่ส่อง
มุงกุ้มทั่วไพร
มันป่าต้นไม้ป่า
อาฮวนส้อยดอกนอ
ขุมฟุมขะหลุกเทศ
คูณส้อยซ่องาม
กรรณิกาก้านก่อง
หอมกลิ่วกลิ่นละออง
ใสละอาดสองลวง
ลำมูลแม่นโดมใหญ่
โดมน้อยฝังนที

คันงัวก้ำ
ไกลบ่ไกล้
ฟังยินโทดโทดน้ำ
ฟองฟาดฟัง
มัจฉาบ้อน
ซวยปึ่งค้าว
อิตุม้อน
ดุกชะโดปักเป้า
ขบนางหว้าย
เห็นแต่หางฟาดน้ำ
รุกโขไม้
คันว่าไปเถิงหั้น
ทังเล่าหอมฮ่วงเฮ้า
นกฮ่ำฮ้อง
โตเมียป้อน
พือปีกตุ้ม
มันก็เกาะก่อมก้อย
ผัวเชยเมีย
พ่องก็จับเฮียวไม้
เป็นที่ออนซอนจิต
กำสุดฝูงแม่หม้าย
อุ้มลูกน้อย
คันเห็นสักกุณาฮ้อง
เขาก็คืดอั่งเฮ้า
ฟายน้ำตาไห้
ยินแต่เสียงนกฮ้อง
โอนอผัวขวัญข้อย
ลูกใหญ่หน้า
คืดไปหน้า
พอสืบสร้าง
โตเป็นหม้าย

ง่ามเขากวางเทียมพ่าง
หีนตุ้มตาดผา
นัทที่หลวงต้องตาด
ควันกุ้มดั่งเจ่ายาง
เชยชมน้ำใหม่
คูนแข้แกว่งหาง
ปลาปากบานเข็งค่อ
ชะมันป้องหมู่เคิง
คางเบือนป้องเข้าฝั่ง
เฟือนฟังสนั่นเนือง
ลำซอนแดดบ่ส่อง
เย็นจ้อยเยือกสยอง
จวงจันทน์ขนุนป่า
เฮียวไม้ฮ่วมคอน
โตผัวให้กินเหยื่อ
ผัวอ้อยอิ่นออย
อ้อยอิ่นเชยผัว
ฮ่ำไอเสียงฮ้อง
ฮ้องส่งสุดเสียง
อ่าวคนึงเถิงชู้
ผัวตายค้างบ้านอยู่
นอนแล้งพ่อบ่มี
เฮียกกันเป็นคู่
ใจเต้นอ่าวกระสัน
คืนวันไปนำเพิ่น
ทวงสะอื้นอ่าวหลัง
อดคืนมาเลี้ยงลูกอ่อน ก่อนถ้อน
สาแล้วบ่ว่าสั้ง
ไผนอชิมาฮ่วม
การย้าวไฮ่สวน
ผัวตายเลี้ยงลูกอ่อน

บ่ห่อนมีผู้ใกล้
เขาบ่คืดอ่าวเอื้อ
มีแต่แซวแซวชม
คัดหลายซ้ำแซ่งยุ่ง
หนักหน่วงแหน้น
เห็นเพิ่นมีผัวข้อน
ภายโตอุ้มลูกน้อง
หลายวันได้
เพิ่นพาไปบ่ฟ้าว
ยูท่างพากันเหล้น
หยุดจอดยั้ง
ยิงแฮดช้าง
ยิงล้มแล้ว
มังส้งเนื้อ
ยูทางต้มลาบก้อย
บ่ห่อนคืดยากฮ้อน
มีทังปูปลาหอย
กระต่ายฟานเหม้น
เอามาเป็นอาหาร
มีทังชิงแคงพร้อม
เอื้องแลเหม้า
นับแต่ออกจากห้อง
หลายพร่ำมื้อ
ก็จิ่งมาเถิงห้อง
หยุดพักยั้ง
เดือนหกมาฮอดแล้ว
อันที่เป็นสะเบียง
เห็นว่าดอนมดแดงนี้
ทังเล่ามีน้ำอ้อม
ทำเลสร้าง
มีบ่ไฮ้

อยากบายขี้ก่อนงาย
เป็นมิ่งแขนขวัญ
หมู่สาวออนอ้วน
นอนคร่างเป็นบ้าป่วง
น้ำตาย้อยย่าวไหล
เดินทางไปเป็นคู่
อายหน้าเพิ่นหยัน
หลายคืนอยู่ตามป่า
เดินได้มือละคราว
ชมเชยกินของป่า
พรานเข้าคั่วดง
กวางเมยทังง้วเถื่อน
เอาเนื้อแจกแบ่งกัน
ไพรพะนอมแถวเถื่อน
แกงซั่วซุบยำ
ของป่าเป็นอาหาร
เต่าแลนกะแตจ้อน
หมีกวางหมู่แย้ป่า
ซู่วันมีเว้น
อือทือแกมหัวข่า
หวายคุ้มพาบกะซาย
ขงป่าศักดิ์บ้านดู่ มานั้น
ประมาณได้ขวบเดือน
แคมมูลแก้งส้มปอย
เขาหั้นเที่ยวเบิ่งนา
บ่ทันไฮ่นาสวน
เลี้ยงหมู่คนเมือหน้า
ภูมิลำเนาเกลี้ยงฮาบ
วงล้อมท่งนา
นาสวนปลูกหว่าน
เหนือใต้ท่าเทิง

จึงได้พากันเข้า
ปลุกตูบน้อย
พากันสร้าง
ฮีบใส่เข้า
เดือนสิบน้ำแก่งท่วม
หลุบล่มพื้น
ทางเทียวเข้า
เหตุว่าแม่น้ำอ้อม
กุมภีโรแช้
มีมากล้น
แล้วจิ่งเดินไพร่พร้อม
บ่ให้ลงเล่นน้ำ
อดอยู่สร้าง
นับให้ถ้วน
คันซีขึนอยู่สร้าง
เห็นบ่เป็นที่หมั้น
คำผงท้าว
เฮาควรไปเที่ยวค้น
บ่อนใดเป็นที่หมั้น
พอซีมีควมสุข
ทังหลายได้
ตกแต่งตั้ง
จึงสั่งให้
ทังขุนกวาน
เขาก็จัดแจงห้าง
ผูกช้างม้า
พากันขึ้น
ตามลำมูล
คันว่าเห็นดีแท้
บอกข่าวข้อ
ค้อมว่านายสั่งแล้ว
ดอนมดแดงพักเหนื่อย
เฮือนย้าวไขว่ขึน
นาสวนฮั้วไฮ่
มันพร้อมปลูกแตง
ดอนมดแดงยังน้อยหนึ่ง
ตมจื้นบ่ขาดสาย
ไปมายินยาก
เป็นฝ้าฆู่ทาง
หัวงงหางด่อน
ลงน้ำบ่ไหล
ญิงชายน้อยหนุ่ม
ย้านแข้ชิกิน
ดอนมดแดงคราวหนึ่ง
พอได้หย่อมปี
ดอนมดแดงเป็นบ้านอยู่
เมืองบ้านสืบต่อไป
หารือพวกไพร่
ทำเลสร้างบ่อนเมือง
สถาพรเฮืองฮุ่ง
จึงยกครัวไปตั้ง
เห็นดีโดยอาชญ์
เตรียมพร้อมหมู่ควร
นายพรานผู้เคยป่า
ผู้มีความฮู้
เดาดาทุกอย่าง
บ่น้อยกว่าซาว
พังพลายเดินดุ่ง
เบิ่งสถานสองก้ำ
ทางใดฮีบหลบต่าว
ไขแจ้งอย่าบัง
ขุนกวานพวกไพร่

ขี่ช้างม้า
หลายวันได้
ไกลแลใกล้
พอใจแท้
เห็นจักเป็นที่หมั้น
เหตุว่าในดอนแก้ว
ทังเล่าเป็นสถานกว้าง
ทิศเหนือใต้
มีห้วยน้ำ
เหมิดฝนแล้ว
ทังเล่ามีบ่เกลือ
ห้วยม่วงเท้า
ปากห้วยเลี้ยว
ทิศเหนือพุ้น
ภูมิเริกส์บ้าน
ทางทิศบูรพาก้ำ
น้ำบ่มีขาดห้วย
ออกจากหั้น
เป็นบึงหนอง
คือว่าทางเทียวเข้า
ทังสองลวง
กุดปลาขาวน้อย
กุดวิไลชัยศรี
ทำเลตั้ง
ก็หากมีป่าไม้
เผิ้งแลมิ้ม
เทิงง่ายาง
พวกที่มาล่ำเยี้ยม
หลิ่งล่ำเยี้ยม
ภูมิสถานกว้าง
พากันหลบต่าวตั้ง

เดินผ้ายเบิ่งสถาน
หลายคืนเลียบล่ำ
คราวมื้อสิ้งเบิ่งทาง
ท่าวังหีนใต้ห้วยม่วง
เมืองบ้านอยู่เกษม
เป็นทำเลปล่อยหมู่
แคมน้ำฮาบงาม
ตะวันตกตะวันออก
ชุมแท้บ่อนเฮ็ดนา
เฮ็ดนาแซงก็ง่าย
บ่อนเฮ็ดกินแคมน้ำ
ท่าวังหินติดต่อ
มูลน้อยบุ่งกาแซว
ทำเลกว้างฮาบ
ดีแท้ซู่ประการ
ฉันเดียวโดยสะอาด
เวิงกว้างบุ่งกลางเฮือน
ทิศใต้ฟากมูล
ขอบวังกันน้ำ
บุ่งง้าวต่อบุ่งเป็ด
เจือจานเป็นฟ้า
ปลาขาวใหญ่พระลือชัย
มังคละสืบต่อมาเดียวนี้
ขงขอบลำมูล
ดงเผิ้งไขว่ขืน
เกาะก่ายกันไป
มากหลายเหลือล้น
ยินดีชมชื่น
เห็นเผี้ยนซู่เซิง
ทำเลดีทุกอย่าง
คืนบ้านเก่าหลัง

เข้าไปไหว้ คำผงอาชญาใหญ่
ฝูงข้าทังมวลไป แอ่วไพรเดินด้าว
ปลงอาชญ์ให้ หารึกส์เมืองหลวง
ให้เป็นขวัญ มิ่งเมืองยาวหมั้น
ข้าน้อยไปพบพ้อ ปอนหนึ่งดีเหลือ
สมควรเป็นคาเม สร้างแปลงเมืองบ้าน
ทิศเหนือใต้ ตะวันตกตะวันออก
มีที่หมั้น พาบ้านให้ฮุ่งเฮือง
อันนี้เป็นที่อัศจรรย์แท้ ยาหลวงตนพ่อ
เพิ่นแนะให้ แปลงบ้านใกล้ฝั่งมูล
ข้าก็เดินไปพ้อ ตั้งแม่นบ่มีผืด
ทำเลดี ตั่งเพิ่นทายเอาไว้
ตีท่าน้ำ ตามเขตลำมูล
ซึมใต้พื้น เป็นเลนน้ำออกบ่อ
ต่อไปหน้า ภายซ้อยลูกหลาน
หาผู้เป็นเศรษฐี มั่งมีบ่มีได้
พอแต่หากินค้ำ เงินคำบ่เขินขาด
บ่พอเป็นทาสข้า จำใกล้มอบคืง
วันหนึ่งมีในพื้น บูฮานเพิ่นกล่าว
ว่าสะเภาฮั่วข้าง ทำเลฮ้ายบ่ควร
คันจักปูแปลงสร้าง เป็นเมืองตุ้มไพร่
หากชิเป็นมิ่งบ้าน เมืองกว้างฮุ่งเฮือง

ย้ายจากดอนมดแดงมาที่ท่าวังหิน

⊙ เมื่อนั้น คำผงพร้อม ท้าวพรมน้องชิ่น
พระก็ฮู้ข่าวแจ้ง ทางฮ่อมเขาหลวง
ยินดีดอม ตั่งตาเห็นไว้
ก็จิ่งปรึกษาพร้อม ขุนกวานข้าไพร่
ควรเฮาหยับเคี่ยนขึ้น ทางน้ำฝั่งมูล
จัดหาสร้าง ทำเลดีบ้านอยู่
ให้มีพื้นฮาบกว้าง ทางสร้างไฮ่นา

อันว่าคนสามบ้าน
มาชุมกันเป็นหมู่
คันเฮาตั้งอยู่นี้
ภายหน้าซิคับขัน
ทังเล่าพื้นหลุบล่ม
น้ำแก่งมาเถิง
ลำบากช้างแปม้า
เทียวเข้าท่อกัน
คนเฮานี้
ญิงชายนับมื้อแผ่
แม่น้ำน้อย
ไปหน้าใหญ่ยาว
ควรเฮาไปหาสร้าง
ทำเลดีตามคำพ่อ
ก็จักเป็นเขื่อนหมั้น
เมืองบ้านอยู่เกษม
เมื่อนั้นทังหลายพร้อม
ขุนกวานเห็นชอบ
เอาแต่งอาชญาตั้ง
เห็นดีแล้วซิแต่งนำ
ค้อมว่าแล้ว
คำผงเดินบอก
พวกไพร่น้อย
เตรียมพร้อมซู่คน
เถิงเมื่อเดือนสามขึ้น
สิบค่ำจวนเพ็ง
ถกถอนครัว
เคี่ยนคราวยาวเข้า
จุลศักราชได้
พันฮ้อยปลายเศษ
สี่สิบขวบเข้า
ปีนั้นฮ่วมจอ
อพยพย้าย
จากเขตดอนมดแดง
แยงพนาสัณฑ์
สู่ดงดอยขั้น
ออกจากหั้น
เดินทางติดต่อ
มื้อสืบมื้อ
ไปหน้าบ่อ่าวหลัง
ฝูงสาวแส้
ญิงแกแกมบ่าว
อ้างแลหม้าย
ไปพร้อมกลวดครัว
เอากันเข้า
ดงหลวงย้ายย่าง
เสียงสนั่นก้อง
ดงไม้มี่นัน
แซวแซวท้วง
ชมแซวในป่า
มีมากล้น
ของเคี้ยวเครื่องกิน
พิชโภชน์ไม้
เนืองนองแถวเถื่อน
สัพพะสิ่งดวงดอกไม้
หอมกุ้มทั่วไพร
นอกจากนั้น
สัตว์ป่าเป็นฝูง
ยูงยางสังกา
แซกเขียวเขาเอี้ยง
จิบจาบจ้อย
อ่อยเฮียผัวขวัญ

ผัวก็บินลงจับ
เค็งเค็งฮ้อง
เสือโคร่งเขี้ยว
มหิงสาเชื้อ
คณนานับบ่ถ้วน
กลอยใจข้วม
ข้วมป่าไม้
เทียวทางผ้าย
อิดเมื่อยล้า
ก็จิ่งมาเถิงเท้า
หยับเคี่ยนหา
คำผงด้าน
ย้ายกันปลูกตูบน้อย
พอเมื่อคิมหันต์เข้า
ฝนหยั่งย้อย
ปลูกเข้ากล้า
แตงโมทังสาลี
ปูปลาพร้อม
กุ้งแลเหนี่ยว
คันทุงย้าย
เข็งค่อบ้อน
กดสวบบ้อน
นับบ่ได้
คนคราวนั้น
ปลาน่อยน้อย
แม้ว่ามาถึกซ้อน
ไลลาปะ
พากันดั้น
เคิงคูนซะโด
อิดุพร้อม
ยูท่างแกงลาบก้อย
ฮ่วมคอนเฮียงซ้อน
กวางทรายเนื้อป่า
หมีเหม้นมั่งฟาน
ง้วมาเต็มป่า
มวลพร้อมคู่อัน
ดงหนายาวย่าน
เหวห้วยฮ่องหีน
ไพรหนาหนักเหนื่อย
ประมาณได้ห้าคืน
ได้เขตท่าวังหิน
บ่อนสร้างแปลงเฮือนย้าว
ฝูงไทข้าไพร่
แปลงไว้ซู่คน
เดือนหกมาฮ่วม
พากันสร้างไฮ่นา
หมากถั่วแตงกิง
เฮื่อเฮืองเหลือล้น
มีหลายแสนล่ำ
ชิวอ้าวหมู่ปลา
คันแยงเป็นหมู่
แกมกั้นหมู่ซะโด
คางเบือนเสือใหญ่
เหลือล้นมากหลาย
หากินแต่ปลาใหญ่
มีเอื้ออ่าวหา
ถึกโต่งแหมอง
บ่เอาแก่เค้า
หาซะมันโตใหญ่
ปิ่งซวยปากบานพุ้น
ปลากวางบักค่อใหญ่
ซอยซ้ำเหมี้ยงกะโดน

คันใผหามาได้ ปันกันกินจนอิ่ม
บ่ห่อนเอ็ดหน้าบึ้ง บังลี้แต่โต
เจียงยี่แล้ว เก็บเกี่ยวเข้านา
เอามามัดฟาดเมี้ยน ขนขึ้นใส่ฉาง
พากันสร้าง สินทานเททอด
ให้แก่สังฆเจ้า เลิงเรื่อยบ่ขาดสาย
แล้วภาคนั้น สงบอยู่เย็นใจ
ก็บ่มีเศ็กมาร เบียดเบียนตนได้
เดือนสามคล้อย ถอยมาเดือนสี่
ฝูงไพร่น้อย แสวงต้นขุดขี้ทา
พากันเลาะเลียบดัน หาเอือดนาเกลือ
เพื่อไว้เป็นอาหาร เอือบปูปลาเนื้อ
มาพบพ้อ ท่าวังหินทำเลใหญ่
ดินใค่แห้ง เกลือซ้อนปงซอน
เม็ดขาวฟ้ง ฟูดินเกาะก่าย
หั่งบ่มีมากแท้ เพียงด้ามหย่อมเบา
ปลูกดูบน้อย เป็นถันแถวถ่อง
ปองขุดต้ม ขี้ทาน้ำบ่เหลือ
เกิดเป็นเกลือ สะอาดงามขาวล้วน
สาวบ่าวเหล้น โฮมงันข่วงบ่อ
เกาะเกี่ยวต้าน จาเว้าต่อกัน
มีผญาเว้า เยยกันหัวสนั่น
สาวล่ำน้อย อายยุ้มหลีกหนี
ผิดวิสัยแท้ สาวฮามเกี้ยวบ่าว
เตาะแลน้อย คอยถ้าแต่อาย
บ่าวก็กลอยใจเล่น ฝูงสาวหลายเหยี่อง
เฮื้องใส่พุ้นแลพี้ หัวยุ้มเสียดสี
อ้ายนี้อยากจงใจสร้าง นาเกลือดอมขิ่น อวนเอย
ซ่าว่าเกลือผู้น้อง ขาวล้วนพร่ำเสมอ
ทังเล่าหวานแซบซ้อย ทางข้อยอยากซีม เบิ่งเด
ฝูงสาวต้าน จาตอบเชิงซาย

บายเกลือวาง ใส่มือแบ่ให้
เชิงลาถ้อน เชิญชมเบิ่งแด่
เกลือบ่แพ้ ซีมถ้อนหม่อมพี่ชาย
มันซิหวานหรือส้ม ขมขื่นป่านใด
น้องซิทำเพียรขอ ตื่มเกลือดอมนั่น
สาวก็เดือนบ่าวให้ ลองซีมหลายเที่อเลิงแล้ว
บ่าวก็หัวยุ้มเป้ย ตาสิ้งเสียดสาว
คึดคั่งค้อย แค้นคั่งอายใผ
พวงชายหมอง เหื่อโชมทังฮ้อน
ชาติที่เกลือหวานนี้ มีมาเฮียงฮ่วมโลกบอ
ยินแต่หวานส่วนอ้อย ตาลนั้นแม่นจริง
จิ่งได้ต้านกล่าวแก้ ขอแจะก่อนลองซีม
พอให้สู้ข่าวเบื้อง เกลือน้องวิค่องคือบ่อเด
สาวก็แบมือให้ แจะละแมอ้ายพี่
น้องบ่ขืนเหยื่องข้อ ซิเติมตั้งแต่งนำอ้ายเอย
สาวบ่าวเว้า หัวละออนเสียงสนั่น
ตื่นฮุ่งเช้า พาต้มแต่เกลือ
คราวมาตั้ง คาเมบ้านอยู่ เที่อนี้
ยังบ่ได้ซื่อให้ แปลงไว้จั่งใด
พากันเอิ้น แจระแมเป็นซื่อ
เป็นบ่อเกลือ บ่าวสาวพาเอิ้น
จึงได้เอานามนั้น มาขานเป็นซื่อ
ว่าบ้านแจระแม ต่อมาปางนี้
ยุติไว้ กลอนใหม่เชยมา
เคียงแต่พอเป็นกลอน บอกทางควรฮู้

ตัวเมืองอุบลราชธานี และท้าวคำผงเป็นพระปทุมราชวงศาเจ้าเมือง

⊙ เมื่อนั้น คำผงพร้อม ท้าวพรมทังคู่
ขุนกวานเฒ่า ปรึกษาพร้อมฮู้คน
เฮาก็มาพบพ้อ ทำเลดีเป็นรึกส์
ถือโสกแล้ว ดีแท้ดั่งประสงค์

ควรเฮามีสารใช้ ทูตาดั้นฮอด
ถวายพระยอดเกล้า กรุงกว้างกราบทูล
เพื่ออยากขอแปลงตั้ง เป็นเมืองบ่อนอยู่
ให้ได้สร้าง สินซ้อยสืบวงษ์
ทังหลายได้ ยินคำชมชื่น
บ่ลื่นด้าม ทางเจ้าแต่งการ
จึงแต่งแต้ม เขียนขีดลานคำ
มีหนังสือ ขาบทูลดังนี้
ทานโทษถ้อน ขอได้โผดปรานี
ขอให้มีความสุข เพิ่งบารมีเจ้า
ฝูงข้าเป็นพวกพ้อง ไทพวกกองครัว
ของพระตาพระวอ ผู้ปุนเป็นต้น
พระตาเถ้าแก่แล้ว ลดชั่วมรณา
ไลลาปะ ไพร่พลเต็มบ้าน
ยังข้าน้อย คำผงลูกผู้ใหญ่
พาไพร่น้อย เดินย้ายเลียบมูล
ก็หากสมหมายแท้ ทำเลดีหลายอย่าง
ควรจักตกแต่งสร้าง เมืองบ้านให้อยู่เย็น
เป็นเมืองได้ ตะวันออกท่าวังหิน
ภูมิสถานงาม พร่ำมวลมีพร้อม
ทางเหนือใต้ ทำเลดีกว้างฮาบ
บ่มีเขินขาดน้ำ ทางสร้างไฮ่นา
ภูมิสถานหมั้น ท่งใหญ่บ่ไกลมูล
ควรเอาเป็นศรีเมือง สืบเมือภายหน้า
เขียนเสร็จแล้ว หาคนดีถือบอก
ออกจากบ้าน เดินล้ำล่วงพนา
หลายวันมื้อ หลายคืนติดต่อ
มื้อสืบมื้อ เดินหน้าย่านยาว
พอดีได้ สิบหกคืนดั้นดุ่ง
แถวเถื่อนไม้ เหวห้วยฮ่อมเขา
ทูตาเถ้า เถิงเขตนครหลวง

บังคมทูล
พระฮู้เป็นแจ้ง
ทรงกรุณา
พระจึงปลงสิทธิ์ให้
ออกมาเป็นเสนา
พระยาราชก้ม
จัดแจ่งห้าง
ออกจากบ้าน
พาเสนี
ก็จิ่งมาเถิงเท้า
จัดไพร่น้อย
หยับมาเบื้อง
ขีนไขว่ไม้
มีเหลือล้น
สั่งให้ตัดต้นไม้
ทังหนทาง
ขุดเป็นต้าย
ทางทิศเหนือ
ฮอดภายช้อย
แปลงเป็นถนน
มีนามเอิ้น
เป็นศรีเวียง
จัดเป็นคุ้ม
อยู่จิ่มใกล้
แล้วจากหั้น
ให้ประจำฮักษา
คนคราวนั้น
เศษแต่น้อย
พระบาทเบื้อง
จึงได้ทรงโผดเลี้ยง
ตั้งเมื่อปีกุนล้ำ
พระยอดเมืองเป็นเจ้า
ตามฮ่อมความประสงค์
โผดประทานเติมตั้ง
พระยาราชสภาวดี
แต่งแปลงเมืองบ้าน
ปนมกรถายบาท
พลย้ายจากสถาน
เมืองใหญ่กรุงศรี
ล่วงลงเมือใต้
แจระแมบ้านใหม่
ปุนสร้างแต่งแปลง
ตะวันออกท่าวังหีน
ดงเผิ้งเฮื่อเฮือง
ภูมราเกาะก่าย
ขุดก่นแปลงดิน
เขื่อนคูยาวกว้าง
ขอบเขตยาวสูง
ต่อเมืองคูกั้น
เถิงพวกไทเฮา
ชื่อมีนามตั้ง
ถนนเขื่อนธานี
สืบมาเดียวนี้
ยายปันเป็นหมู่
แคมน้ำฝั่งมูล
จัดพวกนายกอง
ซ่อยแปลงเมืองบ้าน
เหลือตายสามหมื่น
มาสร้างสืบเมือง
กรุงธนพระเจ้าตาก
ประทานตั้งซู่อัน
ฉอศกทัดเที่ยง

จุลศักราชได้
นามเมืองนั้น
พระตาเป็นผู้นำ
จึงได้เอานามตั้ง
ว่าเมืองอุบลราชธานี
หนองบัวอ้าง
เพื่อให้ยศใหญ่กว้าง
แล้วแต่งตั้ง
ผู้สมควรพอทำ
คือว่าเมืองแสนพร้อม
ผู้ใหญ่น้อย
นายเส้นตั้ง
ตาแสงท้าวฝ่ายพร้อม
อุปฮาดนั้น
ท้าวพรมผู้หล้า
ราชวงศ์นั้น
เป็นผู้สมควรพอ
สุดตาท้าว
ให้เป็นราชบุตร
คนคราวนั้น
มีอาจให้
ครบถือกต้อง
บ่ให้ผิดประเวณี
เจ้าเมืองหั้น
ให้คำผงสืบสร้าง
ประทานนามตั้ง
เป็นพระประทุมราชวงษา
โต๊ะทองพร้อม
เครื่องยศดั้ง
แล้วประทานให้
เป็นพระยาไกรสงคราม
พันอ้อยสี่สิบเอ็ด
สรรค์จากหนองบัวลุ่มภู
สร้างแปลงเดิมเค้า
แฝงกันให้มีเกี่ยว
สืบต่อมาเดียวนี้
ลุ่มภูบ้านเก่า
เหลือด้ามกว่าหลัง
นายพวกกองกลาง
ฝ่ายมีความฮู้
เมืองจันทน์ทั้งคู่
ขุนกวานท้าวพวกเพีย
นายแขวงทุกหมู่
ปุนตั้งซู่กอง
อนุชาน้องพี่
เติมตั้งซ่อยการ
ให้ท้าวก่ำลูกพระวอ
เชื่อนแข็งการเจ้า
ลูกคำผงผู้เป็นใหญ่
ซ่อยชูเมืองบ้าน
ฉันเดียวโดยชาติ
ปุนตั้งสืบวงศ์ แท้แล้ว
ตามแห่งครองเมือง
สืบมาเติมเค้า
เอออวยอนุญาต
เป็นเจ้านั่งเมือง
คำผงเจ้าเมืองใหญ่
อยู่ปุนเป็นต้น
พานทองทังคู่
เติมตั้งฝ่ายอุบลฯ
หลวงราชโภชนัย
อยู่สร้างแปลงเมืองตั้ง

ดวนใหญ่ย้าย หนีจากโพนดวน
ไปห้วยเหนือ บ่อนท่างอยฮิมน้ำ
ก็เพื่ออาศัยเนื้อ ปูปลาหมูป่า
ไว้เป็นกำลัง พวกพลภายข้อย
มีนามตั้ง เมืองขุขันธ์แต่ก่อน
พระก็อยู่สืบสร้าง เป็นเจ้าสืบสกุล
ตั้งบ้านพันทาขึ้น เป็นเมืองศรีสะเกษ
ให้ท้าขมแกล้วกล้า เป็นเจ้านั่งเมือง
ประทานนามตั้ง ให้เป็นที่พระยา
วิเศษภักดีศรีนครลำดวน แต่งการปองตุ้ม
บ้านท่งนั้น สุวรรณภูมิเมืองด่าน
ให้ท้าวนามผู้ห้าว หาญนั่นนั่งปอง
มีนามตั้ง พระรัตนวงษา
ให้ระวังกองเศิก อยู่คอยตันต้อน
สามเมืองนี้ เป็นเมืองใช้ช่อย
เข้าสู่เงื้อม อุบลดั้งส่วยโฮม
ทรงประทานตั้ง เป็นเมืองเต้าไพร่
พอให้เป็นเชื่อนแข็ง เขตแดนเหนือใต้
คันเมือหน้า เศิกมารมาจวบ เมื่อใด
เหนือแลใต้ ตันต้อนส่วนคือ แท้แล้ว
ฝูงไพร่น้อย ยินดีชมชื่น
บ่ลื่นด้าม ทางเจ้าแต่งการ
ยูท่างพากันสร้าง แปลงเมืองบ้านอยู่
ตกแต่งตั้ง ปุนสร้างไฮ่นา
ทังเล่าหาสินค้า เงินคำทานทอด
ให้แก่สังฆเจ้า เวนเข้าซู่อัน
คนคราวนั้น วาจาตั้งเที่ยง
บ่เบี่ยงถ้อย คำเว้าหล่ายพลาง
เฮ็ดเฮ็ดแท้ คำใหม่มีแขม
บ่ห่อนแซมคำตั๋ว หลอกลอโตลี้
ขันดีหมั้น ในธรรมมีขาด

บ่ประมาทเว้น
เดือนยี่ค้อย
สาวบ่าวซู้
เก็บดอกไม้
บางพ่องหาหลัวฟืน
ยามแลงแล้ว
ไหมแลฝ้าย
พอเมื่อจุลศักราชได้
ชวดต่อต้น
ท้าวฝ่ายหน้า
ผู้ที่เป็นพี่ญิง
อพยพมาตั้ง
น้องนาถน้อย
ปุนปันให้
พามารดา
ส่วนว่าสีหนามท้าว
พามารดา
คาเมบ้าน
ไกลบ่ไกล้
สุวอท้าว
เพิ่นนี้หนีไปตั้ง
ปูแปลงสร้าง
นามสกลนคร
ท้าวก็อยู่สืบสร้าง
บุญเฮ้าน้อย
คืนเมือสร้าง
ใกล้แม่น้ำ
นามว่าไชยบุรี
หนองหารนี้
แต่ก่อนกี้
เพิ่นหากมีลูกน้อย
ศีลห้าขอดคึง อยู่แล้ว
ถอยหาสามสี่
ชวนกันเข้าบำ
มาเอ้อวดกัน
ไว้ต้มแกงปลาเนื้อ
ชวนกันลงข่วง
เข็นอิ้วกล่อมหลา
พันฮ้อยสี่สิบสอง
แถมเข้าถ่ายระดูมานั่น
ลูกชายใหญ่นางอุสา
พระประทุมปองดั้น
คาเมบ้านสิงห์ท่า
ไพร่พร้อมหมู่กำลัง
ขุนกวนน้อยใหญ่
แม่คึงไปตั้ง
ลูกชายใหญ่นางสีกา
แม่ตนไปสร้าง
สร้างถ่อขงเขื่องใน
พอได้ข่าวเถิง
ลูกชายใหญ่นางราตรี
หนองหารเป็นบ้านอยู่
ตั้งขึ้นเป็นเมือง
บ่อนหากินแคมน้ำ
เป็นเจ้านั่งเมือง
น้องนาถสุวอ
ธานีบ้านใหม่
ลำสงครามใสสะอาด
ชื่อเมืองมาตั้ง
เคยเป็นเมืองมาก่อน
เมืองนั้นว่าขอม
นางไอ่คนเดียว

ศรีเฉลียวงาม เกิ่งอินทร์ปองปั้น
ภูธรท้าว มาตาปิตุเรศ
ฮักยิ่งเพี้ยง เพียงด้ามเกิ่งใจ
นางเสนหาข้อง ผาแดงน้อยหนุ่ม
สองก็คืดใคร่ตุ้ม เฮียงฮ้านฮ่วมหอ
ผาแดงท้าว คนิงนางเข้าค่ำ
หมายต่อตั้ง เทียมข้างฮ่วมเสนห์
สองก็ฮักอิ่นอ้อย จิดจอดมีมาย
มโนเนาหุม ห่อทวงพันชั้น
หลายวันได้ ปีเดือนแถมถ่าย
นุชนาถท้าว จาต้านกล่าวโอม
ภูธรท้าว ปิตุเรศจอมเมือง
ก็บ่มีแข็งขัด ชิแต่งปุนแปลงให้
ยังบ่ทันฮอดมื้อ วันดีเกลี้ยงปอด
บังเอิญขำเขือกฮ้อน เสียงน้อยซ่าลือ
เข็งซ่าเท้า เถิงนาคนาคา
หาผู้พอเพียงปุน เปรียบนางมีได้
พังคีน้อย บุตราชนาโค
เนาบาดาล อยู่เกษมสมสร้าง
บัวนางล้อม นักสนมแหนแห่
หอมห่อท้าว บุญกว้างบ่ขาดยาม
พระบ่เอื้อ ฮักฮ่วมเทียมรส
เสนหาเหย ถ่ายเทพวงม้าง
คัดใคร่ไปแอ่วเล่น เมืองหลวงนัคเรศ
เพื่ออยากเห็นไอ่น้อย นางหล้าโลกคน
งามสมเพี้ยง เพียงเขาสมซ่า บ่อเด
หรือชิพอเพียงต้าม นาคาเมืองลุ่ม
ควรเฮาไปแอ่วเล่น เห็นแจ้งเบิ่งกระบวน
บาคืดแล้ว แต่งอาตม์ลงสถาน
พาพลกือ ล่วงไปพอฮ้อย
มาเถิงเท้า เมืองขอมสมประกอบ

กลับต่าวหน้า
ทำกระบวนเป็น
พังคีท้าว
เห็นหมู่ชาวเมืองล้น
หลายภาษา
นับบ่ถ้วน
ทังญิงชาย
คนิงเถิงน้อง
เพื่อประสงค์หน่วยแก้ว
ดั้นแผ่นพื้น
เข้าข่วงคุ้ม
มุงมณี
เทียมแทบใกล้
ภูธรเลาะ
บ่เห็นแก่นแก้ว
ภูธรคืด
มโนทหารอ้อน
เหมือนดั่งหนาวไข้อ้อน
ภังคีท้าว
ทำใดแท้
คันบ่เห็นฮูปน้อง
กูบ่กลับคืนดง
กูซิทำเพียรให้
พอให้ฮู้ฮ่อมเบื้อง

⊙ เมื่อนั้น ภังคีน้อย

ยอมือทูลเทโว
ขอแต่เขาพาพร้อม
หลิงล่ำเยี้ยม
บัดนี้ข้าจัดแปลงเพศหน้า
จับกิ่งไม้
แปลงเพศเป็นคน
ดั่งชาวเมืองนั้น
เลียบล่ำคนิงเถิง
น้อยหนุ่มสาวฮาม
มากมูลมวลพร้อม
คับคั่งคนหลาย
บ่าวสาวลงวนชู้
พันทีล้านเล่า
มณีล้ำค่าเมือง
หาน้องผู้ประสงค์
หาราชหลังขวาง
แผ่นเหลืองเขียวเลื่อน
ผาสาทหอสูง
เลียบเลาดูน้อย
ออกสู่ชานขวาง
อั่งทวงเทม้าง
เฮฮนเอ้าอั่ง
เป็นบ้าป่วงใจ
คนึงในคืดฮ่ำ
ชิเห็นหน้ามิ่งมะลี
นางไอ่สมประสงค์
ต่าวหลังเถิงห้อง
จนหวนเห็นซ่อง
ดีฮ้ายที่มี
คืดฮ่ำมีมาย
เหนี่ยวรวอนเถิงไท้
ดวงสวรรค์ผายโผด
ปางข้อยข่าวเถิง
เป็นสัตว์อันประหลาด
ใผเห็นแล้วอย่ากลาย

แม้นว่านางนาฏน้อย
ขอให้มีใจคืด
ค้อมว่าอฐิษฐานแล้ว
แปลงกายา
โกศลค้ำ
กระฮอกด่อนอ้วน
แต่นั้นพังคีขึ้น
จับกิ่งไม้
เกาะก่อมก้อย
ตาเหลียวแนม
ท้าวก็แลเห็นหน้า
สมฮูปน้อย
อันแต่ได้โลกล้ำ
ก็บ่เทียมพอปุน
ยามเมื่อนางอ่วยหน้า
สำเนียงใส
กายาส้วย
เลาอ่อนอ้วน
คิ้วก่องค้อม
นิ้วแลบเหล้ม
เกษาเกล้า
ปักปิ่นเกล้า
ยามเมื่อยัวรยาตรย้าย
เทียมดั่งหงษ์คำเหิน
สมศรีล้อย
งามยิ่งล้ำ
หลิงล่ำเยี้ยม
ตนตัวถือ
พอคราวน้อย
เห็นกระฮอกด่อนเต้น
คืดอยากได้
นางไอ่เหลียวเห็น
ถึกมโนหมายหมั้น
โอมอ่านคาถา
ดั่งใจประสงค์ท้าว
บาบุญได้นำฮ่วม
ขาวล้วนฮูปงาม
สิมพลีงิ้วใหญ่
บัญชรใกล้บ่อนนาง
เต้นใต่สาขา
เบิ่งกระบวนนางน้อย
โฉมเฉลมแมนหล่อ
กระบวนเบื้องซ่าลือ
ลือชาติแนวคน
ฝ่ายคึงนางน้อย
ต้านตอบไขรหัส
อ่อนเย็นหวานจ้อย
เทียนสิงเสมอหล่อ
กัทลีล้ำเกิ่งกัน
กวมกุมหางเนตร
กวมส้วยดั่งเหลา
ดำดียาวสอาด
มณีส้อยค่าคำ
เบื้องปิ่นไปมา
สิ่งเดียวกันนั้น
แมนเหลาสมซ่า
พังคีท้าวชอบใจ
สองเนตรลืมหลับ
เมื่อยมืนทวงสะอื้น
นางไอ่เมินเหลียว
ปลายไม้ฮูปงาม
กระฮอกด่อนมีมาย

วาจาเผย
ทังปวงเจ้า
จับอยู่เทิงกิ่งไม้

⊙ เมื่อนั้น บัวนางล้อม
เขาก็ชวนกันชม
แซวแซวเว้า
น่าอยากได้
ชาวเมืองพร้อม
พากันมุง
สมเสี่ยมน้อย
ขอแก่ทังปวงคืด
จับเป็นปได้
มีประโยชน์แท้
ทวยหาญเข้า
เดินกันตก
กระฮอกไต่เต้น
กิ่งพฤกษา
สุวอท้าว
มาแต่งตั้ง
นามสกลนคร
ก็หากเหมิดการตั้ง
ยศใหญ่ล้ำ
บ่ห่อนฮู้
ทังบ่ขุ่นเขี่ยว
ปองแต่หาความสุข
ครันแปลงตั้ง
วัดหลวงจึงได้สร้าง
พอให้สังฆเจ้า
วัดเดียวแท้
จิ่งได้มีอาชญ์ให้
สั่งขุนเขาข้า
เคยเห็นกระฮอกด่อน บ่เต
ภายพุ้นสิ้งเบิ่งคน

นักสนมเทียมบาท
แห่แหนเสียงท้วง
เชยชมกระฮอกด่อน
มาเลี้ยงล่ำแยง
ญิงชายเถ้าแก่
ล่ำแลมวลพร้อม
ต้านต่อเสนา
แอ่วเอาจนได้
จับตายลองเบิ่ง
ดีฮ้ายดั่งใด
เสนาคับคั่ง
ใต่ปีนนำกระฮอก
ตามง่ำสาขา
อ่อนเอนไปยาก
พาพลพวกไพร่
แปลงสร้างใหม่เมือง
สืบมาปางนี้
ขุนกวนข้าไพร่
เป็นเจ้านั่งเมือง
เศิกโจรมาเบียด
เคืองแค้นสิ่งใด
ให้ไพร่เมืองเกษมสร้าง
เมืองอุบลขึ้นใหม่
เพรียงพร้อมพาบกัน
สถิตยั้งสูตรเฮียน
บ่พอเพียงพระสงฆ์อยู่
จัดตั้งวัดกลาง

วัดเหนือใต้
ยายพระสงฆ์
หมู่หัวเจ้า
ตามคำสอน
เฮียนมนต์น้อยมนต์กลางแล้ว
มูลกัจจายน์ต่อขึ้น
แล้วเล่าแปลในห้อง
บรบวนครบถ้วน
หรือชิเอิ้นท่านเจ้า
เพราะเพิ่นทรงสิกขา
บางพ่อทำเพียรกล้า
ละกิเลสใหญ่น้อย
วัดป่าใหญ่หนองยางนั้น
เป็นวัดกัมมฐาน
ยุติบั้น
แล้วชิเกี้ยว
ป่าใหญ่หนองยาง
สูตรธรรมคำพระเจ้า
ตั้งต่อเฮียนธรรม
พุทโธเทไว้
สัททาปาฏิโมกข์
เป็นชั้นที่สูง
ไตรปิฎกสืบต่อ
ได้เป็นเจ้าท่านหอ
ก็ถืกบ่มีผิด
แตกฉานพระไตรพร้อม
วิปัสสนาสืบต่อ
แสวงดั้นอยู่ดง
นอกเขตคูเมือง
แต่เดิมปางพุ้น
อุบลไว้พักหนึ่ง
ปาศักดิ์เบื้องฮ่วมคอน เจ้าเอย

เจ้าเมืองจำปาศักดิ์และอุปราชเกิดวิวาทกัน

จุลศักราชได้
ซวดต่อเข้า
ยามเมื่อปูแปลงสร้าง
ทางปาศักดิ์บ่ถืกต้อง
คือว่าองค์หลวงเจ้า
ชนิษฐาน้อง
บ่ถืกต้อง
เหตุว่าธรรมเทโวเจ้า
บ่ประกอบตั้ง
การหนักบ่สู้
มีแต่ก่อเหตุฮ้อน
ความเมามักสู้
การเมืองบ่เว้า
พันฮ้อยสี่สิบสอง
ปีนั้นฮ่วมเฮียง
เมืองอุบลพอหายเหนื่อย
เกิดวิวาฯ ผิดเถียง
ยั้งกระหม่อมปาศักดิ์
ธรรมเทโวอุปฮาด
ความเว้าเกี่ยงกัน
ทำการบ่ชอบ
ศักดิ์ไว้ที่สูง
การเบาบ่เตื้องต่อ
เข็ญฮ้ายให้ไพร่เมือง
ความสนุกมักยิ่ง
พนันตั้งถั่วโป

กาโมสู้
บ่ได้เลือกหน้าเว้น
เหิงนานเจ้า
ตั้งต่อเหล้น

เป็นสงครามกลั้วเกลือก
แพงไว้ว่าผู้ใด
บ่มีหมางหมองเบื่อ
สนุกล้นลื่นคน

⊙ เมื่อนั้น ราชาเจ้า

คึดใคร่เตือนให้น้อง
จึงได้ต้านกล่าวข้อ
อย่าให้มีกังวล
อดสาสู้
บ่ให้เบี่ยงข้อเลี้ยว
ขอให้เทียวทางกว้าง
คึดกอบเกื้อ
ยามเมื่อได้สุขแล้ว
คลองบูฮาณ
อย่าได้ขืนขวางข้อ
ให้ค่อยคึดประกอบเกื้อ
ชาติที่เป็นขุนนี้
ให้น้องสังเกตข้อ
อันหนึ่งฝูงไพร่น้อย
โภคาของ
ให้คึดวางใจไว้
จับจ่ายเลี้ยง
น้องจ่งหวนหาค้ำ
บุญกอบเกื้อ
อย่าได้เป็นคนเล่น
โปถั่วไพ่
อันว่าสุราเหล้า
เป็นปากท้าง
ยามเมื่อบุญเฮาขึ้น
ยาได้กำฮาบฮ้าย

องค์หลวงยั้งกระหม่อม
หลบลี้หลีกภัย
ไขความตามซื่อ
ของบ่ควรอายหน้า
เตือนกันให้ตั้งเที่ยง
ใจเศร้าฝ่ายนักเลง
เหลียวหลังตามชอบ
คดีแท้เที่ยงธรรม
อย่าลืมไพร่ชาวเมือง
อย่าขืนขวางม้าง
คลองเมืองอันชอบ
ตนไว้จิ่งควร
ให้ทำการตางพระเนตร
ดีอ้ายจิ่งทำ
คับคั่งกันดาร
อยากกินจรจ้าง
คนพลอยพร้อมเพิ่ง
เสบียงให้จิ่งควร
คุณธรรมทางชอบ
เป็นเข้าห่อเฮา
การพนันเบี้ยโบก
กินเหล้าให้คึดเซา พี่ถ้อน
กัญชาทังยาฝิ่น
ทางหล้มจุ่มจม
พอเพียงแข็งโลกก็ดี
ถือถ้านข่มเหง

โมหังนี้
เป็นบาปกุ้ม
ขอให้ปลงจิตน้อม
อักฮ่อหุ้ม
ธรรมเทโวน้อง
เว้าถึกข้อ
บังคมไหว้
โอมกล่าวอ้าง
นำความเทียม
มันหากมีขัดข้อง
สัพพะโพยพยาธิ์ฮ้าย
หูตาเศร้า
ผมดำฮู้หงอกด้าม
มังสังเนื้อ
คอคางว้ำ
อุทรท้อง
บ่เที่ยงหมั้น
ยามเถิงเถ้า
เจ็บป่วยไข้
แม้นชิมีเงินล้น
ยศใหญ่ตั้ง
บ่ห่อนหลบหลีกเว้น
อำนาจกว้าง
แม้นจักมีเดชกล้า
บ่หลีกเว้น
หรือว่าฝูงสัตว์เชื้อ
ฮู้เกิดแล้ว
เที่อนี้ได้เกิดก้ำ
เป็นมนุษย์สูง
อาการพร้อม
บ่เบี่ยงไป

อย่าเกินโตเด็งฮีต
ทางฮ้ายอยู่เลิง
เพียรธรรมคลองประเสริฐ
ศีลข้อยซอบคลอง เถาะนา
คนิงควรคำเคียด
เคืองแค้นบ่แม่นหู
ยาหลวงตนพี่
ทูลเทียบธรรม์ยำ
กล่าวกระบวนกลอยแก้
โทมนังหลายขนาด
มีเว้นหลีกไกล ข้าน้อยแล้ว
เสียผิวผิดฮูป
ขาวฝ้ายต่างหลัง
หนังยานหดเหี่ยว
ทางแข้วเคี่ยนคลอน
กายาเสมอภาคกันนั่น
เลิงเลื่อยคู่ยาม ดอกนา
ชราการถ้วนแก่
ความม้อยแล่นเถิง
เต็มฉางแสนโกฏิ
กวมพื้นแผ่นไตรก็ดี
พญาหลวงมัจจุราช
กวมกุ้มโคบชิง แท้แล้ว
เดโชเข็งเดชก็ดี
หนีพ้นส่วนตาย
โลกาโลกลุ่มเฮานี้
คอยเถ้าแก่ตาย ข้าน้อยแล้ว
ในโลกเมืองคน แลเด
ประเสริฐพงษ์พันธุ์เชื้อ
บริบูรณ์ทัดเที่ยง
ใจบ้าบ่วงมโนจริงแล้ว

ความสนุกสำบายล้น
เพิ่นว่าดีประเสริฐแท้
จึงได้อดสาสู้
เว้นบ่ได้

⊙ เมื่อนั้น ราชาเจ้า
คึดคั่งแค้น
ไฟดวงน้อย
ทุกข์ยากเยื้อน
ออกปากด้าน
ใผก็ว่าบุญใผมี
คันชิจงใจสู้
ควรหลีกเว้น
อย่าอยู่ใกล้
วิวาทเว้น
แต่นั้นธรรมเทโวน้อย
ขมเคียดข้อ
คึดว่าเป็นชายนี้
เป็นห่าแล้ว
เถิงคราวแล้ว
ประกอบกู้
ในใจท้าว
อดบ่ได้
บ่อยากทำบาปฮ้าย
ไปตามกรรม
คันเมื่อได้
หลบลอบลี้
พระก็ไปอยู่ฮั้ง
พร้อมไพร่น้อย
ศรีธาตุท้าว
เป็นกำลัง

เมืองคนพร้อมทุกท่า
ใผพ้อก็ส่วนบุญ
ความสนุกเทียมฟ่าง
กระหายอ้อนส่วนตายแท้แล้ว

จำปาศักดิ์เคียดเคร่ง
มโนท้าวหม่นหมอง
กะพือโหมฝอยอ่อย
บ่ทนได้ดั่งประสงค์
จาเคียดเฮ็วพลัน
ส่วนบ่สอนกันได้
ทางการบ่ชอบดั่งนั้น
หนีลี้ห่างไกลหั้นถ้อน
ชิจองหองหาเหตุ
มีม้มเมื่อยามแท้แล้ว
คนิงใจจงมาก
การฮ้ายที่มี
หนีชายเขาชิฆ่าสะดี
ชิหลบลี้อยู่เป็นได้นอ
ชำทำตนเพียรตอบ
การฮ้ายโลกลือก่อนแล้ว
คนิงคำมีมาก
โมหังฮ้ายคอบคุง
เวรเล่ามาเถิง
ที่ตนทำไว้
ยามดีมื้อเกี้ยงปลอด
หนีพ้นเขตเมืองแท้แล้ว
เมืองโขงเกลี้ยกล่อม
กำลังตั้งแต่งโฮม
บุตตะราชเมืองโขง
ซ่อยก้นยามฮ้อน

ตางเกื่อยแก้ อนตายมวลมอบ
เขือก็จัดพวกพร้อม พลล้านบ่นาน
จัดเอาได้ เสนาพวกไพร่
ไหลหลั่งขึ้น ทางก้ำฝ่ายนคร
คึ่นคึ่นเค้า ปาศักดิ์เมืองไหวหวั่น
เหมือนดั่งฟ้าชิข้วม ดินสะท้านฟั่งเฟือน
โยธาท้าว เมืองโขงม้วมืด
อาวุธสู้ มีพร้อมคู่มือ
หมายจักไปเทม้าง องค์หลวงยีย่อง
จัดพวกตั้ง ขุนท้าวแวดระวัง

เจ้าเมืองจำปาศักดิ์พาไพร่พลหนีออกจากเมือง

⊙ แต่นั้น ราชาเจ้า องค์หลวงฮู้เหตุ
ปากบ่ได้ องค์น้อยใคร่ปอง
คึดว่าเค็กคราวนี้ เป็นโจรลักลอบ
มาจอบลี้ ทำให้มุ่นวาย จริงแล้ว
บ่อื่นแท้ เชื้อชาติแนวเดียว
หมายจักกำจัดเฮา ยาดเมืองเทม้าง
คันคึดสู้ กำลังกูบ่เป็นท่า
เฮาควรพาไพร่น้อย พลล้ำล่วงหนี ก่อนเถิ้น
ปล่อยให้ศัตรูเข้า เขาในนัคเรศ
อยู่สืบสร้าง ภายซ้อยชิตอบคุณ แท้แล้ว
พระจิ่งเต้าไพร่น้อย พร้อมพร่ำพลหาญ
ขึ้นมาตามลำมูล เบิ่งกระบวนเค็กบ้าน
หลายวันได้ หลายคืนหยับเคี่ยน
เถิงดอนมดแดง พักพลหายอ้อน
องค์หลวงเจ้า มีสารเถิงฮอด
พระยอดก้ำ ประทุมเบื้องฝ่ายอุบล
เผยผญาข้อ ความมีในเทศ
เหตุที่เกิดขุ่นเขี้ยว เคืองอ้อนต่อกัน ถ้วนแล้ว
ขอให้ทังหลายพร้อม ชาวอุบลคึดฮ่ำเพิงถ้อน

คืดว่าเห็นแก่หน้า
ปางใผฮ้อน
บ่คืดแก้
จงเห็นแก่หัวใจข้อย
แม้นชิทุกข์ท่อฟ้า
อย่าได้มีใจเลี้ยว
มันบ่เป็นประโยชน์แท้
เที่อนี้การหนักหยุ้ง
จึงได้อ้าปากต้าน
ปางฮ้อนส่วนคือ แท้แล้ว
ปางมันลื้อยู่เป็นบอ
การฮ้ายห่อนควร เจ้าเอย
โทเรเอ้าอั่งปางนี้
ให้เพียรตั้งซ่อยกัน แท้เนอ
คำเคยลวงกล่าว ปางพุ้น
ไลถิ้มอย่าอ่าวเถิง เจ้าเอย
แสนทวีเวียนยาก
ขอเมี้ยนกระดูกดอม แท้แล้ว

พระปทุมให้ท้าวพรหมไปไกล่เกลี่ย

⊙ เมื่อนั้น พระปทุมได้ปรึกษาพร้อม ขุนกวนน้อยใหญ่
ให้สู้แจ้ง คราวฮ้อนให้ซ่อยปอง
บัดนี้องค์หลวงเจ้า ยั้งกระหม่อมปาศักดิ์
นำข่าวฮ้าย คดีฮ้อนด่วนมา ฮอดแล้ว
ว่าอุปฮาดน้อง ชิงยาดเอาเมือง
องค์หลวงหลบ หลีกหนีมาพี้
มาอยู่ลี้ ดอนมดแดงตั้งท่า
คืดใคร่แค้นอยากสู้ เลวยาดชิงชัย
เอาเมืองคืน ให้ซ่อยชูปางฮ้อน
แต่เฮามาคืดพ้อ ความเก่าปางหลัง
คราวเฮาไปอาศัย เพิ่งพายามแค้น
เขาหากมีความข้อง เคืองในเว้าบ่ม่วน
ยามเมื่อเอาเพิ่งเงื้อม ไลถิ้มบ่อ่าวเถิง
เค็กเวียงเขี้ยว รุงรังหนักยิ่ง
บ่ได้ออกปากต้าน ปาศักดิ์ให้ซ่อยชู
เลาก็ดูดายแท้ เมินเฉยบ่เว้าฮ่อ
ตั้งต่อเลี้ยว คำน้อยบ่ข่าวถาม
อดพอก้ำเกื่อยแก้ กันแหน่พอใค
หรือแต่พอเพียงจา ข่าวถามยามแค้น
ถือว่าตนดีแท้ เสียงแข็งปคืดเพิ่ง

แต่ก่อนพุ้น
ยามเมื่อเวรังข้อง
ขอเหนี่ยวน้อม
แต่นั้นท้าวพรหมน้อง
วาจาไข
อันว่าปูปลาฮ้าง
หมายจักชม
พระจิ่งลุที่แม้ง
พอได้แยงญาณเหลียว
เฮาบ่ไปเสียหรื้อ
ซีกซากฮ้าย
ดูแคลนฮ้าย
ให้คืดเอาพุ้นพี้
อย่าได้คืดล่ายเลี้ยว
อย่าให้เสียเชิงเสนห์
คืดว่าการหนักยุ่ง
จิ่งได้อ้าปากต้าน
อย่าได้มีใจเลี้ยว
มันบ่มีประโยชน์แท้
อย่าได้ทำใจน้อย
ให้มันหนักหน่วงแหน้น
พระประทุมได้
อุปฮาดเจ้า
พระก็ยินดีแม้ง
ยอดต่อนแก้ว
จึงได้จัดแจ่งให้
พาไพร่น้อย
เถิงหนห้อง
พอให้ฮู้เหตุข้อ
ราชาเจ้า
ปานดั่งได้หน่วยแก้ว
ปางนี้ไปลืม แท้แล้ว
ไววาปบแล่น
นำให้ซ่อยปอง นี่นา
อุปฮาดเฮียนความ
ข่าวพอควรแจ้ง
หนีจากวังตม
แม่ทะเลยาวฮ้อน
คำกล่าวกลอนแถลง
ล่ำแลยามแค้น
แถมความคำบ่ม่วน
คำเข้มเสียดสี ดั่งนั้น
ภายเฮาสักสน่อย
พอก้ำเกิ่งกัน พี่ถ้อน
หนีจากคำขอ
สืบยืนยาวหมั้น
แลนทวีเอ้าอั่ง
พอได้เพิ่งพา
เบาบางคืดม่อ
ให้วางถิ้มปล่อยเสีย
ลอยลมเสมอนุ่น
เสมอด้ามดั่งหีน พี่เอย
ฟังคำน้องนาถ
แถลงด้านต่อความดั่งนั้น
มโนใสจิตจอด
บ่มีห้ามฮ่อตาม
ท้าวพรหมอุปฮาด
พลล้ำล่วงลง
ดอนมดแดงเขาจอด
กระบวนเบื้องที่มี
ปาศักดิ์เมืองหายเมื่อย
ประสงค์ค้ำค่าคูณ

จึงได้ไขคดีให้
ฮู้ข่าวฮ้าย
ท้าวพรหมด้าน
ข้าน้อยขอเกื่อยแก้
แม้นบ่ฟังคำห้าม
คันว่าดีลื่นล้น
องค์หลวงเจ้า
คันเขาคืดซอบข้อ
ท้าวพรหมเจ้า
เจียระจากหั้น
เถิงหนห้อง
พักจอดยั้ง
พระก็จัดแจ่งพร้อม
พาไพร่น้อย
พากันขึ้น
ถามข่าวสุขทุกข์ท้าว
ธรรมเทโวเจ้า
ตอบข่าวข้อ
ท้าวพรหมได้
คืดว่าสองพี่น้อง
ก็เพื่ออุปฮาดน้อง
หมายต่อตี
อันนี้ผิดวิสัยแท้
โชคบ่พร้อม
ควรเฮาเดียงหัวข้อ
พอเป็นไม้แหย่ก้น
จึงได้ยอมือไหว้
อุปฮาดเจ้า
ดูซิเผยผญาข้อ
บ่อนซิเป็นประโยชน์แท้
อันว่าปถพีพื้น
พรหมฟังถ้วนถี่
ธรรมน้องหากคืดเป็น
ยอมือทูลเกษ
การนี้บ่นาน
ซิชิงชัยลองเบิ่ง
เหลือด้ามจั่งเขาข้าน้อยแล้ว
ฟังความด้านตอบ
คืนได้ส่วนบุญอยู่แล้ว
ถวายคดีลาบาท
เลยล้ำจากไป
ปาศักดิ์สมประกอบ
พลกล้านอกเมือง
เดาดาคาดเครื่อง
พอด้ามสี่สามหั้นแล้ว
โฮงหลวงแจ้งเหตุ
คือด้ามดั่งหลัง
แถลงความคำซอบ
คดีฮ้ายแห่งกระบวนถ้วนแล้ว
ยินคำดูหลาก
วิวาทผิดเถียงกันนี้
จายาดชิงดี
ครอบครองเมืองบ้าน
ธรรมดาเดิมโลก
อย่าเพียรตั้งแต่งเอง แท้นอ
พอหวนเห็นเงื่อน
คนใบ้ตื่นโต ก่อนแล้ว
ขอพรอนุญาต
ชุลีนิ้วกล่าวไข
คำควรเพิงฮ่ำ คนิงถ้อน
เชิญเจ้าล่ำแยฃ หั้นเนอ
ฝูงคนในโลกเฮานี้

นับปถ้วน
แม้นจักหาพี่น้อง
หาผู้โสภาคพร้อม
ยามเมื่อเฮาทุกข์ไฮ้
หรือว่าขอขอดล้น
หรือว่าโพยภัยเข้า
เป็นพยาธิ์อ้าย
ใผชิปรานีเว้า
ใผชิเป็นผู้ค้ำ
ได้แต่ญาติพี่น้อง
เป็นกำลัง
ชั้นผู้ดีเดิมแท้
เถิงเมื่อคราวขมอดไฮ้
เขาจักปฏิบัติเลี้ยง
แม้นจักทุกข์ท่อฟ้า
ยามเมื่อเข็ญขัดข้อง
เถิงว่าทุกข์หมื่นชั้น
ให้หมั่นคีดใคร่ข้อง
หวังฉลองบุญคุณ
คีดเมื่อยามหนุ่มหน้า
บิดาแพง
คันสอนหน้า
ได้สืบสร้าง
ขอจงหวนเห็นแจ้ง
บุพพการีมี
อย่าได้ทำใจเศร้า
อย่าได้ทำให้เศร้า
อย่าได้คีดลดเลี้ยว
อย่าให้เสียเชิงชาย
กิจเมืองบ้าน
ให้เจ้าเป็นผู้ค้ำ

ประมาณล้นเอนกนอง
คนดีแสนยาก
มีได้ง่ายดาย เจ้าเอย
อนตายมาฮอด
จนซ้ำตื่มพลอย ก็ดี
โรคาบังเบียด
โฮมฮ้อนฮอดตนก็ดี
เอาเฮาเป็นเพื่อนบ่มีแล้ว
ชูช้างยากชิมี เจ้าเอย
ชั้นชาติยามจน
เพิ่งกันหายฮ้อน
เป็นตายเกิดฮ่วม ดอมนั่น
ปไลถิ้มปล่อยกัน
ดูดียามป่วย
ก็หวังเมี้ยนฮอดมรณ์
พากันดั้นดุ่ง
คอยกั้นซ่อยกันแท้แล้ว
ของเก่าปางหลัง
เผ่าพงษ์พันธุ์เชื้อ
เทียมแทบมารดา นั่นแล้ว
พร่ำสงวนประสงค์เลี้ยง
เจริญวัยขึ้นใหญ่มาแล้ว
เฮียนฮู้ศาสตรศิลป์
ฝูงแห่งมีคุณ
ซ่อยชูกอยเกื้อ
เสียศรีผิดฮีด
เสียเชื้อเสื่อมวงศ์แท้แล้ว
ใจจากพงษา
สืบยืนยาวหมั้น
การใดไว้ผู้ใหญ่
ชูสร้างขอยกันเถาะนา

เฮาผู้น้อยกอยใจ อยากเป็นใหญ่คือบอ
เพิ่นบ่ให้ไพร่บ่ย้อม ขีขืนตั้งใหญ่เอา ได้บอ
ให้คืดอำอายหน้า ฝูงไทข้าไพร่ แด่ดี
เขาซิซุบซิบเว้า หยันซ้ำเมื่อลุน แท้นา
ใผผู้ได้เกิดก้ำ อัตตภาพแนวคน
ก็หากเป็นบุญหลาย เหลื่อมจำผลาน้อม
กุศลสร้าง ให้เป็นคนยศใหญ่
โชคตื่มแต้ม บุญสร้างแต่หลังเจ้าเอย
ให้เจ้ายินดีด้วย ดอมบุญตกแต่งมานั้น
เป็นมนุษย์ชาติเชื้อ ปานนี้ให้อุ่นใจ
อย่าได้โทโสกล้า ซิพาโตตกต่ำ
เพิ่นว่าไว้ หนีลี้หลีกบ่เป็น
ข้อยผู้เว้า นำคดีต้านกล่าว เที่อนี้
ไว้เป็นยาแก้ไข้ หลงเนื้อป่วงใจ หั้นถ้อน
อย่าได้กินแหนงแค้น คลอนแคลนตายเปล่า
ให้เจ้าคืดถี่ถ้วน ดีแล้วจิ่งนอน แท้เนอ

อุปฮาดเมืองจำปาศักดิ์สำนึกผิด

⊙ เมื่อนั้น ธรรมเทโวเจ้า หนหวยปากบ่ออก
ไหลหลั่งย้อย เสโทท้าวซาบซึม
คืดคั่งแค้น หนักหน่วงทรวงพิศ
เพราะเพื่อตนทำผิด บาปเวรหลงเนื้อ
การใดแท้ สังมาแหนแหนงหน่าย แท้เด
วิบากเบื้อง เวรฮ้ายก่อกรรม แท้นอ
ความผิดข้อย มีมาบ่อู้เมื่อ สังแล้ว
ก็เพื่อมืดแปดด้าน โมหังซ้ำตื่มนำ เจ้าเอย
สิ่งใดนั้น ให้คิดฮ่ำฮอนเถิงมากแล้ว
เห็นบ่เป็นตาการ คอบความเข็ญฮ้าย
เฮาก็โทมะนังเศร้า เสียใจแค้นคั่ง
ทุกข์ท่อก้อย บ่หวังพ้อจวบเห็น แท้แล้ว
อดเจ้าคืนเมือด้าน โอมองค์ภูวนาถ

กลับด่าวบ้าน คืนมาตุ้มดั่งหลัง หั้นถ้อน
ให้เพิ่นทรงสุขสร้าง ศีลทานทุกเช้าค่ำ
ฝูงหมู่โพยพยาธิฮ้าย ฮามฮ้างห่างไกล
อันว่าชาวเมืองบ้าน วงษ์วานข้าไพร่
เขาก็ยำแยงย้าน มโนนิ้วนอบเถิง อยู่แล้ว
ท้าวพรหมได้ ยินคำสมประกอบ
นบนอบนิ้ว ลาเจ้าด่วนลง
นาวาย้าย ลอยวารีแถวเถื่อน
หลายพร่ำมื้อ เถิงเท้าท่าดอน
ขึ้นขาบเท้า เถิงราชองค์หลวง
ยอชุลีนบ เหนี่ยววอนนองค์เจ้า
บัดนี้ข้าก็ไปเถิงก้ำ ปาศักดิ์สงบอยู่
ว่าซิได้ต่อสู้ เทม้างให้ม่วนมือ
ก็บ่สมประกอบตั้ง จิตจอดความหมาย
ธรรมเทโวหาย โกรธเค็มเคืองฮ้อน
ให้ข้าน้อย นำคดีทูลบาท
ขอภูวนาถเจ้า กูณาซ้ำสว่างโพย
การที่ทำผิดข้อง ทางหลังให้อดโทษ
คำโกรธเข้ม เคืองแค้นอย่าให้มี ข้าน้อยถ้อน
ขอเชิญพระที่จั้ง ยั้งกระหม่อมเหนือหัว
คืนเมือเมือง นั่งปองเป็นเจ้า
จงสถิตหมั้น พันปีตุ้มไพร่
อย่าได้คืดเคียดแค้น ไลถิ้มไพร่เมือง ข้าน้อยถ้อน

เจ้าเมืองจำปาศักดิ์กลับเมือง

⊙ แต่นั้น ราชาเจ้า จำปาแถลงกล่าว
เฮายังบ่เชื่อถ้อย ความเว้าแห่งเขา
ย้านแต่คมในข้อ ขมในคอพันช่อง
มันจักมีป่องเลี้ยว มายม้างอยู่เลิง หั้นแล้ว
ท้าวพรหมน้อม เองชุลีทานโทษ
คันแม่นเขาโกรธเข้ม แข็งฮ้ายซิฮับเอา

วาจาเลี้ยง
ข้าน้อยเป็นที่จั้ง
ความผิดบ่ให้ยุ่ง
ขอแต่ยาหลวงเจ้า
ข้าน้อยจักพาพลก้ำ
บ่ให้เหินห่างข้าง
สิขันอาสาสู้
ข้าน้อยขอตอบต้าน
ยั้งกระท่อมได้
ขันแข็งเข้ม
คึดว่าได้คนกล้า
คือท้าวพรหมจังซี้
สั่งบ่ไปเกิดก้ำ
มีแต่คนขี้โม้
พระฮ่ำแล้ว
ลงนาวา
พาพลย้าย
ลงสู่ห้อง
แต่นั้นธรรมเทโวท้าว
สนมหนุ่มน้อย
ประณมนอบนิ้ว
เขาก็เชิญภูมี
พระก็เสด็จขึ้น
เสนาศล้น
ธรรมเทโวเจ้า
อันที่ใดสล่าง
ขอให้ขันตีตั้ง
โทษข้ามีหมื่นชั้น
ข้าน้อยจักเพียรตั้ง
บ่เบี่ยงถ้อย
ข้าจักทำจิตตั้ง
คำสัจผิดอีต ดั่งนั้น
ระวังไว้เกื่อยตาง แท้แล้ว
ความรุงรังบ่ให้ว่า
คืนเข้าสู่เมือง
เมืองอุบลเทียมแทบ
วางเว้นท่อใย
เค็กมาระวังคอบ
กันไว้บ่ให้เคืองแท้แล้ว
ยินคำท้าวพรหมกล่าว
มายม้างอุ่นมโน
แนวดีทหารเอก
เมืองบ้านอยู่สบาย
ขงปาศักดิ์ตุ้มไพรแด่นอ
มาได้อยู่ดอมพี่เด
จัดแจ่งโยธา
ล่องกระแสสินธุ์กว้าง
ปันเป็นหมวดหมู่
ปาศักดิ์เบื้องบ่นาน
เสนาข้าไพร่
คอยท้าวท่าเมือง
ชุลีบาทบังคม
ล่วงเถิงโฮงกว้าง
โฮงหลวนั่งแท่น
เหลือด้ามหมอบถวาย
ขอพรอนุญาต
หลงฮู้ฮ่อมกระทำ
อดทนผายโผด
ขอให้อีดู แด่ถ้อน
สัจจังหมั้นเที่ยง
ความเว้าดั่งหลัง แท้แล้ว
ในคุณอันประเสริฐ

ตั้งเที่ยงหมั้น
แต่นั้นยาหลวงเจ้า
โทษและน้อย
แล้วเหตุนั้น
ก็มีบ่ความทุกข์
ท้าวพรหมนั้น
คืนสู่ด้าว
เหมิดบทบั้น
จักกล่าวข้อ
บ่ลวงเลี้ยวล่ายพราง
ยินดีหายโกรธ
อโหให้บ่คนิง
สงัดอยู่เป็นสุข
รบเลวเพม้าง
พาพลหลบต่าว
อุบลเบื้องตั้งหลัง
จำปาศักดิ์ไว้พักหนึ่ง
เติมตั้งต่อกลอน ก่อนแล้ว

อุบลราชธานีในยุคราชวงค์จักรี

⊙ นับแต่อุบลสร้าง
พระผู้เนากรุงธน
ตั้งแต่ปีขาลตั้ง
พันอ้อยสี่สิบเข้า
พระยามหากษัตริย์ศึกเจ้า
เสวยเมืองหลวง
นามพระพุทธยอดฟ้า
สถิตย์เมืองหลวง
อยู่เกษมสร้าง
ยศใหญ่กว้าง
ตั้งเที่ยงหมั้น
ไพร่เมืองมีความสุข
เถิงระดูปีแล้ว
เก็บจากฝูงไพร่น้อย
เงินคนบาทลานคนอ้อย
ยูท่างสุขเกษมสร้าง
บ่ยากแค้น
เถิงระดูเดือนห้า
ฝูงไพร่น้อย
โกศลสร้าง
ได้สามปีปลายเศษ
ลวดเมือเมืองฟ้า
จัดวาจุลศักราช
ปีนั้นฮ่วมมา
แม่ทัพใหญ่กรุงศรี
สืบวงศ์เป็นเจ้า
องค์ยอดชีวิต
ต้นวงศ์กรุงเทพ
ครองเมืองตุ้มไพร่
กวมกุ้มแผ่นไตร
ทศราชครองธรรม
ทั่วแดนดินด้าว
เมืองอุบลส่งส่วย
เพียงด้ามเกิ่งกัน
นำขึ้นซ่อยกรุง
นาสวนตุ้มไพร่
การเจ้าสิ่งใด
เมษาปีใหม่
ใจตั้งต่อบุญ
บาระมีคีดฮ่ำ เลิงแล้ว

บุญประกอบเกื้อ
บ่ห่อนละฮีตก้ำ
ประสงค์พรเพียร
อันหนึ่งพากันทรงศีลสร้าง
ศีลซอบซ้อย
ทุกค่ำเช้า
ปาณาแนว
มีแต่สงสารเชื้อ
บ่ได้หงำเงือดฮ้าย
ปาปังเว้น
เล่นโบกเบี้ย
บ่ห่อนเอามาเข้า
มโนใสดั่งน้ำ
เอาแต่กุศลค้ำ
เพียรพร่ำสู้
แม่นว่าหาของค้า
ปโลบเลี้ยว
ผัวเมียเว้า
บ่ได้ซีกซากเว้า
ผัวบ่ได้
เมียก็ยำเยงผัว
อันว่ากรมการผู้
บ่ห่อนมีโทษฮ้าย
เหตุขุ่นเขี้ยว
ทังผิดเถียง
มีแต่กลอยใจต้าน
เสียงอื่นอ้อย
กาละยุคนั้นครองเมืองบ่เศร้า
คึดฮ่ำฮู้
นรชนเชื้อ
สุขอยู่ล้น

คลองเถ้าหมั่นสงวน
คลองเก่าปางปถม
พร่ำเพ็งธรรมเจ้า
หมายเถิงดวงยอด
ถนอมไว้หว่างเศียร
ฮักฮ่อเฮียงศีล
คอยปุนแปลงเว้น
เดียระฉานสัตว์ต่ำ
ใจเจ้าอิดู
เวรกรรมการบาป
พนันตั้งต่อกัน
ในใจให้ลำบาก
วางเว้นห่างไกล
ภาวนาเกื้อก่อ
แสวงตั้งต่อบุญ
เงินคำซื้อจ่าย
ลวงล่อหลอกขาย
คำหวานซ้อยชื่น
คำเข้มเสียดสี
ประมาทมิ่งเมียแพง
บ่ล่วงเกินคลองเค้า
ทำการตามพระเนตร
มโนตั้งเที่ยงธรรม
ตียาดฟันแทง
ด่ากันบ่มีพ้อ
ขานคำเว้าม่วน
คำระห้อยชื่นชม
ครองอาชญาบ่ตกต่ำ
เพียรสร้างใส่แผ่นดิน
ญิงชายน้อยหนุ่ม
เลิงเรื่อยบ่หง่วมเหงา

เหตุว่ามาพบพ้อ
ปูปลาเนื้อ
มีมากล้น
เข้าเต็มเล้า
พิชโภชน์พร้อม
ชาวเมืองพร้อม
ปลูกหมากไม้
ทางพ่องหาเลี้ยงม้อน
ยูท่างเฮ็ดหูกฝ้าย
ไหมแลด้าย
บ่ห่อนหาเที่ยวซื้อ
คันว่าไหมแลฝ้าย
ก็บ่หวนเห็นพบ
มีแต่กลอยใจสร้าง
เครื่องน้ำย้อม
ของดีมีบ่ไฮ้
เหตุบ่มีคนขาย
ใผหากได้ปันกันกิน
บ่ได้จ่มว่าฮ้อน
เต็มใจสร้าง
บ่อนซิได้
ลางเที่อมีผลาได้
เงินลาดฮ้อย
สงวนสินค้า
บ่มีป่องซิได้
เงินคำเข้า
ให้เซานอนอ้อยซ้อย
สินสมสร้าง
จักซิเอามาแยง
คนคราวนั้น
บ่โหดฮ้าย

เมืองเอกอุบล
คณะนาหลายล่ำ
เหลือด้ามกว่าหลัง
เยียฉางลันขื่อ
เหลือล้นเอนกนอง
ทำการฮั่วไฮ่
สวนกล้วยป่ามอน
สาวไหมฝึกหลอก
ทอด้ายต่ำไหม
ทำเองบ่มีค่า
ตามบ้านเขตแขวง
กะสาเทศทางไกล เพิ่นพุ้น
ยีบยามคราวน้อย
ประสงค์พาทุกเหยื่อง
เพียรพร้อมพาบกัน
เงินคำหายาก
แลกปุนปันซื้อ
แลกกันห่ม
เซาถ้อนบ่มี
เฮือนซานเลี้ยงลูกอ่อน
บ่มีคร้านหน่ายแหนง
เงินคำเบี้ยบาท
แพงไว้สิใส่ถง
เงินคำแดดบ่ส่อง
เห็นฟ้าเที่อยาม แท้แล้ว
ในมือบ่ปล่อย
ถงเป้งอยู่คอย
ประสงค์หาดกแต่ง
สิ่งใดเดเจ้า
ใจดีบ่เคียดง่าย
โทละกั้นข่มใจ

โมหะเข้า
ยูท่างคอยสืบสร้าง
ยุติบั้น
แถมเกี่ยวก้ำ
ชิลืมตนเพศต่าง บ่มีแล้ว
สินช้อยอยู่เกษม
อุบลไว้พักหนึ่ง
ปาศักดิ์ซ้ำดื่มมา ก่อนแล้ว

ขบถเชียงแก้วยึดเมืองจำปาศักดิ์

นักษัตรเข้า
สุนักขาจอ
พันหนึ่งฮ้อย
จุลต่อตั้ง
เกิดขบถเบื้อง
คึดอาจอ้าง
ชาติที่สัตว์สมสร้าง
จิตบ่ตั้งเที่ยงหมั้น
มันบ่คึดฮอบเอื้อ
โกศลตน
เวรังฮ้าย
มันบ่หาช่องชั้น
ใผผู้ทำดีไว้
ใผผู้สร้างชั่วไว้
อันว่าการดีฮ้าย
ใผก่อไว้
เหตุบ่ฟังธรรมเจ้า
บ่เอาคำพระเจ้า
ทำให้ครองสงฆ์เศร้า
บ่คึดเถิงไพร่บ้าน
คึดว่าดดข่มได้
หาผู้กำฮาบฮ้าย
หลงไหลเนื้อ
ลือซ่าเท้า
เชียงแก้วนั้น
เถิงระดูแถมถ่ายมาแล้ว
ฮ่วมเฮียงปีนั้น
ห้าสิบสองศักราช
แถมเข้าส่งเถิง
จำปาศักดิ์นครราช
เทียมท้าวนั่งเมือง
ธรรมดาโลกแต่ง
กระทำม้างหม่นหมอง
เถิงป่องปาระมี
พร่ำเพ็งประสงค์สร้าง
อาธรรมชิเว้นห่าง มันบอ
หนีลี้หลีกภัย
ศัตรูภัยเหินห่าง
เวรฮ้ายแล่นเถิง แท้นา
เวรกรรมเฮาแต่งเอาดาย
ผลชิได้เมื่อลุน แท้แล้ว
องค์พุทโธสอนสั่ง
มาเข้าฮ่วมขมอง
เอาใจโตเป็นใหญ่
เมืองใกล้ย่ำยีสังแล้ว
ลือเกียรติแข็งเดช
ผลาถ่านบ่มี
ตีตนให้เกินค่า
นามตั้งแต่งองค์
ทางเดิมเคยอยู่

คาเมโขง
เอาตนขึ้น
อำนาจกว้าง
ประสงค์สมสร้าง
คึดใหญ่ตั้งขึ้น
พลพวกขึ้น
สมควรพอ
ให้เขาลือสมอ้าง
ไก้สุ่มฟ้า
มนุสสาเชื้อ
แม้นชิบินบนเหาะ
จงใจสร้าง
ธนูหลาวแหลม
พอเมื่อหาฤกษ์ได้
องค์แก้วย้าย
เถิงหนห้อง
พลหลั่งล้น
กรมการเจ้า
ปไต้ตั้งหน้าสู้
อลหนฮ้อน
หลบลี้เข้า
ยูท่างพลองค์แก้ว
พลเมืองตาย
เมื่อนั้นราชาเจ้า
อาเพทฮ้อน
ถึกเที่อชราเถ้า
ทุกข์บ่น้อย
คันชิเอาตนเข้า
หรือชิหลบลอบลี้
แม้นชิบินบนขึ้น
ปบป่วงฟ้าว
ฝ่ายแดนแคมน้ำ
เป็นองค์ยศใหญ่
ลือล้ำฝ่ายโขง
ชาวนิคมพวกไพร่
เป็นเจ้านั่งเมือง
มูลมากเหลือหลาย
อยากพังเพม้าง
ปราเกียรติกงโลก
บ่มีย้านหย่อนกลัว
ธรณีถ้านต่ำเฮานี้
บ่กลัวเกรงย้าน
เตรียมน้ำมอกปืนไฟ
คู่มือโฮมฮั้ง
วันดีสมประกอบ
พลล้านล่วงมา
ปาศักดิ์นัคเรศ
ไหลเข้ายาดชิง
ชาวเมืองบ่ได้ตั้งท่า
เตรียมพร้อมหมู่กำลัง
เฮฮนปบแล่น
ไพรกว้างส่วนสน
ฟันฟาดนองเนือง
เอนกนองเหลือล้น
องค์หลวงฮู้เหตุ
ถือเนื้อสั่นสาย
ภัยผจญบังเบียด
ใจแห้วเหี่ยวลง
หิมวันต์นำเพิ่น
หนี้พื้นก็บ่ฟัง
คัคณาปอมเมฆ
สะยานเต้นแล่นหนี ก็ดี

บ่ห่อนหลบหลีกพ้น ศตรูภัยบังเบียด
มีแต่ความขัดข้อง โทมะนังเหลือขนาด
โพยพยาธิ์อ้าย โฮมเข้าแล่นเถิง
เซซวนล้ม สลบลงมิ้งเมื่อย
ปากบ่ได้ ตากระด้างชุ่นมัว
กายาเศร้า เสียสีเหลืองหล่า
จิกหลูดหล้ม จนม้วยมอดชีวัง แท้แล้ว
ความตายบ่มีมั้ว มรณานำชื่อ
ทุกข์หรือมีก็หากอยู่บ่ได้ จนม้วยมอดชวัญ
วนเวียนว่าย ตายไปแล้วเกิด
เทียวอยู่ในสงสาร เที่ยงจริงคำนี้
บุพเพตั้ง เดิมดาท้องแม่
จนมาเถิงแก่เถ้า ผองเท้าชั่วชีวัง
ญิงชายเชื้อ สาวฮามก็บ่ว่า
ชีวิตบ่เที่ยงหมั้น มายม้างมุ่นวาย
อันว่าความตายนี้ สถาพรทัดเที่ยง
มันบ่ปะปล่อยถิ้ม ใผพันท่อใย เจ้าเอย
คันว่าองค์แก้วได้ ปาศักดิ์โดยง่าย
มันจึงจัดแจ่งสร้าง แปลงบ้านนั่งเมือง
ชาวเมืองดั้น ปบหนีเข้าป่า
คีดฮอดหน้า อุบลค้ำช่อยชู

ปราบขบถเชียงแก้ว

⊙ เทื่อนี้เฮาควรนำความเข้า ขอคุณเป็นที่เพิ่ง
ให้เพิ่นมาช่วยตุ้ม ดีด้อนหมู่โจร
ให้เฮาคืนเมือสร้าง นาสวนของเก่า
บ่อยากปะปล่อยถิ้ม เมืองบ้านเก่าหลัง
จากันแล้ว เดินทางติดต่อ
มื้อสืบมื้อ คราวน้อยบ่เซา
เอาตนเข้า ไพรหนาหนักเหนื่อย
เมื่อยบ่เว้า ความเศร้าบ่จ่มหา

คันว่ามาเถิงห้อง
เสเนศน้อม
เขาก็เล่าแต่เค้า
ทังความตาย
พระประทุมได้
คึดเคียดแค้น
คำเคืองฮ้อน
สั่งให้น้องนาถไท้
จงเตรียมพร้อม
ทังนาวา
ท้าวฝ่ายหน้า
คุมรี้พล
ท้าวพรหมนั้น
อยู่จีบใกล้
พระประทุมเต้า
คอยเจือจุน
คันเมื่อยามดีได้
ศุกะมังค์ยอดล้ำ
กองการย้าย
บ่ขาดข้าง
กองหนุนนั้น
เสเนศล้น
พลเถิงเท้า
ท้าวฝ่ายหน้า
ไหลหลั่งเข้า
เสียงสนั่นก้อง
อึงคนึงพื้น
คือดั่งฟ้าชิขว้าม
โยธาท้าว
เข้าโอบล้อม
พระปทุมสั่งซ้ำ
ธานีอุบลราช
นำขึ้นขาบถวาย
เท้าฮอดเถิงปลาย
พ่อพระยาหลวงเจ้า
ยินคำกลอยกล่าว
องค์แก้วฝ่ายมาร
ทมมโนเฮ่าอั่ง
พรหมน้อยแต่งพล
สัพพะเครื่องอาวุธ
ล่องกระแสสายน้ำ
อยู่บ้านท่าสิงไค
ด่วนเดินไปหน้า
จัดกองกลางป้องหมู่
พอฮู้ข่าวเถิง
เป็นพวกกองหนุน
ถ่ายเทกำลังต้าน
มหาชัยมื้อปลอด
กองหน้าด่วนไป
พาพลติดต่อไปแล้ว
เสียงฆ้องสนั่นเถิง
พระปทุมกำกับพวก
นำเบื้องฝ่ายหลัง
ปาศักดิ์โดยด่วน
เดินต้อนหมู่กำลัง
ในเมืองคับคั่ง
เมืองบ้านหวั่นไหว
ปถพีอนันต์เนก
สุธาดิ้นฟั่นเฟือน
สามกองมัวมืด
ระวังต้อนด่านทาง
หมวดหมู่นายกอง

ให้ระวังศัตรู
คันแม้นโจรลอบดั้น
สูฮีบฟันคอเสีย
เมื่อนั้นองค์แก้วได้
พลมากล้น
คันว่ากูจักสู้
แม้นชิหลบหลีกดั้น
คันบ่สู้
เขาชิว่าชายขี้ย้าน
ควรกูคุมพลเข้า
กระบวนพลก้ำพุ้น
โสสุดซ้ำ
ค้อมว่ามันคืดแล้ว
สนสนเข้า
บ่อยู่ช้า
องค์แก้วจึงกล่าวต้าน
สูฮีบพากันปบ
อย่าได้เอามันไว้
ม่าให้สมเคียดแค้น
คันสูม่าบ่ได้
กูชิตัดต่อนน้อย
ท้าวฝ่ายหน้า
ขับไล่เข้า
พลสองก้ำ
ใจขื่นเขี้ยว
กองฝ่ายหน้า
คมดาบต้อง
โยธีเข้า
ฟังยินคื่นคื่นเค้า
ท้าวฝ่ายหน้า
ให้สูพากันหยับ

อย่าให้มันหนีได้
หนีออกทางใด
อย่าชิเอามันไว้
เห็นภัยดูหลาก
เหลือด้ามแวดระวัง
กำลังพลน้อยกว่า
เขาตันไว้ชู่ทาง
ภายลุนชิเสียท่า
ขายหน้าชาติคน
ชิงชัยลองเบิ่ง
แข็งกล้าเหยื่องใด
ลองแฮงอีกเทื่อ
องค์แก้วป่าวพล
โฮมกันเป็นหมู่
อาวุธพร้อมคู่มือ
เอิ้นสั่งเสนา
ฟาดฟันเพม้าง
หนักเมืองดินชิหล่ม
ขโมยดั้นล่วงเมือง
จับเป็นอย่าชุจ่ง มันถ้อน
ฟันเล่นเอือบเกลือ แท้แล้ว
พลันแฮวโดยด่วน
พลต้นบ่ถอย
พลันเลิงเต้นใส่
โกธาฮ้ายโกรธเค็ม
เฮวเป็องกวัดแกว่ง
เสียงด้านต่อตี
ตะลุมกันหลายเล่า
ชุลีกุ้มมือมัว
เอิ้นสั่งเสนา
ต่อตีตันไว้

คันมันรุกเข้าใกล้ ทางใดให้ตั้งท่า
ฟันฝ่าม้าง ให้มันม้วยมุ่นไป
อย่าได้หลบล้อเหล้น การสงครามมันบ่ง่าย
ภายหน้าพุ้น ใผชิฮู้ฮ่อมเขา
เอาทุนไว้ หัวที่มันขยาด
บ่อาจจักต่อต้าน เฮาได้เมื่อลุน
คันมันเหมิดคนแล้ว เอาอันใดมาตั้งต่อ
มันบ่ตั้งหน้าสู้ หนีลี้หลีกเอง
ท้าวกล่าวแล้ว ขับกำลังรัดเร่ง
ล้อนแลง้าว ฟันเข้ามี่นัน
หอกแลง้าว ตาวเปืองพลันฮอด
คมดาบต้อง ตายล้มไขว่ขืน
ชิงกันเข้า ฟันแทงบ่มีนย่อน
พลท่าวล้ม เต็มพื้นเอนกของ
ท้าวฝ่ายหน้า พาพลกวัดแกว่ง
กันหมู่ไว้ ไหลต้อนแตกคืน
องค์แก้วพุ้น กำลังพลเป็นอันด่าง
เบาบางเหลือ แต่พอเพียงน้อย
ทังบ่กลอยใจสู้ กลับหลังถอยแล่น
ปบป่วงปิ้น หนีลี้หลีกเอง
องค์แก้วได้ เห็นโยธาแตกตื่น
มันก็อยู่บ่ได้ อายหน้าแล่นหนี
เอาตนเข้าดงหนา เป็นที่เพิ่ง
ฝูงไพร่น้อย มายม้างแตกกระจาย
แต่นั้นพระปทุมได้ เห็นโจรล้มท่าว
เนเนดเนื้อ นอนข้วมไขว่ขืน
เป็นที่สังเวชแท้ เนืองนองเตียระดาษ
มรณาตล้น เหลือด้ามดั่งขอน
องค์แก้วดั้น หลบหนีเข้าบ่า
สั่งให้ท้าวฝ่ายหน้า นำเมี้ยนมอดชิวัง
อย่าเอามันไว้ คนจังไฮหีนะโหด

บ่มีประโยชน์แท้
ให้อีบจัดแจ่งฟ้าว
อย่าอยู่ช้า
ท้าวฝ่ายหน้า
ไวพลันเปือง
พากันเข้า
บ่ให้หนีหลีกเว้น
หลายวันได้
องค์แก้วอยู่ท่าน้ำ
มันกำลังซิข้วม
ท้าวฝ่ายหน้า
สองก็คุมพลเข้า
ฟันยาดสู้
คำเคืองแค้น
ดาบป่ายเปื้อง
คันประหารม้า
อุบาทฮ้าย
ท้าวฝ่ายหน้า
คืนสู้ด้าว
นำความแจ้ง
ว่าได้ฆ่าแล้ว
พระประทุมซื่นซ้อย
สั่งให้โยธาพัก
แล้วเล่าให้
ชาวหมู่บ้าน
จงให้คืนมาสร้าง
อย่าได้เนาอยู่ค้าง
อันว่าเค็กมารนั้น
ขอให้ฝูงพี่น้อง
แต่นั้นชาวเมืองได้
พากันออกป่าไม้

บ่ควรค้างแผ่นดิน
ตามมัดรัดเร่ง
มันซิลี้หลีกไกล
จัดแจ่งโยธา
แอ่วนำเทม้าง
นำฮอยกลางป่า
ฮอยต้นล่วงไพร
หลายคืนมาจวบ
กำลังข้วมฝั่งมูล
คอนหมูแก้งตนะ
ตันต้อนบ่ให้หนี
กุมกันกลางแด่น
หาทางลี้หลีกไกล
โทมะนังของท้าวฝ่าย
องค์แก้วมอดชิวัง
ไพรีมรณาด
เลียเลี้ยงสว่างโพย
นำพลหลบต่าว
ปาศักดิ์ห้องป่นาน
แถลงการถ้วนถี่
องค์แก้วมอดจม
เหมิดห่วงหายกังวล
จอดคอยเซายั้ง
ปลุกเดินเอิ้นป่าว
เมือ ลี้หลีกภัย
เฮือนชานบ้านของเก่า
ไพรกว้างบ่ควร
เพพังมุดมอด ไปแล้ว
คืนบ้านซู่คน
ยินคำเตินบอก
ไพรกว้างสว่างใจ

เอากันเข้า
ขอได้โผดข้าน้อย
เค็กขุ่นเขี้ยว
มันจอบลี้
จักชิตั้งหน้าสู้
ลำบากเบื้อง
บัดนี้ยาหลวงเจ้า
ขออาชญาซ่อย
แนวนามเชื้อ
หาผู้มาสืบสร้าง
พระประทุมได้
ความชอบท้าวฝ่ายหน้า
พระก็เนาอยู่ฮั้ง
ให้ไพร่มีความสุข
ท้าวสิงห์นั้น
ให้อยู่นำพ่อเจ้า
ซ่อยกันตุ้ม
อย่าให้มีขุ่นเขี้ยว
คันว่าบรบวนแล้ว
ให้ท้าวพรหมออกหน้า
เถิงหนห้อง
แล้วจิ่งมีความเถิง
บอกเหตุเรื่อง
มีข่าวข้อ
ทังเล่าองค์หลวงเจ้า
บ่มีผู้สืบสร้าง
เห็นควรท้าวฝ่ายหน้า
ผู้ได้คุมโยธา
ราชวงศ์ควรให้
ของท้าวฝ่ายหน้า
บัดนี้ข้าได้มอบให้ฮั้ง
ชุมนุมขอโทษ
ปางนี้ให้ส่วงโพย แด่ถ้อน
กองโจรลักลอบ
ตีม้างหมู่กำลัง
ทางใดก็ยินยาก
ยาหลวงเจ้าท่อกัน ข้าน้อยแล้ว
ลดชั่วมรณาไปแล้ว
คึดการเมืองบ้าน
บุตตาชิครองราชบ่มีแล้ว
เมืองบ้านก็ขาดเขิน
ยินคำสมประกอบ
มีแล้วส่วนควร
จัดฮีตครองเมือง
สร้างแปลงการเจ้า
บุตตาท้าวฝ่าย
เพียงด้ามราชวงศ์
ธานีระวังเหตุ
เมืองบ้นอยู่เกษม
พระประทุมเดินบอก
พาพลย้ายต่าวคืน
อุบลราชธานี
กราบทูลจอมเจ้า
แขวงปาศักดิ์ถ้วนถี่
เค็กฮ้ายเข้าฮ่วมเมือง
มรณาลดชั่ว
เป็นเจ้านั่งปอง
ตนอาจอาษา
ฟาดฟันองค์แก้ว
ท้าวสิงห์ลูกผู้ใหญ่
เพรียงพร้อมพร่ำกัน
ปาศักดิ์เทียมพ่าง

อยู่สืบสร้าง
เหตุว่าปาศักดิ์เบื้อง
อยู่ปใกล้
ทังเล่าเป็นเมืองน้อย
ดอยเขตขั้น
เศึกมารสู้
หมายยาดยื้อ
ข้าน้อยจึงได้จัดแต่งไว้
อาเพทมีไล่ต้อน
คันบ่มีชัยสู้
ให้ฮีบนำความเถิง
เที่อนี้ข้าได้ลุที่แม้ง
ขอให้แยงญาณเหลียว
คันว่าเขียนสารแล้ว
ออกจากบ้าน
พระบาทเจ้า
เห็นสารเถิง
ชมชื่นด้วย
ตลอดฝูงไพร่น้อย
อดสาสู้
ฟันฝ่าม้าง
จนมอดม้วย
นรชนคนพาล
ความดีล้น
อดสาคืดก่อกู้
เจ็บใจแค้น
องอาจสู้
จนได้มีชัยพร้อม
ให้สืบสร้าง
นับว่าลือเกียรติกล้า
ท้าวฝ่ายหน้า
สองท้าวช่อยชู
ไกลเมืองติดต่อ
อุบลตั้นส่องเห็น
คาเมขงขอบ
พันมื้อข่าวบ่เถิง
ทำการโดยง่าย
ชิงบ้านมุ่นวาย
คนสำคัญอักษาเขต
ดีด้านหมู่พล
แข็งขู่ไพรี เมื่อใค
ชิช่อยชูคราวฮ้อน
เกินพระราชเรงโญ มากแล้ว
ล่ำคอยยามแค้น ข้าน้อยถ้อน
จัดคนดีถือบอก
นำเข้าด่านกรุง
ตนประเสริฐนครหลวง
ข่าวมีพอแจ้ง
มโนใสจิตจอด
เพียรต้านตอบดจร
พาริ้พลตั้นป่า
มารฮ้ายเขื่อนแข็ง
ลดชาติสามาน
ส่วนขวัญเขินเนื้อ
พระประทุมตั้งต่อ
เมืองบ้านช่อยชู
แทนกันเถิงขนาด
บ่หมายลี้หลีกทาง
ปูแปลงผู้ตุ้มไพร่
ระวังต้อนหมู่กำลัง
สมชายเข็งช่า
ก็ดีล้วนส่วนกัน

นับแต่ทูตาใช้ นำคดีทูลเหตุ
ฟังข่าวข้อ การฮ้ายและดี อยู่นั้น
เหินนานล้ำ สามเดือนเป็นขนาด
พระบาทเจ้า ประทานตั้งแต่งมา
ให้ท้าวฝ่ายหน้า ลูกชายใหญ่นางอุลา
ไปอยู่จำปาศักดิ์ นั่งเมืองเป็นเจ้า
เหตุว่าองค์หลวงเจ้า มรณาลดชั่ว
ขาดลูกเต้า บ่มีเชื้อสืบแนว
แปลงนามให้ เป็นเจ้าวิชัยราช
ขัตติยะวงษา อยู่เกษมสุขสร้าง
ราชวงศ์นั้น ให้ท้าวสิงห์ลูกผู้ใหญ่
ท้าวฝ่ายหน้า ครองค้ำช่อยกัน
พ่อลูกนั้น จัดการตางพระราช
บ่ให้ขาดข้อ ศีลซ้อยเที่ยงธรรม
ฝูงไพร่น้อย ยินดีชมชื่น
ยอยื่นนิ้ว เห็นพร้อมเพิ่นแต่งการ
สมพระไมตี์สร้าง ธานีเค้าคืน
บ่มีผู้ลื่นด้าม การเจ้าที่มี
ยูท่างสุขเกษมสร้าง อักษายึดครองเมือง
บ่ห่อนผิดประเพณี สืบพงษ์พันธ์เชื้อ
ชาวเมืองน้อม โมทนาเกรงเดช
อำนาจเจ้า ผองเท้าชั่วชีวัง แท้แล้ว

พระประทุมราชวงษาสิ้นพระชนม์

⊙ เถิงเมื่อเดือนสิบสองขึ้น ปีเถาะจุลศักราช
พันปลายอ้อย ห้าสิบเจ็ดเป็นเขต
พระประทุมก็เล่าเจ็บป่วยไข้ ในเนื้อบ่สะบาย
พิษพยาธิ์ขึ้น พันพุ่งเฮอน
ทนทวงหมอง พร่ำนานหลายมื้อ
นับแต่ปุนปองสร้าง อุบลมาสิบเจ็ดขวบ
แปดสิบห้าเข้า วัสสาซ้ำฮ่วมเฮียง

มัจจุราชฮ้าย
ความมอดม้วย
เจียระกาลล้ำ
ชราโรคฮ้าย
มรณาเมี้ยน
หนีรูปัง
เอาตนเข้า
บ่ได้หลบต่าวตั้ง
คันว่าเหมิดบุญเจ้า
ฝูงไพร่น้อย
เขาก็พากันไห้
บัดนี้เสียผู้ต้น
พระบ่คืดอ่าวเอื้อ
ตั้งต่อหน้า
เขาก็พากันเต้า
จัดแจ่งตั้ง
ตามจีฮีต
นกหัสดีลิงค์
บ่ห่อนลืมเพศเค้า
ทังคราวพระวอ
ช่างเขาลงมือสร้าง
เสตฉัตพร่ำพร้อม
จักสานล้อย
สี่ฮอบด้าน
ทางเที่ยวเข้า
ละป่องมีฮูป
ถือกระบองยืน
เสาพระเมรตั้ง
ฝังเป็นสี่เหลี่ยมด้าน
นับแต่ลวงสูงได้
ฮูปอาดเอ้
วนเวียนมาฮอด
จำใกล้ท่องเถิง
พระประทุมตุ้มไพร่
นำใกล้คอบคึง
ลดชาติโลกีย์
โลกคนครองเหย้า
สงสารเทวโลก
เมืองบ้านที่ป่อง
พระประทุมอาชญาใหญ่
ใจเศร้าหม่นหมอง
เฮฮนย้องจ่ม
จอมเหง้านั่งเมือง แลนอ
นำพลข้าไพร่
หนีได้แต่ผู้เดียว นี้เด
เต็มโฮงเสียงสนั่น
เมรกว้างท่งศรีเมือง
บูฮาณเก่ามีมา
แต่เดิมดาพุ้น
ของเก่าปางพระตา
ก่อมาเติมเค้า
ทำพระเมรราชวัตร
ฝังไว้สี่แจ
ปูนเป็นตาข่าย
พระเมรตั้งหว่างกลาง
มีปักดูสี่ป่อง
พญาเวสสุวรรณ
อยู่คอยระวังด้าน
หกวาทังสองคู่
สูงเบื้องฝ่ายบน
สิบวาปลายเศษ
ประสงค์แต้มตื่มลาย

กันดกกาบห้อย
งามยิ่งล้น
เพดานพื้น
ราหูคาบปากอ้า
ภายบนพุ้น
แหลมสมส้วย
ด้านหนึ่งแต้ม
กวัดแกว่งไล่เงือดเงื้อ
ด้านสองพระอิศวรเจ้า
ขี่ช้างต้น
เทวบุตรพร้อม
ยาบยาบเหลื้อม
ด้านสามนั้น
จับฟ่าดพระลักษณ์ปิ้น
สองหาญกล้า
วัดเหวี่ยงป้ำ
ด้านสี่หนุมานอุ้ม
สุเมรุราชเบื้อง
เหาะหอบอุ้ม
มือเชยคาง
มีกันดกนาคเกี้ยว
วัลลีย์เจือ
นารีต้น
ธรเทพเถ้า
ชมเชยช้อน
ธรเทียรถนอม
โปดกผ้าย
ลงเคียงจับ
บัวบานแย้ม
จิบจาบจ้อย
ช่างเขาทำเพียรแต้ม
หลังเสาทังสี่ ด้านนั้น
กะไดแก้วไปปาน
เขียนลายเป็นฮูบ
มื้ออุ้มลูบพระจันทร์
หลังพระเมรเทียมเมฆ
สี่ด้านยอดพระสูรย์
เป็นฮูปรามสูร
ชิงแก้วเมขลา
ควงสวรรค์ทรงราช
คีรีผ้ายล่วงลง
เทวดาแหนแห่
นางฟ้าแกว่นแพน
กุมภกรรฐ์สิทธิราช
กุมยาดดาบพระขรรค์
ผัดผันเปลี่ยนท่า
กุมยื้อเหนี่ยวธนู
วานรินนำส่ง
เมือก้ำฝ่ายโพยม
เหนี่ยวแทบชมปราง
ลูบนมบ่วางเว้น
ก้านก่ายลายเครือ
จ่องเครือคณาเค้า
เทียมญิงแม้นหล่อ ก็มี
หมายซ้อนส่วนชม
เบื้องไป่วางไป
ใหม่มาเล็งเรื่อย
บินเวิ่นเวหา ก็มี
คู่ซอนเฮียงซ้อน
บุษบันขยายกลีบ
บินแล้วส่วนสน
แปลงเป็นหลายอย่าง

สลับสีสรรค์
วิสสุกรรมสร้าง
งามเลิศล้ำ
คันฮอดมื้อ
ยามตูดซ้าย
เขาก็จัดศพย้าย
หวายเคียนฮิง
เซือกสามเส้น
มีดอื้อตื้อ
หยู่งหยู่งม้อง
คนโห่ฮ้อง
คือดั่งบินเองได้
ตามืนตึง
เต่อปากง้ำ
เขาก็สว่าสว่าฮ้อง
โห่โห่ฮ้อง
ฝูงหมู่บ่าวสาวเข้า
ทังผู้เฒ่า
เซือกสามเส้น
เซือนขาดม้วน
สาวบ่าวล้ม
ล้มพาดใส่ผู้เฒ่า
ลุกขึ้นได้
ดึงนกน้อม
ครับเมื่อบรบวนถ้วน
พระสงฆเจ้า
อึงคนึงเค้า
ไฟดอกไหม้
พุดะไลนั้น
สาวล่ำน้อย
บางฟ่องยินเสียงตึ้ง
ดั่งอินทร์ลงแต้ม
เทียมก้นเสมอภาค
เขียวเลื่อมเฮื่อเฮือง เจ้าเอย
วันดีเกลี้ยงปลอด
วันเว้นมื้อเก้ากอง
ขึ้นสู่หัสดีลิงค์
ผูกดีดาห้าง
สามแกวยาวยืด
คนเข้าเหนี่ยวจูง
เสียงเพื่อนก้องสนั่น
ดึงให้นกบิน
หูหางขยับท่า
ปีกพึองวงฟาด
ยิกคิ้วหลิ่วตา
พากันดึงเสียงสนั่น
ควันกุ้มมืดม้วั
จับหนังจูงแล่น
สาวน้อยหนุ่มกะจา
หนังเหมิดเอ็นน้าวจ่อง
นอนกลิ้งเกลือกทราย
นอนกองเดียระดาษ
คราวโอ้โอ่ยเสียง
โวยวายฮ้องโห่
บินเข้าข่วงพระเมร
พอดีค้อยค่ำ
มาพร้อมสูตรพระธรรม
โฮมงันข่วงใหญ่
พะเนียงพร้อมเฮื่อเฮือง
เสียงระงมก้องทีป
ได้ยินย้านสั่นสาย
มือกุมหูอกสั่น

บางพ่องหลบลอบลี้ หนีซ้อนแม่ตน
ใผผู้ใจบ่หมั้น ย้านสั่นเฮอน
วนเวียนซวน แม่เมือเฮือนย้าว
ยังแต่สาวบ่าวสู้ โฮมงันกลางแด่น
แคนปี่หลู่ เสียงม้องเสพสี
เสียงกลองม้อง ระงมงันพิณพาท
ระนาดม้อง เสียงก้องสนั่นเมือง
กลางวันบ่ให้เว้น มีมวยนัดป่าว
ประกาศหาหมอมวย ต่อตีเสียงอึ้ง
จัดเอาได้ หมอมวยหลายคู่
มีแต่อ้ายล่ำล้ำ สูงเตี้ยเกิ่งกัน
จัดสรรค์ห้าง เตาตาคาดเครื่อง
ของคลาดแคล้ว ทังหว้านอยู่คง
มือลองก้ำ ถักคาดเคียนอัด
ฝ่ายขาวถัก สอดเคียบเจนแหน่น
ดาดีแล้ว ตีวงออกม้องป่าว
เสียงโห่อ้อง อึงอื้อสนั่นเนือง
สองต่อสู้ หมัดมวยออกท่า
ขยับเคี่ยนย้าย คอยช้อนเสื่องกล
บางคนซัดหมัดหน้า เตะขาเตาะต่อย
หลบหลีกเว้น ถอยลี้หลีกเซ
ลางคนใจดีแท้ ยืนจังงังตั้งเข้าใส่
หลอนแต่น้อย คอยซ้ำศอกถอง
เข่าหนุนท้อง เซซวนบ่เป็นท่า
หมัดสอดไว้ หมายซ้ำจอกคอ
เสียงคนล้อม เสียงระงมอ้องโห่
เขาโห่อ้อง เสียงอึ้งโปกฮา
งานบ่เว้น เจ็ดวันเป็นขนาด
พิณพาทย์ม้อง ตะโพนก้องทั่วเมือง
เนืองนันพื้น พิณซอกระจับปี่
ตะเข้ปี่หลู่ แคนน้อยกล่อมเสียง

ความสนุกล้น
สาวป่าวเถ้า
พอเมื่อสักกะวางเต้า
ศีลห้าตั้ง
พากันสร้าง
เถิงยอดเจ้า
โฮมงันเสียงสนั่น
ลืมบ้านบ่อ่าวเถิง
ทำบุญฟังเทศน์
เพียรสร้างทอดทาน
บังสกุลเททอด
บุญกว้างเหลื้อมมุง

อนุสาวรีย์พระประทุมราชวงศา

เจ็ดวันเจ็ดคืนแล้ว
พากันถอดคาบเจ้า
แล้วเลิกเมี้ยน
โถมังกร
พากันก่อธาตุตั้ง
ตั้งไว้ฮิมคูเวียง
ติดกันแท้
ตราบต่อเท้า
ประเพณีตามฮีต
ไปเมี้ยนจูดเผา
เก็บดูกหดสรง
หน่วยงามประจุไว้
กวมดูกพระปทุม
เขื่อนธานีเดี่ยวนี้
ยุทธภัณฑ์ของเก่า ภายพุ้น
ภายซ้อยลูกหลาน แท้แล้ว

โอรสธิดาพระประทุมราชวงศา

พระประทุมมีลูกแก้ว
ทังหกคน
เป็นชายถ้วน
สองหน่อแก้ว
คือว่าสุดตาท้าว
ยังอยู่พร้อม
หมาคำท้าว
สองแก่นแก้ว
ภคนีสร้อย
แก้วขอดท้อง
คันเจ้าเมืองดับขันธ์แล้ว
ผู้จักสืบแทนวงศ์
อยู่มวลเพียงพร้อม
จัตวาทังสี่
เพียงด้ามลูกญิง
หำทองผู้พี่
เพียรตั้งต่อการ
กุทองน้องนาถ
งามล้วนเลิศชาย
สีดาจันทะแจ่ม
นายสุ้ยลูกลุน
ลดชั่วมรณา

ตั้งเจ้าเมืองอุบลคนที่ ๒ และกรมการเมือง

พระอยู่เกล้า
เนาในนครหลวง
พระก็คิดอ่าวโอ้
หาผู้เป็นเจ้าเมือง
พระประทุมมีลูกเต้า
ควรแต่เป็นราชบุตร
คันจักปุนแปลงตั้ง
ก็จักมีขืนขัด
เพราะว่าเขือหากพากันดั้น
ตุ้มไพร่สร้าง
คันว่าตั้งเมืองแล้ว
หากจักมีขืนขัด
ไพร่เมืองพร้อม
ทังชิเกิดขุ่นเขี้ยว
ไพร่บ่มีความสุข
พระบาทเจ้า
ทรงกูรณา
มีอาชญ์ให้
เป็นพระพรหมราชวงษา
ประสิทธิ์ประสาทพร้อม
ได้สืบสร้าง
อุปฮาดตั้งให้
เป็นผู้แทน
ราชบุตรสุดตานั้น
เป็นราชวงศ์
ท้าวหำนั้น
ให้เป็นราชบุตร
พระก็จัดแจ่งถ้วน
ให้ค่อยพากันคืด
พระก็อยู่เกษมสร้าง

ปกเกษเกษา
ฮ่ำเพิ่งมีเว้น
โอ้อ่าวคนิงหลัง
อยู่ปองไปหน้า
ผู้จักสืบแทนแนว
ราชวงศ์เฮียนฮู้
เป็นเจ้าเมืองแทนพ่อ
ท้าวพรหมผู้น้อง
นำรี้พลมาตั้งก่อน
แปลงบ้านสืบมา
เอาผู้ใหม่มาครอง
บ่ลงกันได้
ชิเพพังย้ายแยกกันแล้ว
คอยฮื้อโฮบชิง
คอบรบลาเพม้าง
ยั้งกระหม่อมเหนือหัว
โผดประทานนามตั้ง
อุปฮาดญาพรหม
สืบแนวแทนเชื้อ
เครื่องยศพานทอง
เป็นเจ้านั่งเมือง
ท้าวก่ำราชวงศ์
ตำแหน่งการชูค้ำ
ลูกชายใหญ่พระปทุม
เลื่อนไปตามชั้น
น้องนาถสุดตา
ซ่อยกันปองตุ้ม
ตามฮีตครองเมือง
ซ่อยการไกลใกล้
ครองเมืองตุ้มไพร่

พาไพร่น้อย แปลงสร้างสืบพี่ชาย
คือว่าเมืองเฮาน้อย นานไปคนหากแผ่
กลัวจักคับแคบตั้ง เฮือนย้าวสร้างแปลง
จึงได้ให้ไพร่น้อย ย้ายเคี่ยนครัวเฮือน
ออกไปตั้ง นอกเขตคูเวียง
เพื่อภายหลัง ชิใหญ่ยาวไปหน้า

ขอตั้งบ้านกงพะเนียงเป็นเมืองเขมราฐ

พระพรหมจึงปรึกษาพร้อม กรมการนายหมู่
ขออนุญาตตั้ง เมืองน้อยใส่เขตแดน
ขอยกให้ กงพะเนียงบ้านอยู่
ใกล้ท่าน้ำ โขงนั้นฝั่งขัน
กงพะเนียงให้ เป็นเมืองเขมราฐ
เป็นด่านป้อง กันด้าวฝั่งโขง
พระบาทเจ้า ตนประเสริฐทรงธรรม
กรุณาผาย ไปขึนตามแต้ม
ปลงอาชญ์ตั้ง อุปฮาดก่ำครองเมือง
เป็นพระเทพวงษา ช่วยการจอมเจ้า

ขอตั้งบ้านสิงท่าเป็นเมืองยโสธร

บ้านสิงท่านั้น อยู่ใกล้เขตฮิมซี
ขอเป็นเมืองยโสธร ซ่อยการกองนอก
กับขอตั้ง ราชวงศ์ สิงมาอยู่
ยกจากห้อง ปาศักดิ์เจ้าแต่งการ
เพิ่นนี้บ่แม่นแนวนามเชื้อ วงค์อื่นมาแกม
หากแม่นแนวเดียวกัน ฝ่ายเทครัวย้าย
เป็นลูกท้าวฝ่ายหน้า นางอุสาผู้พี่
ติดต่อเชื้อ กันไว้สืบมา
ราชาเจ้า เห็นดีสมประกอบ
ความชอบมีแต่งไว้ ปุนสร้างให้นั่งเมือง
ประทานนามให้ พระไชยสุนทรเป็นชื่อ

ทังสองเชือ ซ่อยกันยามฮ้อน
คันว่ามีเศึกเขี้ยว แดนใดให้บอกข่าว
ไกลแลใกล้ ฮีบตีต้อนต่านทาง

เลื่อนและตั้งกรรมการเมืองอุบลเพิ่ม

เขมราฐตั้ง ยโสธรขึ้นใหม่
กรมการเมือง ฝ่ายอุบลเหลือน้อย
ปถึกต้อง ตามฮีตคลองเมือง
พะก็กรูณาผาย เปลี่ยนแปลงเติมตั้ง
ราชวงศ์สุดตา ขึ้นเป็นเถิงอุปฮาด
ราชบุตรหำ เลื่อนขึ้นเถิงชั้นราชวงศ์
กุทองน้อย บุตตะราชพระประทุม
ตั้งเป็นราชบุตร ซ่อยการยาหลวงเจ้า
คันว่าจัดการตั้ง ขุนกวนในนอก
แล้วทั่วถ้วน เมืองบ้านอยู่เย็น
ปราเกียรติ์ก้อง ลือชาเซ็งซ่า
เมืองลุ่มฟ้า ไทท้าวทอดทาน
ลือท่านท้าว ทังแดนนบนอบ
เมืองอื่นต้าน ยอย่องว่าดี
อันว่าพรหมวงษาเจ้า เนาราชธานี
มีความสุข ทั่วแดนดินต้าว
ทังมวลพร้อม เสนาข้าไพร่
ฮักยิ่งเพี้ยง เพียงก้ำเกิ่งเมือง
บ่ได้เคืองคำฮ้อน การใดจักสิ่ง
ฮุ่งค่ำเช้า เทียวเฝ้าแต่งการ
สัพพะสันพร้อม เงินคำหลายหลาก
อากรมีมากล้น ขนเข้าซู่วัน
คณะนาล้ำ ธานีสนุกยิ่ง
บ่ห่อนทุกข์ยากไฮ้ ไทข้ามั่งมูล
กรมการท้าว ชาวเมืองพวกไพร่
พากันตกแต่งสร้าง สินช้อยชอบธรรม

อันว่าเมืองอุบลนี้ ยาวยีนำฮิมท่า
น้ำแผ่ล้อม เป็นด้ายแวดระวัง
ทางเหนือใต้ เป็นนัทที่ไลสอาด
สมประกอบได้ ปุนตั้งแต่งเมือง
ลืออาชญ์อ้าง ชาวเทศแดนไกล
นาวาเถิง ซู่เมืองมวลเต้า
นำสินค้า สัพพะสิ่งของขาย
มาถ่ายเท แจกปันกันซื้อ
ลือชาเท้า พระพรหมครองราช
ตั้งตลาดไว้ ขายถ้วนซู่ประการ
ธานีกว้าง ลือชาเซ็งซ่า
เฮือนใหญ่น้อย เป็นถ้านถี่ถัน
สัพพสันพร้อม เงินคำทุกเหยื่อง
เครื่องเทศเข้า เมืองล้วนมากมูล
นารีน้อย ขายโถงนับบ่ไขว่
มีมากล้น เสียงอื้อสนั่นเมือง
บ่เคืองฮ้อน โจรเมืองมาจวบ
พระก็จมเพทน้อม ใจตั้งต่อทาน
ทำเพียรสร้าง สืบทานเทอด
ศีลขอดตั้ง มโนน้อมมอบถวาย แท้แล้ว

เจ้าเมืองจำปาศักดิ์ถึงแก่กรรม

จุลศักราชล้ำ พันฮ้อยเจ็ดสิบสาม
มะแมโทศก ฮ่วมเฮียงปีนั้น
เดือนสิบขึ้น บ่เถิงมื้อแปดค่ำ
วิชัยราชเจ้า ปาศักดิ์ก้ำฝ่ายโขง
อาพาธต้อง ถือดนมืนเมื่อย
เจ็บป่วยไข้ เทิงซ้ำแก่ชรา
พิการเถ้า คุงคึงเคียบคาด
อำนาจเบื้อง ความม้วนแล่นตอม
พิษเศลษขึ้น สลบตนล้มท่าว

มรณาตม้วน จนเมี้ยนมอดขวัญ
พระก็เนานานสร้าง ปาศักดิ์เมืองตุ้มไพร่
ยี่สิบเอ็ดขวบเข้า ปีได้ฮ่วมมา

เจ้าเมืองจำปาศักดิ์มีลูกชาย ๒ หญิง ๓

บุตตะราชท้าว พร้อมพร่ำเพียงสอง
สามแจ่มเจ้า ญิงล้วนอยู่ดอม
ราชวงศ์สิงนั้น เดิมดาลูกชายใหญ่
เป็นพระไชยสุนทร นั่งเมืองแคมน้ำ
ยโสธรก้ำ อิมชีบ้านสิงท่า
บุดหน่อท้าว ที่สองดั้นนั่งนคร
เนาพนมเมือง จิ่มกระแสร์โขงพุ้น
ส่วนผู้หญิงสามนั้น นางแดงน้อยอ่อน
นางโทต่อนแก้ว ยังพร้อมพาบสาม

ตั้งเจ้าหมาน้อยเป็นเจ้าเมืองจำปาศักดิ์

คันว่าปาศักดิ์อ้าง ฮามผู้ครองนัคเรศ
หาผู้สืบสร้าง เมืองบ้านบ่มี
พระบาทเจ้า ตนเอกนครหลวง
สดับสารเถิง ข่าวมีแถลงต้าน
พระก็ยินดีตั้ง เจ้าเมืองผู้ใหม่
หมาน้อยให้ เป็นเจ้านั่งเมือง
เพิ่นนี้บุตตาเจ้า สุริโยปาศักดิ์เขต
บิตุเรศเจ้า ภายพุ้นราชวงศ์
ท้าวก็กลอยใจสร้าง ครองเมืองตุ้มไพร่
ให้ถึกข้อ ทางเจ้าเพิ่นแต่งการ แท้แล้ว

อุปฮาชสุดตาถึงแก่กรรม

จุลศักราชได้ พันฮ้อยแปดสิบปี
ขาลเขตเข้า ปีล้ำล่วงมา
อุบาทฮ้อน โพยพยาธิ์นำเถิง

สุดตาเจ้า
ก็เพื่อเจ็บป่วยไข้
ปิดขีวัน
ทังหลายพร้อม
คือโศกเศร้า
น้อยหนุ่มหน้า
แซวแซวเสียง
โอนอความตายนี้
เทเวศเจ้า
สัพพัญญูเจ้า
เว้นบ่ได้
นับประสาสังเด่
หลบหลีกลี้
สัตว์สาเชื้อ
เทียมดั่งกงกำเกวียน
เกิดมาแล้ว
ละเคหัง
เงินคำแก้ว
ถือหอบหิ้ว
อุปฮาชมรณา
บังเกิดโพยพิษ
มอดมวลมียั้ง
ขุนกวานข้าไพร่
ดอมท้าวทั่วเมือง
เถ้าแก่สาวฮาม
จ่มนำบาท้าว
บ่มีใผขัดหลีก
มีเว้นไป่ขืน
โพธิญาณองค์เอก
ปางอ้อนส่วนมรณ์
มวลคนในโลก
ตายนั้นไป่มี
สงสารพื้นลุ่ม
เปลี่ยนหมุนกันเลื่อย
ซ้ำเล่าตายปะ
บ่อนตนเคยสร้าง
นานาสัพพะสิ่ง
ไปนั้นบ่มิ

เลื่อนและแต่งตั้งกรมการเมืองอุบล

พระพรหมนำความขึ้น
นัดเรศเบื้อง
พระบาทเจ้า
กูร์ณาผาย
โองการให้
ในวงวาน
ราชวงศ์ห้ำทองนั้น
องค์ราชา
กุทองท้าว
เลื่อนเป็นราชวงศ์แทน
ทูลคดีแจ้งเหตุ
ทางก้ำฝ่ายกรุง
ยั้งกระหม่อมเหนือหัว
โผดปุนปองตุ้ม
ตั้งแต่งกรรมการ
หน่อแนวนามเชื้อ
ให้แทนที่สุดตา
มอบเวนอุปฮาช
เป็นที่ราชบุตร
ต่อกันตามชั้น

ท้าวแก่นนั้น ลูกอุปฮาชหำทอง
ตั้งเป็นราชบุตร ซ่อยเติมแถมท้าย
แล้วภาคนั้น สงบอยู่เย็นใจ
การใผมี ซ่อยกันเติมแต้ม
เต็มใจสู้ หนักเบาบ่ว่า
มีแต่ก้มหน้าเข้า เพียรตั้งก่อการ

อุปฮาชหำทองถึงแก่กรรม

ปีเดียวนั้น เวรังนำฮ่วม
อุปฮาชท้าว หำเมี้ยนมอดชิวัง
ก็เพื่อโพยพยาธิ์เข้า ถือตนมืนเมื่อย
เจ็บป่วยไข้ คึงอ้อนเมื่อยมโน
โทเรกลั้น หิวแฮงอิดอ่อน
หลายขวบมื้อ ประมาณได้ถ่ายเดือน
อดสาสู้ อักษาตนเหมิดซู่ท่า
หมอยาแก้ หมอตำแยลองเบิ่ง
ก็บ่มีดี้ดี้ ทางไข้ชีถีกยา
บนบานไหว้ แถนลอแถนหล่อ
แถนก่อฟ้า มากุ้มให้ส่วงโพย
ก็บ่ได้ โดยดั่งความประสงค์
ซงมงเหงา ไต่ตรอมผอมแห้ง
เทียมดั่งน้ำ ย้อยหยาดอำทราย
บ่มีขัง ส่วนเหยหายแห้ง
อุปฮาชท้าว เฮฮนหนักยิ่ง
พิษพยาธิ์ขึ้น ทะลายม้างมอดขวัญ

เลือนและตั้งกรมการเมืองอุบล

แต่นั้นพระพรหมเจ้า นำความทูลบาท
ขอแก่พระย่ำเกล้า กรุงกว้างฮ่ำฮอน
ขอประทานตั้ง กรมการขึ้นใหม่
แทนสืบสร้าง การเจ้าเหลื่อมมุง

เมื่อนั้นราชาเจ้า
ตั้งแต่งให้
ราชบุตรแก่นนั้น
หมาคำท้าว
ให้เป็นราชบุตร
เชือก็พากันตั้ง
ประกอบเกื้อ
การหนักบ่เว้า
มีแต่ก้มหน้าสู้
บ่ห่อนเคืองคำฮ้อน
สนุกอยู่สร้าง
โจรขะโมยนั้น
ยูท่างตกแต่งสร้าง
งัวความม้า
บ่ห่อนเตาะต่อมต้อย

กูรณาผายโผด
กุทองเป็นอุปฮาช
เป็นชั้นราชวงศ์
บุตตะราชพระประทุม
สืบแนวตามเชื้อ
ทำการตางพระเนตร
ธรรมพระเจ้าบ่ไล
ความรุงรังบ่จ่ม
การเจ้าให้ฮุ่งเฮือง
การใดจักสิ่ง
มารฮ้ายบ่มี
สามปีบ่ได้ข่าว
เฮือนย้าวไฮ่นา
สัตว์สาปะปล่อย
นำก้นอยู่ซู่ยาม ดอกนา

ขบถสาเขียดโง้ง

จุลศักราชล้ำ
เถาะนพศก
ยังมีชีสมณ์สร้าง
ละประเทศห้อง
คาเมบ้าน
แขวงเตาปูน
ลาวเดินผ้าย
หลายขวบเช้า
ปาศักดิ์ก้ำ
เขาเขียดโง้ง
ทำเพียรตั้ง
ให้เขาเห็นเหตุเบื้อง
คนแถวนั้น
ถือว่าสาเขียดโง้ง

พันฮ้อยแปดสิบเอ็ด
ฮ่วมเฮียงปีนั้น
นามสาสมเพช
เพียรตั้งต่อธุดงค์
หลบเลาบ่อนเคยอยู่
สระบุรีสาวไห้
ไพสณฑ์แถวเถื่อน
เดือนล้ำล่วงเถิง
แขวงนครเขาจอด
แคมน้ำแม่ของ
ตบะธรรมกล้าแก่ง
ดีด้วยเวทมนต์
อัตตะปือเซ็งซ่า
ชีเถ้าล่วงบน

แม้นจักทำตนให้
ข้วมแม่น้ำ
ท้งคงแคล้ว
ประเจียดผ้า
หลาวแหลมมีด
ฟันแทงเถือ
ลืออาชญ์อ้าง
สาละวันคำทอง
เอาตนเข้า
หมอบกราบไหว้
ซีสาเถ้า
งมงายหา
คีดโลภเลี้ยว
กลับกลอกปิ้น
ทำให้ครองสงฆ์เศร้า
วิบากเบื้อง
มนุสสาเชื้อ
สังมาได้เกิดก้ำ
ชาติที่เดียระฉานเชื้อ
มันหากกำเนิดฮ้าย
อกุศลเข้าเทียมตน
สังบ่ละเพศไว้
เอาตนไว้
มันบ่อำอายหน้า
เพิ่นว่าตัณหากลุ้ม
เป็นป่วงบ้า
มันหากเบือนลังล้าว
พ้อแต่งูงอดเงี้ยว
ถึกเที่อเฮียวหนามข้อง
เคิกเวียกช้อ
เอาแต่อกุศลกั้น

เดินน้ีทีแสนย่าน
ไปได้ดั่งประสงค์
กะดุดโทนเคียนคาด
เคียนคล้องคาคคอ
น้ำมอกปืนไฟ
บ่ถองเถิงเนื้อ
เถิงเขตแสนปาง
ข้าพวนกระเตี่ยวซ้อน
ถือเถรนบนอบ
ซีเถ้าซู่วัน
ครองเพศเป็นสมณ์
อยากนั่งเมืองเป็นเจ้า
ลวงกลแถมหลอก
สาวซ้อนฮ่วมเฮียง
ศีลธรรมหมองหม่น
นำเต้าไต่ตอม มันแล้ว
แนวคนหีนะโหด
เป็นเชื้อชาติคน
สัตว์แนวนามต่ำ
อบายเบื้องป่องไป
อยากเป็นใหญ่
ผลาล้ำส่วนสม
เป็นซีสมซ่า
ชาวบ้านโลกคน เพิ่นนอ
กุมมโนหนักหน่วง
มีฮู้ฮ่อมทาง
ไปอิมทางเข้าป่า
โตนเต้นใส่โต
ตำตอปักปวด
ธรรมพระเจ้าห่างเหิน
ปาระมีเฮืองฮุ่ง

เฮ็ดให้ศีลด่างพร้อย
ซีสาเถ้า
รี้พลหลาย
จัดเอาได้
พาไพร่น้อย
เขตด่านด้าว
คุมพลหาญ
ขับพลต้อน
เถิงราชคุ้ม
มันคืดไว้
ไปจูดบ้าน
อลหนเอ้า
เสียงโห่ฮ้อง
อุกขลุกขุ้น
บ่จักฟ้าซิข้วม
ชาวเมืองฟ้าว
ลูกแลเต้า
ชาวเมืองพร้อม
ฮ้างแลหม้าย
เหตุบ่มีใผสู้
ไฟไหม้กลุ้ม
หมาน้อยเจ้า
มนะตกสะเพ้อ
จักซิทำใดแท้
เหื่ออาบหน้า
คันซิคืดต่อสู้
โยธาหาญ
เหลียวไปข้าง
หาผู้อยู่แนบใกล้
เหตุเพื่อการจนแท้
ทังเล่าไฟลุกไหม้
ทะรงเอ้อยู่เลิง หั้นแล้ว
เกลี้ยกล่อมฝูงคน
มากมูลมวลพร้อม
โยธาหาญทัพใหญ่
พลกล้าล่วงเถิง
นัคเรศปาศักดิ์
ผ่าเมืองตีด่าน
ตามดีชิงยาด
กลางห้องข่วงเวียง
ชิงชัยชิได้ง่าย
เผาคุ้มไว้ซู่ภาย
ศัตรูภัยฮ้องโห่
ดังก้องทั่วเมือง
ไฟเผาสะดุ้งตื่น
สุธาปิ้นดั่งใด
ปบเปืองล้มท่าว
ดึงที้นจ่องนำ
ญิงชายเถ้าแก่
หนีลี้หลีกไกล
โจรมารฮบฮ่อ
เมืองบ้านจึ่งเห็น
ปาศักดิ์ตกคะม่า
คือบ้าหง่วมเหงา
เสฮนอกสั่น
ไคค้าวหลั่งไหล
กำลังกูบ่เป็นท่า
บ่เห็นหายหน้า
ทางใดบ่มีหมู่
เทียมข้างบ่มี
จวนโตตั้งบ่อยู่
ควันกุ้มจูดเผา

พระก็เททวงม้าง ขวัญหนีตับลีบ
ฮีบล่วงฟ้าว หนีพ้นหมู่ภัย
แต่นั้นสาเขียดโง้ง คุมพวกแถมเถิง
หากำลัง ต่อตีบ่มีได้
เลยล่วงเท้า เถิงอาชญ์โฮงหลวง
เซาพลพัก สอดแนมปักตูค้าย
สาเขียดโง้ง มายมโนเอ้อเหอเห่ย
หัวเสียงใส ชื่นใจจวนสะบั้น
มันก็เอาตนขึ้น เม็งหลวงเหนืออาสน์
จัดอามาตย์ตั้ง แปลงสร้างนั่งเมือง

พระพรหมยกทัพไปปราบขบถสาเขียดโง้ง

คันว่าปาศักดิ์ได้ เถรสาซีป่า
ความซ่าเท้า เถิงก้ำฝ่ายอุบล
พระพรหมจัดคนกล้า พาพลต้นด่วน
เถิงแห่งห้อง ปาศักดิ์ตั้งต่อตี
ซีสาเถ้า หนีดนบ่ตั้งต่อ
บ่ต่อด้าน กำลังก้ำฝ่ายอุบล
พากันเที่ยวซอกค้น ในป่าดงหนา
ก็บ่เห็นเถรสา พอม่วนมือยามน้อย
พระพรหมท้าว หลบต่าวคืนหลัง
เถิงอุบล ส่งสารถวายแจ้ง
ราชาเจ้า กรุงศรีเตินป่าว
ประกาศข้อ แทรย้ายล่วงเมือง
ใผผู้จับกุมได้ ซีสาสมประกอบ
ความชอบมีบ่น้อย ซิเติมตั้งแต่งนำ
ชาวเมืองบ้าน คาเมขงขอบ
เที่ยวซอกค้น ซีเถ้าบ่เห็น

เจ้าอนุวงศ์จับสาเขียดโง้งได้

แต่นั้นอนุวงศ์เจ้า เวียงจันทน์แจ้งเหตุ
นำข่าวข้อ ติด้านหมู่พล
เทียวซอกค้น สกัดทางตันป่อง
บ่อนช่องลี้ สาเถ้าที่เคย อยู่นั่น
เขาก็ไปลัดพ้อ จำทางเทียวดุ่ง
เขาเขียดโง้ง บ่อนชีเถ้าอยู่ปอง หั้นแล้ว
รี้พลเบื้อง เวียงจันทน์ตกปีก
อ้อมโอบเข้า ตันต้อนป่ให้หนี
จับกุมป้า ชีสาโดยง่าย
กลับต่าวย้าย คืนเข้าสู่เวียง
ราชาเจ้า เวียงจันทน์ชมชื่น
ตีนฮุ่งเข้า ใส่คาเข้าส่งกรุง
แล้วประโยชน์นั้น ปาศักดิ์ยังเหินห่าง
บ่มีผู้สืบสร้าง ปองตุ้มไพร่เมือง

ตั้งเจ้าโย้เป็นเจ้าเมืองปาศักดิ์

คำเดืองเท้า อนุวงศ์ เวียงราช
ปรารถนาฮ่วมเบื้อง ปาศักดิ์ก้ำฝ่ายโขง
เพื่อว่าตนจับได้ ชีสาสมะระกอบ
ความชอบมีแล่นเต้า ขอเข้าปลูกปอง
เจ้าโย้ท้าว ราชบุตรผู้ใหญ่
ขอให้ได้สืบสร้าง เป็นเจ้านั่งเมือง
พระจึ่งมีสารใช้ บังคมทูลบาท
ขออำนาจเจ้า กวมกุ้มเลื่อมมุง
พระบาทเจ้า ตนประเสริฐเมืองหลวง
คนิงความเถิง โผดผายเดิมตั้ง
พระบ่ขืนขัดข้อง ขวางในใสสะอาด
ตั้งแต่งให้ ราชบุตรโย้นั่งเมือง
ปาศักดิ์ก้ำ ธานีมุดมอดแล้วนั้น
ให้สืบสร้าง ปองตุ้มไพร่เมือง

เจ้าอนุวงศ์แข็งเมือง

นับแต่ราชบุตรโย้ ครองเมืองปาศักดิ์เขต
ตราบต่อเท้า อัฏฐศกล้ำฮ่วมจอ
เดือนสามค้อย เป็นวันศุภเริกส์
จุลศักราชได้ พันฮ้อยแปดสิบแปด
อนุวงศ์เจ้า เวียงจันทน์แขงเดช
บ่อ่อนน้อม ยอมขึ้นต่อกรุง
แขงเหลือต้าม เกินการกลายฮีต
บ่ชอบช้อ ทำฮ้ายใส่โต
โมหะกลุ้ม กุมมโนมีส่วง
เป็นป่วงบ้า เคืองแค้นบ่วาง
เคียดแต่พระตาพระวอพุ้น พาพลหนีจาก
มาอยู่ฮั้ง ปาศักดิ์พุ้นเข้าย่ำยี
ก็บ่สมประสงค์แท้ เพพังย้ายแยก
พอแตกม้าง มายเมี้ยนมอดขวัญ
หมายปองฆ่า ชุมพระตาบังเบียด
ความเคียดแค้น โทสะกั้นบ่ลืม
จึงได้นัดหน่อท้าว เจ้าโย้ฝ่ายปาศักดิ์
คุมพลหัก เขตอุบลหมายหมั้น
อนุวงศ์เจ้า เวียงจันทน์ตนพ่อ
จักต่อต้าน โคราชเบื้องด่านทาง
คันว่าสมคืดแล้ว ชิรวมพลกองใหญ่
เข้าสู่แดนด่านด้าว ตีม้างฮอดกรุง
วางคำหมั้น สัญญากันแหน้นแน่

เจ้าอนุวงศ์ยกทัพมาตีเมืองโคราช

พระก็ยกทัพม้าง ทางเบื้องฝั่งโขง มาแล้ว
บ้านเมืองน้อย ฮิมทางบ่ฮบฮ่อ
หลบหนีตน ขนครอบครัวมียั้ง
เวนทางให้ อนุวงศ์เดินด่วน
โคราชเข้า เถิงแท้บ่นาน

เจ้าโย้ยกทัพมาตีเมืองอุบล

ส่วนว่าปาศักดิ์โย้ ลัดเร่งขึ้น ขนกันเข้า พระพรหมปากบ่ได้ เฮาฮีบพากันดั้น คันจักตั้งหน้าสู้ มันชิขำเขือกฮ้าย ให้เหือดแห้ง ปรึกษาแล้ว เข้าป่ากว้าง จัดคนไว้ สังเกตข้อ แต่นั้นชาวเมืองพร้อม แม่อ้างหม้าย เห็งเหตุฮ้าย โทเรพลัด สาวหนุ่มแหน้น เห็นเศิ์กมา บางพ่องหลบต่าวตั้ง นังก้มหน้า ฝูงผู้เถ้า คึดเมื่อคราวก่อนกี้ คึดว่าสำบายแล้ว หนีห่าแล้ว คึดดั่งแค้น คือดั่งกลืนกินหนาม อดสาสู้ อยากลอบลี้ เขาก็เดินพลเข้า ไปแวดล้อม เดินขบวนเฮวฮีบ ทางก้ำฝ่ายอุบล เต็มเมืองมูลมาก จาเว้าซิ่มกัน หนีดนข้นป่า ยามฮ้อนชิมุ่นเมือง โฮมเต็งข้าไพร่ ยามน้อยบ่ควร พากันหลบหลีก ป่องตุ้มไพร่พล เป็นยามอักษาเขต อาการฮ้ายที่มี เถรโยมเถ้าแก่ สาวน้อยหนุ่มคะนอง บังเกิดมีมา พรากกันปบลี้ นมตุ่มเต็มเอ็ก สั่นสายทวงสะอื้น คืนมาของเก่า คนิงย้านแต่ตาย ชราการกลายแก่ มาพี้สั่นสาย มีเวรมาผ่า มาพ้อปอบกิน หนักหน่วงในมโน บ่ลงคาค้าง หนีตนดันป่า หนีพ้นจากเวร เต็มเมืองตกแต่ง ชาวบ้านชู่เมือง

เข้าโห่อ้อง
คนแตกม้าง
อุกขลุกกลั้ว
หลบหลีกเว้น
แต่นั้นกองทัพเบื้อง
เทียวซอกค้น
กรมการเชื้อ
หาผู้หลบอยู่ซ้อน
เจ้าโย้ท้าว
กริ้วโกรธเข้ม
สูจ่งหยับแยกย้าย
อย่าอยู่ช้า
เขมราฐเบื้อง
ทังเขตด้าว
เลยเถิงเท้า
อย่าคดเลี้ยว
สูจ่งจับเอาพร้อม
อย่าอยู่ช้า
โยธาท้าว
จัดแยกย้าย
จับเอาได้
ผู้เพิ่นเนาฝั่งโขง
ทังพญาไกรก้ำ
ยกยื่นนิ้ว
ฝูงข้าไปซอกค้น
บ่พบพ้อ
ฝูงข้าหลบลอบลี้
ก็บ่เห็นตนตัว
ได้แต่สองเขือท้าว
ขอแก่ไทธิราชเจ้า
ยินปืนเสียงสนั่น
เสียงไห้ทั่วเมือง
กลางเมืองเฟือนฟั่ง
โตนเต้นเข้าด่านดง
ปาศักดิ์จัดออก
หาเจ้าผู้นั่งเมือง
ชุมแซงเหมิดหมู่
เฮือนย้าวบ่มี
จำปาเคียดเค่ง
เสียงกล้าข่มพล
ยายกันเป็นหมู่
ไปก้ำฝั่งโขง
ขุขันธ์ ศรีสะเกษ
ยโสธรพร้อมพร่ำกัน
สุวรรณภูมิโดยเถี่ยว
ใจสั้นใส่กู
ตัวมันมามอบกูนี้
เดินย้ายล่วงไป
จำปาศักดิ์โดยด่วน
ตามเจ้าแต่งการ
พระเทพวงษา
นั่งเมืองเขมราฐ
ขุขันธ์เมืองมามอบ
ประณมก้มขาบถวาย
เจ้าเมืองตามสั่ง
เขาฮู้ด่วนหนี
ผกจอบจับกุม
หนึ่งยามคราวน้อย
นำมาทูลบาท
เดิมตั้งแต่งการ

⊙ แต่นั้นปาศักดิ์เจ้า หนหวยบ่หายเคียด
ต้านกล่าวถ้อย เสียงฮ้ายฮึดฮึง
ใผผู้ยังหลบลี้ หนีไปตามช่างมันถ้อน
คันฮอดมื้อ ชิหมายเมี้ยนโคตรมัน
อันที่จับเอาได้ สองเขือมามอบกูนี้
บ่ควรเลี้ยงไว้ เป็นข้าแผ่นดิน
มันจักกินแหนงแค้น ระคายเคืองพันเล่า
เมื่อมันคืดขอดข้อ ชิตีต้านตอบมือ
คันกล่าวแล้ว จับพระเทพวงษา
ทังพระยาไกรสงคราม ฟาดพันคอเมี้ยน
แล้วแต่งไว้ คนสำคัญฮักษาเหตุ
เขตด่านด้าว อุบลเบื้องเขื่อนแขง
เจ้าโย้นั้น พาพลหยับเคี่ยน
ตั้งค่ายหมั้น นำคำค้อท่งแปน
เมื่อจักเตรียมพลต้อน ติดตามภูวนาถ
ปิตุราชเจ้ง เติมซ้ำซ่อยกำลัง

ทัพกรุงเทพยกมาตีทัพเจ้าอนุและเจ้าโย้

จักกล่าวเถิงเบื้อง เมืองกรุงทัพใหญ่
ได้ข่าวข้อ เค็กฮ้ายฝ่ายเวียง
ว่าอนุวงศ์เจ้า โจมตีโคราช
บุตตะราชโย้ ตีก้ำฝ่ายอุบล
พระเดือดฮ้อน แค้นคั่งในมโน
เกรงจักเสียไพร่เมือง มอดวายยางถิ้ม
จึงสั่งให้ พระยาราชสุภาวดี
เป็นแม่ทัพ ควบคุมพลต้าน
ด้านทัพเบื้อง อนุวงศ์ตั้งอยู่
เมืองพิมาย แตกกระจายมียั้ง
สั่งใหม้า นำกำลังตามไล่
ไพรีสู้บ่ได้ อนุวงศ์เจ้าต่าวคืน
ส่วนพระพรมนั้น หลบตนลี้ซ่อน

พักผ่อนเกื้อ
ได้ข่าวข้อ
มาต่อสู้
กองทัพก้ำ
พังแตกอื้อ
พระก็ยินดีแม้ง
คืดฮอดข้อ
คันหากปาศักดิ์เจ้า
หยับเคี่ยนใกล้
คันเมื่อกองทัพก้ำ
ต้านต่อสู้
สองทัพก้ำ
มันจักตกอยู่ค้าง
บ่เป็นดั่งคืดไว้
โทเรหมอง
ปรึกษาพร้อม
ควรเฮาคุมกำลัง
มันจักหลงไหลเนื้อ
ว่าพวกเฮาขี้ย้าน
ให้มันเห็นมือไว้
เมือภายหน้า
คันว่าปรึกษาพร้อม
บ่อยู่ช้า
จับเอาได้
เจ้าโย้ตั้ง
ฟันคอเมี้ยน
บ่ให้ค้าง
สังหารเลี้ยง
เหลือเจ้าโย้
พระพรหมคุมพลเข้า
เจ้าโย้สู้บ่ได้
กำลังไว้ต่อมือ
กองทัพหลวงดั้นดุ่ง
เพม้างทัพเวียง
อนุวงศ์จั้งบ่อยู่
หนีลี้ส่วนสน
มโนใสแจ้งจอด
ความเว้าเก่าหลัง
นำพลเต้าไพร่
กระบวนค้ายพ่อตน
กรุงหลวงย้ายออก
อุบลเบื้องชิตอกทอย ว่านา
ตีตะลุยเค็กขนาบ
แคมพื้นหว่างกลาง
น่าหน่ายความประสงค์
หม่นใจบ่หายอ้อน
ขุนกวนพวกไพร่
ออกยาดชิงตีต้อน
ลืมตนบ่ตั้งท่า
หนีลี้บ่ต่าวคืน
ไทเฮาอีกจักเที่อ
มันบ่กล้าฮ่วมคอน
กรมการนายหมู่
นำพลกล้าเข้ายาดชิง
กรมการทังพรรคพวก
ระวังไว้ให้อักษา
มรณาลดชาติ
คนน้อยหนึ่งมี
ทางในเกลี้ยงปลอด
พลน้อยบ่หลาย
นำตีต้อนไล่
พลม้างแตกกระบวน

พลหาญฆ่า
ฝูงไพร่น้อย
คุมกระบวนเข้า
ฟันฟาดเมี้ยน
เจ้าโย้ฟ้าว
บ่สู้หน้า
พระพรหมปราบขบถแล้ว
คืนสู่ด้าว
กองทัพก้ำ
นำโยธา
พักพลด้าน
ถามไต่ถ้วน
พระพรหมแจ้งข่าวข้อ
บ่หลีกเลี้ยว
ฝูงข้ากำฮาบซุ้ม
ไพรีหลบ
พระยาราชเจ้า
ชมชื่นข้อ
พากันทำดีแท้
บ่บวบช้ำ
ก็บ่เสียทีแท้
หลบหลีกลี้
พลปาศักดิ์นับบ่ไหว่
หลบลี้หลีกถอย
ตามนำยีหย่อง
เหลือน้อยแตกคืน
หลบหนีเข้าป่า
พอได้หนึ่งยามแท้แล้ว
นำพลหลบต่าว
อุบลเบื้องดั่งเดิม
พระยาใหญ่สุภา
ด่วนอุบลมียั้ง
จารจาสาเหตุ
กระบวนเบื้องฝ่ายขบถ
ไขคดีตามซื่อ
ทางเจ้าผู้แต่งการ
ติดต่อตามดี
มุ่นวายคืนบ้าน
แม่ทัพใหญ่นครหลวง
กระบวนเบื้องฝ่ายพระพรหม
ขุนกวนในนอก
ขุนข้าไพร่เมือง
คอยระวังถ้วนถี่
กลซ้อนเมื่อลุน ดั่งนี้

ศึกขี้หนอนเจ้าโย้

บรบวรแล้ว
โยธาหาญ
กองทัพเบื้อง
เขียวันคืน
สั่งให้พลหาญเข้า
อย่าให้ออกนอกลี้
อึงคนึงเต้า
ลัดเร่งจัดพล
มากมูลเพรียงพร้อม
พระยาใหญ่สุภา
ล่วงลงปาศักดิ์ก้ำ
ระวังแวนทุกซอก
หลบซ่อนที่ใด
โฮมกันคับคั่ง

เสียงสนั่นก้อง
เข้าชอกค้น
ระวังเวน
เจ้าโย้ได้
มีดอื้อตื้อ
คีดคั่งแค้น
เขาก็หลบหลีกลี้
ยังแต่ตนเดียวเจ้า
คืนซิคีดต่อสู้
มานะบ้าง
ลักลอบดั้น
ผกตนเขา
จนผอมเหลือง
หลายวันได้
หิวหอดเข้า
พระยาราชเจ้า
หลายมื้อได้
แม่ทัพเจ้า
ลัดเร่งฟ้าว
ให้เจ้านาคท้าว
กับเจ้าฮุยผู้น้อง
อย่าให้หนีไปได้
หลบต่าวดั้น
คันสั่งแล้ว
สองหน่อแก้ว
ติดใต่อ้อม
หิวหอดแห้ง
อิดอ่อนเนื้อ
จับท้าวโย้
บางพ่องเอามีดน้อย
บางพ่องสับฟันหัว

โฮฮ้องฟั่งเฟือน
เฮือนอาซญ์หอโฮง
บ่ให้มันหนีม้ม
ยินเสียงฮ้องโห่
พลล้านล่วงเถิง
บ่มีพลต้านต่อ
หนีเผื่นซู่คน
ซิเอาใผมาฮ่วม
ก็เคืองแค้นเมื่อยใจ
มายมโนหลบหลีก
หนีเข้าด่านดง
อยู่เก้าหลุบเก้าป่อม
คอบลาวอีดเข้า
หลายคืนอิดอ่อน
น้ำตาย้อยย่าวไหล
จัดพลตามไล่
ตามล้นบ่เซา
นครหลวงปลงอาซญ์
พลล้านล่วงนำ
ปาศักดิ์เบื้องราชวงศ์
นำต้อนเที่ยวพล้น
นำตนคืนคอบ
คืนบ้านอย่านาน
ราชวงศ์น้องนาถ
นำพลย้ายเร่งตาม
กุมกันกลางป่า
แฮงเจ้าเมื่อยเอง
เซซวนล้มท่าว
มาได้ฟาดฟัน
ขีดเขี่ยนตามโต
แค้งขาล้นหลังท้าว

คันชิแถมเกลือซ้ำ ผัดหลุดนสักหน่อย
พอแต่ปล่อยละไว้ ให้ขางซ้อนปงซอน
เขาก็ผูกมัดเมี้ยน หามมาฮีโห่
เสียงโห่กุ้ม คุมเข้าทัพหลวง
ดนตัวฮ้าย แมงวันตอมฮ้องโห่
จับใต่ขี้ ตามพื้นบาดแผล
หลายวันมื้อ หลายคืนหนอนบุ่น
แผลเน่าเนื้อ เหลือฮ้ายหน่ายแหนง
สะเอียนอางฮ้าย เพพังเน่าเปื่อย
แมงวันเขียงฮ้องเฮียกเอิ้น โห่กุ้มไล่ตอม
จับได้แล้ว นำพลหลบต่าว
คืนสู่ด้าว อุบลเบื้องดั่งหลัง
พระจึ่งจัดแจ่งใช้ ทูตานำบอก
คาดอกแหน้น จำโย้ส่งกรุง
เค็กคราวนั้น บุพเพต้านกล่าว
นำข่าวข้อ มาเว้าสู่ฟัง
ว่าบังเกิดก้ำ เค็กขี้หนอนคราวหนึ่ง
เป็นเหตุเบื้อง ปางพุ้นส่วนคือ
จริงสมข้อ คำควรเท่นกล่าว
ขี้หนอนท้าวปาศักดิ์โย้ ปางนั้นสืบมา

พระยาราชสุภาวดียกทัพไปตีเวียงจันทน์

แล้วประโยชน์นั้น พระยาใหญ่สุภา
คุมโยธา ล่วงพนมนครยั้ง
จัดอุบลได้ ยโสธรเขมราฐ
สงบอยู่ตั้ง ผกลี้ฝ่ายนคร
พระยาราชตั้ง หนองคายเป็นทัพใหญ่
ยายด่านขึ้น พันพร้าวดั่งเดียว
ค้นเมื่อเถิงวันได้ ดิถีศุภเลิกส์
พลโห่ฮ้อง เสียงสท้านฟังเฟือน
ชัยโยฮ้อง สามทีธงแกว่ง

แล้วยาตรย้าย
ปีนั้นจุลศักราชเข้า
เดือนสิบสองแฮม
พระยาราชเต้า
เข้าฮอดด้าน
นอกจากหั้น
ตกปีกตั้ง
อื่นอื่นก้อง
คือดั่งฟ้าจักข้วม
พระก็คุมพลเข้า
ดาบผ่าม้าง
ขอนไฮ่ล้ม
สลบท่าวล้ม
สองเค็กฮ้อง
คือดั่งฟ้ากะเดื่อมหล้ม
ดาบต่าวต้อง
เป็นดังแสงฟ้าเหลื้อม
พลหาญเบื้อง
ทนบ่ได้
พระยาราชให้
ไล่แหกค้าย
ราชาเจ้า
หลบลอบลี้
พระยาราชย้าย
ลัดเร่งตั้น
ไปเถิงเท้า
เข้าแวดล้อม
เข้าซอกค้น
แขวงเชียงขวาง
สุภาวดีเจ้า
จัดแจ่งห้าง
พลล้านข้วมของ
พันฮ้อยเก้าสิบเอ็ด
ฮ่วมฉลูแถมเท้า
คุมพลตั้นฮอด
วัดแสนก้ำซู่ภาย
ยายปันเป็นหมู่
อักษาท้างซู่ทาง
กรุงศรีสัตตะนาค
เหงาเต้าถ่ายระดู
ชิงชัยฟันฟาด
พลล้านย่าวไหล
ปุนกันปานเปรียบ
ตายเมี้ยนไขว่ขืน
โฮฮิวเสียงสนั่น
ดินม้วนมุ่นทลาย
ตบตีชีสว่า
สิฟังบ่ขาดยาม
เวียงจันทน์ถอยหลีก
ถอยล้าหลีกไกล
ยิงปืนแสนห่า
ตามส้นบ่ถอย
เวียงจันทน์อนุราช
ไพรกว้างด่านภู
คุมพลตามไล่
ฮอยส้นบ่ให้เสีย
เมืองพวกนำซอก
ระวังไว้ซู่ภาย
นำไฮภูเขาไก่
ผูกเอาจนได้
แม่ทัพใหญ่กรุงศรี
หามท้าวแห่เมือ

ถกถอนย้าย
วันคืนเขียว
เถิงแห่งห้อง
พระนั่งเกล้า
รางวัลไห้
แถมยศขึ้น
บรรดาศักดิ์ให้
เจ้าพระยาบดินทร์เดชานุชิต
ปางนั้นลือเดชกล้า
ลาวกาวญวณ
พระก็อดสาสู้
เมืองหมู่นี้
กองทัพจากเวียง
ล่วงลงกรุงกว้าง
นำความทูลบาท
ประทานตั้งปลูกแปลง
นานาสัพพะสิ่ง
เกินก้ำกว่าหลัง
ลือซาเซ็งซ่า
เถิงขั้นที่เกษม
ไทเทศเขาขาม
ข้าพวนเขมรย่อง
นำพลเกลื้อกล่อม
ขอค้ำซ่อยชู

วันเดือนปีเกิดของเจ้าอนุวงศ์

ปฏิสนธิเบื้อง
จุลศักราชพันฮ้อย
เนาเสวยสร้าง
สี่สิบสองขวบเข้า
พระก็ดับขันธ์เมี้ยน
บ่คองคืน
เดือนยี่แฮมค่ำคล้อง
อายุท่านท้าว
รวมกันเข้า
พันหนึ่งฮ้อย
เป็นโอรสเจ้า
ศรีสัตตนาคเบื้อง
อนุวงศ์กำเนิด
ยี่สิบเก้าฮ่วมกุน
ครองเมืองตุ้มไพร่
พรรษาล้ำล่วงมา
ลาโลกสงสาร
ท่องเที่ยวทางนี้
เจ็ดค่ำปีฉลู
หกสิบลองแท้เที่ยงจริง
ในปีจุลศักราช
เก้าสิบเอ็ดนั้นถ่ายเถิง
สิริบุญสารไชยเชษฐ์
เดิมดั้งเก่าหลัง แท้แล้ว

⊙ อนุวงศ์เจ้า
ละสงสาร
พระก็จัดศพให้
ลดชาติมรณาเที่อนี้
อยู่นครกรุงกว้าง
สมควรครองราช

บ่ให้เสียชาติเชื้อ
หั่งบ่คีดใคร่ด้วย
ประสงค์นำทาง
เพิ่นหากเบือนไปก้ำ
เลาะเลียบด้าน
บ่ห่อนเหลียวมาใกล้
ครองหม่นเศร้า
มีแต่โมโหฮ้าย
คีดโลภเลี้ยว
บ่มีสัจจะหมั้น
คีดเบี่ยงเลี้ยว
คนบ่มีความฮู้
บ่อยากนบนอบไหว้
คันว่าโตแข็งขึ้น
สังบ่คีดกอบกู้
คอยแต่หาความยุ่ง
เพิ่นว่าความฮู้น้อย
ยินแต่บุพเพพื้น
ว่ามีดน้อยน้อย
ไม้น้อยสั้น
มันซิกลับต่าวฟ้าง
คนภายซ้อย
ซายให้เป็นซายแท้
ซายให้ซายแท้แท้
คนดีนี่
เทวดาด่านด้าว
ให้มาเพพังม้าง
เวียงจันทน์จึงได้เศร้า

ชุมเหง้าแก่นจันทน์
ความฮุ่งเฮืองศรีสน่อยนั้น
ท่องเที่ยวอบายเบื้อง
ฮิมทางแกวเถื่อน
กระแสเวิ่งหว่างไกล
ในธรรมไขกล่าว
มีเอื้ออ่าวเถิง
โกธาเกินฮีต
ไลถิ้มฮีตคลอง
ในดนตั้งเที่ยง
เทียวฮ้อนไพร่เมือง
ซูดนขึ้นเป็นใหญ่
ยำย้านเพิ่นผู้ใด
เดชาเข็งข่า
ซูบ้านให้ใหญ่สูง
รุงรังบ่เป็นท่า
พลอยถิ้มไพร่เมือง
บูฮาณเพิ่นกล่าว
อย่าพลอยซ้ำถากฟัน
อย่าตีของบูดเน่า
ตีขี้ใส่โต
ทางหลังเขาซิกล่าว
อย่าแถมแกหินแห่
ตมนั้นอย่าปน
อุบัติมาในโลก
ภายพุ้นป่อนลง
ความจริงบ่ตั้งเที่ยง
เสียเชื้อสืบต่อมา

ราชบุตรหมาคำถึงแก่กรรม

พอเมื่อเดือนสามค้อย
วันเสาร์ทรงราหู

สิบค่ำจวนดับ
ฮ่วมยามสามย้าย

มะเมียม้า
พันหนึ่งฮ้อย
หมาคำเจ้า
ละพี่น้อง
เพราะเพื่อท้าว
ตีนมือชัก
ไข้หมากไม้
จมแจบแจ้ง
อลหนเฮ้า
พ่นน้ำให้
หมอยาแก้
บ่ขาดฮ้อน
สุดแต่หมอยาแก้
เข้าตอกทังดอกไม้
สูตรขวัญให้
ไข่เข้าปั้น
หลายวันมื้อ
พิษพยาธิ์ฮ้าย
หนักแกมเข้า
วางเข้าน้ำ
พิษเศลษขึ้น
ก้อกก้อกม้วน
คันว่าดับจิตท้าว
แก้วแก่นต้น
ฮ้องเฮียกเอิ้น
ใจหลูดหล้ม
น้อยหนุ่มหน้า
อยู่บ่ได้
เสียงแซวฮ้อง
บ่มแต่ความโศกเศร้า
ชาวเมืองพร้อม

โกศลจุลศักราช
ปลายสี่ร้อยเก้าสิบหก
ราชบุตรลาโลก
พงษ์เชื้อเผ่าพันธุ์
ทนเวทนาหนัก
สั่นสายทวงฮ้อน
ขางมุมเนาแนบ
บ่หายฮ้อนเมื่อยาม
เฮฮนกลิ้งเกลื่อน
หายฮ้อนแต่ละคราว
หลายหมอเทียมแทบ
ฮนปิ้นลุกยอ
หมอตำแยผายผอก
หมายซ้ำดอกปี
สะเดาะห์เข็ญตามฮีต
แพตุ้มเฮียกขวัญ
เวลาแถมถ่าย
บ่มายฮ้อนเหือดหาย
ทวงหมางหมองหม่น
กะไดค้างบ่ไข
อัดคอตันตีบ
ชีวังเมี้ยนขาดใจ
หมาคำมรณาต
เมียเหง้าฮ่ำไฮ
สลบตนมิ้งเมื่อย
ดอมท้าวท่าวทวง
ทาสาข้าไพร่
น้ำตาย้อยย่าวไหล
เนืองนันให้จ่ม
นำเจ้าบ่ลืม
วงษาคณาญาติ

พากันอาบน้ำล้าง วางกั้นผ้าดอย
ตะวันบ่ายคล้อย เมือแลงหุบห่อ
ยอยกเข้า โลงตั้งข่วงโฮง
ค่ำแลงแล้ว งันกันตามจาฮีต
สังฆเจ้า มาพร้อมสูตรธรรม
ฮมงันเรื่อย เจ็ดวันเป็นขนาด
ม้มคาบเต้า พากันเมี้ยนจูดเผา
ทำบุญสร้าง วางเททานทอด
เก็บดูกท้าว ไปไว้บ่อนควร
ราชบุตรนั้น วางแวนแปนเปล่า
บ่ทันได้คืดเข้า ขอตั้งผู้ใด
พระพรหมคัดเลือกเหล้ม ท้าวสุ้ยสุริยะ
หลานสุดตา ฮ่วมคอนเฮียนฮั้ง
ยังไปทูลความข้อง ขัดเคืองแน่นแน่
เพียงแต่เทียมเทียบไว้ พอค้ำซ่อยการ แท้แล้ว

พระพรหมราชวงษา (พรหม) ถึงแก่กรรม

กาละเดือนอ้ายเข้า แฮมเจ็ดค่ำวันเสาร์
ขวดใต่เต้า ปีต้นฮ่วมมา
จุลศกราชได้ พันปลายสองฮ้อยเศษ
สองอยู่ท้าย แถมเข้าหว่างระดู
พายุปุ้ม หัวลมพัดเหวี่ยง
เหมือยหมอกย้อย หนาวซ้ำติ่มลม
พระพรหมเถ้า ชราแฮงถอยหย่อน
คอนคอนคืด ฮุ่งหลังหลายชั้น
ทอดทะเนิ้ง แคลนคางหนักเหนื่อย
เหมือยหมอกตุ้ม เขียวกลั้วกล่อมกัน
ลมพัดต้อง หนาวสะออนอิดอ่อน
ห่มผ้าตุ้ม หลายชั้นบ่อุ่นทวง
เหลือแฮงเถ้า คาซ้ำหนาวสั่น
ปานดั่งเจ็บป่วยไข้ ฉันใดนั้นดั่งเดียว

หลายวันมื้อ
ความส่วงมีบ่ได้
โทมะนังเอ้า
ลดขั่วเมี้ยน

หลายคืนหนักหน่วง
กายสบั้นเมื่อยมโน
เฮฮนม้อยมิ่ง
ขันธ์ม้างสูมรณ์

⊙ พระพรหมเถ้า

ยี่สิบหกขวบเข้า
ท่อแต่ขาดชาติเชื้อ
กุมารินาถน้อย
มีแต่เมียมิ่งเหง้า
เนาแนบข้อน
เป็นหมันให้
จึงบ่ได้สืบสร้าง
นับแต่เนาอยู่สร้าง
สี่สิบห้าได้
พระก็อยู่เกษมสร้าง
ของพระราชเจ้า
ศีลทานพร้อม
บ่ขาดข้อ
พระบ่ตึงตังฮ้าย
ด้านกล่าวถ้อย
กิจการบ้าน
ตกแต่งให้
พระก็มีใจเกื้อ
สงเคราะห์ญาติพี่น้อง
มีใจหมั้น
ปโลภเลี้ยว
สินสมสร้าง
โภคาของ
ฝูงไพร่น้อย
สงสารสัตว์

อายุยืนฮ้อยเศษ
นานล้ำกว่าชู่คน
แนวชายบุตตะราช
เทียมข้างบ่มี
สาวสนมเทียมพ่าง
เมียต้นผู้เดียว
บ่มีใผติดต่อ
แทนเชื้อต่อแนว
ครองเมืองตุ้มไพร่
ปีแท้นั่งเมือง
เมืองอุบลบ่ประมาท
เพียรตั้งต่อการ
ฟังธรรมพระเจ้าเทศน์
คำพระเจ้าสั่งสอน
โฮมเติงข้าไพร่
คำแม้งม่วนหู
เหลียวแลหลิงล่ำ
ดีแท้ชู่เชิง
ชาวเมืองเว้าม่วน
สหายก้ำฝ่ายเมือง
สัจจังตั้งเที่ยง
ใจหล้มเรื่องกาม
สัพพะสิ่งนานา
แจกปุนปันให้
คับแคบก้นดาร
ดั่งเฮือนเฮียงใกล้

ชาวเมืองพร้อม
หอมฮักเจ้า
พระบาทเจ้า
องค์ราชา
ยินดีฮักฮ่อ
ยอไว้ที่สูง
องค์เอกจอมกษัตริย์
ก็ว่าดียอย่อง

⊙ แต่นั้น ชาวเมืองพร้อม
อ้องฮ่ำไห้
สนมหนุ่มน้อย
น้ำเนตรย้อย
ซดซดย้อย
ทรวงกายทรุด
กำสุดด้วย
สลบท่าวล้ม
โอนอขอให้บุญชูค้ำ
อย่าได้เห็นต่อนอ้าย
ทดทดอ้อง
หลั่งเนตรน้ำ
นางก็อวยพรให้
เมือเกิดก้ำ
อย่าได้เทียวมาว่าย
บ่เที่ยงแท้
ความสงบสุขนั้น
ทุกโขขัง
ใผผู้มีลาภแล้ว
เป็นดั่งกงเกวียนมัน
โลกนี้บ่เที่ยงหมั้น
อินทร์พรหมทังเทวา
สัตว์อยู่ใต้แหล่งล้า
ความตายแขวน
เถิงว่ามียศเพี้ยง
บ่อาจถอนถ่ายจ้าง
ขุนกวนข้าไพร่
หาเจ้ามี่นัน
เมียแพงกับประทีป
โฮมหน้าอยู่เลิง
น้ำตาหลั่งไหลตก
หม่นหมองหิวไห้
ผัวขวัญบ่หายเหือด
จวนสบันขาดใจ
นำอวนคืนส่ง บ้างแม
ภายข้อยขาดดอม แด่เถิ้น
ชลธาแถวถั่ง
ยมย้อยย่าวไหล
ผัวขวัญเจียระจาก
เมืองฟ้าฝ่ายสวรรค์
สงสารในโลก
อย่าได้ด่าวคืนพระเอย
ใผบ่ส่งตาเห็น
ขอดโฮมมีฮู้
ซ้ำเล่าพลอยทุกข์
ปิ่นเวียนเลิงเรื่อย
เสมอดั่งบ่ระพาน
ส่วนตายจมม้วน
พื้นโลกเฮาเห็น
ซูคนบ่คลายเว้น
เพียงพรหมพิมานเมฆ ก็ดี
ปบลี้หลีกตายได้แล้ว

ยามเมื่อธาตุสี่ม้าง
แม้นว่ามีเงินแสน
คันว่าดับขันธ์แล้ว
บ่ห่อนหามหอบหิ้ว
อันหนึ่งอันเที่ยงแท้
คึดหลีกเว้น
ประสงค์สมณ์สร้าง
บวชสืบสร้าง
ให้ค่อยอดสาค้ำ
บรรพชาต่อตั้ง
เป็นสะเบียงข้วม
ใผบ่กล้า
ขอให้ทังมวลกล้า
ขอให้หลิงล่ำเยี้ยม
บรบวนเสี้ยง
อาบน้ำให้
เขาก็เดาดาห้าง
จัดแจ่งสร้าง
สักกุโณเค้า
เครื่องอาจเอ้
ต่างแต่งลายอาจแต้ม
ประดับเครื่องแก้ว
ยาบยาบสร้อย
ลมพัดต้อง
ช่างเขาแต้ม
แหยแหย่งฟ้อน
ตาคมค้อน
หางก่องค้อม
ริจนาแต้ม
พรหมสี่หน้า
เถิงวันแล้ว

ขันธ์ห้าพรากพลอยหนี
ซ่อยตนบ่มีได้
ของแพงโตเป็นเพิ่น
ไปได้ดั่งใจ
จำศีลบริจาค
เวรอ้ายก่อกรรม
โยคีเพียรผนวช
วงษ์เชื้อศาสนา
ทรงธรรมทัดเที่ยง
มโนเลี้ยวหลีกเวร
สงสารพ้นโลก
ทำฮ้ายลักเอา
บารมีสืบต่อ
เพียรสร้างอย่าไล
เสียงคนฮ้องโห่
ศพเมี้ยนบ่อนควร
โฮมงันกลางข่วง
เมรตั้งทุ่งศรีเมือง
หัสดีลิงค์ของเก่า
คือด้ามดั่งหลัง
ทำเป็นต่างต่าง
ศรีเลื่อมฮุ่งเฮือง
ใบศรีเกาะก่าย
ปลิวเปื้องแกว่งหาง
กินรีประเหียรปีก
แขนส้วยค่องคือ
คอคางเหลียวเหลือด
มือฟ้อนอ่อนระทวย
เทวดาเดียระดาษ
หมายไว้ชู่มุม
ดาดีคาดเครื่อง

ยกคาบย้าย
ขึ้นสู่เบื้อง
ยาบยาบล้น
ชาวเมืองพร้อม
ม้อนฟ่าดม้อง
ระนาดม้อง
สังข์เสพอ้อง
การละเล่น
มีทังหมอลำพร้อม
แอ่แอ่นเกี้ยว
บางพ่องลำตีเผิ้ง
สองลำซวน
พลุตะไลพร้อม
คืนแลมื้อ
วันแลมื้อ
วันคืนบ่ละเว้น
กลางเว็นให้
จัดแจ่งถ้วน
พนันขันสู้
ขันต่อตั้ง
ราชาเจ้า
ปลงประทานของ
ค้อมว่ามาเถิงแล้ว
จำศีลหา
ฝูงหมู่สังโฆเจ้า
เททอดน้ำ
พอประมาณได้
เลยจูดเมี้ยน
สามวันแล้ว
เข้าฮ่วมตั้ง
ดอมธาตุเจ้า
ศพเจ้าจากโฮง
หัสลิงค์ตัวอาจ
ดึงเข้าข่วงเมร
ญิงชายแหนแห่
เสียงก้องทั่วเมือง
กลองตะโพนพิณพาทย์
เสียงกลั้วกล่อมกัน
โฮมงันหลายเหยื่อง
หมอแค้นด้อยแลนแต่
ชิงชู้ฮ่วมหอ
ลงเลขวันดี
ดุ่งเดินหามิ้ม
แกมกันเค้าคื่น
ไฟดอกไม้เฮื่อเฮือง
โฮมงันเสียงสนั่น
เฮืองอื้อสนั่นเมือง
มีหมอมวยออกม้องป่าว
ดาตั้งแต่งวง
เฮฮาต้านต่อ
พนันแพ้โปกฮา
ทูลกระหม่อมกรุงหลวง
แจกทานหาเจ้า
ตกแต่งกินทาน
บังสกุลทานทอด
ยวงบุญบนบอก
ดอมเจ้าส่งบุญ
เจ็ดวันม้มเขต
พระกรานม้วนมุ่นวาย
ทำบุญเก็บดูก
กวมไว้บ่อนเดียว
พระประทุมตนพี่

อยู่จิ่มใกล้
นับแต่พระพรหมเจ้า
ละถิ่นสร้าง
พระบ่มีลูกเต้า
ทังมวลมี
พระบาทเจ้า
อยู่นครหลวง
กุทองท้าว
แทนเจ้าเมือง
บ่ทันตั้ง
พอแต่ฮักษาสู้
อุปฮาชท้าว
ครองประเพณี
เอาตนตั้ง
บ่เบี่ยงถ้อย
บ่ห่อนหลงไหลเนื้อ
บ่ให้ส้ม
อดสาสู้
สังเกตข้อ
จำศีลหมั้น
บ่ขาดเว้น
บริจาคให้
แก่หมู่สังฆะเจ้า
ไพร่เมืองพร้อม
บ่ลื่นด้าม
ตั้งแต่กุทองฮั้ง
ก็บ่มีเหตุข้อง
อันว่าการเมืองบ้าน
บ่ห่อนรุงรังหลบ
ยุทธภัณฑ์ตั้งเก่าหลัง หั้นแล้ว
จรหนีไกลจาก
เฮือนย้าวเปล่าแปน
สืบหน่อแทนแนว
แต่หลานแหลนหล้อน
ตนเอกมหาวงศ์
สั่งการมาให้
อุปฮาชฮักษาการ
อยู่ปุนปองฮั้ง
เป็นเจ้าเมืองแน่นแน่
ชูค้ำแต่งการ
ตกแต่งปุนแปลง
บ่ให้สูญเสียเศร้า
ในธรรมทัดเที่ยง
คำเลี้ยวโลภพราง
ถือโตเต็งฮีต
ความเว้าม่วนหู
ทำการตางพระเนตร
ดีฮ้ายย่อมทำ
ในตนบ่ประมาท
ธรรมพระเจ้าสั่งสอน
กฐินเททานทอด
บ่วางเว้นฮีตรอง
ยินดีชมซื่น
ทางเจ้าเพิ่นแต่งการ
การเมืองได้ห้าขวบ
เคืองแค้นเหยื่องใด
ลุล่วงสมประสงค์
ปิ่นเปียเพม้าง

ตั้งอุปฮาชกุทองเป็นพระประทุมวงศา

จุลศักราชเข้า พันวัสสาแถมถ่าย
สองฮ้อยเจ็ดต่อท้าย มะเส็งล้ำล่วงเถิง
สมเด็จเจ้า ยั้งกระหม่อมเมืองหลวง
แยงญาณเหลียว โผดประทานนามตั้ง
ให้อุปฮาชท้าว กุทองขึ้นเป็นใหญ่
ว่าพระประทุมราชวงศา นั่งเมืองอุบลก้ำ
สมญาตั้ง ตราประจำกระแสสั่ง
เครื่องยศพร้อม ให้เพียรตั้งต่อการ
ส่วนว่าอุปฮาดนั้น ให้ท้าวแก่นราชวงศ์
แทนกุทอง เลื่อนไปตามชั้น
ท้าวดทนั้น โพธิสารบุตตะราช
ของอุปฮาชท้าว สุดตาเจ้ามอดมรณ์
เข้าฮ่วมช้อน แทนที่ราชวงศ์
ทะรงการหลวง ซ่อยกันปองตุ้ม
ให้สุริยะสุ้ย ผู้เป็นหลานอุปฮาช
สุดตาท้าว เพียงด้ามราชบุตร
เขือก็พากันตั้ง จงใจตรองราช
ค่อยสืบสร้าง เมืองบ้านอยู่เกษม
แล้วภาคนั้น สนุกอยู่เย็นใจ
ไพร่เมืองมีความสุข ชู่คนบ่มีม้ัว
พระก็มีอาชญ์ให้ เถ้าแก่ชราการ
จำศีลเพียร พร่ำเพ็งธรรมพระเจ้า
ศีลห้าหมั้น ในดนบ่ขาด
อย่าประมาทแท้ สูเจ้าค่อยทำ
กฐินสร้าง บังสกุลทานทอด
เวรแก่สังฆะเจ้า ปุนตั้งสูตรเฮียน
คราวนั้นพระสงฆ์เจ้า ยินดีชมชื่น
บ่ลื่นด้าน อาจารย์เจ้าสั่งสอน
ศิษย์หากย่ำแยงย้าน บ่ด้านดอบครูบา
อดสาทำความเพียร สั่งสอนศิษย์ไว้

ตั้งหากหลายเหลือด้าม เถรเณรน้อยหนุ่ม
โฮมกันเฮียน สูตรธรรมคำพระเจ้า
ผู้เพิ่นมีความฮู้ อยู่แก่หลายพรรษา
เป็นหลักคำ ธรรมบาลท่านเจ้า
น้อยกว่านั้น เป็นยาครูยาท่าน
ซาสำเร็จ สืบมาปางนี้
คราวนั้นศาสนาบ่เศร้า ครองอาชญาบ่ต่ำ
ฝูงไพร่น้อย ย่ำย้านบ่ลื่นความ
คันว่ามีโทษฮ้าย อุฉกรรจ์เหลือขนาด
ปลงอาชญ์ให้ เถิงโทษตัดหัว
หรือแต่พอจองจำ บ่มีวันเว้น
หมู่พระสังฆาเจ้า หลักคำเจ้าท่าน
คืดสงสารไพร่น้อย เสียถิ้มหมู่กำลัง
พากันเข้า ขอแผ่ความสุข
ให้พวกไทคนคุก ออกมาบ่มีโทษ
พระก็เอออวยให้ สมควรผายโผด
คนโทษนั้น หายเสี้ยงกรรมเวร
ยอยกเคน มอบไลวางให้
พระหากตั้งเที่ยงหมั้น แสวงฮ่อมทางธรรม
ศีลทานสัง บ่ไลวางเว้น

อุปฮาชแก่นถึงแก่กรรม

พอเมื่อเดือนหกคล้อย สิบสองค่ำจวนดับ
มะเส็งนำเสียง ฮ่วมจุลปีนั้น
ศักราชได้ พันปลายสองฮ้อยเศษ
สิบเก้าเข้า พอค้ายบ่ายจวน
อุปฮาชแก่นท้าว มรณาลดชั่ว
ละคาบไว้ ทางบ้านเก่าหลัง
มัจจุราชเข้า กุมชิงพยาบาท
จุกเสียดแหน้น อุทรท้องบ่วาย
หลายหมอแก้ ฝนยาแถมก่าย

โรคขี้ฮ้าย
หนักหน่วงแหน้น
ลมพลอยพัด
พากันเข้า
พ่นน้ำให้
ก็บ่คืนมาได้
ดับมอดม้วย
ทังหลายพร้อม
ล้างน้ำก้ัน
เที่อนี้ข้อยบ่เว้า
ฮ้องฮ่ำไห้
เจ็บท่อความขาดข้อ
เป็นหมุ่มมิน
มดแดงซั้ง
เปื่อยหลูดถิ้ม
ปานนั้นยังบ่ได้บ่อนบั้น
เพพายซะ
ทำเพียรสู้
บ่อนขาดวิ่น
เติมความให้
พอบ่ให้ขาดข้อ
หลายบ่น้อย
บ่แถลงวาทเว้า
ยุติบั้น
บ่อนซิเว้า
แต่นั้นพระประทุมพร้อม
จัดแจ่งตั้ง
พากันทำบุญสร้าง
หมายหยาดน้ำ
ปรบวนเสี้ยง
เก็บดูกเมี้ยน

บ่มายม้างหนึ่งถอย
พ้นยิ่งปางกะดัด
ชักหงายตาตั้ง
โซมกายฮับฮ่อ
ทังซ้ำเป่าหัว
วอยวอยมุดมอด
มโนท้าวขาดคึง
เดาดาตกแต่ง
ดอยไว้ช่วงโฮง
พรรณนาความจ่ม
มีแท้ซู่คนหั้นแล้ว
หนังสือเก่าหลุดหนี
ปลวกกินยังแต่ก้าง
ทำฮังเยี่ยวใส่
มือข้อนค่อยซอน
ประสงค์แห่งความหมาย
ขาดความเชิงแต้ม
งมเอาตั้งแต่ต่อน
สิ่นซ้ำต่อกลอน
พอเพียงเอื้อมไหล่
ความเว้าเก่าหลัง
คำควรก้ำพอแม่น
เหลือล้นลื่นครอง ดอกนา
ตอนฮ่ำไฮ้ไว้ก่อน
เมือหน้ายืดยาว เจ้าเอย
ขุนกวนน้อยใหญ่
ศพเมี้ยนจูดเผา
บังสกุลทานทอด
บุญยู้ส่งเถิง
สามวันทัดเที่ยง
เมือไว้บ่อนควร

พระประทุมเจ้า นำความทูลบอก
สารข่าวเบื้อง กรุงกว้างบ่นาน
ขออนุญาตตั้ง กรมการเมืองแถมตื่ม
รายชื่อท้าว เพี้ยพร้อมมอบถวาย
ขอแต่บุญหัวเจ้า กูร์ณาผายโผด
โทษข้ามีหมื่นชั้น ขอได้อี่ดู แด่ถ้อน

ตั้งบ้านหม้อเป็นเมืองอำนาจ

ปีเดียวนั้น พระประทุมถวายบอก
ขออนุญาตตั้ง คาเมบ้านซ่อยโฮม
คือว่าเขมราฐเบื้อง หนทางเทียวยาก
หลายขวบมื้อ บ่ทันฮู้ข่าวเถิง
ไกลกันเว้ง เหิงนานจึงเทียวฮอด
ขอให้บ้านหม้อตั้ง เมืองขึ้นอยู่หว่างทาง
คันว่าทางเทียวดั้น ไปมาฮอดง่าย
แม้นชิส่งข่าวข้อ ดีฮ้ายส่วนลำบาย
ขอให้ท้าว จันบุฮมเป็นใหญ่
ทังขุนกวน ชื่อมีนามตั้ง
ท้าวมวลน้อม ทูลคดีเฮวฮีบ
สารล่วงดั้น เถิงก้ำฝ่ายกรุง

ตั้งกรมการเมืองอุบล

พระบาทเจ้า ทรงราชนครหลวง
ฟังสารเถิง ข่าวเมืองอุปฮาช
ท้าวแก่นนั้น อาพาธพลอยหัก
โรคาหนัก มอดชิวังมรณ์เมี้ยน
กรมการฮ้าง ฮามเมืองบ่เต็มส่วน
ขอเกื่อยแก้ว นามนี้ซ่อยปอง
พระตอบถ้อย โองการสั่งพลันเถิง
ทรงกูร์ณา ราชวงศ์โทท้าว
เป็นอุปฮาชให้ หยับเคี่ยนกันไป

ตามความดี ซอบครองเพียรสร้าง
โหง่นคำท้าว บุตตาพระประทุมราช (กุทอง)
ให้เป็นราชวงศ์ ฮ่วมเฮียงกันไว้
ราชบุตรสุ้ยท้าว เนาแนบนามเดิม
บ่ได้เสิรมแต่งตั้ง เพียงด้ามดั่งหลัง ห้นแล้ว
เดือนเก้าขึ้น วันอังคารสิบสองค่ำ
มะเมียมิ่งม้า สัมฤทธิศกล้ำถ่ายมา
จุลศักราชได้ พันปลายสองอ้อยเศษ
สองอ้อยยี่สิบเข้า ปีนั้นฮ่วมมา
กรุงหลวงเจ้า มีพระราชโองการ
แยงสารเถิง ข่าวความพระประทุมต้าน
นำความข้อ ไขคดีแถลงกล่าว
อนุญาตตั้งบ้านหม้อขึ้น เป็นเมืองอำนาจ
จันบุฮมให้ เป็นพระกมรอำนาจ
ฤทธิ์เดชกล้า เป็นเจ้านั่งเมือง
อุปฮาชนั้น ให้ท้าวบุตรเฮียงฮ่วม
สีหราชท้าว ปุนด้ามราชวงศ์
สมสันล้ำ สุริโยก้ำเกิ่ง
เพียรซ่อยข้าง ทางเบื้องราชบุตร
พระบาทเจ้า ประทานเครื่องยศฐาน์
ถึกศักดินา อีตคลองเมืองน้อย
ทำการขึ้น แขวงเมืองเต้าส่วย
เขมราฐก้ำ สินข้อยส่วยไฮ
เขือก็พากันตั้ง ทำการตางพระบาท
บ่ขาดเว้น วันมื้อถ่ายแถม
อดสากลั้น แข็งใจเฮียงฮ่วม
เข้าสู่เงื่อม ภายเบื้องฝ่ายเขม (เขมราฐ)

⊙ จักกล่าวเบื้อง พระประทุมราชวงศา
กุทองนาม ผู้เนาอุบลสร้าง

พระก็ถนอมโตตั้ง
บ่ขาดข้อ
ชีสมณ์สร้าง
ซมซื่นซ้อย
ไทต่างด้าว
มาพานพบ
ฮักฮ่อตุ้ม
ธรรมทานสงฆ์
เจียระกาลล้ำ
เถ้าแก่ล้ำ
เฮียวแฮงน้อย
เนื้อเหี่ยวแห้ง
อาหารเนื้อ
พิชโภชน์พร้อม
ดีท่อยังเกี่ยวก้ำ
ทังคาวหวาน
แข็งใจสู้
ห่อนชิลำบากเว้า
มีแต่กลอยใจสร้าง
คืดฮ่ำสู้
พระประทุมเจ้า
เหตุว่าเพิ่นมักสู้
เจ็ดนางพร้อม
หอมฮักท้าว
แต่ละคนนั้น
เชื้อหนุ่มน้อย
น้อยหนุ่มแหน่น
คณนานับ
อิดถีสร้อย
แปดหน่อแก้ว
ส่วนว่าบุตตาน้อย
ใจดีครองราช
ความแค้นไพร่เมือง
เฮียนความฮักฮ่อ
ดอมเจ้าอยู่เลิง
ชาวเทศแดนไกล
กล่าวยินยอย้อง
ทะรงแห่งคลองศีล
บ่ไลวางเว้น
เนาเนืองตุ้มไพร่
ชราฮ้ายก่ายโฉม
กายาหดหู่
เทิงซ้ำจ่อยผอม
ปูปลาชิ้นต่อน
บ่กินได้ดั่งหลัง
ชิ้นต่อนปลามัน
ซ่อยซูแฮงท้าว
การเมืองบ่เหินห่าง
ความส้มใส่หู
คาเมบ้านใหม่
เมืองตั้งซ่อยปอง
ถอยแฮงกำลังอ่อน
กำลังฮ้อนฝ่ายกาม
เมียแพงเก้าฮ่อ
ดีล้วนเกิ่งกัน
บ่มีหมันหมางเบื่อ
ยิงล้ำพร่ำชาย
แนวพ่อปิตุลา
ส่วนชาวเอ็ดท้าว
นางงามแมนหล่อ
งามล้วนเลิศญิง
เนานอนท้องแม่

หลุหลอดถิ้ม
นับแต่ทรงครรภ์หมั้น
ออกมาเป็นญิงชาย
ยังอยู่พร้อม
มารดาหอม
ปิตุเรศเจ้า
ถนอมจอมศรี
ปให้ตกดำค้อย
ประสงค์พร่ำเพียร
นามหน่อท้าว
ของพระประทุม
โหง่นคำอ้ม
เบาะลวงท้าว
พรหมาท้าว
เฮียงห่อข้าง
คำมะณีเหง้า
หลุดลดชั้น
บัวรินท้าว
ขัตติยหนุ่มน้อย
ผู้ญิงนั้น
บัวทองเขียว
ปัญจาสร้อย
นางแจ่มเจ้า
ปิตุเรศให้
บำเพ็ญเพียร
วิชานี้เป็นยา
โชคใผมีจั่งใด
ประเพณีนั้น
โตธรรมแลไทน้อย
ใผผู้ลักหอบหลู้
พ่อแม่ไล่ฆ่าป้อย

ไปแล้วบ่กล่าวเถิง
ทศมาสไลลา
ใหญ่สูงสมหน้า
เฮียงฮ่วมเสนหา
ล่ำแยงปองตุ้ม
อักลูกมีมาย
เกิ่งเมืองเพียงด้าม
น้อยอ่อนแพงขวัญ
ซ่อยชูนางท้าว
บุตตะราชชายอาม
ชื่อมีนามตั้ง
จุมมณีไชยนาค
คำพูลผู้ใหญ่
เลือสางเสนฮ่วม
เคียงซ้อนสำเดียว
ผาเชียหอยอ่อน
กันน้อยฮ่วมถัน
ศรีจันทร์อนุราช
ภายซ้อยกุลบุตร
นางสินนางแท่น
เถิงคำขาวเบ้า
เข็มมาน้อยอ่อน
ภายซ้อย ลูกลุน
ถนอมฮ่อมเฮียนศิลป์
เพื่อตนภายซ้อย
ประสานโลก
เฮียนฮู้ต่อครู
ถือกันให้เฮียนฮ่ำ
พอค้ำว่าเฮียน
เฮียนครูไทใหญ่
ดีซ้ำว่าจองหอง

ผู้ญิงนั้น
แอบลูกน้อย
การเฮือนย้าว
แลงและเช้า
หวานคาวส้ม
ทุกสำ่ถ้วน
นอกจากหั้น
ตำ่หูกฝ้าย
จงใจย้อม
สีสันงาม
ลิงลายล้วน
สืบต่อเท้า
ญิงปางนั้น
ทอหูกฝ้าย
ของหมู่นี้
บ่ห่อนไลลาปะ
บ่ได้โตนปบเหล้น
พ่อแม่ติแต่น้อย
นิสัยเชื้อ
บ่ห่อนดื้อด้านถ้อย
บ่ได้แปลงโตเว้า
เพียงแต่สมคำควร
ดีชั่วอ้าย
บ่ได้อมคำขอ
หวานในข้อ
เขากล่าวเว้า
สัจจะหมั้น
พ่อแม่พร้อม
บ่แถลงแปลงลิ้น
บ่ห่อนเตาะต่องต้อย
ความหมู่นี้
มาตาถนอมแนบ
เฮียนฮู้ฝ่ายเฮือน
ปัดปูตกแต่ง
เฮียนพร้อมเครื่องพา
นงเยาคีดฮ่ำ
มวลพร้อมเครื่องกิน
หัดไปทางใหม่
เพียรแต้มหมี่ไหม
เครือทองทางตำ่
เลือกปูนแปลงแต้ม
ของสงวนพื้นเก่า
ภายซ้อยลูกหลาน
การเฮือนหุ้มห่อ
ไหมได้จั่งเจริญ
พ่อแม่ปีดา
ให้ลูกเฮาฮามฮ้าง
เกินความแม่สั่ง
โตเจ้าหั้งเมื่อยเอง
ญิงชายสาวหนุ่มปางพุ้น
คำเถ้ากล่าวแถลง
โอ้อวดคำสะหาว
บ่ช่างปุ่นแปลงย้อม
หูตามีเขาเบิ่ง
ให้หมากญอซูนกัน
ขมใจคอบ่ได้ข่าว
แถลงต้านต่อนจริง
ขันความแหน้นแน่
จึงยอมตั้งปลูกแปลง
หาผัวเองเข้าเฮียงฮ่วม
หลบลี้แล่นนำ
หากแทงในไขข่าว

บ่ได้แปลงวาดเว้า
มันหากมีในเรื่อง
บ่ได้มียาบส้วง

⊙ แต่นั้นยังมีกาลีเว้า
มันหวนหา
สับหลับปิ้น
ยัวะให้ฝูงพี่น้อง
ลางเทื่อเอาความเว้า
สาวแต่คำหมิ่นข้อ
มันก็นำเอาเรื่อง
ว่าจักยื้อยาดแย่ง
เพื่อบ่ให้ลูกเต้า
หมายจักปอง
เจ้าเมืองฮู้ข้อ
มีใจขม
สูนี้บ่แม่นแนวนามเชื้อ
ย้านแต่ลูกกูได้
คันกูตายไปแล้ว
ควรกูไลลาปะ
อุกขลุกขุ้น
คึดเบี่ยงถ้อย
ย้านแต่ไทอื่นพุ้น
เขาซิหาความสุข
นับวันนับมื้อแล้ว
นับวันนับมื้อเศร้า
พระคึดแล้ว
มาซุมนุม
ดูราบุตตาไท้
เดียวนี้พ่อก็เฒ่าแก่แล้ว
บ่จักมรณากรรม

ให้ซาวเจ้าหม่นหมอง
เดิมดาเถ้ากล่าว
พวงเอ้กล่าวขวัญ เจ้าเอย

สับส่อขุนกวน
เหตุพระประทุมมาต้าน
แถลงคำตั๋วหล่าย
เพม้างแตกกัน
ทางเจ้าเมืองไปกล่าว
ความแค้นสู่ฟัง
ขุนกวนชั้นซื่อ
ชิงบ้านถ่ายเมือง
สืบหน่อแทนแนว
นั่งเมืองเมือหน้า
คำแห่งความประสงค์
โกรธเค็มเคืองแค้น
โลหิตของพ่อ
เป็นเจ้าใหญ่สูง แท้นอ
เขาซิยาดชิงกัน
ปล่อยไปตามเรื่อง
ครองเมืองบ่ทัดเที่ยง
เสียด้ามชาติสกุล
มานั่งแทนเมือง
ต่อไปบ่มีได้
แถวเจ้าเมืองซิตกต่ำ
เสียเชื้อเสื่อมถอย
เอิ้นลูกชายญิง
อยู่พอเพรียงพร้อม
เสมอดาดนพ่อ กูเอย
คอยมื้อคองวัน
ซิคอบคุงคีงเนื้อ

เหมิดพ่อแล้ว
ตั้งแต่งให้
เมืองอุบลนี้
กูบ่ให้สูปอง
กูพ่อซิปุนแปลงให้
ไปอยู่ดุ้มไพร่น้อย
คาเมบ้าน
เพื่อจักเป็นกำลัง
บ่มีใผเตื้องต่อ
สูเจ้าอยู่สำบาย ดอกนา
ผู้ใหม่เขาซิครอง
นั่งเมืองไปได้
ทังมวลลูกอ่อน
แปลงสร้างให้เป็นเมือง
ทางใหม่ให้ดกหนา
ซ่อมเติมตามเจ้า

พระประทุมราชวงศาสอนลูก

พ่อจักสอนสั่งเจ้า
จำจี่อไว้
ไกลไปหน้า
เหมิดพ่อแล้ว
โตจักเป็นคนเถ้า
จึงให้ฮู้ฮ่อมท้าง
วิชานี้
ทรัพย์สินวายมุ่นปิ้น
เงินคำให้
คำสอนเฮียนฮ่ำฮู้
เป็นคนให้
หอมห่อฮั้ง
ยามจักทำทานตั้ง
อย่าเบี่ยงเลี้ยว
ให้เจ้าปองหาเว้น
บ่เที่ยงหมั้น
เจ้าจ่งคืดต่อตั้ง
กองกุศลทำ
เวรังนี้
เจ้าจ่งหาซ่องซั้น
ใผหากทำดีไว้
บุตตาน้อยอ่อน
ภายหน้าสั่งหลาน
บ่มีใผสอนสั่ง เจ้าแล้ว
ภายซ้อยแม่นโต
เจียระกาลนิ่เพิ่น
ทางเบื้องฝั่งกระแส
มีในโตเป็นที่เพิ่ง
วิชาซ้ำซ่อยซู
ปันกันเหมิดง่าย
กินแล้วอิ่มบ่เป็น
มีศีลฮักฮ่อ
ศีลห้าอย่าไล
มโนลงให้มันเที่ยง
ใจเศร้าหม่นหมอง
ธรรมดาโลกแต่ง
มายม้างอยู่เลิง
เถิงป่องปาระมี
พร่ำเสริมประสงค์ได้
อาธรรมให้เว้นห่าง
ปบลี้หลีกไกล
ศัตรูภัยซิเหิงห่าง

คันว่าสร้างชั่วไว้ เวรฮ้ายชีแล่นเถิง
เป็นคนให้ ทำการอันชอบ
คึดชอบข้อ ดีแล้วจั่งทำ
การใดแท้ ธรรมดาโลกแต่ง
เจ้าจ่งสังเกตข้อ เห็นแล้วจื่อเอา
ประเพณีเถ้า บูฮาณอย่าประมาท
ดีชั่วฮ้าย สูเจ้าฮั่ฝิงพ่อถ้อน
กิจใดแท้ ธรรมดาโลกลุ่ม
ใจมักเลี้ยว คนิงเบื้องบาปกรรม
ให้สูคึดก่อเกื้อ ประสงค์ย่อมเฮียงศีล
ประเพณีนำ ให้ใส่ใจตรองแจ้ง
เป็นขุนให้ ทำการตางพระเนตร
สังเกตข้อ ดีฮ้ายจั่งค่อยทำ
ฝูงไพร่พร้อม คณาญาติกันดาร
โภคาของ ให้แจกปุนปันถ้วน
เจ้าจ่งหวนเห็นก่ำ คุณธรรมทานทอด
บุญชีได้กอดเกี้ยว เป็นเข้าห่อเฮา
อันหนึ่งยามเมื่อบุญสูงขึ้น ลือชาเกรียงเดช
อย่าได้กำฮาบฮ้าย ผลาเลี้ยวห่มเหง
วาจาต้าน ให้เป็นคำครองเก่า
อย่าปากเว้า หลายลิ้นแง่งอน
ให้เจ้ามีสัจจะหมั้น ศีลเคียนคัดเคร่ง
ลิ้นลากตื้น อย่าเลี้ยวล่ายแถลง
มนุสสาเชื้อ ญิงชายในโลก
ของดีมักอยากได้ สงวนไว้ซู่คน
อย่าได้เป็นคนเหล้น การพนันเบี้ยโบก
โปถั่วไพ่ เมาง่วงง่าวฟาง
มันจักเสียของเค้า มรดกเถ้าแก่
แม่มันปันแบ่งให้ ชิมายม้างจุ่มจม
ของแพงนี้ สงวนตนจึ่งชอบ ดีดาย
สูอย่าลักลอบเหล้น กระทำฮ้ายใส่โต

ของในเนื้อ
ผู้จักมาฮ่วมตุ้ม
ชายอื่นพุ้น
สินไถ่จ้าง
แนวญิงนี้
อย่าได้หลายกากซ้ำ
คันว่าหลายชายข้อน
เหมิดบ่อนชมฮูปเศร้า
ฝูงนี้อย่าได้เอามันเข้า
มันจักเป็นปากท้าง
ดีแต่ทำบุญสร้าง
ศีลห้าฮู้
มโนในน้อม
เพียรพร่ำสร้าง
อันว่าลูกหนุ่มน้อย
เจ้าจ่งฟังคำสอน
เวียกการบ้าน
เหลียวค่ำเช้า
ให้ลูกทำใจเกื้อ
เว้าม่วนข้อ
ให้มีสัจจะหมั้น
อย่าเบี่ยงข้อ
สินสมสร้าง
ผัวเส็ดไว้
กระบวนการเหย้า
ให้เจ้ามีใจอด
อันนี้เป็นคำเถ้า
บัวระบัดสามีผู้
อันหนึ่งอย่าได้จงใจเหล้น
ต้านแต่น้อย
สามีผู้

ประสงค์หาผัวมิ่ง
พาสร้างฮุ่งเฮือง
ปุนเป็นหลายอย่าง
อย่าได้ล่ำเหลียว ลูกเอย
ชายเดียวหมองหม่น
สินน้อยค่าปมี
เมินหมางหมองกลิ่น
ทุนเจ้าขาดเอง
ในทรวงเว้นห่าง
ทางเบื้องบ่อนจิบหาย
ใจใสก้าวเกิ่ง
คำพระเจ้าสั่งสอน
คุณธรรมเฮียนฮ่ำ
โกศลยู้ส่งเถิง
นางนาถกุมารี
พ่อแถลงไขต้าน
นางเนออย่าประมาท
ตกตั้งซู่เชิง
วงษ์วารข้าไพร่
สหายก้ำฝ่ายขวา
วาจาตั้งเที่ยง
ใจหล้มเรื่องกาม
เงินคำแก้วกิ่ง
ให้นางฮู้ฮ่วมสงวน
ครองเฮือนจาฮีต
หมั่นเพียรอย่าคร้าน
ของนางเมียมิ่ง
ผัวแก้วแก่นมโน
ชายฮามเฮียงฮ่วม
คำระห้อยอย่าจา
เมียแพงให้เว้าค่อง

แม้นจักทุกข์ท่อฟ้า ใฟ้เพียรตั้งต่อกัน
ชาตินี้แนนนำห้อย พระยาแถนเพิ่นหล่อ มานั่น
คาดคู่กันแต่ฟ้า บูฮาณพุ้นอย่าขืน
แม้นว่าคาดคู่ซ้อน เฮียงฮ่วมเสนหา
บ่ห่อนมีภัยขัด แล่นขืนขวางได้
ยามเมื่อทุกข์ยากฮ้อน ขอขอดแสนถนัด
แลงงายอืด ยากจนจรบ้าน
เจ้าจ่งอดสาสู้ เป็นตายอย่าว่า
แสนซิยากเกลื่อนกลิ้ง ตายเมี้ยนให้เบิ่งกัน
การหนักหยุ้ง แสนทวีเอ้าอั่ง
อย่าปากด้าน เสียงเข้มใส่กัน
อย่าได้มีใจเลี้ยว เบาบางคืดม่อ
ให้มันหนักหน่วงแหน้น หีนเกิ้งท่าวัดกลาง
คำสอนนี้ ของแพงพ่อสั่ง
ให้ลูกจำจื่อไว้ ภายหน้าซิเมื่อคึง ดอกนา
บรบวนถ้อย คำลอนพ่อสั่ง
ยกยื่นนิ้ว ประนมน้อมขาบลา

ตั้งพิบูล มหาชนะชัย สะพือ เป็นเมือง

⊙ เมื่อนั้น พระประทุมพร้อม ขุนกวนน้อยใหญ่
ขออนุญาตตั้ง เมืองขึ้นซ่อยโฮม
จุมมะณีให้ เป็นเจ้าเมืองตะวันออก
ปากห้วยกว้าง แคมน้ำแก้วพระพือ
ท้าวอ้มนั้น ทางสะพือบ้านใหม่
ให้สืบสร้าง เป็นเจ้านั่งเมือง
คำพูลท้าว เวินไชยแคมท่า
เมืองด่านต้อน ทางก้ำฝ่ายซี
คนคราวนี้ เหลือตาสามหมื่น
ลื่นกว่านั้น ปลายสร้อยสี่ห้าพัน
เฮาบ่จัดไปหรื้อ หาดินให้อยู่ บ่มีดี
ไปอยู่เพียงเล็กน้อย ภายข้อยใหญ่เอง

ทังหลายพร้อม ยินดีเขียนขีด
สารสอดสร้อย ทูลเจ้าพระยอดเมือง
ขุนกวนน้อย จัดสรรทุกหมู่
ผู้สมควร ช่อยการจอมเจ้า
สามหนุ่มน้อย จัดแจงถือบอก
ออกจากบ้าน แลวงต้นฮอดกรุง
ขึ้นกราบเท้า แทบบาทบุญขวาง
ถวายสารเถิง พ่อเติมตามใช้
ให้มาหาความฮู้ เฮียนเมืองตุ้มไพร่
พอให้ได้สืบสร้าง ดอมไท้พระยอดคุณ

พระประทุมราชวงศา (กุทอง) ถึงแก่กรรม

จักกล่าวก้ำ พระประทุมครองราช
อยู่สืบสร้าง นานล้ำล่วงมา
ถอยแฮงแล้ว ความชรานำตี่ม
ซึมซาบเข้า ในเนื้อปล่ำบาย
พิษพุ่งพ้น มือดนเหงาง่วม
วิบากต้อง จำใกล้มอดชีวัง
พระก็ไลลาบ้าน เมืองอุบลมื้อสี่ค่ำ
อาทิตย์แสมค่ำคล้อย สิบสองล้ำถ่ายเดือน
ปีกุนเข้า แถมจุลศักราช
พันสองฮ้อย ขาวห้าต่อมา
ฮักห่อหุ้ม เฮียงฮ่วมเอาการ
นมนานเถิง ขาวสามปีได้
อายุท้าว ชราการหนักเหนื่อย
เก้าสิบหกเข้า สังขารเป้เปื่อยพัง
แต่นั้นทังหลายพร้อม ขุนกวนข้าไพร่
เมียมิ่งต้น จาให้ฮุ่งหา
พากันเข้า ตีทวงสลบท่าว
สาวบ่าวพร้อม เฮให้จ่มน้ำ
ทังหลายน้อม นำใจหมองหม่น

ชมแซวเสียง
คีดเมื่อสุขอยู่สร้าง
บ่ห่อนเคืองใจสัง
เขาก็พากันไห้
บัดนี้เสียฮ่มเงื้อม
จักซิไปเป็นข้า
เวรสังมาพานพลัด
ตั้งแต่นี้
หั่งซิมีความทุกข์
เหตุพระไลลาถิ้ม
สังบ่เอาข้าน้อย
ฟังยินเสียงแซวฮ้อง
วันแลมื้อ
แต่นั้นอุปฮาชโทท้าว
คอยหาสามเขือหลาน
จึงได้เอาศพไว้
พอให้ลูกท่านท้าว
แล้วจึ่งนำความขึ้น
องค์พระราชเจ้า
ว่าพระประทุมเจ้า
ดับมอดม้วย
องค์เอกไท้
กูร์ณาผาย
เฮียนจบแล้ว
ประทานของขวัญ
ทังมวลพร้อม
ให้สืบสร้าง
ทังเล่าฮู้ข่าวข้อ
เถิงมรณาลด
พระก็กูร์ณาให้
มอบให้สามหน่อแก้ว
บ่ลืมยามน้อย
เฮียงฮ่วมเสนหา
ชื่นชมจาต้าน
ยุมยวยฮ้องจ่ม
โพธิ์ต้นเหลื่อมเฮา แลเด
ก้ำฝ่ายทางใด
พรากพลอยไกลข้าง
หาฮ่อมความสุข บ่มีแล้ว
อยู่ปองเป็นมื้อ
บ่คืนหลังของเก่า
ไปพร้อมพาบกัน นี้เด
เต็มโฮงก้องสนั่น
ถือไห้จ่มหา กันแล้ว
ผู้ใหญ่กรมการ
ผู้ลงกรุงกว้าง
โฮมงันไปก่อน
มาพร้อมจึ่งเผา
ถวายคดีทูลบาท
เมืองกว้างเหลื่อมมุง
เมืองอุบลลาโลก
ถอยเถ้าแก่ชรา
ธิราชนครหลวง
ลูกพระประทุมเฮียนฮั้ง
องค์พระราชเรงโญ
ตื่มเติมยศฐาน์ตั้ง
ขุนกวนน้อยหนุ่ม
ปองตุ้มแต่งการ
พระประทุมราชวงศา
ส่วนเวรหายฮ้อน
ของไปหลายอย่าง
คุมต้อนต่าวคืน

อุทิศาให้ ของประทานพระบาท
เททอดน้ำ บุญผู้ส่งนำ
จุมมะณีท้าว คำพูลบังคมบาท
ทังท้าวอ้ม ถวายน้อมพร่ำกัน
ข้าน้อยขอทูลเบื้อง บาทาภูวนาถ
กลับต่าวตั้ง คืนบ้านเก่าหลัง
พระบาทเจ้า ประทานพรโอวาท
ให้แก่สามแก่นแก้ว ไปถ้อนบ่ขืน
ค้อมว่าแล้ว พร้อมพร่ำเลยลา
ประนมมือถวาย กราบชุลีพระองค์เจ้า
พากันอ่วยหน้าตั้ง หลบต่าวคืนมา
เถิงสระบุรี แก่งคอยเสาไห้
เหลียวเห็นดวงด่านไม้ พระยาไฟขวางอยู่
เขียวช่อสิ้ว เขาล้อมแวดวง
เหลียวเมือใต้ ก้ำฝ่ายปัจจิม
เห็นแต่ฟ้าก่ำแหล้ แค่มน้ำแม่ทะเล
ค่อยอยู่ดีเยอเมืองหลวงกว้าง นครราชศรีสินทร์ ข้อยเอย
เฮียมจักลาต่วนดั้น อย่าเศร้าหม่นหมอง
ยามเมื่อสุขฮ่วมเจ้า บ่อ้อนสิ่งอันใด
อยู่สำบายจิต ชื่นชมประสงค์เอ้
ตั้งแต่นี้ เฮียมจักพรากพลอยไกล
เนานอนฟด ใบไม้ฮองเลิงเลื่อย
เหมือยหมอกกลั้ว พนาดอนแถวเถื่อน
ฝนหลั่งย้อย อำหน้าฮุ่งทาง แลนอ
คึดเพื่อทางพ่อเจ้า นิทะเน่งมีตึง
คนิงภายหลัง ถ่องคึงตายเพื้อง
เดินพนอมไม้ จำใจตั้นดุ่ง
คึดโศกเศร้า บิดาแค้นคั่งทรวง
เหลียวลำผ้าย ทางเหนือเขาหม่าน
หลายซ่องชั้น พันต้านแวดระวัง
ตื่นเช้าแล้ว กินงายย้ายโยก

ข้วมโคกค้อย
กลอยแฮงข้วม
ออดแอดต้าน
ออกจากหั้น
มีแต่เขาใหญ่ตั้ง
เลยเล่าขึ้น
ฟังยินจักจั่นฮ้อง
สุริโยผ้าย
ยามค่ำค้อย
เขาจอดยั้ง
ชนีนงคราญ
ลิงกังผ้าย
ตื่นฮุ่งเช้า
แลเห็นบับพะโตตั้ง
เค็งเค็งน้ำ
ปูปลาบ้อน
ลื่นกว่านั้น
จันทน์แดงต้น
แกและเหม้า
หอมห่วงเฮ้า
มาลีเครือ
สุริโยต้อง
สามก็คืดอ่าวโอ้
พิชโภชน์แล้ว
ยินแต่เค้าฮ่ำฮ้อง
โอนอปานนี้มณีนิลสร้อย
พี่จากน้อง
ก็บ่ยินยังข้อ
สุขทุกข์ด้วย
ค่ำมาพอปานนี้
เจ้าชิลงเหล้นน้ำ
เลยล้ำล่วงผา
ภูเขาหิวหอด
จาเว้าฮ่อมเขา
เถิงเท่าย่านยาว
ตันหน้าฮ่อมทาง
พาชันหลายหลั่น
ฮ้ำไห้วี่วอน
แลงลงเลยค่ำ
สามน้อยจอดเขา
ทัพที่ผาเพียง
กล่อมเสียงเฮียงฆู้
โตนไปหาคู่
เลยเข้าด่านดง
กลางพนอมหลายหน่วย
โตนต้องผ่าลง
ลอยนีทีเค้าคื่น
เข็งกุ้งแล่นตอม
จันทน์ไดเดียระดาษ
เฮียงต้นแค่จวง
รุกขชาตินานา
จ่อจีบานบ้าง
ภูผายามค่ำ
คนิงบ้านเก่าหลัง
ไลยานิทะเน่ง
แคมห้วยหว่างเขา
เมียแพงค่อยอยู่ ดีนอ
นานล้ำขวบปี
ไขกระบวนต้านข่าว
ใดแท้บ่ได้ยิน
แพงขวัญชิลงท่า บ่อเด
นทีกว้างล่องลอย

สายคอข้อย
หรือว่ามีไหม่ซ้อน
อดเจ้าคองคอยถ้า
แสนจักมีหมื่นชู้
คึดเถิงบิดาเจ้า
ไหลหลั่งล้น
ขอให้พระพ่อล้น
เฮียมบ่ยินดีดอม
ขอแต่อุปถัมภ์ค้ำ
ชดช่อยใช้
ค้อยฮ่ำแล้ว
หลายวันคืน
พอเห็นสวยลวยพุ้น
ฮอดบ้านเก่าแล้ว
เถิงข่วงคุ้ม
ชมแซวยับ
พอคราวแล้ว
สามเขือทบ
ปากบ่ได้
คึดคั่งแค้น
พากันเหงา
อดพอลูกเห็นหน้า
ดีแลฮ้าย
คึดหลายยุ่ง
ความส่วงมีและน้อย
เอาแต่กรรมเป็นแท้
ใผห่อนลอกคาบได้
เฮาฮ่ำไห้
แสนจักน้ำเนตรย้อย
มีแต่วอยวอยมุด
ดีแต่ทำบุญสร้าง

ใผนอขิเว้าต่อ
เทียมข้างพรากอวน
ผัวขวัญคืนคอบ
กูขิม้างผ่ามัน
พอคะซามแหนงหน่าย
น้ำตาย้อยอยู่เลิง
เกล้าเกษคืนมา
สำเมียเพม้าง
คุณครองปิตุเรศ
ชูพื้นอยู่เกษม
ตั้นด่วนโดยพลัน
ล่วงพงไพรกว้าง
สวนมอนเป็นเหล่า
ใจหล้มเมื่อยมโน
เมียลูกแล่นปบ
ส่งเสียงอออึ้ง
ลุกล่ำแยงศพ
เมื่อยมืนยุมย้อย
ทะลายเอ้าอั่งทวง
ปิตุเรศมรณา
ฮ่ำไฮทวงสอื้น
พระพ่อปิตา
ยังขิได้ข่าวถาม
รุงรังบ้าป่วง
ความสอื้นมากหลาย
เทวดาตั้งแต่ง
มาแท้บ่มี
ปานใดบ่หลบต่าว
เวิงกว้างท่อนี้ที
เบื่อยพังเทิงมื้อ
หาฮ่อมทางศีล

เททานของ
ดีกว่าเฮามาให้
บ่มีประโยชน์แท้
แล้วภาคนั้น
ลายอาดเอ้
เขียวแดงสิ้ว
ประดับเครื่องเอ้
ยาบยาบสร้อย
หอมห่วงเฮ้า
ช่างเขียนแต้ม
ลงสรงสา
คับคื่นเค้า
เมรราชตั้ง
พิณซอพร้อม
ปากเป่าค้อน
เทวาฟ้อน
แขนใส่ม้าว
สังวาลย์เกี้ยว
เหลียวเหลือดฟ้อน
มีทังฮูปท่านท้าว
ทังอินทร์พรหม
ราหูเข้า
อ้าปากกว้าง
บรบวนตั้ง
ฮอดมื้อเต้า
การละเล่น
พิณพาทย์ฆ้อง
ขลุ่ยแคนไค้
ซุงต่อยต้อง
ฆ้องกลองพร้อม
เสียงสนั่นก้อง
ส่งบุญจอมเจ้า
เฮฮนฮ้องจ่ม
ควรตั้งแต่งเมร
เดาดาตกแต่ง
วัลลีย์สร้อยก่ายเครือ
คำเหลืองดูอาจ
งามเข้มฮุ่งเฮือง
ลำดวนเกาะก่าย
ลมต้องเวิ่นปิว
ฮูปเทพเทวา
หว่างกะแลสินธ์สร้าง
โฮมงันสาโบก
บรรพ์เบื้องฝ่ายบน
หอยสังข์กะจับปี่
ตาเสี้ยงเสียดชาย
แถมกันเยาะหยอก
ประดับสร้อยเครื่องคำ
ลายละเอ็งสุบสอด
อระอ้อนอ่วนทวย
พระยาเวสสุวรรณ
ใส่มุมมวลพร้อม
จับจันทร์หมองหม่น
หมายไว้ว่าชิกลืน
พระเมรหลวงกลางท่ง
ศพย้ายจากโฮง
ระงมคนขับเสบ
เสียงก้องทั่วเมือง
หอยสังข์กลมกล่อม
กลมกลั้วปี่แถ
ไชยพาทย์สันเสียง
ระงมห้าวกล่อมขวัญ

โฮมงันได้
เททอดน้ำ
สังฆเจ้า
มาจูดเมี้ยน
พากันสร้าง
หมายหยาดน้ำ
จูดเมี้ยนแล้ว
สามขวบมื้อ
พากันเก็บดูกเจ้า
โถลายคราม
ใบตราตั้ง
เป็นเจ้าเมืองอยู่ตุ้ม
จุมมะณีอ้ม
ใบสารเถิง
กูร์ณาตั้ง
อาทิตย์แฮมค่ำค้อย
เบญจศกตั้ง
พันลองฮ้อย
ให้จุมมะณีท้าว
จอมเจื่องเจ้า
เป็นพระบำรุง
ไปแก้งพระพือ
สมญาให้
มังสาหาร
โพสาราชเสือท้าว
เป็นอุปฮาชจั้ง
ศรีฐานท้าว
เฮียงฮ่ออ้าย
ขัติยะสร้อย
เป็นราชบุตร
คำพูลท้าว

เจ็ดวันเลยจูด
นำเจ้าส่งสหการ
ทังมวลพร้อมพร่ำ
เทิงซ้ำสูตรพระธรรม
บังสกุลทานทอด
บุญยู้พระยอดเมือง
ศพเมรยาพ่อใหญ่
ตามจาฮีตบูฮาณ
ลาเลิกหดสรง
หน่วยงามประลงค์เมี้ยน
สามเขือน้อยหนุ่ม
ภายเบื้องเขตแขวง
คำพูลให้เป็นใหญ่
พระประทุมความแจ้ง
เดือนสิบสองสิบเอ็ดค่ำ
บังเบื้องเหลี่ยมเสมร
ปีกุนศักราช
ชาวห้าต่อจุล
ธรรมกิติกานามเก่า
ประทานตั้งเปลี่ยนแปลง
ราษฎรพร้อมไพร่
สร้างแปลงเมืองบ้าน
นามใหม่เมืองพิมูล
สร้างไฮ่นาแปลงย้าว
อนุชาน้อยหน่อ
แถมเข้าซ่อยการ
สางคำนำฮ่วม
ภายเบื้องราชวงศ์
น้อยต่างมารดา
อยู่ดอมเขือเจ้า
พระเรืองชัยชำนะ

พาพวงพ้อง พลย้ายเคี่ยนครัว
ลำชีให้ มหาชัยป้องด่าน
เขตด่านท้าง ทางค้ำฝ่ายเหนือ
โพธิราชผาท้าว ทีสองอุปฮาช
ราชบุตรหอยท้าว อุเทนนั้นอยู่ปอง
ท้าวไชยนั้น วรกิตติกานามเก่า
ฐช่อยค้ำ ภายเบื้องราชวงศ์
ให้ท้าวอ้ม สุริวงษ์ผู้พี่
เป็นพระอมรดลใจ อยู่สะพือนามเค้า
พระบาทเจ้า ตั้งแต่งเป็นเมือง
ฝ่ายตระการ พืชผลปองสร้าง
พรหมมาท้าว บุตตาน้องนาถ
เป็นอุปฮาช เพียรพร้อมพร่ำกัน
ศรีจันทร์ได้ ราชวงศ์ดอมพี่
กุลบุตรผู้น้อย เพียงด้ามราชบุตร
อุปฮาชโทท้าว เป็นใหญ่เมืองอุบล
จัดขุนกวน ครอบครัวปันให้
เหมิดครบถ้วน สามเมืองไปตุ้มไพร่
เครื่องยศตั้ง ประทานพร้อมฐูคน
ออกไปตั้ง คาเมบ้านอยู่
เติมตื่มให้ ตามเจ้าแต่งการ
คันเมื่อลดชั่วชั้น พระประทุมราชวงศา
ทังบุตตา ได้นั่งเมืองภายนอก
ยังแต่ผู้ใหญ่ตุ้ม อุบลราชธานี
องค์ภูมี ฝ่ายกรุงบ่ทันตั้ง
ปมุโขเหง้า ธานียังแปนเปล่า
บ่มีผู้สืบสร้าง แทนบ้านนั่งเมือง
อุปฮาชโทท้าว กรมการชั้นผู้ใหญ่
พระก็อดสาเยื้อน เพียงป้องฐ่อยปอง
อักฮ่อหุ้ม ญิงชายน้อยหนุ่ม
ให้สืบสร้าง ครองก้ำเที่ยงธรรมอยู่แล้ว

ล้ำล่วงเข้า
พันสองอ้อย
ราชาเจ้า
มอบอาชญ์ให้
เป็นเจ้าเมืองอุบล
ประทานตราตั้ง
แถมสมภาร
เพิ่นนี้แนวนามเชื้อ
หลานแจ่มเจ้า
สันฐานท้าว
สมภาพเพี้ยง
วาจาเมี้ยนวาดเว้า
เฉลียวสันทรง
แต่ก่อนเนาหนห้อง
ลงไปเฮียนฮ่ำฮู้
จบเพทพร้อม
มักใคร่ปุนปองติด
จากกรุงย้าย
มรคานำ
พิธีมาเข้า
เฮ็ดแปลกหน้า
บ่เคยเห็นแท้
ชำฮะฮ้าย
ให้เอาหญ้าคา
เพียงกำมือ
อ่วยหน้าเข้า
ผินผันพักตร์
อ่วยหน้าตั้ง
เสกหญ้าคา
บรบวนถ้วน
แล้วย่างย้าย

ขานจุลศักราช
ซาวแปดมีมา
กษัตราภูวนาถ
ทรงตั้งเจ้าหน่อคำ
ฝ่ายลาวกาวนอก
เครื่องยศบริวาร
ดื่มพรอวยให้
เวียงจันทน์ของเก่า
อนุวงศ์เบื้องฝ่ายมาร
สมทรงผิวผ่อง
เพียงด้ามเกิ่งอาชญา
สมส่วนกิริยา
นักเลงทังเนื้อ
ปาศักดิ์นัคเรศ
เมืองก้ำฝ่ายกรุง
ครองเมืองทุกช่อง
ต่อตามมาตุ้ม
มาก้ำฝ่ายอีสาน
เถื่อนแถวเถิงพี้
ในเมืองคราวแรก
เกินก้ำกว่าหลัง
คนมีอาคมศาสตรเพท
ผลาล้านลื่นคน
มาปุ่นปลุกเสก
ทั่วทิศาแปดด้าน
มาฝ่ายหรดี
สู่งัวแม่ล้าน
ไปทิศทางใด
ซัดไปทางนั้น
ทิศาทังแปด
เดินดั้งสู่โฮง

ตั้งแต่นั้น
ไพร่เมืองมวล
นับแต่พระสืบสร้าง
บ่เอาอย่างเจ้า
ละฮีตเค้า
กลอยใจคืด
หน่อคำเจ้า
สาวนางฮาม
เจ้าก็แต่งกาพย์แก้ว
มวลสาวฮาม
ละเม็งลครเหล้น
พิณพาทย์ฆ้อง
เสียงจ้อยจ้อย
ไทเทศท้าว
กระจอนหูห้อย
เหยาะหย่องค้อม
กะลิงโขนเต้น
แอ่แอ่นฟ้อน
นางฮามผู้
หากแม่นเมียท่านท้าว
ต่อแต่นั้น
ไพร่บ่มีความทุกข์
ยูท่างหาสินค้า
ของบ่แพงลื่นล้น
เหมิดขุ่นเขี้ยว
ความดีเถิง
ก็เพื่อพระบาทเจ้า
ครองนครหลวง
ประทานชื่อตั้ง
เทวนานุเคราะห์วงศ์
ได้ลาภล้น
สนุกอยู่เย็นใจ
ชื่นชมดอมเจ้า
ครองเมืองแปลงต่าง
เมืองสร้างแต่หลัง
ครองเก่าปะเสีย
ถ่ายเทครองเค้า
คืดม่วนมโนใน
แวดระวังแวนล้อม
เกาะก่ายเป็นกลอน
ว่านำเทิงฟ้อน
กางแขนขยันท่า
เตาะต้องสนั่นเมือง
สาวฮามขับเสพ
เห็นแล้วชื่นชม
ชะฎาสุบสอด
ทวยเลื่อมแกว่งแขน
ตลกนำเป็นหมู่
ถวายเจ้าชู่วัน
สาวลครเหมิดหมู่
ดอมหั้นชู่คน
หายเหตุเป็นสุข
เพิ่งบุญบาท้าว
เงินคำแลกจ่าย
ขายได้ง่ายดาย
สงบเหตุเป็นสุข
ครอบคุงคีงท้าว
จอมเกล้าเหนือหัว
อยู่เกษมเมืองบ้าน
นามใหม่เจ้าพรหม
อยู่ปุนปองสร้าง
เครื่องยศพานทอง

ของประทานมี
ยูท่างอุปถัมภ์สร้าง
ให้สืบสร้าง
ตั้งแต่เจ้าพรหมเข้า
สองขวบได้
คึดว่ามีเมืองขึ้น
พลไพร่พร้อม
เพื่อว่าเมือภายหน้า
เมืองน้อยก้ำ
ควรเฮาจัดครัวย้าย
พอสืบสร้าง
ปรึกษาพร้อม
ขออนุญาตตั้ง
เป็นเมืองขึ้น
เป็นด่านด้าว
บ้านพระเหลาให้
คัดเลือกท้าว
พาไพร่น้อย
ท่ายักษ์คุบ้าน
สมควรพอ
บ้านปุ่งค้า
ให้ท้าวจารจำปา
นั่งเมืองสร้าง
อยู่สืบสร้าง
บ้านเกษมตั้ง
ไกลบ่ไกล้
อุปฮาชจันทร์ให้
หอมห่อดุ้ม
คำแก้วบ้าน
ขอแต่งตั้ง
พระรามนรินทร์ให้
พร้ำมวลเดิมตั้ง
ปูแปลงน้อยหนุ่ม
ปองตุ้มส่วยไพร
ครองเมืองตุ้มไพร่
คนิงย้ายเคี่ยนครัว
ธานีเต้าส่วย
เวียงล้อมใหญ่สูง
ชายญิงจักเกิด
คาเมบ้านซิแผ่ผาย
พลเมืองไปอยู่
แปลงบ้านถ่ายเมือง
ขุนกวนน้อยใหญ่
คาเมบ้านให้ใหญ่สูง
แขวงนิคมขอบเขต
เติมซ้ำซ่อยการ
เป็นเมืองอันหนึ่ง
เพี้ยเมืองจันเขมราฐ
มาตุ้มช่วยชู
มหาเคนผู้เป็นใหญ่
นั่งเมืองปองสร้าง
พนาดอนแถวเถื่อน
ผู้ควรยอย้อง
นำพลพวกไพร่
แปลงตุ้มไพร่เมือง
เป็นเมืองติดต่อ
พอยื้อข่าวถาม
เป็นเจ้าเมืองเนาฮ่วม
ชาวบ้านให้ฮุ่งเฮือง
คาเมขงขอก
เป็นเมืองขึ้นพร้ำกัน
เป็นเจ้าเมืองหุ้มห่อ

ฮักษาฝูงพี่น้อง คอยป้องซ่อยการ
ทังหลายพร้อม ยินดีเขียนบอก
ทูลแทบพื้น จอมเจ้าอยู่กรุง
ทูตาใช้ นำสารแถลงข่าว
ต้นดุ่งผ้าย เขียวล้ำล่วงไพร
หลายวันมื้อ เถิงกรุงเมืองเอก
ยกยื่นนิ้ว ประนมน้อมกราบถวาย
พระบาทเจ้า มหาราชองค์กษัตริย์
ทรงญาณเหลียว ล่ำแลใกลใกล้
พอใจแท้ เติมเมืองเต้าส่วย
ให้ลือสร้าง ภายหน้าใหญ่ยาว
ชมชื่นช้อ มโนในทวงราช
บ่อาจขัดแข่งข้อง พระองค์ซ้ำแต่งการ แท้แล้ว

ตั้งเมืองชานุมาน และเสนานิคม คำเขื่อนแก้ว

⊙ นพศกล้ำ ปีเถาะศักราช
จักวามาสเข้า แถมท้ายฮ่วมจุล
พันสองฮ้อย ชาวเก้าข่าวเถิง
อนุญาตตั้ง เมืองขึ้นเขตแขวง
พระบาทเจ้า จอมเกษเมืองหลวง
ประทานนามเมือง ส่วยไฮเกษมสร้าง
ใบตราตั้ง พระเหล่านิคมคามเขต
เป็นชื่อให้ เมืองก้ำฝ่ายพนาน
เพี้ยเมืองจันทน์ท้าว แปลงนามเป็นชื่อ
พระจันทะวงศา ให้นั่งเมืองปองตุ้ม
ท่ายักษ์คุพุ้น ของเก่าเดิมดา
เป็นชานุมานเมือง ฝั่งโขงแคมน้ำ
ตั้งมหาเคนขึ้น เป็นพระประจญ
จัตุรงค์บาดาล อยู่ปุนป่องสร้าง
บุ่งค้าบ้าน คาเมแถวเถื่อน
เมืองเสนานิคม ต่อเติมนามตั้ง

จารจำปาให้
กำจัดจัตุรงค์
บ้านเกษมให้
จันทร์ท่านท้าว
นั่งเมืองสร้าง
นามเพิ่นตั้ง
จัตุรงค์พินาศสร้อย
น้อมเหนี่ยวเข้า
คำแก้วบ้าน
ให้เป็นคำเขื่อนแก้ว
พระก็สอนเขาข้า
คิดชอบสร้าง
เถิงระดูปีให้
จากไพร่น้อย
เขาก็พากันตั้ง
ประกอบสร้าง
ให้ฮุ่งด้วย
ทำเพียรหา
เป็นเหตุให้
หรือว่าเทพถ่อนท้าว
จึงให้อลหนอ้อน
บ่เที่ยงหมั้น
คันว่าขาวพอแจ้ง
กลับต่าวกลุ้ม
มันหากมีในห้อง
ขาวแล้วกลับต่าวปิ้น
คนคราวนั้น
มักโลภเลี้ยว
เอาแต่โทโสตั้ง
กอบเกื่อยเต้า
ประสงค์สมสู่
แฝงนามเป็นพระ
นั่งเมืองเป็นเจ้า
เป็นเกษมสีมาเมืองด่าน
อุปฮาดถ้ำฝ่ายหลัง
ครองคุณคำสั่ง
จันทร์ท้าวพระประจญ
เสริมตามพระบาท
นำเจ้าส่วยไฮ
พระนรินทร์เป็นผู้ใหญ่
ประทานตั้งนั่งเมือง
ชาวนิคมขงขอบ
ปุนตั้งต่อการ
เก็บเงินเต้าส่วย
นำขึ้นฝ่ายอุบล
ใจนำตรองราช
เมืองบ้านแห่งตน
อีตแห่งครองศีล
ซ่อยการจอมเจ้า
ชาตาเมืองหมองหม่น
ลงป้องพร่ำกัน
ชาวนิคมข้าไพร่
ทางเลี้ยวแง่งอน
เห็นแห่งครองธรรม
คืนอ้ายอยู่เลิง
โลกาโลกลุ่ม
ดำปี้ดั่งหม้อนิล
วาจาบ่ตั้งเที่ยง
ทังซ้ำข่มเหง
โมโหคุมครอบ
โหมฮ้อนใส่โต
เมียเขาลักลอบ

ผัวจอบพ้อ
สังโฆเจ้า
นำไก่ชน
จีวรคล้อง
เสียงสนั่นก้อง
หมัดมวยเหล้น
คบเสพฐู้
การละเล่น
ชาวบ้านได้
ดีแก่เฮียนฮ่ำฮู้
ความจำมี
นับแต่ปุนแปลงสร้าง
ขึ้นส่วยเต้า
กรมการผู้
ถือว่าตนดีเหลือ
ใผผู้ดอมดีก้ำ
นิยมนับถือ
ใผผู้ได้ยกย่อง
มีความสุข
ถือว่าดีลื่นล้น
ทังมวลมี
ฝูงไพร่น้อย
ปถีกต้อง
กลมเกลียวเข้า
ถือแนวนาม
ไทอื่นพุ้น
ในแดนตน
ใผบ่มีคงแคล้ว
หัวบิ่นเป้
สนูเหล็กว่าน
ทังหัวเคี่ก
กำง้าวไล่ฟัน
ละฮีตครองธรรม
กัดปลาพนันจ้าง
เคียนแอวจ้อนตูด
สบงฟังโปกฮา
ชกถองเตะถีบ
ชิงช้อนหยอกสาว
สังฆังบ่เหินห่าง
อันใดเจ้าแอ่วนำ
บ่มักง่ายทางธรรม
บ่หลงเฮียนได้
ธานีขงเขต
เมืองบ้านแวดระวัง
เก่าใหม่บ่ลงฮอย
คอบยกยอคูณค้ำ
อาชญาเก่าเป็นสุข
อยู่เกษมสมสร้าง
อาชญาใหม่เป็นดี
ได้เพิ่งบายามไฮ้
ของเก่าทางหลัง
มากมูลเต็มบ้าน
ชาวนิคมมวลหมู่
ความเว้าบ่คล่องกัน
ในพวกใผมัน
คุ้มเหนือกลางใต้
จุ้มอื่นกลายมา
จอบตีผกลี้
คาถาหุ้มห่อ
คืนบ้านเลือดไหล
สูบเลือดเคียนคอ
ผ้ายันต์ประสงค์คล้อง

กะตุดคาดหมั้น
ออกจากบ้าน
คันว่ายังคงแท้
ลื่นกว่านั้น
ใผผู้ปลูกเฮือนย้าว
ไม้แลม้อน
ใผขี้ย้าน
ไฟบ่ได้
ใผผู้ใจแข็งกล้า
ผกจอบลี้
ลางพ่องมีดบ่ไม้
ทังชกถอง
ลางเล่ากำเอาง้าว
ฟันฟาดเมี้ยน
สัปดาเหล้น
หลายหลากให้
อลหนฮ้อน
อยู่บ่ได้
พเนจรดั้น
ในเขตขั้น
บางพ่องหยับเคี่ยนย้าย
นอนนาสวน
พ่องก็คืนเมือสร้าง
แถวจิ่มใกล้
ใผคึดพ้อ
แยงพนาสัณฑ์
กลียุคฮ้าย
คึดโลภเลี้ยว
วาจาเว้า
ดีอยู่เรื้อย
มีแต่สอนความให้
พันกลายบ่เหินห่าง
พานพ้อต่อยกัน
พอแมงวันกินเลือด
สังขารม้วนมุ่นกระจาย
ฮิมทางเทียวไล่
เทียวยื้อย่องยาม
ปิดปักตูแต่หัวค่ำ
นอนลื้อยู่ใน
โทสาเคียดเคร่ง
ฟันเล่นคนองเนิน
มือต้องต่อยตี
หน้าโนคืนบ้าน
ดวงคมแขงขนาด
สาวใส้ไว้เพื่อกา
ตีถองชกต่อย
เฮฮ้อนไพร่เมือง
ใจเบาหลบหลีก
ในคุ้มข่วงเมือง
หนีไปบ้านใหม่
ดงกว้างป่าหนา
นอกเขตคูเวียง
ทิศเหนือหรือใต้
คาเมบ้านเก่า
แคมน้ำฝั่งมูล
เป็นที่แข็งขนัน
สร้างแปลงเป็นบ้าน
เดิมดาจากผู้ใหญ่
ใจเข้มใส่กัน
เสียงหัวต้านต่อ
ขมเลี้ยวหมากกระดอม
ฝูงไทข้าไพร่

พอเชื่อได้
คีดการฮ้าย
คนสำคัญ
ลางเที่อกรมการน้อย
ให้เพิ่นหอมฮักโต
เอาความก้ำ
ทังราชบุตร
ลางพ่องปอบหลบลิ้น
ยุท่านท้าว
อุปฮาชราชวงศ์นั้น
ดีแลฮ้าย
พระบ่ขมในข้อ
บ่ห่อนเจ็บแสบแหน้น
แต่ว่ายังเคืองข้อง
บ่โหล่งข้อง

⊙ ส่วนราชบุตรสุ้ยนั้น
เป็นผู้แข็งกระด้าง
ทังบ่ลงลายม้วน
ขัดขืนคำ
บ่ปองตุ้ม
ถือแต่อำนาจฮ้าง
กิจการบ้าน
ลืกเที่อจิตง่าวง้วง
คำบ่สมพอส้ม
อ้อยตาแดง เป็นกำแพ้ง
ใจบ่ไสดอมน้ำ
ฝายบ่คีดชอบช้อ
แหผืนน้อย
บาดคะมันได้บ้อน
เพิ่นหั่งเบือนลังล้าว
หมายม้างจึ่งควร
ผกจอบฟันแทง
อยู่คองต้นต้อน
ยุแหย่หาความก็มี
ว่าดียอย้อง
อุปฮาชราชวงศ์
ข่าวเจ้าพรหมเป็นเรื่อง
ทางเจ้าพรหมลับส่อ
ทางก้ำราชบุตร
พอใครล้าสน่อย
เจ้าพรหมค้ำคล่องกันอยู่แล้ว
เคืองคำเล็กแลบ
เกือยแก้แต่งการ
ของเจ้าพรหมไว้เหลี่ยม
ไขแจ้งเบี่ยงบัง
บ่เอออวยนำฮ่วม
ถือก้ำฝ่ายหลัง
ดอมพระบาทเหนือหัว
พระมิ่งเมืองมวลมุ่ง
ถนอมการพระบาท
วางบึ้งว่าแต่โต
ปรึกษาใดถิ้มข้างใส่
ปานช้างป่วงมัน
ขนในหากเฝื่อน
ในข้อส่องบ่เห็น
ฝูงมัจฉาแหนงหน่าย
เฮือน้อยล่องกระแส
อยากกวมปลาโตใหญ่
แหปิ้นมุ่นวาย
ไปฮิมทางเป้าป่า

บิดล้าวอ้าว
ถึกเทือเฮียวหนามข้อง
ปวดเส้นท้อง
แต่นั้นราชบุตรสุ้ยเจ้า
สามขวบเข้า
พระก็คึดคั่งแค้น
บ่แม่นแนวนามเดียว
อุกขลุกไหม้
คึดคั่งแหน้น
เหตุว่าเขามาเต้า
ปองทำเวร
เติมดานั้น
ทำถึกข้อ
ไพร่เมืองพร้อม
ภายลุนเลย
พระก็ปองหาเรื่อง
เห็นเจ้าพรหม
ซับซิ่มเว้า
ทังมวลสาม
เฮานี้เป็นเครือเค้า
หมายจักได้ห่อหุ้ม
เที่อนี้มีแต่ไทอื่นพุ้น
เฮาครองทุกข์
มันบ่สมประสงค์แล้ว
เฮาฮีบพากันคึด
เห็นใดได้
อย่าสุหลับลื่นล้น
อุปฮาชท้าว
ซงมงคึด
การดีฮ้าย
ใผว่าใผ
เดือนห้าหมากแค
ตำตอเจ็บเปล่า
คร่างโอ้ลูบทวง อยู่แล้ว
เนานอนอิดอ่อน
มาแท้เที่ยงจริง
ทนโศกมีนนาน
นั่งเมืองปองตุ้ม
หนหวยอ้อนเฮ่ง
นอนแค้นบ่เซา
โฮมเต็งข้าไพร่
มุ่นวายเมืองบ้าน
หัวทีคราวแรก
การเจ้ามิ่งเมือง
สงบเหตุมีสุข
เกิดเป็นใจเลี้ยว
หมายที่แทนเมือง
เสี่ยงกลหลายลิ้น
ชุมพวกกรมการ
อยู่คอยเฮียงฮั้ง
วงศ์วานเจ้าเมืองเก่า
เมืองบ้านสืบสกุล
มานั่งแทนเมือง
บ่มใจบ่หายฮ้อน
ชิคึดต่อการใด
ตื่นโตเฮวฟ้าว
ทางดีให้ด้านกล่าว
มันชิฮ้ายเปล่าแปน
ทังเจ้าราชวงศ์
อยู่ในคราวน้อย
ในราชการหลวง
จอบเป็นดีได้

ผู้อื่นพุ้น
บ่ท่อตนตัวกู
เฮาบ่มีอำนาจแท้
เอาแต่องค์ราชา
เพิ่นชิตั้งแต่งให้
หรือชิหยับเคี่ยนย้าย
ราชาเจ้า
โองการเผย
หรือว่าปลงอาชญ์ให้
วาจาสิทธิ์
จึงเฮียกเอิ้น
จิตใจเฮา
การใดแท้
ให้เหือดแห้ง
สองว่าแล้ว
เผยแต่พอเป็นกลาง
เดียวนี้ราชเจ้า
เลือกไหม่ขึ้น
หลอนว่าลองดีให้
ดีและฮ้าย
เฮาจ่งอดเยื้อนไว้
อย่าได้โคมคามคืด
แม้นเฮาอดใจไว้
พอพระราชเจ้า
ความดีได้
คันเฮาสุกก่อนต้ม
ราชบุตรสุ้ยเจ้า
บ่ถืกต้อง
ว่าแต่สองเขือนั้น
บ่อยากช่อยคืดให้
เขาก็เห็นดีแท้
ดียิ่งเหลือวิสัย
อยู่ป่องจนได้
ตั้งแต่งดดเอง
พระยอดเมืองเป็นเจ้า
ดนใดได้ง่าย
ไปได้ดั่งประสงค์
ชมเคียดเคืองใน
ถอดถอนเสียถิ่ม
เถิงโทษตัดหัว
บ่ทะลอนหนีได้
เจ้ายอดชีวิต
เฮียกโฮมยุคลเบื้อง
บ่ควรเฮปบแล่น
ภายช้อยลูกหลาน
แถลงคำซ้ำกล่าว
บ่ให้เสียกันได้
บ่เห็นดีพวกเก่า
เป็นเจ้านั่งเมือง
ไทเฮาคราวหนึ่ง เป็นดาย
ชิชูตั้งแต่งเอง เพิ่นแล้ว
ชอมเลศกลใน
ให้ช่อยเติมตามเจ้า
คะชามพลอยพักหนึ่ง
ลงเนื้อถืกใจ
ภายหลังชิยู้ส่ง เฮาดี
ชิตันท้างเมื่อลุน
ยินคำเว้าบ่คล่อง
ใจท้าวเคียดใน
ชังตนบ่อยากอ่วย
วงศ์เชื้อสืบแนว
คนอื่นมาดอม

ใจบ่ยอมยังคืด เคียดเคืองคำแค้น
นับแต่ชุมนุมเว้า ลงความบ่เป็นท่า
พระก็คืดโศกเศร้า บ่หายอ้อนเที่อยาม
คืดลอบลี้ หาแต่เลศกลใน
หาผู้พอเป็นใจ เสื่องกลการเลี้ยว
พระก็คืดใคร่ให้ หาหมอศาสตรเพท
ผู้วิเศษก้ำ มนต์เสี้ยงซู่เซิง
มาเกื่อยแก้ มนต์เลสธรรม์ยำ
มีธนูงัวโทน ใส่ถองลองหว้าน
มีทังยาเบือให้ มีนเมามรณาต
บิดใส้พร้อม ทังเลี้ยวทอบหนัง
ลางเที่อถามหาจ้าง นำไทเดินต่าง
กุลาแลข้า มวลพร้อมฮอดเขมร
เจ๊กตองสู้ แกวจามบ่ได้ว่า
มาซ่อยป้า บังฟันให้อยู่มือ
เจ้าพรหมฮู้ข่าวข้อ กระบวนแห่งราชบุตร
คมในฝัก เสื่องกลการซ้อน
จักซิกลใดแท้ ยังบ่หวนเห็นป่อง
คอยหาซ่องซิแก้ กลซ้อนตอบกัน
ต่างคนไว้วาดเมี้ยน ข่มขื่นในมโน
ใผบ่เห็นคมใผ เลศในกลเลี้ยว
ปองแต่หาซ่องชั้น ระวังท่าซอมดู
คอยคุมเชิง เบิ่งกระบวนบ่วายเว้น
ยังมีไทต่างด้าว เดินเทศมาเถิง
มองไซแง พ่อค้างัวหาซื้อ
เขานั้นเป็นชาติก้ำ ฝรั่งเศสตาขาว
มาแดนไทย เพื่อหาสินค้า
ฝั่งโขงข้วม คาเมเทียวฮอด
บ้านใหญ่น้อย เถิงพี้ฝ่ายอุบล
ญิงชายเชื้อ บ่เคยเห็นคนฝรั่ง
ตุ่งหย่ามเสื้อ เด็กน้อยฮ้องแห่นำ

ยาบยาบข้าง
ตาเหลียวแนม
มันเล่าสงสารน้อย
มือคัวซัก
น้อยหนุ่มหน้า

เฮฮาปบ
เขากล่าวถ้อย
โฮงเฮือนใด
น้อยขานให้
ชี้บอกก้ำ
ฝรั่งขึ้น
มือขวาจับ
มองไซยเว้า
สุขทุกข์พร้อม
เขาตอบถ้อย
คือยากฟ้อ
พอฮู้แจ้ง
เจ้าพรหมไวบัญญา
แนะความให้
ฝูงไพร่น้อย
ว่าได้ยินคำฮ้าย
ภัยมาเถิง
เขาก็จำความเว้า
เฮ็ดพั่งฟ้าว
สูอีบนำความขึ้น
ให้เพิ่นเตรียมต่อต้าน
ชาวหนุ่มน้อย
ยินว่าภัยมาเถิง
นั่งแทบเท้า
ตามคำยิน

แหนแห่มันไป
แล่นนำเทิงฟ้าว
ชายหนุ่มพอฮัก
แจกอัฐปุนให้
ชมชื่นยินดี

แล่นนำมียั้ง
ถามที่เจ้าเมือง
ซ่อยนำไปต้าน
โฮงเจ้าเมืองหลบต่าว
ทางเข้าข่วงโฮง
โฮงเจ้าเมืองบ่ทันนั่ง
สั่นนำคำนับเจ้า
เป็นภาษาถามข่าว
ทางเบื้องสิ่งประสงค์
แถลงคำต้านต่อ
งัวได้แอ่วเมือ
คำกล่าวกลอนไข
ลวดคือหากลได้
คนสำคัญไปข่าว
ทางเจ้าราชบุตร
ฮ่ำเฮี่ยฮวยหู
อาชญาทางพี้
นำเจ้าพรหมแนะบอก
ติย้านสั่นสาย
เฮียนเถิงอาชญาใหญ่
กันไว้อย่าสุหนี
ข้ามะหาดในโฮง
แล่นขึ้นโฮงยาเจ้า
ยอนิ้วทูลถวาย
ข่าวเขาจาเว้า

ข้าน้อยได้
ว่าฝรั่งเข้า
สืบถามหา
กำหนดหมั้น
จับอาชญาเจ้า
ฝรั่งนี้
มันหั่งคัวมือจับ
สองคนเข้า
เตะให้ล้ม
มันจักอดทนได้
ข้าน้อยซิเข้าซ้ำ
แต่นั้นราชบุตรเจ้า
ใจเหี่ยวแห้ง
แต่หั่งแข็งใจสู้
กูบ่ผิดฮ่วมข้อ
ท้าวก็จัดแจ่งตั้ง
นั่งแวดล้อม
เจ้าพรหมนั้น
กลั้นหลอดไว้
สมหมายท้าว
คือดั่งได้หน่อแก้ว
ด้านตอบถ้อย
แนะให้ไทต่างด้าว
ทังสิได้ข่าวข้อ
ถอนส่งค้า
ไทเทศท้าว
ปือลือลุก
ลงจากห้อง
คนออกหน้า
นำเทิงเท้า
สองเขือแยง
ยินคำเขากล่าว
จรดั้นลอบมา
จักผูกตียาเจ้า
สัญญาศักแน่
จริงแท้บ่นาน
มันเคยจับผูก
ก่อนตีเลิงแท้
มาโฮงบ่ย้านหย่อน
มือช้วนใส่กะได
บ่เซชวนล้มท่าว
นำซ้อมไล่ถอง
ใจบ่ดีย้านสั่น
อยากหลบลี้หลีกหนี
เป็นหยังตามซ่าง
ใดนั้นส่วนเป็น นี่เด
คนดีขนันอยู่
คอยเจ้าเบิ่งกระบวน
ดีใจสมที่คึด
เหิงล้ำล่วงกล
มโนในหัวอะเห่ย
ผลาล้ำสองญาณ
สองเขือท้าวฝรั่ง
ติดต่อเจ้าราชบุตร
งัวมอขอไก่
สินจ้างค่าควร
เว้าง่ายเฮวพลัน
สั่นมือลาเจ้า
โฮงขวางเดินดุ่ง
นำชี้บอกทาง
หอราชหลังสูง
สูโฮงมียั้ง

ราชบุตรท้าว
นั่งตั่งอี้
บ่ถามเว้า
เครียดเคร่งหน้า
ซอมเลศเลี้ยว
กำก่ำปั้น
มองไซแงใกล้
คีดเพื่อจับมือกัน
ราชบุตรหงำเรื่อง
จริงดั่งข้อ
บ่เป็นการแล้ว
สังบ่ถามไถ่ถ้อย
พอแต่มาเถิงแล้ว
มันบ่มีความผิด
เห็นฝรั่งขาวใกล้
หม้ดแก้งก้น
ป่อนใส่กกหูย้อย
ฝูงไพร่น้อย
สองเขือนั่น
จั่งบ่ได้
คึงแดงเข้ม
ก็อดซ็องซ้ำ
ฝรั่งเว้า
นันเนืองเถียง
เอาหลังใส่หน้า
ฮู้แต่น้อย
คนแซวท้วง
เบิ่งฝรั่งเว้า
ฝรั่บปบปีบเต้น
แล่นฟั่งฟ้าว
แถลงความเค้า
เนาในเหนืออาสน์
สีหน้าไค่ตึง
คำใดฮับฮ่อ
สองคิ้วไต่ตอม
สองเขือตั้งท่า
คอยถ้าแต่ซิเอา
ซองมือมาก่อน
คำนับเชิงจาต้าน
ทางเขาซิจับผูก
เขาต้านกล่าวความ
ซิเสียทีให้ฝรั่ง
ดีฮ้ายต่อกันก่อนนั้น
ถือผูกจับไป
ห่อนยอมกันได้
ซวงมือเข้ามาใส่
ทวยซ้ำส่งกะไต
เซซวนล้มท่าว
ทยานแต้นผูกตี
มีนงงตกคะมะ
ก็อดแด็มให้ราชบุตร
เหื่อเห็งย้อยยั่ง
โทษะฮ้ายสั่นสาย
ซัวเซียเสียงสนั่น
พ่าวเพความเว้า
ภาษาสับไขว่
ก็อดซ็องซ้ำด่านำ
เต็มโฮงคับคั่ง
ฟูฟังสนั่นโฮง
โดนโฮงเฮวฮีบ
ขานต้านต่อเจ้าพรหม
เดินดาสาเหตุ

ยกขึ้นฟ้อง
เจ้าพรหมฮู้ในข้อ
บ่ได้ผิดพลาดพลั้ง
สออนอกโอ้
ผิดชอบข้อ
พระอยู่เกล้า
สรญาณเหลียว
ไทเทศท้าว
เขาก็ยกยื่นฟ้อง
ขึ้นกราบเท้า
ถวายฎีมี
วิสัยเชื้อ
ครองเทศด้าว
ไทเขาพุ้น
ก่อชินั่งตั่งอี้
บุพเพพื้น
ยอยื่นนิ้ว
เขาก็นำแนวเค้า
มาช่วงใช้
พระบาทเจ้า
โองการตรัส
ทรงฮับฟ้อง
ฮู้แห่งข้อ
เป็นสังเด่
เพิงว่าถามข่าวเบื้อง
เขาต่างด้าว
สยามไทยัง
บ่ควรเฮฮนฮ้อน
ถือแด่โทโสตั้ง
ความผิดมี
พระจิ่งดำรัสให้
เถิงเท้าฮอดปลาย
สมพอคีดแม่น
ทางเจ้าคาดการ
คนิงในสมประกอบ
สารใช้ขึ้นกราบถวาย
ปกเกษนครหลวง
โผดความตรองแจ้ง
สองเขือถวายบอก
ทางก้ำราชบุตร
ทูลเลศนำคดี
พระยอดเมืองกรุงกว้าง
ลาวกาวบ่ฮู้ฮีต
ถือด้านต่างกัน
ทำเนียมมีพวกฝรั่ง
บ่ยอไหว้กราบกร
ถือแขนสับสอด
ประสานน้อมต่อกัน
ประเพณีเคยอยู่
ทางก้ำฝ่ายลาว
จอมเกษเกษา
ทักทายจาต้าน
มองไซแงโดยด่วน
พระองค์อ้อนเมื่อยมโน
ใจไวบ่คีดอ่ำ
ดีฮ้ายก่อนทำ
ชิมีเหตุฮุนแฮง
ส่วนชิปุนป่องด้าน
วิจารณ์ทางผิดฮีต
เสียฮ่อมพระไมตรีมิตร
มากมายเหลือล้น
สารเจ้าพรหมแจ้งข่าว

ให้ราชบุตรด่วนดั้น
ราชบุตรเฮ่งฮ้อน
บ่จักฮ้อนแลไข้
หนหวยฮ้อน
แลงงายหมาง
ความผิดนี้
มันหั่งได้หลูดหล้ม
เป็นใดแท้
ปลงอาซญ์เลี้ยง
ราชบุตรเจ้า
เถิงแห่งห้อง
พระบาทเจ้า
เดิมดาเขา
เหยื่องใจนั้น
อย่าเบี่ยงถ้อย
ราชบุตรสุ้ยเจ้า
ขอพระราชเจ้า
พระก็ไขคดีเค้า
ทูลพระมิ่งต้น
ฮู้แจ่มแจ้ง
โทโสหาย
พระก็เอออวยให้
อย่าโกรธเข้ม
เพราะว่าลาวกาวนี้
เหินห่างห้อง
ครองฮีตก๋ำ
ห่อนชิฮู้ฮ่อมข้อ
เหตุที่ชกต่อยนั้น
คันหากปะปล่อยไว้
ราชบุตรนั้น
ความผิดมี
กรุงกว้างสู้คดี
มโนในหมองหม่น
คืงเอ้าเมื่อยมืน
ลุกนั่งบ่เป็นยาม
ป่อนลงคราวน้อย
มีมาบ่ฮู้เมื่อ
หลงเนื้อห่อนกระทำ
หนักเบาโทษพระราช
ดีฮ้ายว่าบ่เป็น
ใจแข็งดั้นดุ่ง
กรุงกว้างกราบถวาย
ถามเหตุมีมา
เตหุมีดีฮ้าย
วาจาจริงเที่ยง
ความเว้าหล่ายพลาง
ยอกรก้มขาบ
กูร์ณาเลี้ยงใส่แผ่นดิน
ความมีตามซื่อ
กระบวนเบื้องเก่าหลัง
ในพระราชเรงโญ
เหตุบ่มีครองฮู้
มองไชยกโทษ
เคืองแค้นผูกเวร
ประเพณีบ่ฮู้ฮ่อม
กรุงกว้างล่ำเหลียว
ซวงมือเคยจับผูก
มือน้อมคำนับกัน
เขากันภัยชิมาฮ่วม
เสียเลี้ยวเลศกล
เป็นผู้ใหญ่กรมการ
เหตุบ่ถองถามต้าน

หึกหาญล้น เหลือวิสัยหนักยิ่ง
นับเนื่องเข้า ชายข้าชั่วประมาณ
พระจิ่งโองการให้ เสียสินไหมชาวซั่ง
ให้ฝรั่งต่างด้าว เพียงด้ามผูกแขน
สองก็บ่ขัดของ แถลงความด้านกล่าว
ถวายบาทเจ้า ชุลีน้อมเลิกลา
บรบวนแล้ว ราชบุตรลาบาท
คืนสู่ด้าว อุบลก้ำฝ่ายหลัง
หายเหตุฮ้อน ยังบ่มมโนนึก
คึดเพื่อทางตนผิด แต่หลังคราวพุ้น
มันจักมีกลเลี้ยว แปลงมาติดต่อ
กูชิหลงข่าวข้อ เขาแท้เบี่ยงบัง
ราชบุตรตรองแจ้ง หลายทีแน่นแน่
แนะให้พวกไพร่น้อย ปองลี้ไถ่ถาม
สืบเอาความให้ได้ จำมาให้คักแน่
อย่าโฮกฮ้าย เพียรเว้าอื่นออย
ให้สูเสื่องกลไว้ ความในอย่าเห็นแง่
เขาชิปกห่อหุ้ม บ่เผยแจ้งหยั่งเถิง
หลายวันมื้อ หลายคืนนานหลาก
ข้ามหาดหนุ่มน้อย กลอยต้านหยอกเอิน
เทียวหนพ้อ คนเจ้าพรหมติดต่อ
วิสาสะเกี่ยวใกล้ เกลอเอิ้นเฮียกสหาย
พัวพันเข้า หลายวันแถมถ่าย
ถามแต่น้อย คอยตั้งหยอกกัน
คุ้นเคยได้ ความสำคัญทุกเหยื่อง
เรื่องเล็กน้อย สาวใส้สู่กา
ราชบุตรฮู้เหตุเลี้ยว กลเลศหมายปอง
ของเจ้าพรหมเทวา เคียดเคืองบ่หายฮ้อน
อดทนไว้ ในทวงแค้นคั่ง
จักแตกม้าง ทะลายปิ้นมุ่นวาย
คึดบ่เห็นข้อ การใดต้านตอบ

อดเกื่อยกลั้น
จังชั้นแล้ว
คันปล้มจุบพื้น
มหิงสาเชื้อ
เข้าข่วงบ้าน
เห็นลายเลี้ยว
สีเหลืองบ่แม่นม้า
ผิดกันแท้
คมหนึ่งหนาแลตื้น
ช่างเขาทำเทียบไว้
ต่างแต่เหล็กอ่อนเป้
เจ้าพรหมแนวเหล็กกล้า
ทังเล่าได้ชุบกล้า
บ่ป่านเป้
กลอยใจคึด
ถึกเที่อเจ้าพรหมเหล้น
ซาวซั่งถ้วน
ราชบุตรคั่งแค้น
บ่มียามเหย
คึดเคียดแค้น
ป่วายความคึด
เคียดว่าเจ้าพรหมเลี้ยว
ไทต่างด้าว
ตี่มเงินให้
มันกลับเสียซื่อตั้ง
คือจั่งโตชั่วแท้
เคืองท่อความเดียวเขา
จึงได้ชุมกันเว้า
เอาโหง่นคำ
สองก็ขึ้นกราบเท้า
ประณมเฮียนความ
สติหมั้นป่วาง
คนเฮาบ่สู้เมื่อ
สาแล้วบ่เมือคึง
คณาไพรแถวเถื่อน
พากันเอิ้นว่าเสือ
ราชสีห์เสือโคร่ง
ลายซ้ำพาดกอน
หนาบางคมต่าง
ทังซ้ำเข่นบ่เป็น
เหล็กหลาวหลายอย่าง
คมซ้ำตี่มบ่มี
คมบางบ่สู้บิ่น
มาแท้แต่กรุง
เหล็กแตกเป็นฮอย
แต่งกลเต็มแต้ม
เสียเงินให้ฝรั่ง
พอค้ำอยู่สำบาย
แสนแสบทวงอก
บ่มมโนเลิงเรื้อย
เอ้าอั่งมีมาย
หาเหลี่ยมคืนจนได้
อุบายกลตีฝรั่ง
เสียเป้ไถ่ถอน
ก็ยังไคแคลนแน่
เทิงพร้อมเล่าอาย
บ่สู้ฮ่อมครองเมือง
บ่ข่าวเถิงหลบแจ้ง
ลงความแหน้นแน่
ราชวงศ์ไปพร้อม
ทูลพระราชกรุงศรี
กล่าวหาถวายฟ้อง

ว่าเจ้าพรหมยัวะเย้าให้
เสียศักดิ์ศรี
ปางเมื่อพระบาทเจ้า
ทรงความสัตย์
คันชิปลงอาชญ์เว้า
ก็บ่ฮู้เหตุข้อ
บ่ถืกต้อง
มีสารเถิง
เจ้าพรหมหวนหาข้อ
ให้พระแผ่นหล้า
เจ้าพรหมคืดสองชั้น
ยัวรยาตรย้าย
ยกยี่นน้อม
ฟ้องราชบุตรเข้า
มีในข้อ
บ่เกี่อยแก้
ตรัสประทานไป
เป็นเหตุให้
บ่เชื่อถ้อย
การเกิดถ้อย
เป็นปีมะเส็ง
พันสองฮ้อย
เดือนค่ำคล้อย
นับแต่มีคำฟ้อง
สับสอดเข้า
ใผหาได้
มื้อสืบมื้อ
หลายวันล้ำ
สามขวบเข้า
ความเพียงด้าม
ข้อเลสเลี้ยว
เพพังอัปปะภาค
บ่ดีขายหน้า
ตนเอกมหาวงศ์
ทศธรรมครองหมั้น
ทางเดียวโดยง่าย
กระบวนเบื้องที่มี
คดีแห่งครองธรรม
เฮียกเจ้าพรหมไปแก้
คำควรทูลพระบาท
ทรงฮู้ทั่วเถิง
ปัญญาไวตั้งท่า
เดินผ้ายเข้าสู่กรุง
นำพระราชสารศรี
ตื่มพัวพันข้าง
คดีความผิดฮีต
ตามพระราชโองการ
ฮ่อมใดเขินกระด้าง
การเมืองหมองหม่น
พระองค์ต้านสั่งการ
ความคดีฟ้องกล่าว
ฮ่วมจุลศักราช
สามสิบเอ็ดใกล้ ยี่
เมือก้ำฝ่ายแฮม
สองคดีพันผูก
กลอนเกลี้ยวกล่าวหา
ความมีติดต่อ
จำเลยแก้โจทย์หา
เวลาแถมถ่าย
ความบ่แล้วหน่ายแหนง
ชิหวนเห็นกันง่าย
เกลียวซ้อนยิ่งกะดัด

อัตคัดล้น
ปองแต่มื้อ
แต่หากมานะหมั้น
บ่อยากหลบต่าวหน้า
ต่างก็สับสนแล้ว
ในนอกพร้อม
พอให้ความโตแล้ว
เหมิดหยังบ่ได้เว้า
เจ้าพรหมนั้น
เพิ่นหั่งได้แจบแจ้ง
ภคินีสร้อย
ได้เป็นเมียฮ่วมข้าง
ท้าวหั้งได้ฮ่วมท้อง
มารดาเดียว
บ่ห่อนเขินขาดท้าง
จุนเจือหา
เหลือแฮงบ่ฮู้ซ่อง
วันเว้นอยากถ่ายถอน
โทมะนังฆุดที่อ่าว
คืนบ้นให้เหว่าความ
หาขุนนางชั้นใหญ่
เงินเบี้ยป่อนลง
ชนะดีคืนคอบ
เทเป้งซ่อยความ
การใดในนอก
กระบวนฮู้ซู่เชิง
ดวงคำน้องนาถ
พระจอมเกล้ามิ่งเมือง
อุทรแทบเทียมอัก
ฮ่อแพงพงษ์เชื้อ
ทางจ่ายพู่มเฟือ
ซ่อนกันคดีแก้

อุปฮาซโทถึงแก่กรรม

พอเมื่อจุลศักราชได้
สามสี่เข้า
เทโวฟัง
วอกใต่เต้า
อุปฮาซโทเจ้า
ซราโรคฮ้าย
พิษพยาธิ์ไข้
สบเที่อคราวซราแถม
กายาเศร้า
เศลษแล่นเต้า
จันซุมภูท้าว
ทำการแทน
ถวายบอกขึ้น
เฮียมฮ่วมพันสอง
เดือนค้อยถ่ายมา
ฮวยฮำดวงดอก
แถมเมี้ยนเปลี่ยนระดู
เนานานหนักเหนื่อย
นำเข้าคอบคึง
พลอยพรากมาพบ
ตื่มสีสันท้าว
ถอยแฮงมืนเมื่อย
ใจเจ้าขาดซิวัง
ลูกชายใหญ่เฮียนความ
พ่อตนทูลแจ้ง
ทูลพระบาทจุลจอม

องค์ราชา
ประทานตั้ง
อุปฮาชให้
เป็นคนค้ำ
การเมืองมี
อุปฮาชเจ้า
บ่หมิ่นข้อ
จงใจสร้าง
หอมไพร่บ้าน
บ่ให้ผิดฮีตก้ำ
ทำเพียรเหลียว
ให้เขาจงใจน้อม
ขอขอดหมั้น
คดีเกี่ยวข้อง
ยังไปเสี้ยง
นับมื้อหนาหนักหยุ้ง
กลมเกลียวกัน
พันธนังเข้า
ผิดชอบข้อ
พระบาทเจ้า
ตุลาการตั้งไว้
พระก็โองการให้
ผิดชอบแท้
ตุลาการนั้น
บอกแต่น้อย
ความไปแล้ว
เติมตื่มให้
หกปีแล้ว
บ่อนซิแล้ว
เหลือแฮงท้าว
เมื่อยนอบน้อม

พระมิ่งเมืองเป็นเจ้า
จันชุมภูลูกชายใหญ่
เป็นเจ้านั่งแทน
อักษาการแทนพ่อ
เหยื่องใดปองตุ้ม
จันชุมภูตางพระราช
แข็งตั้งต่อการ
ประเพณีหุ้มห่อ
เมืองน้อยเขตแดน
ครองพระราชกรุงศรี
ล่ำแลดูถ้วน
คุณธรรมดวงยอด
ศีลช้อยหน่อพุทโธ
สองเขือพันผูก
เสร็จสิ้นฮ่อมความ
รุงรังแถมตื่ม
ดั่งกระสวยกับฝ้าย
มีถอยถดหลีก
ทูลแจ้งหน่อกรุง ถ้วนแล้ว
หนหวยเอ้าอั่ง
ประสงค์ให้ไต่ความ
ทำคดีว่ากล่าว
ทางก้ำฝ่ายใด
มีใจเหนือนอก
กินเบี้ยอิ่มใจ
เงินทองแถนไถ่
คนยู้ซ่อยความ
เหิงนานอิดอ่อน
ความนั้นบ่มี
สองเขือหนักเหนื่อย
นำเจ้ากล่าวความ

ราชบุตรสุ้ยท้าว ทังเจ้าราชวงศ์
โหง่นคำเขือ ช่อยกันปางนั้น
มีเคืองข้อง มโนในแวนขนาด
เจ็บพยาธิต้อง สองท้าวขาดชิวัง

⊙ ราชาเจ้า นครหลวงแจ้งข่าว
เถิงอุปฮาชท้าว ทางก้ำฝ่ายอุบล
มีอาชญ์ตั้ง ตกแต่งไชยกุมาร
ประทานของขวัญ ราชวงศ์แทนเชื้อ
นามกรท้าว เดิมดาลูกชายใหญ่
ราชวงศ์โหง่นคำ ผู้มรณาเมี้ยน
ท้าวคำมั่น ลูกชายใหญ่ราชบุตร (สุ้ย)
เป็นราชบุตร สืบพงษ์พันธุ์เชื้อ
ครันแต่งตั้ง กรมการแทนพ่อ
พระก็หลิงแลดู เหตุความบ่ทันแล้ว
คดียังข้อง สองเขือก้ำพ่อ
พระสั่งให้ สองท้าวเข้าต่อความ
คืนคอบค้ำ ครองคดีของเก่า
แทนพ่อเจ้า หาถ้อยสืบแนว
นับแต่เป็นความฟ้อง พันกันนานยิ่ง
หลายขวบเข้า ปีเก้าย่วมมา
ความไปเสี้ยง คาคดีแก้กล่าว
ยังบ่ทันขาดข้อ เสียซ้ำหน่วงคดี
เหตุว่าเงินในข้อง ของแพงแต่ปู่
เหมิดไถ่เป้ง ความเสี้ยงซิหย่ากัน
เป็นความนี้ บูฮาณเพิ่นว่า
กินขี้หมาดีกว่าเข้า เขาถ้อนอย่าเป็น
คันหลบได้ ให้หลบตนลี้ซ่อน
สินไถ่จ้าง หนีเว้นหลีกเวร
ดีแต่คนมีใช้ เงินทองเทใส่
ใผผู้สินไถ่น้อย คดีซ้ำเสื่อมถอย

เลิงเลิงพ้อ
ก่อนก่อเค้า
ในโลกล้น
ไหลล่องน้ำ
กลับต่าวตั้ง
พงษ์พันธุ์แนว
เมืองหลวงกว้าง
เกาะก่ายเกี่ยว
สามเขือท้าว
เฮอยู่เรื้อย
เพราะว่านงนางน้อย
เหยาะย่องเอ้
เห็นต่างด้าว
ท่องเทียวเถิง
มันหั่งวาจาจ้อย
เกาะถอดข้าง
คือจั่งเคยกันแล้ว
ชวนใต่เต้า
มันหั่งคมคายป้อน
ให้ชายหลงเหลี่ยมลิ้น
ราชวงศ์ท้าว
กามราคฮ้อน
หลงเสพสู้
บ่ขาดเว้น
ความสนุกมากล้น
ความทุกข์บ่หยั่งพ้อ
ว่าแต่ได้กล่อมกลิ้ง
ถกถอนเหย
รินเลิงเรื่อย
ลืมทางหลัง
เป็นเหตุให้

มีมาแต่เก่า
บ่มายม้างมุ่นเป็น
หีนะชนอนันต์เนก
ไปได้ส่วนยัง
เกิดต่อกันไป
บ่หายสูญเสี้ยง
โสเภณีมีมาก
เชิงชู้สวากเสนห์
เนากรุงสนุกยิ่ง
เอาสาวซ้อนซู่ยาม
สาวงามวาดคล่อง
ตาซ้ายเสียดแนม
เดินเทศนครหลวง
แล่นจูงจับทื้น
เสียงใสหยับเข้าใส่
ขวาซ้ายหยอกซาย
เหิงนานถามข่าว
เชิงซ้อนฮ่วมสะนอน
วาจาฮับฮ่อ
กระบวนเบื้องป่วงเสนห์
ทังเจ้าพรหมมักมาก
สองท้าวอ่าวกระสัน
ญิงโถงสินไถ่
วันมื้อถ่ายแถม
กามคุณพันผูก
ความร้าคาญบ่ฮู้เมื่อ
น้อยนาถนงฮาม
ใหม่เชยชมซ้อน
หลงฮูปนางกรุง
ค่าคืงบ่พอเพื้อง
สองเขือเกิดพยาธิ

บุรุษราชเยี้ยม
ทนทวงซ้ำ
คันซิโวยวายหา
ได้แต่วางวาทเมี้ยน
หมอยาถองแต่น้อย
เหลือแฮงฮ้าย
ออกดอกซ้อน
จุงแล้วจ้ง
เจ็บปวดฮ้าย
คันซิถกความย้าย
คดีบ่แล้ว
อดสาฮั้ง
เมื่อยพยาธิ์ซ้ำ
กำเริบฮ้อน
วางวายจิต
ทังสองท้าว
ฝากแต่ความบ่แล้ว
โจทย์บ่พร้อม
ยังแต่เดียวอยู่ค้าง
เสร็จกระบวนถ้วน
เจ้าพรหมเหมิดชื่อซ้ำ
บุตตาน้อย
ขาดลูกเต้า
เมียหนุ่มแน้น
ค่าบ่มีลูกน้อย
ลางเมียนั่น
คึดอยากมีใหม่ซ้อน
เชยชมซ้อน
เกิดลูกน้อย
พระบ่หอมหับเข้า
จึงได้หายเหือดแห้ง
หนองในพร้อมจ่องน้ำ
หมองหม่นความคึด
ส่วนอายขายหน้า
ทำกระบวนหุบห่อ
ความเหล้นตื่นแถม
โรคาบังเบียด
กายเศร้าหม่นหมอง
แขนขาน้างจ่อง
บ่วายเว้นเมื่อยาม
คืนหลังบ้านเก่า
คาค้างอยู่กะเยิม
ฟังคดีหนักเหนื่อย
นอนลี้ปิ่นปัว
พิษพยาธิ์แถมเถิง
หลูดคึงมรณ์เมี้ยน
มรณาหนีจาก
คาไว้หว่างท้าวคำ
จำเลยหายเหินห่าง
ความเสี้ยงขาดเอง
ความมีฟ้องกล่าว
สกุลน้อยต่อบ่มี
แนวญิงเชื้อชาติ
เสียถิ้มเสื่อมสกุล
สาวแหนสมซ่า
พลอยซ้ำหลีกหนี
พอใจมักมาก
หลบลี้หลีกหนี
ชายฮามฮักฮ่วม
กลางบ้านแค่ไพร
ในบุตตาสายเลือด
ชายเชื้อสืบแนว เจ้าเอย

อุปฮาชจันชุมภู ถึงแก่กรรม

จุลศักราชได้ พันสองฮ้อยพระวัสสา
สังขยามี ฮ่วมปีสามสิบเก้า
ฉลูเสิศล้ำ อุสุภาเฮียงฮ่วม
เดือนยี่ค้อย สิบสามค่ำถ่ายเดือน
อุปฮาชท้าว จันชุมภูฮักราช
การเกื่อยก้ำ ทางเบื้องฝ่ายอุบล
โรคาเข้า เฮียงกายเหลืองหล่า
ไข้หมากไม้ ซางพร้อมพาบกัน
หมอยาแก้ ถอนพิษภายใน
หลายวันมา พยาธิโฮมเต็งเนื้อ
บ่ขาดไข้ ในคืงเอ้าอั่ง
สลบท่าวดิ้น ตากระด้างขาดใจ
แต่นั้นกรมการน้อย นำความทูลพระบาท
อุปฮาดท้าว มรณ์ม้วยมอดจม
พระก็แต่งตั้งให้ ราชบุตรคำดั้นด่วน
มาอยู่ฮั้ง เมืองบ้านเก่าหลัง
เพียงแต่งตั้ง เป็นผู้ฮักษาการ
ฝ่ายเมืองอุบล ราชธานีครองเค้า
เจ้าเมืองนั้น องค์ภูมีบ่อนุญาต
อุปฮาชเสี้ยง สองก้ำราชวงศ์
สิ่นขาดข้อน ครองเมืองฮีตเก่า
ยกเลิกเว้น บ่ทรงตั้งปลูกแปลง
มีแต่ตนเดียวท้าว ราชบุตรคำตุ้มไพร่
กรมการใหญ่น้อย ตนตั้งแต่งเอง
พอแต่หอมเขาให้ ฝูงไทยเต้าส่วย
คอยสืบสร้าง ครองก้ำซ่อยการ
พระบาทเจ้า เห็นเหตุภายหลัง
เป็นรุงรัง ฮีตคลองเมืองบ้าน
ย้านแต่อุกขลุกขึ้น เมืองอุบลซิเสียท่า

เหตุบ่มีผู้ตุ้ม
แข็งเขื่อนข้อ
อักอ่อฝูงไพร่น้อย
เมืองอุบลนี้
เกรงจักเกิดขุ่นเขี้ยว
คันแต่งตั้ง
ให้สืบสร้าง
ก็บ่หวนเห็นแท้
ถือแต่อำนาจเขี้ยว
พระจิ่งคัดเลือกได้
ให้มาเป็นข้าหลวง
ในเมื่อปีมะเมียล้ำ
พันสองย้อย
ท้าวทัดนั้น (พระยาศรีสิงหเทพ)
สุบยากอกใหญ่ล้ำ
คึงกลมเกลี้ยง
สีสันงาม
ขันดีล้น
ขอแต่ได้กล่อมก้อง
เพิ่นหั่งมีลูกแก้ว
เทียมแทนตน
บุตตาท้าว
ชุมอื่นพุ้น
ภายลุนได้
ณรงค์)
สองหน่อน้อย
พระภักดีณรงค์นั่น (สิน)
เป็นปลัดเมือง
หลวงโยธีนั้น
เกณฑ์กำลังไว้
หลวงพิทักษ์สุเทพให้
ตางเจ้าให้อุ่นใจ
ทางการพระบาท
เมืองบ้านอยู่เกษม
เป็นเมืองข้าหลวงเก่า
การย้ายตั้งหลัง
เครือหลังของเก่า
เป็นเจ้านั่งเมือง
คนใดตางพระราช
เมืองบ้านแตกกระจาย
พระยาราชเสนา
ฝ่ายลาวอีสานก้ำ
จัดวาศักราช
สี่สิบสี่บ่ท้ายต่อจุล
กินของมีค่า
คำนวณก้ำท่อแขน
เสียงเครือเว้าม่วน
หล่าเหลืองผิวเนื้อ
เหลือดีบ่ฮ้ายจ่ม
เทียมข้างบ่ว่าสัง
ก้ำเกื่อยพอสาม
ซ่อยการไกลใกล้
สามเขือน้อยหนุ่ม
พระยาเจ้าบ่เขื่อใจ
เป็นพระยาเทียมพ่อ (พระยาภักดี

เพียงด้ามพร่ำหลวง
ลูกชายใหญ่หัวปี
ซ่อยพระยาซูค้ำ
กำกับฝ่ายมหาดไทย
ซ่อยไฮโฮมเต้า
เป็นฝ่ายตุลาการ

ตัดสินความ
เขือก็พากันตั้ง
ประกอบข้อ
พระก็ชูช่อยให้
สุขอยู่ล้วน
มีแต่กลอยใจให้
สุขอยู่เรื่อย
พระก็ปุนปองสร้าง
ตั้งตลาดไว้
ใผผู้มีผญาค้า
ของหากถึกลื่นล้น
สินค้านั้น
บ่มีคนหวงแหน
เว้าทางชิ้น
หาไดแล้ว
แม้นว่าจับเอาได้
เอามาขาย
เข้าเหนียวเจ้า
สามแสนหน้ก
ไทต่างด้าว
หลายล่ำเชื้อ
มีแต่ชวนกันเข้า
ยูท่างนั่งถ้าซื้อ
จุลศักราชได้
ปีระกา
ราชบุตรคำท้าว
เจ็บป่วยไข้
มัจจุราชฮ้าย
นำขวัญหนี
ชาวเมืองพร้อม
เถ้าฮากบ้าน
ส่วนดีแลฮ้าย
ทำการอันชอบ
การบ้านให้ยุ่งเฮือง
ไทเมืองข้าไพร่
การเจ้าบ่เสื่อมถอย
หายความลำบาก
เลิงล้วนบ่ขาดยาม
เดาดาดกแต่ง
ประสงค์ซื้อแลกขาย
หากำไรได้ง่าย
เกินด้านชั่วเฮา
มีใจป่าดกหนา
หาบคอนมาขาย
ปูปลาเนื้อป่า
ขายถิ้มค่าบ่แพง
ปลาปิ่งคะมันชวย
โตละสองสามลาด
ตามจาฮีตขายกัน
ต่อเงินเพียงเบี้ย
จีนจามเขมรต่ำ
มาพ้อบ่อยากหนี
ไหลมาคับคั่ง
ประสงค์ค้าแลกขาย
พันสองส้อยสี่สิบเจ็ด
ฮ่วมเดือนสามค้อย
อักษาการอุบลราช
หลายมื้อหน่วงนาน
เดินเทศถามเถิง
ขาดชิวังบาท้าว
ญิงชายน้อยหนุ่ม
พากันเมี้ยนจูดเผา

การเมรนั้น
มีอยู่เรื่อยทุกท้าว
หั่งป่เอามาเว้า
หานิทานมา
เกรงจักผันผิดเค้า
ความจริงมี
ราชบุตรเสี่ยง
ก็ป่โอการแถม
ยังแต่เมืองแสนท้าว
ผู้อื่นน้อย
กิจการบ้าน
มีแต่ไทต่างด้าว
จุลศักราชเข้า
อ้อยสี่สิบเก้า
พระบาทเจ้า
ประทานสัญญาบัตร
แปลงนามให้
เป็นพระยาศรีสร้อย
พระภักดีนั้น
แปลงเป็นนาม
สองเกื่อยเกื้อ
ให้ไพร่มีความสุข
อดสาตั้ง
ป่ให้ผิดประเพณี

⊙ พอเมื่อเถิงกัดเข้า
จุลต่อท้าย
พระบาทเจ้า
ให้พระยาศรีคืน
แต่งตั้งกรมหลวงพิชิต
มาครองค้ำ

เดิมดาตั้งแต่เก่า
เผาหั้นแท่งศรีเมือง
หนังสือเก่าเพพัง
ตื่มนำกะไตค้าง
ของเก่าเดิมมา
ตั่งใดให้ถามเถ้า
เหมิดตำแหน่งการเมือง
ต่อผู้ใดเดิมตั้ง
เมืองจันทน์ขนันอยู่
เพี้ยงด้ามท้าวเพี้ย
เมืองอุบลเต้าไพร่
มาตุ้มให้เขื่อนแข็ง
เฮียงฮ่วมพันสอง
ปีนั้นแม่นกุน
ยั้งกระหม่อมกรุงศรี
ส่งเดิมแถมตั้ง
พระราชเสนา
มีสิงหะเทพ
ลูกชายใหญ่เชื่อนแข็ง
พระยาภักดีณรงค์ให้
การพระราชกรุงศรี
ยืดยาวประสงค์สร้าง
ทำราชการหลวง
ฮีตคลองควรค้ำ

ปีเถาะศักราช
พันสองอ้อยห้าสิบสาม
มีพระราชโองการ
สู่นครกรุงกว้าง
ปรีชากรอนุชาเป็นเจ้า
คูณเมืองตางพระเนตร

ดับเหตุฮ้อน
ขงคี่ค้าย
นำส่งเข้า
พระยาภักดีนั้น
ซดซ่อยเกื้อ
มีใจหมั้น
คิดก่อตั้ง
ออกกันได้
ซื้อเอาโฮงเลื่อยไม้
เฮือกำปั่นเข้า
อับส่งค้า
พระก็แนะนำให้
มีหมากไม้
ของขายได้
บอกให้ถ้วน
พระบ่อำเงื่อนข้อ
ให้พี่น้อง
พระยาภักดีย้าย
เวนของขวัญ
ถิ้มแต่ฮอยมือไว้
บ่มีผู้ห่อหุ้ม
โฮงเลื่อยไม้
หาผู้สืบบ่ได้
กำปั่นนั้น
ถิ้มแช่น้ำ
โฮงเลื่อยไม้
เข้าไปนอนในคุก
จกเสียมพร้อม
เอาแต่เงินเข้าคลัง
ความประสงค์ตั้ง
เพื่อคึดค้า

ลาวก้ำภาคอีสาน
ฝูงลาวเต้าส่วย
เมืองเค้าฝ่ายอุบล
เนาเทียมฝ่าบาท
การเจ้าบ่ถอย
นำไทพวกเพื่อน
บริษัทค้าใหญ่สูง
เงินทองสินไถ่
มาไว้ฮับการ
สองลำเฮียงฮ่วม
ทางน้ำแม่มูล
ไทลาวหลายหลาก
ของค้าส่งกรุง
เงินคำมีในป่า
กระบวนค้าฮู่เซิง
ปิดบังด้านสั่ง
ปองตั้งต่อขาย
ถกจากหนีไป
มิ่งเมืองสูญเศร้า
ทางหลังบ่ติดต่อ
ปองตุ้มเสื่อมถอย
ทังกำปั่นสองลำ
เพม้างมุ่นทะลาย
สนิมกินหลูซอด
จมไว้ท่าวัดหลวง
ฮื้อออกถอนเหมิด
เฮ็ดพร้าขวานหงวนงั่ว
จ่ายแจกขายหนี
ต่างหลังเดิมสร้าง
เดิมดาคึดฮ่ำ
กำไรได้แจกปุน

เหลือแฮงฮ้าย
ห่าซิได้
ถิ้มเงินลงน้ำ
ถิ้มใส่เหล็กใส่ไม้
เหมิดท่อนั้นแล้ว
ก่อใหม่ขึ้น
นับมื้อถอยหลังเข้า
ปะปล่อยถิ้ม
เหตุว่าอุกขลุกไหม้
บ่อยากเข้าฮ่อมเงื้อม
เฮาผู้น้อย
เพิ่นบ่ย้อม
ดังบ่ฟังความเถ้า
พาให้เศร้า
ความฮู้เถ้า
เพื่อสั่งสอน
ขุนกวนนี้
ความอารีเป็นเพื่อนพร้อม
ความสัจหมั้น
เทียมดั่งฮั้วเขื่อนขั้น
ฐานะหมั้น
มโนในธรรม
ไผผู้มีลูกเต้า
ให้ค่อยทำเพียรหา
คันบ่มีความฮู้
ตั้งแต่นั้น
เพิ่นกล่าวไว้
คือดั่งมีฤทธิ์
เทียมดั่งฆ้อง
แฮงบ่ถ้อง
นับมื้อถอยหลังย้าย
คนกลางบ่เป็นท่า
เลยย้ายแยกกัน
หลายปีคนจักพ้อ
จมปิ้งบ่ต่าวคืน
วงศ์อาชญาบ่ติดต่อ
ไปเรื่อยบ่อ่าวหลัง
ดงหนาเป็นที่เพิ่ง
เมืองบ้านผู้ใหม่ครอง
กัดกันย้านลื่น
ถือกล้าว่าแต่โต
กลอยใจ๋ยากเป็นใหญ่ คือนอ
ยอขึ้นเหยื่องใด
บูฮาณสอนสั่ง
เสียเชื้อเสื่อมวงศ์
บูฮาณเก่ามีมา
ผู้สืบแทนวงศ์เชื้อ
เอาวิชาเป็นที่เพิ่ง
แปลงบ้านฮุ่งเฮือง
วาจาจริงเที่ยง
กันด้ายแวดระวัง
เสมอบ่อเงินคำ
ห่อหุมหอมเข้า
จักสืบแทนแนว
สี่ประการจำไว้
คือคำเถ้ากล่าว
วงศ์เชื้อเสื่อมถอย
หากแม่นมีผิด
ส่องเห็นไกลใกล้
กลองแลงสับแส่ง
ถองได้บ่ดัง
อาชญาหยับเคี่ยน

หยับเข้าใกล้
เหมิดญาแล้ว
เคราะห์เจ้าเข้า

ภายซ้อยว่าแต่ญา
ซิเป็นยาประสานโลกสาตี
เพียงด้าม ดั่งเดียว

⊙ ปริโยสานเสี้ยง

พอให้ฮู้เหตุเบื้อง
จึ่งได้เตียงกลอนให้
ฮู้เหตุเค้า

เมืองอุบลไว้ชั้นหนึ่ง
เดิมตั้งแต่ปถม
ไทเฮาฮู้เพท
สกุลตั้งแต่มา.

ประวัติเมืองอุบลราชธานี

บทนำ

จริยธรรม

บทนอบน้อมพระรัตนตรัย
บทกราบไหว้พระคุณบิดามารดา
บทกราบไหว้พระคุณครูบาอาจารย์
บทกราบไหว้พระคุณเทพาอารักษ์
บทกราบไหว้พระคุณพระแม่ธรณี อีสูรย์ เมขลา ฟ้าดิน ขอให้คุ้มครองปกป้องผองภัย

ด้านประวัติศาสตร์

เริ่มสร้างเมืองอุบล

เริ่มแรกสร้างเมืองอุบลจนถึงปัจจุบัน

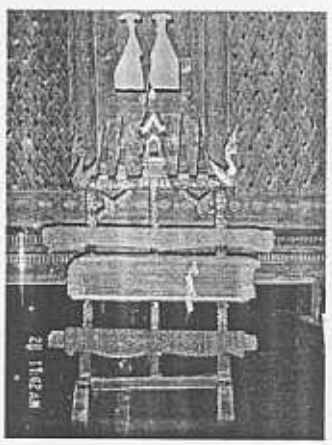

"บัดนี้ ข้าจักเล่าพากพื้น ต้นเหตุเมืองอุบล
จนมาถึงหมู่เฮา สืบมาปางนี้
เดิมทีจักมาตั้ง ญิงชายสามหมื่น
ลื่นแต่น้อย บ่พอเว้าสู่ฟัง"

เมื่อประมาณปีพุทธศักราช 2318 หลังจากเสร็จศึก เจ้าคำผง เจ้าทิดพรหม และไพร่พลซึ่งเป็นนายทหารกล้าของค่ายบ้านดู่ บ้านแก ได้พากันอพยพขึ้นมาตามลำน้ำมูลมาสู่ดอนมดแดง หลังจากชนะศึกเวียงจันทน์แล้ว ก็ตั้งใจที่จะพากันสร้างบ้าน สร้างเมือง อยู่อย่างสงบสุขสืบเชื้อสายต่อไปภายหน้า แผ่นดินกว้างขวาง ป่าดงก็อุดมสมบูรณ์ด้วยป่าไม้และสัตว์ป่า ผู้คนก็อยู่กันฉันพี่น้อง อยู่ที่ดอนมดแดงได้ 3 ปี เกิดน้ำท่วมใหญ่ เจ้าคำผงจึงให้อพยพหนีน้ำไปอยู่ที่ดอนใกล้ห้วยแจระแม และให้เพียพลอาสากับไพร่ห้าหกคนออกสำรวจแสวงหาที่มีชัยภูมิเหมาะที่จะสร้างเป็นเมืองอย่างถาวร คณะสำรวจได้พบดงใหญ่แห่งหนึ่งอยู่ริมแม่น้ำมูลเรียกว่า ดงอู่ผึ้ง แล้วจึงกลับไปกราบทูลให้เจ้าคำผงทราบ เจ้าคำผงจึงตกลงใจที่จะมาสร้างเมืองที่ดงอู่ผึ้ง ต่อมาเมื่อน้ำลดจึงได้

ให้ไพร่พลมาหักร้างถางพงพากันสร้างเป็นเมืองเมื่อปีพุทธศักราช 2321 ต่อมาพุทธศักราช 2322 สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้โปรดเกล้าฯ ให้พระยาราชวดีเชิญท้องตราพระราชสีห์ขึ้นมาตั้งเมืองอุบล และพระราชทานให้เจ้าคำผงเป็นพระประทุมวรราชวงศาเจ้าเมืองอุบลราชธานี เจ้าทิดพรหมเป็นเจ้าอุปราช เจ้ากำบุตรเจ้าพระวอเป็นเจ้าราชวงศ์ ท้าวสุดตาบุตรชายคนโตของเจ้าคำผงเป็นเจ้าราชบุตร นับเป็นคณะอาชญาสี่ คณะแรกที่ปกครองเมืองอุบล

เจ้าคำผงอพยพมาสร้างบ้านเมืองครั้งแรกที่ดอนมดแดงอยู่ได้ 3 ปี น้ำท่วม

ด้านการศึกษา

"ฝูงหมู่สังฆเจ้า มีคร้านสูตรเฮียน"

การศึกษาเล่าเรียนของเมืองอุบลราชธานี (บำเพ็ญ ณ อุบล. 2545 : 154-158) เล่าว่า การศึกษาเล่าเรียนของชาวเมืองอุบลราชธานีนั้น แต่เดิมมาก็ได้อาศัยวิชาการต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางการศึกษาอบรมแก่ลูกหลาน สำหรับชายนั้นมีโอกาสที่จะศึกษาเล่าเรียนได้มากกว่าหญิง เพราะเป็นผู้ชายมีโอกาสได้บวชได้เรียนใกล้ชิดกับพระสงฆ์องค์เจ้า แต่ผู้หญิงนั้นจะได้เล่าเรียนก็แต่ฝ่ายบิดามารดานำมาสอน ส่วนมากก็เป็นวิชาการบ้านการเรือน เป็นต้นว่าวิชาเย็บปักถักร้อย ทอผ้า ทำกับข้าวขนม และช่างฝีมือที่เป็นส่วนของผู้หญิง เช่น การดอกไม้ การใบตอง การปักหมอน ทอผ้ายก ผ้าขิด เหล่านี้เป็นต้น การเรียนอักขระหนังสือนั้น เนื่องจากชาวอุบลราชธานีเป็นชาวไทยล้านช้างสิบสองปันนามาแต่เดิมเมื่อครั้งยังอยู่ที่เชียงรุ้ง ตัวหนังสือที่ใช้เรียนและเขียนอ่านกันก็มีอักษรไทยน้อยเป็นพื้น สูงขึ้นไปหน่อยหนึ่งก็อักษรขอม อักษรธรรม ซึ่งนิยมสอนกันและนิยมให้เรียนกัน แล้วแต่งเป็นตำรับตำราไว้มากมายหลายเรื่อง ซึ่งล้วนเป็นหนังสือที่มีคำสอนไปในตัวในทางศีลธรรมประเพณี ทำนองครองธรรมครองบ้านเมือง นับแต่ไทยสาขาทั้งหลายรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติประจำตัวก็ได้มีการสอนเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา มีพระสูตร พระวินัย พระปรมัตถ์ และวิชาไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ต่าง ๆ หนังสือเหล่านี้เป็นหนังสือที่จารไว้ในใบลานเรียกว่า หนังสือผูก มีผู้สร้างไว้เป็นสมบัติของวัดวาอารามสำหรับให้เล่าเรียนกันสืบ ๆ มา เรื่องที่นิยมอ่านคือ สังข์ศิลไชย กาฬเกษ จำปาสี่ต้น พระลักพระราม แตงอ่อน คูลูนางอั้ว ผีน้อย เสียวสวาด สังฮอมธาตุ ผาแดงนางไอ่ ลินทอง เป็นต้น การศึกษาหนังสือเหล่านี้ศึกษากันที่วัดโดยชายทุกคนต้องบวชเป็นเณร เป็นพระหรือเรียกว่าบวชเป็นจัวบวชเป็นเจ้าหัว หากไม่สึกก็ได้เล่าเรียนหนังสือจนแตกฉาน หากสึกขาลาเพศออกมาเป็นคฤหัสก็ได้รับยกย่องเป็น ทิด เป็นจารย์ เป็นที่เคารพนับถือของคนทั่วไป การศึกษาเล่าเรียนของไทยอีสานแต่โบราณมานั้นมาจากวัดทั้งสิ้น วัดจึงถือว่าเป็นสถานศึกษาอันดียิ่งประดุจมหาวิทยาลัยในปัจจุบัน ไม่ว่าวิชาใด ๆ ล้วนกำเนิดมาจากวัดทั้งนั้น นอกจากเรียนทางพระปริยัติแล้วยังต้องเรียนทางปฏิบัติอีกด้วย คือเรียนการทำจิตให้สงบมีพลัง เช่น เรียนกัมมัฏฐานวิปัสสนา ดังนั้นบูรพาจารย์ชาวอีสานจึงเก่งในทางวิปัสสนาเป็นยอด เช่น พระอาจารย์ชา พระอาจารย์เสาร์ พระอาจารย์มั่น พระอาจารย์สิงห์ พระอาจารย์ขาว พระอาจารย์ผาง พระอาจารย์แหวน เป็นต้น และทางฝ่ายปริยัติก็มี พระเดชพระคุณ

ท่านเจ้าคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ สิริจันโทจันทร์ ท่านพระอริยวงศาจารย์วัดป่าน้อยสุ้ย ธรรมปาโล พระครูวิโรจน์รัตโนบล สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ติสโสอ้วน เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นพระสุปฏิปันโนทั้งนั้น การสอนก็เริ่มต้นแต่การเข้าไปเป็นศิษย์วัดฝึกฝนการมรรยาทจรรยาอันดี จนถึงเล่าเรียนพระปริยัติบวชเรียนเป็นพระเป็นสงฆ์ขึ้นไป เรียนการสวดมนตร์ต่าง ๆ เรียนศัพท์ เรียนแปลอรรถแปลธรรม พระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไว้สืบทอดต่อลูกหลานมาตลอด พระสงฆ์จึงถูกขนานนามว่าครูบาอาจารย์แต่นั้นมา ได้ช่วยเหลือทางบ้านเมืองตลอดมา เจ้าครองเมืองก็ให้การยกย่องเชิดชูให้มีฐานานุศักดิ์ เป็นองค์ ๆ ไป ซึ่งน่าจะเป็นความภาคภูมิใจของชาวอุบลราชธานีว่าเมืองของเราเป็นต้นบทแห่งการศึกษาเล่าเรียนในสมัยก่อน การเรียนในสมัยก่อนโน้นเรียนอักษรไทยน้อย อักษรขอม อักษรธรรม ต่อมาเมื่อการส่งข้าราชการขั้นผู้ใหญ่ขึ้นมากำกับราชการบ้านเมือง เมื่อปีพุทธศักราช 2425 ที่โปรดเกล้าให้พระยามหาอำมาตยาธิบดีขึ้นมาเป็นข้าหลวงกำกับราชการเมืองนครจำปาศักดิ์และให้หลวงภักดีณรงค์ ขึ้นมาเป็นข้าหลวงกำกับราชการที่เมืองอุบลราชธานี ท่านข้าหลวง หลวงภักดีณรงค์ได้เลื่อนขึ้นเป็นถึง พระยาศรีสิงห์เทพ (ทัด ไกรฤกษ์) ท่านผู้นี้ได้นำเอาการสอนหนังสือไทยมาตั้งสอนขึ้นเป็นครั้งแรกในเมืองอุบลราชธานี เรียกสถานเล่าเรียนแห่งนี้ว่า "อุบลวาสิกสถาน" สอนหนังสือไทย การอ่าน การเขียน การบวกเลข การลบ การคูณ การหาร ให้กุลบุตรได้ศึกษาเล่าเรียนเป็นปฐมแต่นั้นมา ตั้งสถานศึกษานี้เมื่อปีพุทธศักราช 2434 มีหมื่นโองการเป็นครูใหญ่ พระยาศรีสิงห์เทพเป็นผู้อำนวยการ นายจิตรเป็นครูรอง ทั้งสองท่านคือหมื่นโองการและนายจิตรเป็นคณะที่ติดตามพระยาศรีสิงห์เทพขึ้นมาเมืองอุบลราชธานีในคราวครั้งนั้น นอกจากนี้แล้วพระยาศรีสิงหเทพยังให้ตั้งสถานศึกษาสำหรับกุลสตรีอีกคือ ให้ตั้งโรงเรียนหญิงอีกหนึ่งโรงเรียนว่า โรงเรียนแม่หนู เพราะแม่หนูเป็นคนติดตามพระยาศรีสิงหเทพขึ้นมาเมืองอุบลในครั้งนั้นด้วย แต่การเรียนการสอนไม่เป็นที่แพร่หลาย เนื่องจากยังไม่เป็นที่นิยมของคนทั่วไปที่จะส่งบุตรหลานให้เข้าเรียน ยังมองไม่เห็นประโยชน์ในการเรียนมากนัก ได้มีการขอร้องให้ส่งบุตรหลานเข้ามาเรียน ยิ่งฝ่ายผู้หญิงยิ่งไม่นิยมเรียน โดยเข้าใจว่าเมื่อเรียนรู้เรื่องแล้วจะมีแต่เขียนเพลงยาวติดต่อกับผู้ชาย ซึ่งสมัยนั้นถือว่าเป็นของไม่สมควร โรงเรียนทั้งสองโรงนี้จะเจริญมาถึงตอนใดไม่ปรากฏ เพราะต่อมาไทยเรามีกรณีพิพาทสยามฝรั่งเศสขึ้นมาก่อนและพระยาศรีสิงห์เทพก็ถูกย้าย การเรียนการสอนในโรงเรียนนี้ก็คงยุติไปด้วย

การจัดการศึกษาครั้งที่สอง หลังจากที่อุบลวาสิกสถานได้ล้มเลิกไปพร้อมกันกับโรงเรียนแม่หนูในสมัยพระยาศรีสิงหเทพ (ทัด ไกรฤกษ์แล้ว) ต่อมาจนถึงปีพุทธศักราช 2440 เมื่อครั้งเจ้าพระคุณพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ครั้งดำรงค์สมณศักดิ์เป็นพระครูวิจิตรธรรมภาณี ขึ้นมาเป็นเจ้าคณะมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ ได้นำเอาการศึกษาภาษาไทยมาตั้งการสอนขึ้นที่เมืองอุบลราชธานีอีกครั้งในปีพุทธศักราช 2440 โดยท่านเจ้าพระคุณได้ตั้งโรงเรียนสอนภาษาไทยขึ้นที่วัดสุปัฏนา

รามวรวิหาร ให้ชื่อว่า โรงเรียนอุบลวิทยาคม เปิดทำการสอนเมื่อวันที่ 8 กรกฎาคม พุทธศักราช 2440 ซึ่งในการนี้ได้ให้พระมหาอ้วนหรือสมเด็จพระมหาวีระวงศ์ องค์ปฐมสังฆนายกแห่งประเทศไทยเป็นครูใหญ่ พระมหาล้อม พระมหารัฐ เป็นครูสอน พระครูวิจิตรธรรมภาณีเจ้าคณะมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือเป็นผู้อำนวยการ และได้รับการสนับสนุนจากสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสิทธิ์ประสงค์ และข้าราชการในเมืองอุบลราชธานีชั้นผู้ใหญ่เป็นผู้ช่วยเหลืออีกแรกหนึ่ง คือ พระภักดีณรงค์ (สิน) ข้าหลวงกำกับราชการ และพระอุบลเดชประชารักษ์ (เสือ ณ อุบล) เป็นผู้จัดสถานที่ให้เป็นโรงเรียน นับว่าโรงเรียนอุบลวิทยาคมเป็นโรงเรียนหลังแรกในอีสานที่เปิดการสอนภาษาไทยขึ้นในอีสาน และเมื่อมีความนิยมเรียนหนังสือไทยกันแล้วจึงค่อยขยายไปตั้งโรงเรียนในท้องที่เมืองอื่นอีกตามลำดับ เช่นที่ เมืองยโสธร เมืองชนบท เมืองอุดรธานี เป็นต้น เริ่มแรกก็สอนให้อ่านออกเขียนได้บวกเลขถูก และขยายหลักวิชาที่จะให้เรียนมาเรื่อย ๆ จนในที่สุดการศึกษาในอีสานเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา กระทรวงศึกษาจึงเข้ามารับเอาแผนการศึกษานี้ไปดำเนินการต่อมา ตั้งโรงเรียนขึ้นทุกอำเภอ ทุกตำบล และทุกหมู่บ้านดังปรากฏอยู่ทุกวันนี้ การศึกษาในภาคอีสานจึงมีความเจริญรุ่งเรืองมาและได้มีมหาวิทยาลัยเกิดขึ้น วิทยาลัยเกิดขึ้นให้ความรู้แก่ลูกหลานได้ศึกษาเล่าเรียนให้มีความรู้อย่างกว้างขวางเท่าทุกวันนี้ จนถึงปีพุทธศักราช 2458 จึงได้มีการตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรกในเมืองอุบลราชธานีคือ **โรงเรียนเบญจมะมหาราช** เมื่อปีพุทธศักราช 2458 เป็นโรงเรียนตัวอย่างในอีสาน โดยตั้งอยู่ที่มุมทางตะวันออกเฉียงเหนือที่เป็นโรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานีปัจจุบัน เป็นอาคารหลังคาทรงปั้นหยา ฝาไม้ไผ่ทาดิน รับนักเรียนจากโรงเรียนอุบลวิทยาคมและโรงเรียนวัดเลียบ เมื่อวันที่ทำการเปิดนั้นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนารถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานารถทรงมาตรวจราชการมณฑลอีสาน และได้เสด็จมาเป็นองค์ประธานในการเปิดโรงเรียนและได้ให้นามโรงเรียนนี้ว่า เบญจมะมหาราช เมื่อมีนักเรียนมากขึ้นสถานที่ไม่พอแก่การเรียนจึงได้ให้ย้ายมาตั้งที่บริเวณที่เป็นค่ายทหารเก่า คือที่เป็นศาลากลางจังหวัดทุกวันนี้ ครั้งท้ายสุดเมื่อทางจังหวัดจะเอาที่สร้างเป็นศาลากลางจึงได้ให้โรงเรียนเบญจมะมหาราชย้ายไปตั้งในที่ดินซึ่งเป็นที่ดินของโรงเรียนกสิกรรมเก่า บริเวณใกล้ท่าวังหินดังปัจจุบันนี้ สำหรับนักเรียนหญิงนั้นก็ได้ตั้งโรงเรียนนารีนุกูลขึ้นหลังหนึ่งในบริเวณที่เป็นวัดร้าง คือวัดเหนือท่า คือที่เป็นโรงเรียนอาชีวะปัจจุบันและที่เป็นอนามัย 7 ทุกวันนี้ ต่อมาประมาณปีพุทธศักราช 2477 จึงได้ย้ายโรงเรียนนารีนุกูลไปสร้างขึ้นในที่เป็นทุ่งศรีเมืองด้านใต้คือที่เป็นโรงเรียนอนุบาลอุบลราชธานีปัจจุบัน และต่อมาจึงย้ายมาสร้างในที่ดินของคุณพ่อเดช ถีรวัฒน์ ปัจจุบันเมื่อการศึกษาเจริญขึ้นกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อครั้งยังเป็นกระทรวงธรรมการได้รับเอาโรงเรียนอุบวิทยาคมเข้ามาอยู่ในบำรุง จึงได้ย้ายโรงเรียนอุบลวิทยาคมจากวัดสุปัฏมาสร้างขึ้นที่ดินวัดร้างที่เรียกว่าวัดหนองยาง คือที่ปัจจุบัน

การศึกษาเล่าเรียนหนังสือไทยของชาวอุบลราชธานีจึงมีความเป็นมาดังกล่าวแล้ว และเมื่อการศึกษาเจริญเป็นที่นิยมของประชาชนทั่วไปที่จะได้ส่งบุตรหลานเข้าศึกษาในโรงเรียน การศึกษาจึงได้มีการเปิดสถาบันการศึกษาสาขาต่าง ๆ ดังที่เห็นอยู่ในปัจจุบันจึงได้ชื่อว่าเป็นเมืองนักปราชญ์ เพราะเริ่มให้มีการศึกษาภาษาไทยเป็นครั้งแรกดังกล่าวมาแล้ว

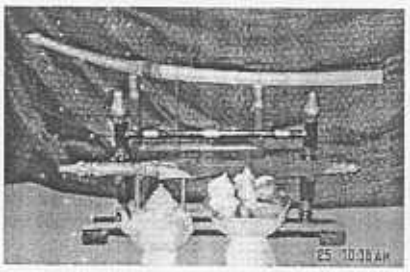

ด้านการปกครอง

"เมืองอุบลนี้ คนเวียงจันทน์เกลี้ยงอ่อยห่อย
เป็นไพร่น้อย ตามบ้านเขตแขวง"

การปกครองเมืองอุบลราชธานีแต่เดิม

(บำเพ็ญ ณ อุบล. 2545 : 147-150) เล่าว่าเมืองอุบลราชธานี ได้ตั้งขึ้นตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2321 โดยมีเจ้าพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (เจ้าคำผง) เป็นหัวหน้านำไพร่พลญาติวงศามาตั้งขึ้นที่ดงอู่ผึ้งขึ้นเป็นเมือง ให้นามเมืองว่าเมืองอุบล สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้าให้ เจ้าคำผงเป็นเจ้าครองเมือง ต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระประฐมบรมราชวงศ์จักรี ย้ายพระนครมาสร้างขึ้นทางซ้ายแม่น้ำเจ้าพระยา ขนานนามพระนครว่า กรุงเทพมหานครฯ สถาปนาพระบรมราชวงศ์แล้ว ได้โปรดเกล้าให้พระประทุมราชวงศาเจ้าคำผงเป็นเจ้าครองเมืองอุบลในฐานะที่เป็นข้าหลวงเดิมในพระองค์ เพื่อเป็นเกียรติยศแก่เจ้าพระประทุมราชวงศาคำผง จึงพระราชทานนามว่าพระประทุมวรราชสุริยวงศ์คำผง เจ้าครองเมือง และพระราชทานนามเมืองขึ้นอีกว่า เมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัยประเทศราช การปกครองบ้านเมืองนั้นเจ้าพระประทุมวรราชสุริยวงศ์คำผงจัดการปกครองตามแบบโบราณของบ้านเมืองในดินแดนอิสานซึ่งยึดถือกันมาหลายร้อยปีแล้ว เรียกว่าระบบอัญญาสี่ คือเมือง ๆ หนึ่งมีคณะผู้ปกครองประกอบไปด้วยเจ้านายเดิมอันมีเจ้าครองเมือง เจ้าอุปฮาช เจ้าราชวงศ์ และเจ้าราชบุตร ซึ่งเป็นตำแหน่งสำหรับเจ้านายสืบเชื้อวงศ์กันไปเป็นทอด ๆ และยังมีคณะผู้ช่วยอัญญาสี่อีก มากน้อยตามแต่ที่เจ้าครองเมืองจะแต่งตั้งขึ้นให้เหมาะสม แม้การปกครองแบบนี้จะถือว่าเจ้าครองเมืองและอัญญาสี่เป็นเจ้าก็มิได้ปกครองกันอย่างบ่าวกับนายแต่ปกครองแบบพ่อปกครองลูกช่วยเหลือกันไป ทุกตำแหน่งมิได้มีเงินเดือนเป็นเครื่องตอบแทน มีแต่เกียรติยศและคุณงามความดีเท่านั้นเป็นเครื่องตอบแทน ทุกตำแหน่งทุกคนต่างทำมาหากินกันไปเสมอกัน เจ้านายต้องทำนา มีนาของตนเอง แต่มีบ่าวไพร่เป็นผู้ช่วยทำนาด้วย เงินทองไม่จำต้องใช้เท่าไรนัก บ้านเมืองอยู่ด้วยความสงบสุขปก

ครองกันด้วยศีลธรรม ไม่มีตัวบทกฎหมายอันแน่นอน หลักที่ใช้ในการปกครองก็มีคือ "ฮีตสิบสอง ครองสิบสี่ ฮีตยี่ ครองเจียง

ตำแหน่งของการปกครองบ้านเมืองมีดังนี้

เจ้าครองเมือง เจ้าครองเมืองเป็นประธานสูงสุด ประกอบไปด้วยตำแหน่งรองลงไปคือ

1. เจ้าพระอุปฮาช
2. เจ้าพระราชวงศ์
3. เจ้าพระราชบุตร เรียกว่าอัญญาสี่ สืบสันติวงศ์กันได้ในสี่ตำแหน่งนี้

ผู้ช่วยเจ้าครองเมือง นอกจากตำแหน่งทั้งสี่นั้นแล้วยังมีข้าราชบริพารที่ช่วยเหลือในการปกครองบ้านเมืองในเมืองนั้น ๆ ทั้งฝ่ายทหารและพลเมืองอีกหลายตำแหน่งดังต่อไปนี้ ซึ่งตรงกันกับตำแหน่งจตุสดมภ์ คือ

1. พญาเมืองแสน เป็นหัวหน้าฝ่ายทหารเพียบับสมุหกลาโหม รองลงไปก็มี เมืองขวา, มหาราชานนท์, ราชานนท์, ชานนท์, เมืองนนท์, เชียงเหนือ, ศรีคัทมาร. เหล่านี้เป็นฝ่ายทหาร
2. พญาเมืองจันทร์ เป็นหัวหน้าฝ่ายพลเรือนเทียบกับสมุหนายก รองลงไปก็มี เมืองซ้าย, มหาชาเนตร, ราชาเนตร เมืองขวาง, เชียงใต้, ศรีคัทมาตย์ เหล่านี้เป็นฝ่ายพลเรือน

นอกจากตำแหน่งดังกล่าวแล้วผู้เป็นตำแหน่งเหล่านี้จะเสนอต่อเจ้าครองเมืองหรือคณะอัญญาสี่ขอตั้งตำแหน่งผู้ช่วยก็ได้ เรียกตำแหน่งผู้ช่วยนี้ว่า เพีย ตรงกับคำว่าพญา หรือพะยะค่ะ แล้วมาเป็นเพีย เช่น เพียเมืองจันทร์ เพียเมืองแสน เพียเมืองนนท์ เพียชาเนตร์ เพียชานนท์ เป็นต้น

ในเวลาสงครามเจ้าครองเมืองจะแต่งตั้งข้าราชการประจำเมืองขึ้นอีกหลายตำแหน่ง คือ เป็นการเพิ่มเติมฝ่ายทหารดังนี้ เพียสุโพ, เพียเมืองแพน, พลสักขวา, พลสักซ้าย, พันนาเมืองจันทร์, หมื่นหน้า, พลเชียงสา, สักกะวิไล.

ระบบการปกครอง

จัดส่วนราชการของเมืองออกเป็นกองใหญ่ ๆ คือ กองเจ้าครองเมือง กองเจ้าพระอุปฮาช กองเจ้าพระราชวงศ์ กองเจ้าพระราชบุตร แต่ละกองมีผู้บังคับบัญชาควบคุมเลขสมคือไพร่พลที่ขึ้นอยู่กับกองนั้น ๆ มากน้อยตามอำนาจลดลั่นกันลงไป เรียกว่านายกอง ปลัดกอง ขึ้นต่อเจ้าครองเมือง เจ้าพระอุปฮาช เจ้าพระราชวงศ์ เจ้าพระราชบุตร ซึ่งเป็นเจ้านายในกองของตน เจ้าครองเมืองมีเลขได้ตั้งแต่ 500 เลขไปไม่มีกำหนด เจ้าพระอุปฮาชมีเลขได้แต่ 500 - 1,000 เจ้าพระราชวงศ์ มีเลขได้แต่ 400 ถึง 500 เจ้าพระราชบุตรมีเลขได้ แต่ 200 ถึง 400 ตามลำดับ

ตำแหน่งพระตา

"เป็นตาแสง ว่าการกองนอก (เก็บส่วยกินได้ ในเขตกำหนดให้)
เอาการให้ องค์ไทธิราช
ตุ้มไพร่น้อย นำขึ้นช่วยเวียง
พระก็สถิตแห่งห้อง หินโงมบ้านใหญ่
พระก็มีลูกเต้า สืบหน่อแทนแนว
เพียงเจ็ดคน ฮูปงามปานแต้ม"

เป็นชาย 3 คน พระวรราช ท้าวคำผง ท้าวพรม
หญิง 4 คน นางอุสา นางสิกากิต นางราตรี นางแพแสน
มเหสีชื่อผุสดี

(บำเพ็ญ ณ อุบล. 2545 : 27-31) เล่าว่าพระมหาราชครูเจ้าโพนเสม็กและเจ้านางเกา เจ้านางแพง เจ้าแก้วมงคล เจ้าจันสุริยวงศ์ พร้อมแสนท้าวพญาลาวในนครจำบากนาคบุรี ประกอบพิธีอภิเษกให้เจ้าหน่อกษัตริย์ขึ้นครองนครเป็นพระเจ้าเอกราชแห่งลาวประเทศสืบสันติวงศ์ต่อไป อาณาจักรกรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้างที่พระเจ้าฟ้างุ่มแถลงหล้าธรณีได้รวบรวมเข้าไปเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวกันจึงต้องแยกการปกครองเป็นสามอาณาจักรแต่นั้นมา แต่เจ้าผู้ครองอาณาจักรทั้งสามล้วนเป็นเชื้อพระวงศ์อันเดียวกัน อาณาจักรทั้งสามได้แก่ อาณาจักรศรีสัตนาคนหุตล้านช้างร่มขาวหลวงพระบาง มีเมืองนครหลวงพระบางเป็นราชธานี อาณาจักรศรีสัตนาคนหุตล้านช้างเวียงจันทร์ มีเมืองเวียงจันทร์เป็นราชธานี อาณาจักรนครจำปาศักดิ์มีเมืองกาลจำบากนาคบุรีศรีเป็นราชธานี เมื่อเจ้าหน่อกษัตริย์ได้ขึ้นเสวยราชเป็นกษัตริย์ครองนครแล้ว ได้เปลี่ยนนามนครจากกาลจำบากนาคบุรีศรี เป็นนครจำปาศักดิ์นาคบุรีศรี แต่คนทั้งหลายเรียกว่า เมืองนครจำปาศักดิ์เท่านั้น เจ้าหน่อกษัตริย์เมื่อขึ้นครองนคร พระมหาราชครูพร้อมเจ้านางเกา เจ้านางแพง เจ้าแก้วมงคล เจ้าจันสุริยวงศ์และแสนท้าวพญาลาวถวายพระนามว่า เจ้าสร้อยสินสมุทรพุทธางกูรบรมพิธ พระเจ้าลาวประเทศ

ฝ่ายข้างกรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้างเวียงจันทร์ เมื่อพญาเมืองแสนได้ขึ้นครองแผ่นดินบ้านเมืองแตกแยกออกเป็นก๊กเป็นเหล่า พญาเมืองแสนต้องทำการปราบปรามฝ่ายตรงข้ามที่ไม่นิยมพญาเมืองแสนอยู่หลายปี บ้านเมืองยังไม่เข้าสู่ความสงบ

กล่าวถึงเจ้าองค์บุญนับแต่ที่มีผู้พาหนีมาอาศัยอยู่กับเจ้าปางคำแห่งเมืองหนองบัวลุ่มภูก็อยู่ด้วยความร่มเย็นแต่ยังคิดที่จะเอาราชสมบัติคืนจากพญาเมืองแสนอยู่เสมอ หากแต่ยังไม่ได้

โอกาสและมิได้ขอความช่วยเหลือจากเจ้าปางคำแต่อย่างไร จะเป็นปีใดไม่ปรากฏเจ้าปางคำเจ้าครองเมืองหนองบัวลุ่มภูหรือนครเขื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบานก็สิ้นชีพ เจ้าพระตาโอรสคนโตได้ขึ้นครองเมืองแทน เจ้าพระวอผู้บุตรเป็นผู้ช่วย นอกนั้นก็มีข้ามหาดของเจ้าปางคำและบุตรหลานหลายคนปกครองบ้านเมืองสืบมาด้วยความร่มเย็นเป็นสุข บ้านเมืองอุดมสมบูรณ์ด้วยข้าวปลาธัญญาหารไม่มีข้าศึกมาย่ำยีรุกราน เมื่อจัดการปลงศพเจ้าปางคำเก็บอัฐิธาตุ ก่อธาตุบรรจุไว้นอกเวียงแล้วเสร็จ เจ้าองค์บุญจึงได้ขอร้องให้เจ้าพระตา จ้าพระวอและทแกล้วทหารของเมืองหนองบัวลุ่มภูช่วยตีเอาเมืองเวียงจันทร์ให้คืน เจ้าพระตา เจ้าพระวอไม่ทราบว่าจะทำประการใดเพราะว่าได้อยู่ด้วยกันมาตั้งแต่ครั้งเจ้าพ่อปางคำ หากจะไม่ยอมก็จะขัดใจกัน หากจะยกทัพไปตีเวียงจันทร์ก็ไม่ทราบว่าจะร้ายดีประการใด การทั้งนี้เจ้าองค์บุญได้มีการติดต่อเป็นการภายในกับเสนาอำมาตย์ที่อยู่ในเวียงจันทร์และไม่นิยมพญาเมืองแสนเป็นการลับ แต่เนื่องจากกำลังยังน้อยหากได้กำลังเมืองหนองบัวลุ่มภูเข้าร่วมด้วยก็จะเป็นการง่ายแก่การจะกู้ราชบัลลังก์คืน เมื่อเจ้าพระตา เจ้าพระวอไม่มีทางเลือกจึงยอมช่วยยกทัพไปตีเวียงจันทร์ให้เจ้าองค์บุญดั่งที่ประสงค์ ได้มีการนัดแนะกับฝ่ายเสนาอำมาตย์ในเมืองเวียงจันทร์ เสนาอำมาตย์ผู้ไม่นิยมพญาเมืองแสนก็ก่อการไม่สงบขึ้นให้วุ่นวาย และยกกำลังเข้าต่อต้านพญาเมืองแสน ในที่สุดกองทัพเจ้าพระตาก็เข้าเมืองเวียงจันทร์ได้ เจ้าองค์บุญให้จับพญาเมืองแสนฆ่าเสียแล้วปราบดาภิเษกขึ้นเป็นพระเจ้าล้านช้างเวียงจันทร์ โดยความพร้อมเพรียงของเหล่าเสนาอำมาตย์และเจ้าพระตา เจ้าพระวอ ถวายพระนามว่า พระเจ้าสิริบุญสาร หรือพระเจ้าธรรมเทววงศ์ ได้ทรงปูนบำเหน็จและแต่งตั้งเสนาอำมาตย์ตำแหน่งต่างจนทั่วถึงกัน ฝ่ายข้างเจ้าพระตานั้นมิได้รับการแต่งตั้งเนื่องจากเห็นว่าเป็นเจ้าต่างเมืองอยู่แล้วและเป็นผู้มีกำลังไพร่พลอยู่มากแล้ว แต่ได้ขอร้องให้เจ้าพระตา เจ้าพระวอยกกำลังไปรักษาด่านบ้านหินโงมช่วยอีกสักครั้ง ยังไม่ให้กลับเมืองหนองบัวลุ่มภู การทั้งนี้ไม่เป็นที่พอใจของเจ้าพระตา เจ้าพระวอเพราะเหตุว่าเมื่อตีเวียงจันทร์ให้แล้วตามที่เจ้าสิริบุญสารขอร้องก็ควรที่จะหมดหน้าที่ได้กลับบ้านเมืองของตนเสียที แต่กลับยังไม่ให้กลับแต่ให้ไปรักษาด่านบ้านหินโงมอีก เจ้าพระตา เจ้าพระวอรู้สึกน้อยใจมาก แต่ว่าการมาถึงเพียงนี้แล้วหากไม่ไปก็จะเสียผู้ใหญ่จึงยอมไปรักษาด่านหินโงมให้ บางฉบับว่าเจ้าพระตา เจ้าพระวอขอเป็นตำแหน่งมหาอุปราชแต่เจ้าสิริบุญสารไม่ให้จึงเกิดผิดใจกัน หากจะพูดไปแล้วเจ้าสิริบุญสารไม่มีน้องเพราะในตำนานไม่ปรากฏ แต่ประวัติศาสตร์ฉบับนั้นว่าไม่ยอมให้ตำแหน่งมหาอุปราชแก่เจ้าพระตา เจ้าพระวอเนื่องจากได้แต่งตั้งน้องชายแล้ว ซึ่งขัดกับความจริง หากจะตั้งให้เป็นพญาเมืองแสนหรือพญาเมืองจันทร์ก็มีผู้อื่นเป็นอยู่แล้ว บางที่เจ้าสิริบุญสารอาจคิดไม่ไว้ใจเจ้าพระตา เจ้าพระวอมากนักเกรงว่าหากปล่อยให้กลับคืนบ้านเมืองกลัวจะไปบำรุงทแกล้วทหารให้มีกำลังทหารแล้วยกมาแย่งราชสมบัติก็เป็นได้ เพราะเหตุที่ได้ขอร้องมาตีเอาเวียงจันทร์คืนก็ยังดีได้ไม่ยากนัก จึงคิดอุบายให้ไปรักษาด่านหินโงมเพื่อตัดกำลังเจ้าพระตา เจ้าพระวอลงได้บ้างให้พะวงหน้าพะวงหลัง

บ้านหินโงมอยู่ติดแม่น้ำโขง

สอบถามข้อมูลจากเจ้าอาวาส
วัดหินโงม

ท่านเจ้าคุณสุนทรธรรมธาดา
รองเจ้าคณะจังหวัดหนองคาย
ให้ความเมตตาพาไปเก็บข้อมูล

ตำแหน่งพระวอ

"องค์กษัตริย์ไท้ เวียงจันทน์ตนประเสริฐ
พระก็ปุนแต่งตั้ง ลูกชายใหญ่พระตา
นามว่าพระวอ ซ่อยการกองนอก"
พระวอมีลูกเต้า สิบหน่อแทนแนว 8 คน
เป็นชาย 5 คน ญิง 3 คน จำจื่อ
ชาย 5 คือ ท้าวก่ำ ท้าวเสน ท้าวเครือ ท้าวลาด ท้าวฮด
หญิง 3 คน คือ ปทุมมา ต่อนแก้ว ปถมาน้อย
มเหสีชื่อบัพพา

สาเหตุพระตาอพยพหนีจากเวียงจันทน์

เจ้าอนุเวียงจันทน์ ขอลูกสาวทั้ง 3 คน มาเป็นนางสนมใน รับสั่งให้อำมาตย์นำราชสาส์นไปแจ้งพระตาว่า

"เฮาประสงค์แท้ ญิงสาวลูกท่าน
อยากให้เป็นหน่อเหง้า สาวเชื้อผู้ใน"

"พระตาฮู้แจ้ง คำพระราชเหนือหัว
มีใจขม เคียดเค็มเคืองแค้น
คำนี้เคืองใจแท้ คือไฟลามลวก
เหื่อแตกหน้า ไคคร้าวอาบหลัง"
พวกเฮาอยู่บ่ได้ เมืองนี้บ่เย็น
เพราะเพื่อกษัตริย์ เจ้าบ่ทะรงธรรมทศราช
จิตบ่เที่ยงหมั่น พระธรรมเจ้าเทศนา
บ่ควรอยู่เป็นข้า ทาสาใกล้บาท"

ต่อมาได้มีเสนาอำมาตย์ไม่ปรากฏนามได้เข้ายุแย่ให้พระเจ้าสิริบุญสารได้แต่งเสนาถือหนังสือมาขอเอาบุตร ธิดาของเจ้าพระตา เจ้าพระวอไปเป็นนางสนมและมหาดเล็ก โดยอ้างว่าจะได้ช่วยชุบเลี้ยงให้เป็นใหญ่ในเมืองสืบไป เมื่อเจ้าพระตา เจ้าพระวอได้รับหนังสือขอเอาบุตร ธิดา

นั้นเห็นว่าพระเจ้าสิริบุญสารไม่มีความจริงใจต่อตนจึงคิดที่จะเรียกเอาบุตร ธิดาไปไว้ในเวียงจันทร์เป็นตัวประกัน ซึ่งนิยมกระทำกันในระหว่างเจ้านายที่ไม่ไว้วางใจกันในสมัยนั้น เช่นพระเจ้าหงสาวดีบุเรงนองขอเอา พระสุพรรณกัลยาและพระนเรศวรจากพระเจ้ามหาธรรมราชาไปจากอยุธยาเพื่อเป็นตัวประกันฉะนั้น ในที่สุดเจ้าพระตา เจ้าพระวอ ได้เรียกประชุมนายทัพนายกองปรึกษาหารือกันว่าสมควรประการใด ที่ประชุมเห็นว่าการั้งนี้แม้จะให้หรือไม่พระเจ้าสิริบุญสารก็ต้องพาลหาเรื่องอยู่นั้นเอง จึงไม่สมควรที่จะยอมตามขอ คือไม่ยอมให้บุตร ธิดา ตามหนังสือ สมควรที่จะยกกลับบ้านเดิมของเราแล้วค่อยคิดการต่อไป บางคนก็เสนอว่าควรยกกองทัพไปตีเวียงจันทร์แล้วปลดพระเจ้าสิริบุญสารออกแล้วตั้งเจ้านายองค์อื่นที่มีความยุติธรรมขึ้นครองแผ่นดินต่อไป เจ้าพระตาจึงได้ทัดทานว่า เราสู้เขียนด้วยมือแล้วเราจะมาลบด้วยเท้านั้นไม่สมควร ผู้อื่นเขาไม่รู้ดีจะหากล่าวว่าพวกเราเป็นกบฏแย่งบ้านเมืองของคนอื่น ซึ่งเจ้าปางคำผู้บิดาไม่นิยมยินดีกระทำ เรากลับไปบ้านเมืองของเราดีกว่า เมื่อที่ประชุมตกลงกันเช่นนั้นแล้วก็ให้เตรียมการที่จะอพยพไพร่พลกลับเมืองหนองบัวลุ่มภูต่อไป ในระยะที่เจ้าพระตา เจ้าพระวอมาปกครองไพร่บ้านพลเมืองอยู่ที่บ้านด่านหินโงมนั้นได้ปกครองด้วยความเป็นธรรมโอบอ้อมอารีแก่ไพร่พลราษฎรเป็นอย่างดีมีคนมาเข้าเป็นพรรคพวกเป็นอันมาก ดังจะเห็นได้ว่า เจ้าผ้าขาวซึ่งเป็นเชื้อพระวงศ์ผู้ใหญ่ในเวียงจันทร์ เกิดผิดใจกันกับพระเจ้าสิริบุญสารเนื่องจาก พระเจ้าสิริบุญสารลักลอบเข้าหาหลานสาวของเจ้าผ้าขาวแล้วไม่นำพา เจ้าผ้าขาวเห็นว่าพระเจ้าสิริบุญสารมิได้มีความเที่ยงธรรมขืนอยู่ต่อไปก็จะมีอันตรายจึงได้พาเอาครอบครัวบ่าวไพร่มาอยู่ที่ด่านหินโงมกับเจ้าพระตา เจ้าพระวอ และได้ติดตามไปอยู่เมืองหนองบัวลุ่มภู และได้ติดตามต่อไปจนได้ไปอยู่เมือง พรรณานิคม

เตรียมการอพยพจากเวียงจันทน์

เมื่อที่ประชุมตกลงกันเช่นนั้นแล้ว เจ้าพระตาจึงให้ป่าวประกาศแก่ไพร่พลในด่านหินโงมว่าจะกลับเมืองหนองบัวลุ่มภู หากผู้ใดยินดีจะไปด้วยยกไปได้ หากผู้ใดไม่สมัครใจไปก็ตามอัธยาศัยไม่บังคับ แล้วให้นำข้าวปลาเสบียงอาหารออกแจกจ่ายให้ทั่วทั้งผู้ที่จะอยู่และผู้ที่จะไป

วันเดือนปีที่อพยพ

"คันเมื่อเดือนสามขึ้น วันอังคารห้าค่ำ
จุลศักราชล้ำ พันห้อยยี่สิบเอ็ด
เถาะเที่ยงแท้ ปีนั้นอย่านาน

ตูจักพาไพร่น้อย หนีข้วมเขตเวียง"

วันอังคาร ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 3 ปีเถาะ จุลศักราช 1121 (พ.ศ. 1425)

สั่งให้จดบัญชี กองครัว ข้าไพร่ คนใหญ่น้อย ผู้แกล้วกล้าองอาจเป็นทหาร สามพี่น้องแยกทางกันไปสุดเขตแดน จดบัญชีพร้อม ญิงชาย น้อยใหญ่ กับพวกมีอาคม หมื่นห้าพันรวมแล้ว (ข้อความตอนนี้บอกชัดเจนว่าพระตาเป็นไทครัวอพยพมาก่อน พระวอจึงทำบัญชีได้ทันที 15,000 คน

กองครัว 4 กอง

สั่งให้คัดเลือกนายกอง 4 ฝ่าย คือ

1.หลวงราชโภชนัยกับท้าวชม คนกล้า ให้คุมกองครัวหรือกองเกียกกาย กองทัพฝ่ายขวา

2.ท้าวนาม ท้าวหมา และท้าวเชียง กองทัพฝ่ายซ้าย

3.พระตา ท้าวคำผง คุมกองกลางคอยระวังของใช้

4.พระวอ ท้าวพรม ท้าวสูน คุมกองสอดแนม เป็นกองหนุนคอยระวังหลัง ดูกองเวียงจันทน์จะตามไล่ล่า

ฉบับของนายบำเพ็ญ ณ อุบล กล่าวว่าเจ้าพระตาจัดแบ่งไพร่พลออกเป็นสองกองคือ กองครัว ให้เจ้าพระตาเป็นแม่กองคุมไพร่พลกองครัวกับมีคนแก่ผู้หญิง เด็กและคนชรา ออกเดินทางล่วงหน้าไปก่อนสองวัน กองรักษาเหตุการณ์ให้เจ้าพระวอ หลวงราชโภชนัยท้าวนาม ท้าวชม ท้าวสูน ท้าวเชียง แก้วท้าวช้าง เชียงเสือ เพียพบบ่อหน เพียพลอาสา เป็นนายทัพนายกอง สำหรับกองเจ้าพระตานั้นมีเจ้าผาขาวและไพร่พลเป็นกองหนุน เมื่อได้ศุภฤกษ์แล้วเจ้าพระตา เจ้าผาขาวจึงได้ยกกองครัวออกจากด่านหินโงมเดินทางล่วงหน้ามุ่งสู่เมืองหนองบัวลุ่มภูบ้านเดิมของตน ฝ่ายข้างเจ้าพระวอ เมื่อเจ้าพระตาล่วงหน้าไปก่อนได้สองวันแล้วจึงได้เคลื่อนกองระวังหลังออกเดินทางจากด่านหินโงมยกตามเจ้าพระตาไป

จัดกระบวนทัพ 6 กอง

จัดเสร็จคอยฟังคำสั่ง

"สุภมังค์เลิศล้ำ ตีม้องป่าวเดิน" (ได้ฤกษ์ดี ตีม้องป่าวเตือนพล)

1. หลวงราชโภชนัย เป็นทัพหน้า คุมพลหมื่นเศษ ยาตราเวลาก่อนงาย (ก่อนเที่ยงวัน)

2. ท้าวนาม คุมไพร่น้อย หมื่นเศษ ติดตามไป
3. พระตา คุมกองกลางมีพลหมื่นปลาย ยกไปยามซ้ายตอนบ่ายๆ
4. พระวอ คุมทหารแกล้วกล้าเป็นแม่ทัพใหญ่ มีกำลังพลพร้อมอาวุธห้าพันระวังหน้า
5. ท้าวพรม คุมพลสามพัน แอบซุ่มตามสายดง สายทาง

เมื่อได้ศุภฤกษ์แล้วเจ้าพระตา เจ้าผ้าขาวจึงได้ยกกองครัวออกจากด่านหินโงม เดินทางล่วงหน้ามุ่งสู่เมืองหนองบัวลุ่มภูบ้านเดิมของตน ข้างฝ่ายเจ้าพระวอเมื่อเจ้าพระตาล่วงหน้าไปก่อนได้สองวันแล้วจึงได้เคลื่อนกองระวังหลังออกเดินทางจากด่านหินโงมยกตามเจ้าพระตาไป และได้แบ่งหน้าที่กันออกเป็น กองสอดแนมให้คอยสอดส่องฟังข่าวทางเวียงจันทร์ว่าจะตามมาอย่างไรแล้วรายงานให้เจ้าพระวอทราบเพื่อคิดแก้ไขต่อไป โดยให้หลวงราชโภชนัย ท้าวนาม ท้าวเชียงเชียงเสือ คุมพลไปตั้งซุ่มคอยใกล้ท่าข้ามคอยฟังเหตุการณ์ทางเวียงจันทร์

เจ้าพระวอ แก้วท้ายช้าง ราชต่างใจ เพียพรหมโลก เพียพบบ่อหน เพียพลอาสา ยกไปซุ่มคอยอยู่ที่ชายป่าใกล้ช่องเขาที่จะเข้าไปสู่เขตเมืองหนองบัวลุ่มภู และให้ทหารคนสนิทกับพวกเป็นกองสอดแนมยกไปคอยสืบข่าวในเวียงจันทร์แล้วรีบส่งข่าวมาให้กองทัพทั้งสองทราบโดยเร็วอย่าให้เสียการและให้ทันการที่จะต่อสู้เขา เมื่อตกลงแบ่งไพร่พลกันแล้วต่างก็ยกไปปฏิบัติหน้าที่ของตนต่อไป

ถึงหนองบัวลุ่มภู

"ก็จิ่งไปเถิงห้อง หนองบัวลุ่มภูบึงใหญ่
เป็นท่าก้วง ภูขั้นด่านเวียง
เป็นที่สุขเกษมแท้ สวนนาบ่อนไฮ่
คนเหลือล้น อนันตังตั้งห้าหมื่น
ดันให้ตกแต่งสร้าง เมืองบ้านบ่อนเดียว
เกรงจักมีขัดข้อง สวนนาฮั้วไฮ่"

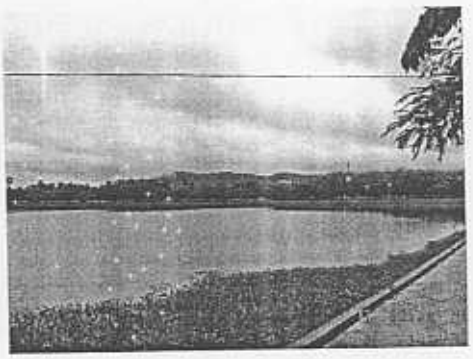

ถ้าให้อยู่รวมกันก็จะมีปัญหาสถานที่ทำกินและเรื่องความปลอดภัย ดังนั้นพระตา หลวงราชโภชนัย ท้าวนาม แยกออกเป็น 3 กลุ่ม นำโดยนายพรานผู้ชำนาญป่า เดินเถื่อนแสวงหาที่ทำกิน สร้างบ้าน แปลงเมือง

เขตภูเวียง

พรานและคณะเดินป่าหาสถานที่สร้างเมืองใช้เวลาเดือนเศษ กลับมารายงาน ทิศใต้เข้าเขตภูเวียง

"เห็นทิศใต้ เข้าเขตภูเวียง
เป็นวงกลม แวดระวังคือด้าย
คันว่าไปตั้งบ้าน ในฮ่อมภูเวียง
เห็นสิมีความสุข เฮ็ดนาเฮือนย้าว"
"ท้าวนามกองหลัง ฮีบไปอย่าช้า
พากันเข้า ภูเวียงตั้งบ้านอยู่
อย่าได้ช้า ฮีบแปลงสร้างไฮ่สวน"

เมื่อทราบจากการรายงานของนายพรานแล้ว พระตาอุทานว่า "พวกเฮาสามจุ้มมาได้บ่อนดีแท้นอ" สั่งให้ท้าวนามกองหลังเป็นผู้นำจุ้มภูเขียวภูเวียง สร้างบ้าน แปลงเมือง ทำไร่ทำนา เตรียมเสบียงไว้รับศึกในวันหน้า

เขตน้ำก่ำสงคราม

ทิศตะวันออก ห่างจากหนองบัวลุ่มภู ระยะทางเดินป่าประมาณ 5 คืน 5 วัน

"คือสายห้วย ลำสงครามน้ำใหญ่
น้ำแต่งตั้ง ปถมเถ้าเล่ามา
ชื่อผ้าขาวพันนา บ่อนเวินวังก้วง
แม่นว่าเฮาไปตั้ง คาเมเป็นบ่อนอยู่
เป็นที่หมั่น เมืองบ้านอยู่เกษิม"

กองหน้านั้น หลวงราชโภชนัย
ไปผ้าขาวพันนา ครอบครัวไปเกลี้ยง
ให้อีบพากันตั้ง คาเมเป็นบ้านอยู่
ตกแต่งสร้าง เฮือนย้าวไฮ่นา"

ทำมาหากินกันและกลายมาเป็นชาวศรีสงครามสืบมาปัจจุบันนี้"

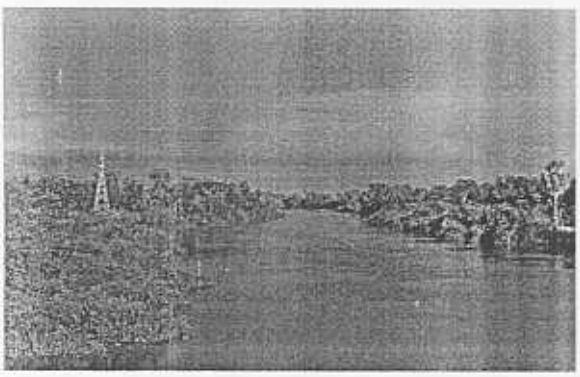

ลำน้ำก่ำหน้าน้ำหลาก

ลำน้ำสงคราม
(ภาพจากศูนย์ศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยขอนแก่น)

บ้านเก่าพันนาในปัจจุบัน
คุณตาแหลมชี้ให้ดูหลักบ้านหินเก่าแก่
กลางบ้านพันนา

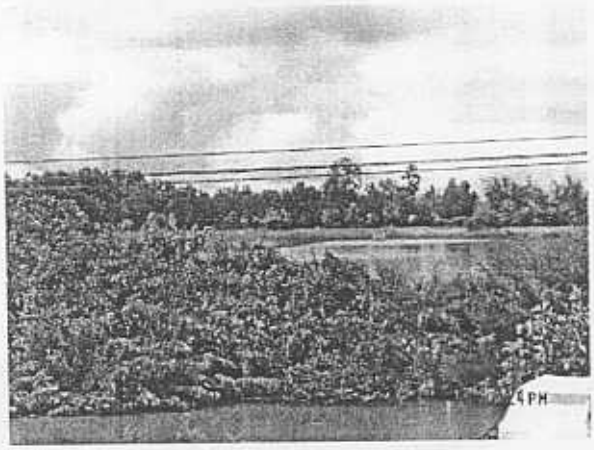

(กงสี มนตาล. 2545 : สัมภาษณ์) เล่าว่าตอนที่ยังเป็นเด็กได้ฟังพ่อใหญ่พรมมา ยอดตา และพ่อใหญ่ด่อน โอตาสัย ซึ่งได้ฟังมาจากปู่อีกทีหนึ่ง เล่าว่าบรรพบุรุษได้อพยพมาจากบ้านทรายฟองกองหมาก เวียงจันทน์ มาพร้อมกับพระวอ พระตา ตาผ้าขาวไปอยู่บ้านผ้าขาว ตาพันนาก็อพยพมาอยู่โนนส้นน้ำ (โนนชวดน้ำ) ทั้งสองคนเป็นพรานของราชสำนัก อยู่ได้ไม่นานเห็นว่าโนนส้นน้ำพื้นที่คับแคบ จึงตระเวนไปสำรวจหาพื้นที่แห่งใหม่ พบโนนหนองมะป้อง (บ้านม้า) ก็ทำการเสี่ยงทายโดยใช้ไม้เสี่ยงทาย ปรากฏว่าเสี่ยงทายไม่ได้ จึงไปเสาะแสวงหาที่ใหม่เจอห้วยด้านทิศใต้ของบ้าน มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์มีสัตว์ป่าชุกชุม จึงทำการเสี่ยงทายอีกครั้งหนึ่ง เสี่ยงทายได้ รุ่งขึ้นจึงกลับไปหมู่บ้านพาลูกหลานอพยพกันมาอยู่ ถากถางปลูกสร้างบ้านเรือน ปลูกข้าวสาลี (ข้าวโพด) พืชผักสวนครัว อยู่มาหลายปี คนที่อพยพมาจากมหาสารคาม ร้อยเอ็ด เห็นว่าที่แห่งนี้อุดมสมบูรณ์จึงขอมาอยู่ด้วย ช่วยกันถากถางทำมาหากิน หมู่บ้านจึงขยายใหญ่ขึ้นแล้วจึงตั้งหลักใจกลางบ้านขึ้น ทำหลักหิน โดยไปถากเอาหินมาจากหนองบ้านลาด ได้ฤกษ์ดีจึงไปเชิญตาผ้าขาวมาทำพิธีแห่หลักหินมาฝังอยู่ใจกลางบ้าน ปัจจุบันเป็นบ้านของนายเดิน ศุมาลัย อยู่ชายคาเล้าข้าว กรมศิลปากรได้มาขึ้นทะเบียนไว้แล้ว

เขดหนองบัวลุ่มภู

"ดูเฮานั้น กองกลางเหมิดหมู่
จัดอยู่สร้าง หนองบัวเฮาอยู่ นี้แล้ว
คันห่ามีเหตุฮ้อน ประการสิ่งฉันใด
ให้ฮีบขับภาชี บอกกันอย่าช้า"

(รับสั่งว่า หากมีเหตุเดือดร้อนประการใด ให้ใช้ม้าเร็วบอกให้รู้ทันที)

หนองบัวลำภูอยู่ในหุบเขาเป็นสมรภูมิการรบที่ดี

หนองบัวลำภูถ่ายจากยอดภูพานคำ

(ทองทิพย์ ศรีสลวย. 2545 : สัมภาษณ์) เล่าว่าชาวหนองบัวลำภูนับถือพระวอ พระตา ปู่หลุบ (ศาลตั้งอยู่บนยอดภูพานคำ) หอสองนาง สมเด็จพระนเรศวรมหาราช โดยเฉพาะพระวอพระตาตั้งแต่รู้ความก็เห็นพระวอ พระตา เป็นที่เคารพนับถือของชาวหนองบัวลำภู ศาลตั้งอยู่เลยแยกไฟแดงทางไปอุดร – เมืองเลย เลี้ยวขวาเข้าไปประมาณ 50 เมตร แล้วเลี้ยวซ้ายเข้าไปจะเห็นตั้งอยู่กลางบ้าน แต่เดิมเป็นศาลเล็ก ๆ ต่อมาจึงมาสร้างใหม่เป็นศาลหลักเมืองพระวอ พระตา และมีการเลี้ยงบ้านทุกปี

บ่าวสาวสั่งลาก่อนจากกัน

บ่าวเอิ้นสั่งสาว

"สาวบ่าวไห่ นำกันย้อยยั่ง
พุ่นสั่งพี้พี่สั่งพุ้น น้ำตาย้อยซุ่มเลิง
ลางคนไกลไปหน้า เหลียวหลังเอิ้นสั่ง
ค่อยอยู่ดีเย้อซู้ต่างบ้าน เสมอแตงกลางไฮ่ เฮียมเอย"

สาวเอิ้นสั่งบ่าว

"ค่อยอยู่ดีเย้อชายกะช้า ผัวกะจาชู้กลางป่า
ชายบ่แท้ หัวกระชายแกมหัวข่า
ชายบ่กล้า กลัวย่านแต่ญิง
ค่อยว่าแล้ว ลาเลิกกันไป"

(หนุ่ม ๆ ร้องสั่งลาสาว สาว ๆ ก็ร้องสั่งลาหนุ่ม ๆ บอกว่าลาก่อน น้องเอย อ้ายเอย)

หลังอพยพแล้ว

1. พวกกองหน้าหลวงราชโภชนัย ไปผ้าขาวพันนา แต่งปรุง แปลงบ้านศรีลงคราม จังหวัดนครพนม
2. ท้าวนามนั้นนายหมู่กองหลัง ไปภูเขียว ภูเวียง สร้างเฮือนแปลงย้าย
3. กองกลางพระตา พร้อมเพรียงเหมิดหมู่ ทำไฮ่นาบ่ไกลแคมบ้าน พากันเอิ้นหนองบัวลุ่มภูเป็นชื่อ ตั้งแต่พุ่นปางนั้นสืบมา

"คนสามจุ้มไปมาถามข่าว หนีจากฮ่อนหาเงื้อมฮ่มเย็น"

ป้ายบอกทางไปบึงหนองคาย

สภาพบึงหนองคายในปัจจุบันในหน้าน้ำ

พระวอจัดทัพรับศึกครั้งที่ 1

ข่าวการที่พญาเมืองแสน พญาเมืองจันทร์จะยกทัพไปตีหนองบัวลุ่มภู และการที่พญาเมืองแสน พญาเมืองจันทร์ยกทัพข้ามแม่น้ำโขงมานั้นหาพ้นไปจากสายตาและการรู้เห็นของเจ้าพระวอ หลวงราชโภชนัยและแม่ทัพนายกองของเจ้าพระวอไม่ เจ้าพระวอให้เตรียมทัพและทางหนีทีไล่ไว้พร้อมสรรพเมื่อได้โอกาสกองทัพของพญาเมืองแสน พญาเมืองจันทร์ยกมาตั้งค่ายพักแรมอยู่ใกล้เมืองหนองคายโดยไม่รู้ตัวว่าเจ้าพระวอคอยทีอยู่

"คันเห็นกองทัพเบื้อง เวียงจันทน์ข้ามฟาก
พระวอสั่งไพร่น้อย หนีชั้นป่าดง
บ่ให้ฮู้ รหัสเหตุภายเฮา

เด็กประมาณได้ สามยามเป็นเขต
ให้สูจัดแจ่งหมั้น ระวังพร้อมซู่อัน"

พระวอวางกลศึก

จุดชุดไว้ ผูกมัดเคียนหัว
เป็นเครื่องหมาย บอกกันพอฮู้
คันได้ยินเสียงม้อง ทีเดียวยายาก
ให้ฮีบออกจากลี้ มาพร้อมพาบกัน
พากันเข้า ฟันแทงสับไซว่
อย่าได้ช้า ตีต้อนแตกคืน
เถิงเมื่อยามสามได้ พอดีเป็นฤกษ์
พระวอค้อนฟาดม้อง เสียงก้องสนั่นไพร
ฝูงทหารกล้า คนดีลี้ซุ่มอยู่
คันยินหยู่งหยู่งม้อง ใจห้าวยิ่งกว่าเสือ
อย่าอยู่ช้า ตีต้อนไล่ไป
สูจ่งพากันดั้น สกัดดันด้านป่า
ฟันผ่าม้าง ตีต้อนเข้าซู่กอง
ให้สูยะซ่องไว้ ทางท่าลงของ
เหลือจากเฮาฟันตาย ให้แตกโตนลงน้ำ

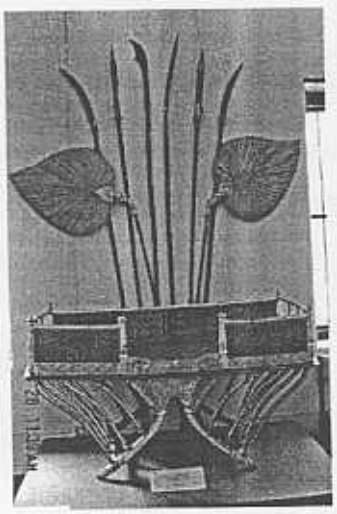

กองทัพเวียงจันทน์แตกพ่ายกลับ

พอถึงสามยามวันนั้น เจ้าพระวอพร้อมนายทัพนายกองทั้งปวงของฝ่ายเจ้าพระวอได้ยกเข้าโจมตีและเผาค่ายของพญาเมืองแสน พญาเมืองจันทร์ แล้วเข้าตีและเข้ารุมฆ่าฟันทหารเวียงจันทร์แตกอลหม่าน กองทัพเวียงจันทร์ของพญาเมืองแสน พญาเมืองจันทร์ ไม่ทันรู้ตัวก็แตกหนีบ้าง ข้ามแม่น้ำโขงไปก็มี พญาเมืองแสน พญาเมืองจันทร์ข้ามแม่น้ำโขงกลับไปกราบทูลเรื่องการทัพที่เสียทีเจ้าพระวอมานั้นให้พระเจ้าสิริบุญสารทรงทราบ

"ทานโทษถ้อน
แม้นบ่กรูณาผาย
พวกข้าน้อย
นำพลเถิง
ขนของข้วม
พวกไพร่น้อย
บ่ฮู้แจ้ง
เหตุว่าหลอนยามหลับ
เสียกลแล้ว
ลอยนัทีหลวง
ข้าน้อยขอตามแก้
แม้นว่าเสียเที่อนี้
ขอพระโผดชีวัง
ส่วนตายคราวนี้
พร้อมหมู่ทวยหาญ
ฝั่งของมียั้ง
นัทีหลวงจนค่ำ
เดินล้าเมื่อยทาง
รหัสเหตุกลเค็ก
บ่ฮู้การเหนือใต้
ข้าบาททังสอง
ข้ามของทูลไท้
เอาหัวมาทูลบาท
ยาเลี้ยงไว้เหยียบดิน"

สมรภูมิรบช่องเขาแคบ ๆ

ทัพเวียงจันทน์ยกมาตี ครั้งที่ 2

เมื่อนั้นพระเจ้าสิริบุญสาร กริ้วเสียงแผดอ้องปานม้าทึบโฮง ยิ่งพิโรธรับสั่งให้คุมเอาตัวแม่ทัพทั้งสองไปประหารเสีย แต่ขุนนางผู้ใหญ่ได้ช่วยทูลขอโทษให้แก่พญาทั้งสอง ให้ยกทัพไปทำการแก้ตัวใหม่หากเพลี่ยงพล้ำมาอีกจึงให้ประหารชีวิต พญาทั้งสองมีความโสมนัสยิ่งนักแต่ก็สู้อุตสาห์ยกทัพข้ามแม่น้ำโขงตามตีกองทัพเจ้าพระวออีกเป็นครั้งที่ 2

เมื่อนั้น สองขุนเถ้า โดยโดยแล้วแล่น
เกณฑ์ไพร่น้อย มีช้าสี่วัน
จัดเสร็จแล้ว เถิงวันดีมื้อปอด
สองก็นำคุมริพล สืบนำมีช้า
เข็ดขยาดย้าน ทัณฑ์โทษอาญาสิทธิ์
กลัวจักเป็นดั่งหลัง อยู่พลตายถิ้ม
พากันข้วม นัทีของเฮวฮีบ

วันฮุ่งเช้า ตีฆ้องออกพล
เอากันเข้า ดงหลวงซ่องแคบ
มีดอื้อตื้อ เสียงฆ้องสนั่นไพร
กองซุ่มซ้อน คอยเหตุฟังรหัส

กองซุ่มซ้อนของพระวอ

ฝ่ายข้างเจ้าพระวอเมื่อได้ทราบข่าวศึกเช่นนั้นก็ให้เตรียมการที่จะสู้ข้าศึกได้จัดแบ่งกองทัพออกเป็นสามกองเพื่อคอยสกัดตีกองทัพเวียงจันทร์ที่จะยกมาตีอีกให้ท้าวนาม เชียงเสือคุมกองหนึ่งยกล่วงหน้าไปซุ่มอยู่ปากทางข้างหน้า ให้หลวงราชโภชนัย เพียพรหมโลกคุมกองหนึ่งยกไปซุ่มอยู่ฟากทางข้างหนึ่ง ส่วนเจ้าพระวอกับแก้วท้ายช้างคุมอีกกองหนึ่งไปซุ่มอยู่ทางอีกฟากหนึ่งคอยที่ข้าศึกอยู่ ต่างนัดหมายกันให้ฟังเสียงพลุเป็นสัญญาณ

"เห็นว่าทางหลังพุ้น เวียงจันทน์คงเต้าไพร่

บ่มีได้อยู่ช้า พลล้านชิหลั่งตาม
คันเฮาไปเลวใกล้ กองครัวแตกตื่น
ควรเฮายั้งอยู่ถ้า คอยต้อนไล่คืน
เหตุว่าภูเขาขั้น ทางฮอมแฮ่งแคบ"

กองซุ่มซ้อนคอยเหตุฟังรหัส เห็นกองทัพเรียงเดินมาถึงชายป่าจึงรีบรายงานพระวอ พระวอสั่งกองซุ่มอยู่ข้างบนภู หากเห็นกองหลังเข้าในดงสุดกระบวนแล้ว ให้รีบส่งสัญญาณยิงปืน สัญญาณบอกเหตุของนักรบ ให้ทหารกล้าตีโอบหลัง กองซุ่มตีขนาบข้าง ทางหน้าพระวอจักตีโอบไว้ พวกมันก็จะเข้าไปอยู่ในซอกภูทั้งหมด เพราะมันไม่รู้กลเศิกเรา

กองทัพเวียงจันทน์แตกพ่าย ครั้งที่ 2

ฝ่ายเพียเมืองแสนเพียเมืองจันทร์หรือพญาเมืองแสนพญาเมืองจันทร์ก็รับเร่งยกกองทัพตามมา ครั้นถึงทางช่องแคบมิได้ไว้ใจ จึงให้หยุดพักทัพไว้ก่อนแล้วส่งกองสอดแนมออกลาดตระเวนล่วงหน้าไปก่อน เมื่อกองสอดแนมมารายงานว่าไม่มีข้าศึกอยู่ข้างหน้า จึงได้สั่งให้เคลื่อนทัพเข้าช่องแคบไป พอกองหน้าของกองทัพพญาเมืองแสนพญาเมืองจันทร์ใกล้จะถึงปากช่องออกจากหุบเขา จึงได้ยินเสียงพลุสัญญาณของกองทัพฝ่ายเจ้าพระวอ ต่างพากันตกใจจึงสั่งให้ถอยทัพ แต่ยังถอยไม่ได้ทหารฝ่ายเจ้าพระวอก็ตรูกันออกจากที่ซ่อนระดมเข้าตีกองทัพเวียงจันทร์ กองทัพเวียงจันทร์ตกอยู่ในที่ล้อมหนีไม่พ้น พญาเมืองแสนพญาเมืองจันทร์เห็นเป็นการจวนตัวจึงสั่งให้ทหารแยกกันต่อสู้สุดกำลัง ทั้งสองฝ่ายต่างต่อสู้กันเป็นสามารถ แต่กองทัพเวียงจันทร์เสียเปรียบเพราะตกอยู่ในที่ล้อมจวนตัวไม่มีทางหลบได้ล้มตายลงเป็นจำนวนมาก พญาเมืองแสนพญาเมืองจันทร์ก็ถึงแก่ความตายในสนามรบ ไพร่พลที่เหลือตายก็วางอาวุธเข้ายอมภักดีแก่กองทัพเจ้าพระวอทั้งสิ้น เจ้าพระวอจึงให้เก็บกวาดเอาสาตราวุธและไพร่พลที่เหลือตายและยอมเข้าสวามิภักดิ์พร้อมทั้งช้างม้าเสบียงอาหารไว้เป็นกำลังทัพแล้วยกติดตามกองทัพเจ้าพระตาไปมุ่งสู่เมืองหนองบัวลุ่มภู

รี้พลโยธาเวียงจันทน์เกณฑ์มา 2 หมื่น เหลือกลับคืนไปรายงาน 5 พันคน พระเจ้าอนุเวียงจันทน์ได้รับความอับอาย เคียดแค้น อาฆาตพยาบาท พระวอ พระตา แต่ก็ระงับไว้ ชาวเมืองเขาจะเย้ยหยันว่า "ซายขี้ฮ้าย ไลถิ้มไพรเมือง" หากจะจัดทัพเป็นครั้งที่ 3 ก็กลัวไพร่ฟ้าประชาจะตายหมดสิ้น จึงอดใจไว้คอยทีหลัง "งำเงื่อนไว้ ใจเศร้าบ่มใน แท้แล้ว"

พระวอเคลื่อนทัพกลับเข้าเมืองหนองบัวลุ่มภู

เศิกปะทุขึ้น วันเสาร์ ขึ้น 6 ค่ำ เดือน 5 เริ่มเข้าตรู่ ถึงบ่ายค้อยจึงยุติลง รุ่งเช้าตรวจพลจับช้างศึกได้กว่าร้อยเชือก ม้าพร้อมเครื่องสนาม 500 ตัว แล้วเคลื่อนย้ายไป จวนถึงเมืองหนองบัวลุ่มภูสั่งพักพลใช้ม้าเร็วไปแจ้งพระตา และชาวพาราให้ทราบ จะเข้าเมืองตอนบ่าย

พระตาจัดขบวนต้อนรับ

เมื่อนั้นพระตารีบเตือนชาวเมืองชายหญิงไปต้อนรับนอกประตูเมือง พวกคนแซวๆ เว้าถามกันดาสนั่ง ที่สนามกลางเมืองเสร็จพิธีแล้วกลับบ้านใครมัน พักพลให้หายเหนื่อย 3 วัน จึงจัดเลี้ยงฉลองทวยกล้าหมู่หาญ อิ่มหนำสำราญ เหล้ายาปลาเนื้อ

"บางพ่องเหล้าใส่ก้อง กุมเป้แบกมา
บาสีให้ วานขวัญเสียงสนั่น
สูตรหลั่งน้ำ สังฆเจ้านั่งแถว
แล้วเลิกเมี้ยน ลาจากกันไป

พระตาพระวอสะบายใจพักเหนื่อย ตุ้มไพร่น้อย 3 จุ้มอยู่สบาย

บำเหน็จความชอบ

พระตาพระวอบำเหน็จความดีความชอบให้แม่ทัพนายกองโดยทั่วถึง "แล้วจึงแต่งตั้งเจ้าหมวดนายกอง เป็นขุนกวนท้าวเพี้ยเต็มบ้าน" ยกเว้นตำแหน่งเมืองแสน เมืองจันทน์ เพราะยังไม่มีเมือง พระตาพระวอผู้นำทรงธรรม แบ่งช้างม้า สรรพสิ่งอาวุธเป็น 3 กอง แจกคน 3 จุ้ม และจัดแบ่งให้รางวัลนายหมู่สองขวา ซ้าย ให้ช้างและม้าคนละ 5 ตัวเท่ากัน ส่วนหัวขุนกวนมีความชอบปันให้ช้างและม้าคนละตัว ของที่เหลือมอบเป็นรางวัลให้คน 3 จุ้ม มอบให้รักษาไว้เป็นส่วนกลางเพื่อประโยชน์วันข้างหน้า

สองนายนำทัพกลับสู่ถิ่นไปภูเขียวภูเวียงคือท้าวนาม ไปผ้าข้าวพันนาคือ หลวงราชโภชนัย ต้อนรับกันอยู่ 3 วัน นิมนต์พระสงฆ์มาสวดมนต์ ประพรมน้ำพุทธมนต์ให้พวกทหารหาญ ขับไล่ผีตายโหง จากนั้นก็อยู่สงบสุข ทำไร่ ไถนา เลี้ยงชีพอยู่กันแบบพี่แบบน้อง แบบ

สังคมพึ่งพาอาศัยกัน ไพร่พลประชาราษฎร์อยู่กันฉันพี่น้อง ด้วยความสงบผาสุกร่มเย็น อาชีพหลักคือกสิกรรม

"บ่ห่อนจับจ่ายซื้อ ขายแลกเงินคำ
ขอกันกิน บ่แพงหวงไว้
เฮือนไกลใกล้ คือดั่งเฮือนเดียว
กินของกัน โลดบ่มีความเว้า
เจ้าเลี้ยงข้อยข้อยเลี้ยงเจ้า แลงงายกินสับไขว่
เหตุว่าของบ่ไฮ้ ไผซิสู้ฮ่อมแพง"

"เมื่อนั้น พระตาพระวอเจ้าทั้งสองผู้ตุ้มไพร่" คาดการณ์ว่าเวียงจันทน์จะยกทัพยกมาราวีอีกในไม่ช้า ควรเราเตรียมตัวไว้ก่อนถึงเวลานั้นจะไม่ทันการ ปรึกษากันแล้วให้ม้าใช้นำหมายไปแจ้งภูเวียงมอบท้าวนาม ให้เกณฑ์พลโยธา 5 พัน ไปแจ้งผ้าขาวพันนา มอบหลวงราชโภชไนย ให้พลหาญ 5 พัน ส่วนพระวอก็เกณฑ์พลแกล้วกล้า 5 พันเช่นกัน เมื่อทัพจากภูเวียงและผ้าขาวพันนามาถึงให้พักรวมกันที่สนามกลางทุ่งกว้าง และแต่งตั้งนายหมวดกำกับการฝึกทหารทุกกอง เช่น ฝึกลายหอกง้าว ค้อน มวย ยิง แทง ต่อยตีใกล ใกล้ทุก อย่างพร้อมทั้งเครื่องรางของขลัง มนต์คง อาบยาลองง้าว " อาสาสู้สงครามเถิงขนาด บ่มีผู้ขยาดย้านการแท้สิ่งใด" เมื่อทุกอย่างพร้อมแล้ว ก็หยุดพักรอฟังข่าวสงครามต่อไป

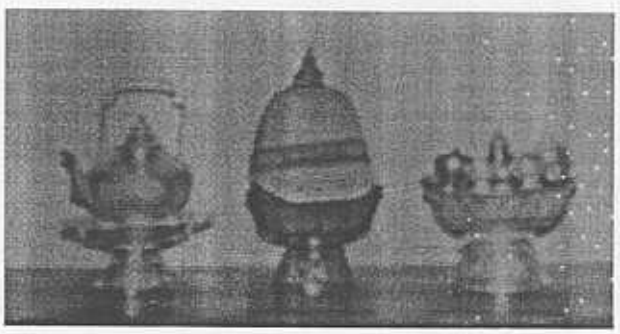

เวียงจันทน์ยกกองทัพมาตี ครั้งที่ 3

พระเจ้าสิริบุญสารยิ่งทรงพิโรธที่กองทัพของพระองค์เสียที่แก่กองทัพเจ้าพระวอถึงสองครั้ง จึงปรึกษากับเหล่าเสนาผู้ใหญ่ว่าจะจัดการให้ใครยกทัพไปตีเจ้าพระตา เจ้าพระวออีก ที่ประชุมปรึกษากันว่าให้เจ้ามหาอุปราช ยกทัพไปปราบตีเมืองหนองบัวลุ่มภูให้แตกและให้จับเอาเจ้าพระตา เจ้าพระวอมาถวายให้จงได้ เจ้ามหาอุปราชอาสายกกองทัพเวียงจันทร์ออกไปตีเมืองหนองบัวลุ่มภูอีก เพื่อแก้แค้นที่กองทัพเวียงจันทร์แพ้กลับมา

เตรียมพลไพร่ เพราะว่าราชาเจ้าใจแค้นผูกเวร ได้ 2 หมื่นคน ศาสตราวุธ เสบียงกับทุกอย่างครบครัน เดือน 3 ขึ้น 4 ค่ำ วันอังคาร

"สุภฤกษ์ล้ำ ตีม้องป่าวเติน
อุปราชเจ้า ขึ้นขี่พลายสิงห์
งางามงอน ดั่งคนแปลงไว้"

น่าเกรงขามยิ่งนัก ออกเดินทัพหลายวันจวนถึงเขตแดนระหว่างเวียงจันทน์กับหนองบัวลุ่มภูเข้าทุกขณะ วันหนึ่งอุบาทว์ซ้ายบอกเหตุลางไม่ดี ตอนกลางวันพักพลกลางทุ่งกว้างเกิดมีลมหัวกุด (เรียกลมบ้าหมูหมุนบนบก ถ้าหมุนในมหาสมุทรแปซิฟิกเรียกว่าทอนาโด)หมุนเอากองทัพหลวง หอบอุ้มเอาพวงช้างปลิวไป เครื่องศาสตราอาวุธที่ตั้งมัดไว้ พัดล้มลง ธงชัยประจำกองทัพใหญ่หักขาดเสียหายเป็นเหตุอัศจรรย์ เป็นอาเภทร้ายไพร่พลสะดุ้งตื่นตกใจ ใจเศร้าหม่นหมองพวกเราเสียทีมาแล้ว 2 หน ครั้งนี้ก็จะเหมือนเดิมแท้นอ

ข่าวที่เจ้าพระมหาอุปราชจะยกทัพไปตีเมืองหนองบัวลุ่มภูนี้ทราบไปถึงเจ้าพระตาเจ้าพระวออีกเช่นเคย เจ้าพระวอผู้อำนวยการตีกองทัพเวียงจันทร์จึงให้ประชุมนายทัพนายกองทั้งปวงวางแผนการต่อสู้ข้าศึกที่จะยกมา จึงได้จัดแบ่งหน้าที่กันเป็นสามทัพเช่นเคย กองทัพที่ ๑ เจ้าพระวอเป็นแม่ทัพให้ยกไปคอยซุ่มอยู่ปากทางเขาช่องเขาข้างหนึ่ง กองทัพที่ ๒ ให้หลวงราชโภชนัย เป็นแม่ทัพคุมพลไปซุ่มอยู่อีกฝากทางหนึ่ง กองทัพที่ ๓ ให้เจ้าผาขาว ท้าวนาม เป็นแม่ทัพคุมไปซุ่มอยู่ปากทางที่จะออกจากเขา ให้ฟังเสียงพลุเป็นสัญญาณอย่างเดิม เมื่อได้ยินเสียงพลุแล้วให้เร่งรีบยกพลออกสกัดตีกองทัพเจ้ามหาอุปราชในทันทีอย่าให้ตั้งตัวได้ เมื่อตกลงกันเช่นนั้นแล้วต่างก็ยกไปซุ่มอยู่ตามที่ได้ตกลงกันไว้กองทัพเวียงจันทน์จะมาถึง "ช่องภูพนังล้อม" หัวภูขาดลมรภูมิเลือดที่เดิม เดือนพลโยธาหาญกล้าจัดเอามันหว่างภูทางแคบ วางกลศึกให้ทัพหน้าหลวงราชโภชนัย เดินทัพไปในช่องเขา ครั้นเห็นได้จังหวะเหมาะก็เข้าต่อสู้ทัพเวียงจันทน์ แล้วแสร้งทำเป็นเสียทีถอยร่น

ไป กองทัพเวียงจันทน์เห็นดังนั้นก็มีใจฮึกเหิมขับพลไล่ตามโจมตีถึงกลางดงกองท้าวนามซุ่มรออยู่ในป่าคุมกำลังตีขนาบหลัง และด้านอื่น ๆ วางกลศึกทำนองเดียวกับครั้งก่อน

กองทัพ 2 ฝ่าย ประจัญหน้าตะลุมบอนกัน

ฝ่ายข้างเจ้าพระมหาอุปราชเวียงจันทร์เมื่อยกกองทัพมาถึงปากทางเข้าช่องแคบจะผ่านไปยังเมืองหนองบัวลุ่มภูจึงได้จัดกองสอดแนมไปลาดตระเวนตรวจตราดูเหตุการณ์ว่าจะมีฝ่ายเจ้าพระวอซุ่มอยู่หรือไม่ เมื่อได้รับรายงานว่าไม่พบทหารของเจ้าพระวออยู่ในบริเวณนั้นจึงให้ยกกองทัพเข้าช่องเขาไป เมื่อกองทัพของเจ้าพระมหาอุปราชยกไปถึงกลางช่องแคบ จึงได้ยินเสียงเป็นสัญญาณและมีทหารของฝ่ายเจ้าพระวอกรูกันเข้ามาตีทั้งสามด้านโดยที่ทหารของเวียงจันทร์ไม่รู้ตัวและตกอยู่ที่ล้อมในช่องแคบ ทำให้เสียเปรียบฝ่ายเจ้าพระวอทั้งสองฝ่ายได้ต่อสู้กันเป็นสามารถล้มตายลงข้างละมากๆ

"พลสองก้ำ เลวกันกลางทุ่ง
วันนั้นดินไหง่ง่อง ควันกุ้มมืดมัว"

ศึกชนช้างครั้งยิ่งใหญ่

(ภาพจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุบลราชธานี)

พระมหาอุปราชแม่ทัพใหญ่ฝ่ายเวียงจันทน์ ทรงช้างพลายสิงห์ พระวอแม่ทัพใหญ่ทรงช้างพลายยง ประจัญหน้ากันอย่างฝ่ายเจ้าพระวอได้เปรียบขับช้างเข้าใส่ช้างเจ้าพระมหาอุปราชจนได้ประทะกัน เจ้าพระวอได้ทีใช้ง้าวฟันถูกเจ้าพระมหาอุปราชเวียงจันทร์ถึงแก่สิ้นชีพบนคอช้าง เจ้าพระวอจึงกระโดดขึ้นคอช้างของเจ้าพระมหาอุปราชและบังคับช้างไล่ฆ่าฟันทหารฝ่ายเวียงจันทร์แตกอลม่านไม่เป็นกระบวน ทหารฝ่ายเจ้าพระวอเห็นเจ้านายของตนได้ชนะยิ่งหึกเหิมไล่ฆ่าฟันทหารฝ่ายเวียงจันทร์แตกกระจายไป ถูกฆ่าตายก็มาก หลบหนีไปได้น้อย ยอมอ่อนน้อมก็มากในครั้งนั้นเจ้าพระวอได้เขนช้างและช้างของเจ้าพระมหาอุปราชไว้เป็นบำเหน็จสงคราม ใครดีใครอยู่สู้โรมรันกันเพื่อชีวิตและศักดิ์ศรี ฝ่ายหนองบัวลุ่มภูเสียงโห่ร้องก้องหัวภูขาด

ช้างต่อช้าง ชนไล้แกว่งงา
พลายยงพระวอไล้ ชนสารถีกส้วงต่อ
ช้างอุปราชจั้งบ่ได้ เลยล้มเกลือกไป
พลายพระวอซ้ำ แทงนำตามไล่
พระวอเห็นแม่นแม้ง ใสช้างส่งเถิง
เอาดาบฟันครวญช้าง ทีเดียวคอขาด
คะลาดจับหอกได้ แทงเจ้าผู้อยู่เย็น
อุปราชอับบ่ได้ เสียท่าตำอก
เสียทีนายกองทัพ ขาดชีวังเดียวนั้น

คนที่เกณฑ์มาฝ่ายเวียงจันทน์ เหลือกลับไปรายงานไม่ถึงหมื่น "ลื่นกว่านั้น ตายถิ้มบ่หลอ"

เมื่อนั้นราชาเจ้าเวียงจันทน์เหงาหง่วม เพราะเสียอุปราชและไพร่พลมากล้น จนถอดใจว่าหากจะคุ้มพลเข้าไปตีอีกพวกพลโยธาบ่กล้าหาญทางเวียงสู้หนองบัวบ่ได้ ควรยกไว้ก่อนผูกเวรไว้อีก

พระวอชนะศึกยกทัพกลับเข้าเมือง

เมื่อได้ชัยชนะดังกล่าวแล้วเจ้าพระวอจึงได้ให้เก็บเอาสิ่งของต่างๆ ที่กองทัพเวียงจันทร์ทิ้งไว้นั้นเป็นกำลังทัพของตนต่อไปและให้เดินทัพเข้าเมืองหนองบัวลุ่มภู รายงานกราบเรียนให้เจ้าพระตาทราบเหตุการณ์ เมื่อกองทัพเจ้าพระวอไปถึงเมืองหนองบัวลุ่มภูเจ้าพระตาได้ออกมาต้อนรับและนำทัพกลับเข้าบ้านเมือง ปูนบำเหน็จแก่นายทัพนายกองจนทั่วหน้ากันแล้วให้มีการฉลองชัยชนะครั้งนี้เป็นการใหญ่แล้วจึงได้จัดให้นายทหารกลับไปสู่บ้านเมืองที่เคยปกครองอยู่แต่ก่อนและให้สอดส่องถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นได้อย่างประมาท หากมีข่าวการศึกสงครามทางเวียงจันทร์ที่จะยกมากระทำอีกก็ให้รีบจัดม้าเร็วส่งข่าวมาให้ทราบโดยด่วนอย่าให้เสียการ โดยให้หลวงราชโภชนัย ท้าวชม ยกไปอยู่เมืองภูเขียว ให้เจ้าผาขาวไปอยู่เมืองพันนา ให้ท้าวสุน ท้าวเชียง ไปอยู่เมืองภูเวียง ส่วนเจ้าพระตา เจ้าพระวอ แก้วท้ายข้างเชียงเสือ เพียพรหมโลก เพียพบบ่อหน เพียพลอาสา เพียราชต่างใจให้อยู่เมืองหนองบัวลุ่มภูเป็นเมืองเอก เจ้าพระตา เจ้าพระวอได้ให้ขุดคูทำค่ายล้อมเมืองอย่างมั่นคง ให้นามเมืองว่า เมืองนครเชื่อนขันธ์กาบแก้วบัวบาน (บำเพ็ญ ณ อุบล, 2545 : 40) คนที่ลูกผัวกลับคืนมาก็ดีใจ "ยินสะออนอกอ่อน" คนที่ลูกผัวจากไปในสมรภูมิก็เศร้าสร้อยโศกาอาลัย ร่ำไห้ "ปิ่นหน้าเข้าป่า ทั้งไห้จ่มหา"

"เสร็จเศิกเสี่ยง ยูท่างอยู่เย็นใจ
พระสงฆ์มีกว่าพัน สูตรเฮียนมีเว้น
นับแต่ปีมาตั้ง หนองบัวลุ่มภูได้ 7 ขวบ
บ่เคยอดยากไฮ้ ฟ้าชุ่มเลิง ท่านเอย

=จบผูกต้น=

ขึ้นผูก 2

เวียงจันทน์ขอทัพเชียงใหม่ช่วยทำศึก

การศึกครั้งนี้เป็นครั้งสำคัญทำให้เวียงจันทร์ไม่กล้าที่จะยกทัพมาตีเมืองหนองบัวลุ่มภูอีกหลายปี และทำให้พระเจ้าสิริบุญสารเสียพระทัยเป็นอย่างมากที่เสียเจ้าพระมหาอุปราชเวียงจันทร์ไปในครั้งนี้ และเป็นการเพิ่มความอาฆาตขึ้นในพระทัยแห่งกษัตริย์องค์นี้ให้มากขึ้นไม่มีที่สิ้นสุด

ฝ่ายพระเจ้าสิริบุญสารแห่งกรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้างเวียงจันทร์นับแต่เสียทีแก่เจ้าพระตา เจ้าพระวอ แล้วมีความโกรธอยู่ไม่หาย ทำอย่างไรจึงจะเอาชนะเจ้าพระตา เจ้าพระวอได้และได้เมืองหนองบัวลุ่มภูมาเป็นเมืองขึ้น หากจะส่งกองทัพไปเมืองหนองบัวลุ่มภูอีกก็เกรงจะเสียทีเป็นที่อับอายแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินยิ่งขึ้น ในที่สุดได้ปรึกษากันกับเหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งปวงที่จะไปกระทำการแก่เมืองหนองบัวลุ่มภู ในที่สุดได้ปรึกษากันกับเหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งปวงที่จะกระทำการแก่เมืองหนองบัวลุ่มภู ในที่สุดตกลงว่าควรที่จะมีสาร์นไปขอความช่วยเหลือจากพม่าที่เชียงใหม่ขอกองทัพมาช่วยตีเมืองหนองบัวลุ่มภู จึงได้มีหนังสือไปขอเอากองทัพพม่าที่เชียงใหม่มาช่วยตีเมืองหนองบัวลุ่มภู ซึ่งวิธีขอพึ่งต่างชาตินี้เป็นวิธีการที่ทำอยู่ในสมัยนั้น ในการณ์นี้ก็เช่นกัน พระเจ้าสิริบุญสารยอมส่งเครื่องบรรณาการให้แก่พม่าหากยกทัพมาช่วยตีเมืองหนองบัวลุ่มภูให้ได้

บัดนี้ น้องมีความขัดข้อง เหลือใจเอ้าอั่ง
เหตุว่าไพร่ฟ้ากบ้าน ของพุ้นเกิดขบถ
อพยพย้าย กองครัวดั้นด่วน หนีแล้ว
บ่อาจตามตีหลบ ควบคุมคืนได้
ขอแก่องค์กษัตริย์ไท้ ภาตาได้ฮู้เหตุ
ขอกำลังไพร่น้อย พันธุ์กล้าเกิ่งกัน
ห้าพันพร้อม โยธาแข็งข่ม

เป็นกองทัพ ซ่อยซูเวียงไว้
ความเคืองข้อง ขอขมาเยื้อนยาก
ซ่อยกอบเกื้อ การฮ้ายอี่ดู บ้างแม
อย่าได้ขืนขัดข้อง คำมีตั้งต่อ
ซูซ่อยแก้ การอ้อนเมื่อพลอย
อย่าให้เสียเชิงใช้ ไมตรีต้านฮ่อ
ต่อไปหน้า คุมค้ำชิเกิดดอม แท้แล้ว

ฝ่ายข้างเวียงจันทร์เมื่อทราบว่ากองทัพพม่าเชียงใหม่ยกมาช่วยก็มีความยินดียิ่งนัก คราวนี้คงได้สมคเณจะได้ฆ่าเจ้าพระตา เจ้าพระวอสมใจแค้น ทรงโสมนัสยิ่งนัก ได้ให้จัดการไว้คอยต้อนรับเป็นอย่างดี เมื่อกองทัพพม่ายกมาถึงพระเจ้าสิริบุญสารก็ให้พญาเมืองแสน พญาเมืองจันทร์ออกไปต้อนรับพาเข้าเมืองเป็นที่สำราญ เมื่อได้พักไพร่พลพอมีกำลังแล้วจึงได้ให้กองทัพเวียงจันทร์ยกนำกองทัพพม่ามุ่งสู่เมืองหนองบัวลุ่มภู ฝ่ายเวียงจันทน์สั่งเกณฑ์พลโยธา 3 หมื่น สั่งจัดเป็น 3 กอง แยกดี 3 บ้าน ให้อัครสารเจ้าศรีสุราชสัมพันธ์ 3 คน ควบคุมกองทัพเดินทางส่วนทหารกล้าจากเชียงใหม่ให้ออกหน้ากองทัพเวียงจันทน์ตามหลัง

บรบวนแล้ว วันดีมื้อปอด
สองค่ำขึ้น เดือนยี่ย้ายฤกษ์งาม
ยามดีได้ ศุภมังค์เลิศอ่วม
พลล่วงด้น หาญห้าวเร่งขบวน

(ศึกครั้งนี้ รวมกำลังฝ่ายเวียงจันทร์และเชียงใหม่เข้าด้วยกันมีถึง 35,000 คน)

พระตาเตรียมรับศึกทั้งที่ 4 และอพยพไพร่พล

ข่าวการที่พระเจ้าสิริบุญสารไปขอกองทัพจากพม่าที่เชียงใหม่นั้น เจ้าพระตาเจ้าพระวอก็ทราบจึงได้จัดแจงแต่งเมืองให้มั่นคงหาทางหนีทีไล่ไว้พร้อมสรรพ ด้วยความเป็นห่วงพี่ป้าน้าอาและไพร่พลคนแก่คนชราเด็กเล็กพระสงฆ์องค์เจ้า เจ้าพระตาจึงได้สั่งให้เจ้าคำโส เจ้าคำสู เจ้าคำขุย เจ้าก่ำ และท้าวอินทิสาร ยกไพร่พลส่วนหนึ่งไปสร้างบ้านไว้เป็นหลักพอได้อาศัยหากแพ้สงครามทั้งจะได้อพยพไพร่พลไปอยู่รวมกันในภายหลัง เจ้าคำโส เจ้าคำสู เจ้าคำขุย เจ้าก่ำ ท้าวอิน

ทิสารจึงได้นำไพร่พลบางส่วนอพยพลงไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ โดยลงไปตามลำน้ำพองสู่ลำน้ำปาว ลำน้ำยัง ถึงลำน้ำชี ได้พบภูมิประเทศที่จะตั้งเมืองได้สองแห่งคือ ที่ดงสิงห์และดงโต่งโต้น ดงหัวช้างใกล้แม่น้ำชีจึงได้หยุดตั้งหลักฐานอยู่ที่ดงสิงห์ตั้งเป็นบ้านสิงห์ และไปตั้งอยู่ที่ดงโต่งโต้นที่ดงโต่งโต้นได้พบรูปสิงห์หินอีกตัวหนึ่ง จึงให้ตั้งบ้านอยู่ที่ดงนี้ อีกแห่งหนึ่งเรียกว่า บ้านสิงห์ท่า เมื่อได้สร้างบ้านและพบที่ชัยภูมิพอที่จะตั้งเป็นเมืองได้ดังนั้นจึงมีหนังสือส่งข่าวไปให้เจ้าพระตาเจ้าพระวอทราบ ในเมืองหนองบัวลุ่มภูจึงมีแต่แม่ทัพนายกองเท่าที่จำเป็นในการต่อสู้ข้าศึก และนอกจากที่ได้ให้เจ้าคำโส เจ้าคำสูไปสร้างบ้านตั้งเมืองไว้คอยแล้ว เจ้าพระตายังให้ยกเอาครัวของเมืองภูเขียว เมืองภูเวียง เมืองผ้าขาว เมืองพันนา เข้ามารวมกันเพื่อต่อสู้ข้าศึกอีก ส่วนคนแก่เด็กคนชราผู้หญิงให้อพยพลวงหน้าไปก่อนตามทางที่เจ้าคำโส เจ้าคำสู เจ้าคำขุย เจ้าก่ำ เจ้ามม ท้าวอินทิสารอพยพลงไปก่อนนั้นด้วย เมื่อเตรียมางหนีทีไล่ไว้พร้อมสรรพแล้วก็ให้จัดบ้านเมืองให้มั่นคงแข็งแรง ปักขวากหนามไว้พร้อม ข้าศึกยกมาจะไม่ได้เสียทีเขา ศึกครั้งนี้เป็นศึกใหญ่มีกองทัพขาวพม่าเมืองเชียงใหม่และกองทัพเวียงจันทร์มารวมกัน ขอให้ทุกคนอย่าท้อถอยและจะต้องต่อสู้อย่างเข้มแข็ง เพื่อความเป็นอิสระของชุมของตน

เจ้าพระวอ หลวงราชโภชนัย ท้าวชม ท้าวนาม ท้าวเชียง ท้าวสูน เพียพรหมโลก เพียพบบ่อหน เพียพลอาสา แก้วท้ายช้าง เชียงเสือ เจ้าคำผง เจ้าทิดพรหม เจ้าฝ่ายหน้า พร้อมนายทหารทั้งปวงปรึกษากันว่าเราจะสู้เขาต่อไปเห็นเหลือกำลัง เพราะฝ่ายเขามีกำลังมากทั้งทัพพม่า ทัพเวียงจันทร์ ทัพเชียงใหม่ เรามีกำลังน้อยเห็นท่าจะสู้เขาไม่ได้ ควรที่จะทิ้งเมืองเสีย แล้วไปตั้งหลักเอาใหม่

พรานเฒ่านักล่าแรด เห็นทัพใหญ่ฝ่ายเวียงจันทน์ รีบรายงานพระตา ๆ เห็นว่าศึกครั้งนี้ใหญ่หลวงนักซ้ำมีทัพเชียงใหม่มาช่วย

เหตุว่ากองทัพก้ำ
สามทัพพร้อม
กับทังกองทัพเบื้อง
มามากล้น
เฮาสามบ้าน
เขาจักยายกันดี
ทัพแข็งกล้า
เวียงจันทน์มามาก
พลตื้อหลั่งไหล
เมืองหลวงเชียงใหม่
เดินย้ายแยกทาง
ไปตั้งอยู่ทางใด
ซ่อยกันมีได้
เหลือเฮาจักต้านต่อ

ทั้ง 3 จุ้มนัดพบกันที่ ปลายน้ำขี ล่วงลงใต้ไปจะมีสถานบ้านบูฮาณของเก่า ทุ่งเพียงกว้างขวาง อันเป็นที่ตั้งเมืองร้อยเอ็ดปัจจุบัน และสั่งให้ทำลายเสบียงที่เหลือทุกอย่าง แล้วจึงอพยพไป

ให้ฮีบพากันเข้า
อย่าอยู่ช้า
ลัดเร่งข้วม
ตัดใส่ปลายลำขี
มีสถานบ้าน
ยังเล่าเป็นที่ว้าง
ฮามเฮือนฮ้าง
คือร้อยเอ็ดอยู่สร้าง
เฮาจักไปโฮมเด้า
คุมคร้วเดินด่วน
วันนี้ให้ออกเดิน
พงไพรป่าใหญ่
ล่วงลงทิศใต้
บูฮาณของเก่า
เวิ่งกว้างทุ่งเพียง
คาเมแปนเปล่า
เมืองตั้งต่อมานี้แล้ว
ชุมกันบ่อนเมืองเก่า

กาพย์ด่าทหารเมืองเชียงใหม่

จิตวิทยาสงคราม พระวอแต่งกาพย์ให้นายเลิดไปร้องด่า ว่า

"ฟังเจ้าฟัง
ฝูงลุงอาว
บักขาก่าน
สูฮีบแทง
สูฮีบบอก
สูฮีบบัง
สูฮีบฟัน
เสียงสีนาด
มาอิดู
สูฮีบฟ้าว
ให้ไปซุม
เขาชิฆ่า
บ่มีใผ
ฟังกาพย์มานสาว
ฟังกาพย์ไทหม่าน
นุ่งผ้าแดงแดง
ให้มันถึกหอก
ให้ออกตัดหลัง
จับไว้เอามัน
ให้มันคอขาด
ดังก้องหน่วยภู
ฝูงหมู่เหมิดง้าว
เข้าลี้ในหลุม
นำเจ้าหมื่นหน้า
หรือว่าจั่งใด
มืนตาต่อได้

เป็นใบไม้	ตกหล่นสนสน
ป่านห่าฝน	หมากเห็บเดือนสี่
เสียงมี่ก้อง	น้ำมอกหลั่งไหล
เสียงชะไน	ดังกวาเสียงฟ้า
ให้คนกล้า	แต่งออกเป็นทาง
แต่งคนกลาง	ตาแสงห้าฮ้อย
ยังแต่ข้อย	บักน้อยเชียงเสือ
บักเชียงเสือ	ฟันขาสามบาด
ปุริสาท	แล่นเข้ามาถือ
ฮ้องอืออือ	ว่าเห็นมือกูบ่
สูอย่าล้อ	กูนี้คนดี
กูละบักหมอดี	อยู่เวียงภูเก่า
แต่ก่อนเค้า	กูอยู่หนองบัว
กูชิตัดเอาหัวไทเวียง	มากองล้อมบ้าน
กูบ่ย้าน	ฝูงหม่านขาลาย
สูชิตาย	ในวันมื้ออื่น
สูอย่าลื่น	ตั้งค่ายเข้ามา
อาชญาหลวง	ให้กูมาเว้า
ให้สูเจ้า	ยกทัพคืนเมือ
บักเชียงเสือ	แม่นกูนี่ละ
สูฮีบยะ	ทางไว้ให้กู
สูบ่หนีกูชิตัดหัวสู	มาฮองตาตั่ง
กูบ่ช่าง	ความเว้าบ่หลาย
ปริยาย	ความกูท่อนี้

พระวอสู้ข้าศึก ตั้งแต่เดือนยี่แรม 2 ค่ำ วันจันทน์ ถึงเดือน 3 เพ็ง ใช้เวลา 15 วัน จึงถอยตามทัพกองครัวของพระตา พร้อมทั้งกองทัพหลวงราชโภชนัย ท้าวขม และกองทัพท้าวนาม ท้าวเชียง

ฝ่ายข้างกองทัพพม่าและกองทัพเวียงจันทร์เมื่อไม่เห็นกองทัพฝ่ายเจ้าพระวอยกออกมาดีเป็นที่ผิดสังเกตุ จึงยกกองทหารออกไปตรวจและเข้าประชิดเมือง จึงได้ทราบว่ากอง

ทัพเจ้าพระวอกับพวกอพยพหลบหนีไปแล้ว ได้ให้ทหารเข้าเก็บกวาดเอาทรัพย์สินที่ตกค้างอยู่ในเมืองเข้ากองทัพแล้วให้เผาเมืองหนองบัวลุ่มภูเสียสิ้นแล้วยกกองทหารออกติดตามแต่ก็ตามไม่ทัน ทั้งนี้เพราะว่าทหารไม่สมัครใจที่จะติดตาม แม่ทัพทั้งฝ่ายพม่า ฝ่าเวียงจันทร์ ฝ่ายเชียงใหม่จึงให้เลิกทัพกลับไปกราบทูลพระเจ้าสิริบุญสารให้ทรงทราบ พระเจ้าสิราบุญสารทรงยินดีเป็นอย่างยิ่งที่กองทัพเจ้าพระวอได้อพยพหนีจากเมืองและได้เผาเมืองหนองบัวลุ่มภูได้สมแค้น แต่ก็ยังมีใจเจ็บอยู่ที่จับตัวเจ้าพระวอไม่ได้ เมื่อได้ชัยชนะแล้วเช่นนั้นจึงให้ปูนบำเหน็จแก่แม่ทัพนายกองจนทั่วหน้ากันตามความดีความชอบที่ได้ยกทัพไปปราบเมืองหนองบัวลุ่มภูครั้งนี้ เมื่อทหารกองทัพพม่าและเชียงใหม่พักอยู่ในเวียงจันทร์พอสมควรแก่เวลาแล้วแก่เวลาแล้วก็ยกทัพกลับเชียงใหม่ พระเจ้าสิริบุญสารยังไม่หายแค้นได้ให้เหล่าทหารคอยสอดแนมสืบข่าวว่า เจ้าพระวอกับพวกไปตั้งอยู่ ณ แห่งใด จะได้ตามไปฆ่าให้สิ้นสูญเชื้อวงศ์ต่อไป

พระตาหยุดพักไพร่พลที่บ้านหินโงม

ฝ่ายข้างเจ้าพระวอเมื่อมาคราวนั้นได้เร่งหลบหนีทั้งกลางวันกลางคืน จนมาถึงบริเวณบ่อพันขันธ์ เมื่อปีจุลศักราช 1120 ได้ตั้งค่ายพักอาศัยอยู่ชั่วคราว ผู้คนมาคราวนั้นมีเป็นจำนวนมาก หากจะรวมกันอยู่เช่นนั้นหากข้าศึกยกตามมาดีก็จะถูกฆ่าตายจนสิ้น สมควรที่จะได้แยกกันออกเป็นกลุ่ม ตั้งปกครองอยู่หากมีข้าศึกก็จะไม่ถูกฆ่าตายด้วยกัน และจะได้ยกมาช่วยเหลือกันและกันได้ เมื่อคิดเช่นนี้แล้วจึงได้ปรึกษากันที่ประชุมตกลงให้แยกแบ่งการบังคับบัญชาไพร่พลออกเป็นสามกอง ดังนี้

กองที่ 1 ให้เจ้าพระวอเป็นนายกองคุมไพร่พลประมาณ หนึ่งหมื่น ให้ยกไปตั้งอยู่บ้านสิงห์ท่ากับเจ้าคำโส เจ้าคำสุย ที่ได้ยกมาตั้งอยู่ก่อนแล้วตามที่เจ้าพระตาสั่ง

กองที่ 2 ให้หลวงราชโภชนัยเป็นนายกองยกไปตั้งอยู่บ้านดวนใหญ่บังคับบัญชาไพร่พลจำนวนหนึ่งหมื่น ภายหลังบ้านดวนใหญ่ตั้งเป็นเมืองขุขันธ์ (บ้านแต้บ้านดวนภายหลังแยกไปตั้งบ้านเวียงอีเป็นเมืองสีสะเกษ)

กองที่ 3 ให้ท้าวนาม ท้าวสูนย์ เป็นแม่กองคุมพลไพร่หนึ่งหมื่นไปตั้งอยู่ที่บ้านเมืองท่ง(ภายหลังตั้งเป็นเมืองสุวันนาฟูมาวังนามเป็นพระรัตนวงศาเจ้าเมือง)

เมื่อตกลงกันเช่นนั้นแล้ว เจ้าพระวอ หลวงราชโภชนัย ท้าวนาม ท้าวสูนย์ ได้รวบรวมไพร่พลตามที่แบ่งกันนั้นเข้าเป็นหมวดหมู่ ใครผู้ใดจะไปอยู่กับขุมนุมท่านใดก็ให้ไปได้ตามใจสมัครไม่บังคับ เมื่อได้รวบรวมไพร่พลได้กำหนดและตามที่สมัครใจแล้ว ต่างก็ลำลากันแยกย้ายกันไปแล้วให้เจ้าพระวอมีหนังสือไปแจ้งแก่เจ้านครจำปาศักดิ์ให้ทรงทราบขอพึ่งร่มบุญอาศัยอยู่ในเขต

แคว้นของนครจำปาศักดิ์สืบไป เพราะในครั้งนั้นดินแดนส่วนนี้อยู่ในเขตราชอาณาจักรนครจำปาศักดิ์มาก่อน ก็กเจ้าพระวอ พระตาจึงได้แยกไปตั้งเป็นบ้านเมืองอยู่ทั่งอีสานใต้แต่นั้นมา

"ฮอดท่งกว้าง
พระตาปรึกษาเว้า
หยับเคี่ยนย้าย
เถิงหีนตั้ง
เป็นบ่อเกลือ
บ่ใช่บ่อนอื่นแท้
มีลำห้วย
ดงท่งกว้าง
พากันตั้ง
เลาะท่งกว้าง
ใส่ชื่อตั้ง
เมืองอ้างบ่อนพักครัว
ชุมกันหาบ่อนอยู่
ไปหน้าเบิ่งสถาน
ดูตระการกลางท่งใหญ่
สะอาดงามขาวล้วน
คือบ่อพันขัน
ปูปลาบ่อืดอยาก
ทำเลสร้างไฮ่นา
คาเมเป็นบ้านอยู่
แคมน้ำห้วยเสียว
ว่าบ้านหีนโงม

ใช้เวลาเดินทาง 4 เดือน จึงถึงเมืองจำปาศักดิ์ ขอพึ่งบารมีโพธิสมภารเจ้าจำปาศักดิ์

พระตาขวนลูกน้อย
จัดเอาได้
ให้เป็นสินข่อยค้ำ
ลงเมื่อเฝ้า
ขอเพิ่งเงื้อม
องค์กษัตราไท้
ชื่อเจ้าองค์หลวง
ชุนกวนพร้อมแอ่วนำ
ของดีมีค่า
ไมตรีก้ำหน่วงใจ
ทูลคดีแจ้งเหตุ
ในคุ้มเขตแดน
จำปานครใหญ่
อยู่เนาในสร้าง

ลำน้ำเสียว

ลำน้ำเสียวซึ่งเป็นแหล่งน้ำใกล้บ่อพันขัน

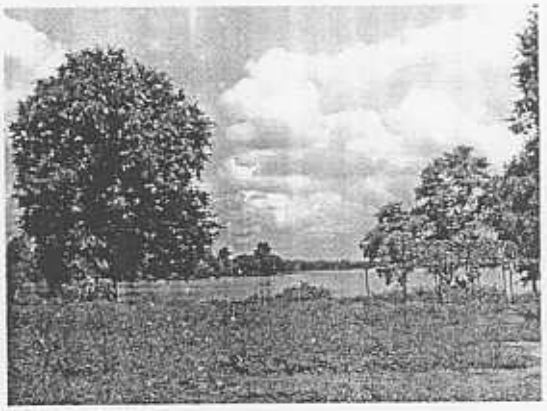

บนเนินบ่อพันขัน ในหนองน้ำเดิมเป็นบ่อเกลือ ปัจจุบันทางราชการทำเป็นฝายกั้นน้ำจึงมีน้ำขังอยู่ตลอดทั้งปี

บนเนินบ่อพันขัน ปัจจุบันเป็นศาลเจ้าพ่อบ่อพันขันเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้าน

พระตาตั้งไพร่พลที่บ้านดู่-บ้านแกใกล้เมืองจำปาศักดิ์

ฝ่ายเจ้าพระวอ พระตาเมื่ออพยพไปอยู่บ้านสิงห์ท่านั้นล้าบากด้วยไพร่พลเป็นจำนวนมาก เกรงว่าที่ทำกินจะไม่เพียงพอและเกรงว่ากองทัพของพระเจ้าสิริบุญสารจะตามมาย่ำยีอีกให้เป็นที่เดือดร้อนแก่ไพร่พลที่มาตั้งอยู่ก่อน จึงได้ปรึกษากันว่า ตัวเรานี้เป็นคนที่พระเจ้าสิริบุญสารหมายที่จะตามมาฆ่าสมควรที่จะหนีไปให้ไกลกว่านี้อีกและตกลงใจที่จะลงไปอยู่ใกล้นครจำปาศักดิ์แถบริมแม่น้ำมูล เมื่อตกลงกันเช่นนั้นแล้ว เจ้าพระวอ เจ้าพระตา เจ้าคำผง เจ้าทิดพรหม เจ้าฝ่ายหน้า และเจ้าก่ำผู้บุตรเจ้าพระวอพร้อมทั้งญาติวงศาและไพร่พลประมาณสามหมื่นจึงอพยพลงไปตามลำน้ำชีสู่แม่น้ำมูล

เจ้าผู้ครองจำปาศักดิ์ กลืนไม่เข้าคายไม่ออกจึงบอกว่า "สูเจ้ามาฮอดแล้ว บ่อนใดดีก็หาอยู่เอาถ้อน"

พระตาจึงนำไพร่พลไปตั้งบ้านอยู่ "บ่สู้ไกลฝั่งห้วยแคมน้ำแม่พระลิง" มี 2 หมู่บ้าน

ไม่ไกล้ไม่ไกลกันนัก ชื่อว่า "บ้านดู่ บ้านแก" (ปัจจุบันอยู่ในเขตสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) สืบมาจนบัดนี้ พระตา พระวอ พร้อมไพร่พลอยู่เย็นเป็นสุข สร้างบ้านแปลงเมืองปราศจากศัตรูโจรผู้ร้าย กระทั่งถึงปีจุลศักราช 1130 เป็นเวลา 10 ปี (จากเวียงจันทน์มา)

ด้านหลังป้ายคือบ้านดู่ บ้านแก

ห้วยผาลิงหน้าแล้ง

ทัพเวียงจันทน์ยกมาตีครั้งที่ 5

กล่าวถึงข้างฝ่ายพระเจ้าสิริบุญสารยังไม่หายแค้นต่อเจ้าพระตา ได้คอยสืบข่าวว่าเจ้าพระวอยกไปตั้งอยู่ ณ ที่แห่งใดจะได้ให้ยกทัพตามไปฆ่าเสียให้สิ้นโคตร เมื่อได้รับหนังสือใบบอกจากทางนครจำปาศักดิ์ว่า เจ้าพระวอได้แยกย้ายไพร่พลกันออกไปอยู่ในที่ต่าง ๆ หลายแห่ง มิได้รวมพลกันอยู่ ทรงเห็นว่าเจ้าพระวอมีกำลังน้อยพอที่จะเอาชนะได้ จึงได้ตรัสสั่งให้พญาสุโพยกกำลังพร้อมทหารคนสนิทยกกองทัพเวียงจันทน์มาตามลำแม่น้ำโขง โดยอย่าให้ทันเจ้าพระวอรู้ตัว และมิได้แจ้งให้ทางนครจำปาศักดิ์ทราบ เพียสุโพเมื่อได้รับสั่งเช่นนั้นจึงได้ให้เตรียมจัดกองทัพมีกำลังพลประมาณหนึ่งหมื่นเศษเมื่อเตรียมการทัพเรียบร้อยแล้วก็กราบลาพระเจ้าสิริบุญสารยกกองทัพลงมาตามลำแม่น้ำโขงจนถึงค่ายบ้านดู่ บ้านแก แล้วให้ยกพลขึ้นบกตั้งค่ายล้อมค่ายบ้านดู่บ้านแกไว้เตรียมจะยกเข้าตี พระตาคาดไม่ถึงเพราะอพยพจากมานานถึงเวียงจันทน์ได้ 10 ปี แล้ว

สูจ่งคุมไพร่น้อย ตีเข้าอย่าถอย
ให้สูพากันฆ่า ชุมพระตาเหมิดทังโคตร

พระวอขันอาสาเป็นทัพหน้า

ฝ่ายเจ้าพระวอ พระตาเมื่อทราบว่ากองทัพเวียงจันทน์ยกมากระทำต่ออีก จึงได้ให้กวาดไพร่พลที่อยู่นอกค่ายให้กลับเข้าในค่ายเตรียมสู้ข้าศึกต่อไป เพียสุโพยกมาตีค่ายบ้านดู่บ้านแกครั้งนั้นเป็นประมาณปีพุทธศักราช 2318-2319 เจ้าพระวอได้จัดให้ทหารเข้ารักษาหน้าที่ค่ายดูประตูหอรบเป็นกวดขันแข็งแรง เพียสุโพยังไม่ยกเข้าโจมตีได้ตั้งคอยฟังดูท่าทีของเจ้าพระวออยู่เพราะเห็นค่ายคูประตูหอรบมั่นคงแข็งแรง ได้ตั้งค่ายล้อมอยู่หลายวันไม่เห็นฝ่ายเจ้าพระวอออกรบจึงได้ให้ทหารไปร้องด่าท้าทาย เจ้าพระวอก็ให้งดไว้เพราะเห็นว่าข้าศึกมีกำลังมากกว่าจะเสียทีเขาจึงไม่อกรบ แม้ออกรบก็ไม่สามารถที่จะเอาชนะเขาได้ เมื่อเพียสุโพเห็นเหตุการณ์เช่นนั้นจึงเร่งให้ทหารเข้าปีนค่ายหลังจักตีหักเอาให้ได้ แต่ก็ไม่สามารถตีหักเอาค่ายเจ้าพระวอได้ ทหารในค่ายต่างสู้อย่างสามารถได้ช่วยกันยิงธนู หน้าไม้ใส่ข้าศึกป้องกันค่ายไว้อย่างแข็งแรง ทหารฝ่ายเวียงจันทน์ตีเอาค่ายไม่ได้ เพียสุโพได้ให้ทหารยกไปรบกวนเช่นนั้นมิได้ว่างเว้น เพื่ออยากให้เจ้าพระวอออกรบบ้าง ในที่สุดเมื่อสู้ทนอดกลั้นไม่ได้ วันหนึ่งเจ้าพระวอจึงขออนุญาติบิดายกออกรบพร้อมกับแก้วท้ายช้างทหารคนสนิท เชียงเสือ กับทหารร่วมใจ ต่างขึ้นม้านำหน้าทหารโห่ร้องตรูกันออกไปเข้าฟันฝ่าข้าศึกมิได้รั้งรอ ฝ่ายกองทัพเพียสุโพยังไม่ได้บริโภคอาหารก็แตกตื่นเป็นอลหม่าน ถูกฝ่ายเจ้า

พระวอฆ่าตายก็หลายคน ล้มตายลงก็มาก บาดเจ็บก็มีไม่มีใครรอหน้าได้พากันแตกตื่นออกจากค่าย กองทัพเพียสุโพก็แตกออกเป็นสองสามตอนคุมกันเกือบไม่ติด เมื่อเพียสุโพเห็นดังนั้นก็เร่งให้นายทหารแม่ทัพนายกองรีบตีโอบล้อมเจ้าพระวอกับพวกไว้ในวงล้อมเพราะมีกำลังน้อย เจ้าพระวอกับเหล่าทหารคนสนิทก็มิได้ท้อถอยได้ตั้งหน้าฟันฝ่าข้าศึกเป็นสามารถ ที่ไหนทหารข้าศึกหนาก็เร่งเข้าตีฝ่าอย่างไม่คิดที่จะตีหักออกไป ทหารฝ่ายข้าศึกได้ล้มตายทับถมกันเป็นอันมาก เพราะเจ้าพระวอ และแก้วท้าย เชียงเสือต่อสู้อย่างไม่คิดชีวิต ฝ่ายเพียสุโพได้เร่งทหารให้หนุนเนื่องกันเข้าไปหวังจะจับเอาเจ้าพระวอให้จงได้ ฝ่ายข้าศึกได้ตีต้อนให้ทหารฝ่ายเจ้าพระวอแตกแยกออกเป็นกลุ่ม ๆ และง่ายแก่การที่จะเข้าตีฆ่าฟันเอาชัยชนะได้ ทหารฝ่ายเจ้าพระวอถูกข้าศึกฆ่าฟันล้มตายลงมากเหลือเพียงเล็กน้อยที่ยังติดตามเจ้านายของตนอยู่ ทั้งม้าทั้งคนออกรบแต่เช้าจนบ่ายไม่ได้หยุดกินข้าวกินน้ำม้าก็หมดกำลัง เจ้าพระวอ แก้วท้ายช้าง เชียงเสือต่างต้องลงจากหลังม้าเข้าต่อสู้ข้าศึกด้วยอาวุธดาบคู่มือ อย่างมิพรั่งพรึง ต่างรำดาบเข้าฆ่าฟันข้าศึกตะไป บ่ายหน้าไปข้างใดทหารฝ่ายข้าศึกก็ถูกคมดาบตายดาดกันไป

เฮาต่อสู้ เลวยาดชิงชัย
นานสองเดือน บ่อาจเอาชัยได้
เฮาอยากจัดคนกล้า แข็งข่มทางอาคม
เอาพันคน แหกวงโตนค้าย
ถือแต่ม้องแลง้าว กำแกว่งสองมือ
สะยานฟันตี บ่มีทางบั้ง
เฮาชิเป็นหัวหน้า พาพลต้อนไล่
ตีขนาบเข้า เถิงค่ายบ่ถอย
พากันโตนเข้าค่าย ไพรีตั้งท่า
ฟันฝ่าม้าง หลบซ่อนเข้าผ่าวง
ดีแลฮ้าย ฮ้อนเฮ่งชีเป็นการ อยู่แล้ว

พระตาได้ ยินคำลูกกล่าว
ก็บ่เห็นชอบด้วย เลยห้ามอย่าทำ
ดูราบุตตาไท้ ผู้ประเสริฐจอมพล พ่อเอย
สังมาคิดเหตุฮ้อน ใจกล้าลื่นคน แท้นอ
อันว่าพลเขาล้น เหลือตาหลายกว่าหมื่น

ทางเฮามีสองพัน บ่อาจทานเขาได้

หลังจากนั้นฝ่ายข้างเพียสุโพไม่เห็นฝ่ายเจ้าพระวอออกต่อสู้ คิดว่าจะตีหักเอาค่ายให้ได้จึงสั่งให้เตรียมการที่จะยกเข้าตีค่าย พอดีทราบข่าวว่าเจ้าคำผงส่งคนลงไปขอเอากองทัพจากพระเจ้ากรุงธนบุรีให้มาช่วย เกรงว่าจะเป็นศึกใหญ่เห็นทีจะสู้ไม่ได้มีความตกใจ จึงสั่งให้แม่ทัพนายกองถอยทัพยกจาที่ล้อมกลับไปยังเวียงจันทน์แต่ในคืนวันนั้น เจ้าคำผงเมื่อทราบว่าข้าศึกยกทัพถอยไปแล้วก็มิได้ยกตามตีเพราะตนมีกำลังน้อยได้แต่ออกเก็บกวาดเอาสิ่งที่ทหารข้าศึกทิ้งไว้พอที่จะเป็นเสบียงและกำลังทัพของตนไว้รอฟังข่าวจากพระเจ้ากรุงธนบุรีต่อไป

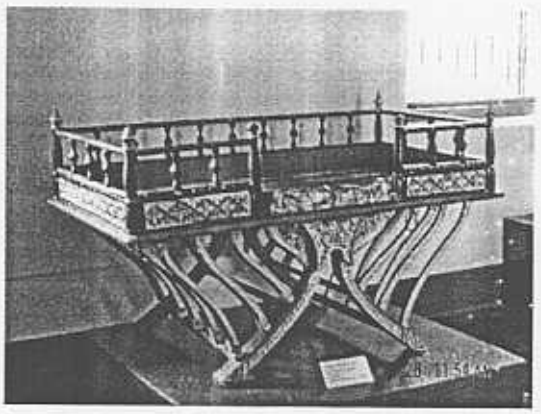

แหย่งช้าง (ภาพจากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติอุบลราชธานี)

พระวอเสียชีวิตในสนามรบ

พระวอคนเดียวฆ่าได้พันเศษ รบแต่เช้าถึงเย็นหมดแรงกระหายน้ำ ง้าวหลุดมือ ถูกศัตรูรุมฟันไม่มีบาดแผลแต่บอบช้ำขาดใจตาย

เห็นพระวอเหมิดแฮง ควบคุมพลต้อน
ฝูงหมู่ทหารกล้า เวียงจันทน์ฮ้องโห่
มาแวดล้อม วงไว้ฆ่าพระวอ
เอาหอกง้าว ฟันแทงหนังบ่เปิก
คันชิกุมจับป้ำ ตัวมันมื่นป่านเอี่ยน
ได้แต่ม้อนแลง้าว ตีเล่นดั่งฮ่ำกลอง
แม้นชิฟันแทงฆ้า ตนโตบ่ฮู้บิ่น
พระวอเหมิดแฮง เขาผูกกุมจับได้
ฝูงหมู่ทหารกล้า ตามมาก็อิดอ่อน
ตายเสียตั้งสองฮ้อย เหลือนั้นแตกคืน

ยังแต่แก้วท้ายช้าง คนกล้าอยู่ผู้เดียว
เห็นเขาจับเอาได้ นายตนคืดเคียด
กำดาบหมั้น คะโยงเต้นผ่าวง
ฟันขวาซ้าย เฮ็วพลันเปื้องปิ่น
เข้าไปเถิงพระวอ ยาดชิงเอาได้
พระวอนั้น โฮยแฮงอิดอ่อน
คึงบวบซ้ำ ใจเจ้าขาดเอง

เมื่อนั้น รี้พลก้ำ เวียงจันทน์ตามไล่
เสียงโห่ฮ้อง เฟือนฟื้นหวั่นไหว
คำผงน้อง กับท้าวพรหมทังคู่
เห็นพระวอเสียที ออกต่อตีตันไว้
สองฝ่ายสู้ เลวกันกลางแด่น
ค่ำมืดแล้ว สองข้างอย่ากัน

จนบ่ายสามโมง เจ้าพระวอหมดกำลังเซถลาไป ข้าศึกจึงตรูกันมาจะจับเอาตัว ในขณะนั้นแก้วท้ายช้างอยู่ใกล้เจ้านายของตนได้รำดาบถลันเข้าไปแก้เอาเจ้าพระวอจากที่ล้อม เมื่อแบกเอาเจ้านายของตนได้แล้วมีแก้วท้ายช้าง เชียงเสือรำดาบตีฝ่าข้าศึกออกมาได้ จะเข้าค่าย เจ้าพระวอก็สิ้นใจ ทหารฝ่ายเวียงจันทน์ไม่กล้าที่จะตามเข้าค่ายได้ เจ้าคำผงหรือพระประทุมสุรราชจึงให้ปิดค่ายไว้ไม่ออกต่อสู้ พวกไพร่พลญาติวงศาต่างพากันเศร้าโศกเสียใจเป็นอย่างยิ่งที่เจ้าพระวอได้เสียชีวิตไปเช่นนี้ในขณะที่บ้านเมืองอยู่ในที่คับขัน เจ้าคำผงจึงให้เก็บศพเจ้าพระวอไว้ในที่อันสมควร และให้ทหารรักษาหน้าที่ค่ายคูประตูหอรบให้มั่นคงอย่าให้ทหารข้าศึกตีหักเอาได้

พระวอมีลูก 8 คน ภรรยาชื่อ บับพา

ลูกชาย 5 คือ ท้าวก่ำ ท้าวเสน ท้าวเครือ ท้าวลาด ท้าวฮด ตามลำดับ

ลูกหญิง 3 คือ นางปทุมมา นางต่อนแก้ว ตางปถมาน้อย

พระตาแต่งสาส์นขอทัพพระเจ้าตากมาช่วย

แล้วได้พร้อมกันประชุมปรึกษาหาทางป้องกันค่าย ที่ประชุมและญาติวงศาได้พร้อมกันลงความเห็นว่าสมควรที่จะได้ไปขอพึ่งพระบรมโพธิสมภารพระเจ้ากรุงธนบุรี ขอกองทัพมาช่วยและขอเป็นข้าขอบขันธสีมาสืบไป มิฉะนั้นแล้วพวกเราจะถูกข้าศึกตีค่ายและจับฆ่าจนสิ้นโคตร เมื่อที่ประชุมปรึกษากันเช่นนั้นแล้ว เจ้าคำผงจึงได้จัดให้แก้วท้ายช้าง, ราชบูฮม, ราชอาสา และพรหมโคตร เป็นทูตถือหนังสือใบบอกลงไปกราบทูลพระเจ้ากรุงธนบุรีขอกองทัพมาช่วย เมื่อได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ถือหนังสือลงไปกราบทูลเช่นนั้นท่านเหล่านั้นก็ยินดีเป็นอย่างยิ่งที่จะได้ช่วยกันให้พ้นภัยจากข้าศึก จึงได้พร้อมกันแต่งตัวเป็นทหารเวียงจันทน์ พอดึกสงัดก็พากันออกจากค่ายเล็ดลอดออกไปจนพ้นค่ายข้าศึกมุ่งหน้าไปยังเมืองนครราชสีมาเพื่อเข้าหาเจ้าพระยาเมืองนครราชสีมาขอความช่วยเหลือให้นำความขึ้นกราบทูลขอความช่วยเหลือ เมื่อถึงเมืองนครราชสีมาได้เข้าหาเจ้าพระยาเมืองนครราชสีมาเล่าเหตุการณ์ให้ทราบ เจ้าพระยาเมืองนครราชสีมาได้ให้ความกรุณาพาส่งลงไปกรุงธนบุรี จึงเขียนสาส์นใส่ลานบอกประวัติและเหตุการณ์ชัดเจน

ประวัติข้าน้อย	อยู่ที่หีนโงม
นามว่าพระตา	ซ่อยเวียงกองนอก
ราชาเจ้า	เวียงจันทร์ตนเป็นใหญ่
เบียนไพร่น้อย	มีตั้งเที่ยงธรรม
ข้าน้อยทนบ่ได้	คุมพวกห้าหมื่นปลาย

หนีจากด้าว
พากันข้วม
ไปอาศัยปาศักดิ์เขตด้าว
พากันสร้าง
ลิบขวบเข้า
บัดนี้กองทัพก้ำ
หมายมาดม้าง
เขาก็คุมไพร่น้อย
ติดตามมารบเลว
พลหลวงล้น
ขุดคูค้าย
ฟันแทงฆ่า
ฝูงไพร่น้อย
นับแต่ลงมือฆ่า
สองเดือนปลาย
ฝูงข้าเฒ่า
อักษาแต่ค่าย
จึงได้ขุดดินดั้น
ให้เขาออกจากบ้าน
มากราบทูลบาทพื้น
ขอกองทัพ
ฝูงข้าขอเป็นข้า
ขอเพิ่งเงื้อม
เวียงกว้างเข้าสู่ไพร
แดนไกลพันเขต
แดนใต้ฝั่งของ
นาสวนตั้งบ้านอยู่
ระดูล้ำล่วงมา
เวียงจันทน์อาฆาต
เมืองบ้านให้แตกพัง
สองหมื่นเป็นประทัด
ล้อมวงดันบ้าน
ยายเป็นมูลมาก
วงหุ้มไว้ชู่แจ
เลวกันบ่เป็นท่า
ตายถิ้มไขว่ขืน
ฟันกันอยู่ตามซ่อง
บ่มีวันเว้น
โฮยแฮงอิดอ่อน
คูไว้อย่างเดียว
เป็นแปวถือบอก
เถิงพี้มอบถวาย
องค์พระราชกรุงศรี
ช่วยชีวังคราวอ้อน
ทูลอองใต้บาท
เป็นข้าเขตแขวง

พระเจ้าตากให้พระยาจักรีคุมทัพมาช่วย

พระเจ้ากรุงธนบุรีจึงไปช่วยเจ้าคำผงตีทัพเวียงจันทน์ให้แตกไป โดยให้เจ้าพระยาจักรียกไปทางเมืองนครราชสีมา เกณฑ์เอากำลังไพร่พลของเมืองนครราชสีมาและเมืองขึ้นเมืองนครราชสีมายกไปช่วย ให้เจ้าพระยาสุรสีห์ยกไปทางเมืองเขมรเกณฑ์เอากำลังจากเมืองเขมรและให้ต่อเรือยกขึ้นไปตามลำแม่น้ำโขง ไปช่วยสมทบกันที่เมืองนครจำปาศักดิ์ยกเข้าตีเพียสุโพช่วยเจ้าคำผงต่อไป เมื่อเจ้าพระยาทั้งสองได้รับพระราชโองการจึงได้จัดเตรียมการทัพ เมื่อพร้อมเพรียงแล้วทั้งสองเจ้าพระยาจึงยกไปตามพระราชโองการเพื่อช่วยเจ้าคำผง เมื่อยกทัพไปตามพระราชโองการของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีแล้ว เจ้าพระยาจักรียกมาทางเมืองนครราชสีมา ได้ให้พระยานครราชสีมาเกณฑ์เอากำลังไพร่พลที่ขึ้นเมืองนครราชสีมาเข้ากองทัพยกไปช่วยเจ้าคำผงที่ค่ายบ้านดู่บ้านแก ออกจากเมืองนครราชสีมามุ่งไปยังเมืองนครจำปาศักดิ์ โดยมีเจ้าพระยานครราชสีมาเป็นเป็นทัพนำ ฝ่ายข้างเจ้าพระยาสุรสีห์ยกไปทางเมืองเขมรได้เกณฑ์เอากำลังไพร่พลจากเมืองเขมรได้แล้วให้ต่อเรือเพื่อใช้เป็นพาหนะทางเรือยกไปตามลำแม่น้ำโขง และเมื่อได้เรือตามที่ประสงค์แล้วก็ยกกองทัพเรือไปตามลำแม่น้ำโขง เมื่อถึงแก่หลี่ผีขึ้นลำบากจึงได้โปรดให้ขุดคลองอ้อมหลี่ผีขึ้นไปสมทบกันที่เมืองนครจำปาศักดิ์

เมื่อเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ยกมาถึงใกล้เมืองนครจำปาศักดิ์ค่ายบ้านดู่บ้านแก เจ้าคำผง เจ้าทิดพรหม เจ้าฝ่ายหน้า เจ้าก่ำ พร้อมด้วยแก้วท้ายช้าง เชียงเสือ เพียพรหมโลก เพียพบบ่อหน เพียพลอาสา และไพร่พลพร้อมญาติวงศาทั้งปวงออกไปต้อนรับและกราบเรียนเรื่องราวทั้งสิ้นตั้งแต่ครั้งอยู่เมืองหนองบัวลุ่มภูตลอดมาจนเจ้าพระวอถูกฆ่าตายให้เจ้าพระยาจักรีทราบพร้อมกับถวายดอกไม้ธูปเทียนขอเป็นข้าขอบบันธสีมาในพระราชอาณาจักรกรุงศรีอยุธยาธนบุรีสืบไป

พระยาจักรีและทัพพระตาเคลื่อนทัพเข้าตีจำปาศักดิ์

เมื่อเจ้าพระยาจักรีได้ทราบเหตุ เห็นว่าเหตุการณ์เกิดอยู่ใกล้เมืองนครจำปาศักดิ์ เหตุใดไม่ช่วยเหลือจึงให้ไปหาตัวพระเจ้าไชยกุมารองค์หลวงเจ้านครจำปาศักดิ์และเจ้าพระมหาอุปราชธรรมเทโวมาสอบถาม ทั้งสององค์กราบเรียนว่าเป็นเรื่องของฝ่ายเวียงจันทน์กับฝ่ายเจ้าพระวอที่จะตกลงกันเอง ทางนครจำปาศักดิ์ไม่ได้เกี่ยวข้องประการใด และไม่ทราบว่าเจ้าพระวอถูกฆ่า เจ้าพระยาจักรีเห็นว่าพระเจ้าไชยกุมารขาดความเอาใจใส่ต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแก่บ้านเมืองของตน จึงคุมตัวเอาไว้ พระเจ้าไชยกุมารมีความเกรงกลัวจึงขออ่อนน้อมเป็นข้าขอบขันธเสมาในพระเจ้ากรุงธนบุรี

เจ้าพระยาจักรีจึงได้ให้ส่งตัวลงไปถวายพระเจ้ากรุงธนบุรี ภายหลังสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเห็นว่าพระเจ้าไชยกุมารมิได้กระทำให้เกิดการเคืองขุ่นต่อพระองค์ เมื่อยอมอ่อนน้อมเป็นแผ่นดินเดียวกันเช่นนี้ก็ไม่มีโทษแก่กัน จึงโปรดเกล้าให้กลับไปครองนครจำปาศักดิ์ตามเดิม เพียงแต่ให้ถวายเครื่องราชบรรณาการแก่กรุงธนบุรี มีดอกไม้เงินทองสามปีต่อครั้ง เจ้าผู้ครองนครต้นดอกไม้เงินทองหนักต้นละ ๑๐ บาท เจ้าพระมหาอุปราชหนัก ๗ บาท เจ้าราชวงศ์และเจ้าราชบุตรหนักต้นละ ๕ บาท ส่วนการปกครองภายในนั้นให้เป็นอำนาจของเจ้านครและเจ้านายทั้งหลายในเมืองนครจำปาศักดิ์จะเห็นสมควร แต่ให้ไพร่พลมีความสุขไม่เดือดร้อนและระวังไม่ให้มีโจรผู้ร้ายเบียดเบียนไพร่พลบ้านเมืองหากมีการทัพศึกก็ให้มีใบบอกส่งลงไปให้ทราบ พระเจ้าไชยกุมารองค์หลวงจึงได้กลับไปครองนครจำปาศักดิ์ดังเดิม

ท้าวคำผงร่วมกับทัพพระเจ้าตากไปตีเวียงจันทน์

เจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ได้สอบถามถึงกองทัพเพียสุโพ ได้ทราบว่าเมื่อได้ทราบข่าวว่าเจ้าพระยาทั้งสองจะยกมาช่วยก็ได้ถอยทัพกลับเวียงจันทน์ เจ้าพระยาจักรีจึงได้ให้เกณฑ์เอากำลังไพร่พลของค่ายบ้านดู่บ้านแกเป็นกองทัพหน้า นำกองทัพเจ้าพระยาทั้งสองยกไปตีทัพเพียสุโพต่อไป เจ้าคำผง เจ้าทิดพรหม ได้จัดแจงเอากำลังไพร่พลและทหารกล้าของค่ายบ้านดู่บ้านแกเป็นทัพนำ ยกออกติดตามกองทัพเพียสุโพไปตามลำแม่น้ำโขง เจ้าพระยาจักรีเป็นทัพหลวง เจ้าพระยาสุรสีห์เป็นทัพหนุน พร้อมยกไปตามลำแม่น้ำโขงสู่เวียงจันทน์ เมืองต่าง ๆ ตามรายทางเมื่อทราบข่าวว่าเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ยกขึ้นมาเพื่อตามไปตีกองทัพเพียสุโพ ก็เข้าสวามิภักดิ์ต่อเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์บ้างสมทบเป็นกำลัง บ้างส่งเสบียงอาหารให้แก่กองทัพหลวง เจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์จึงได้เมืองต่าง ๆ เข้าสมทบเป็นข้าขอบขันธสีมาแก่กรุงธนบุรี คือ เมืองสารวันคำทอง เมืองตะโปน เมืองพิน เมืองนอง เมืองมหาไชยกองแก้ว เมืองนครพนม เป็นต้น เมื่อเดินทัพไปถึงใกล้เวียงจันทน์ได้ตั้งค่ายล้อมอยู่ ดูลาดเลาฝ่ายเวียงจันทน์เมื่อพระเจ้าสิริบุญสารได้ทราบข่าวศึก ก็ได้ให้ตระเตรียมการป้องกันเมืองอย่างเข้มแข็ง รักษาหน้าที่ประตูหอรบจนครบครัน ทั้งสองฝ่ายได้ยกกำลังเข้ารบกันเป็นสามารถ ต่างล้มตายกันมิใช่น้อย ข้างฝ่ายเมืองนครหลวงพระบางราชธานี พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชหลวงพระบาง เห็นว่าเวียงจันทน์เคยยกกองทัพไปกระทำแก่นครหลวงพระบางอยู่เสมอมีความเจ็บใจใคร่ที่จะแก้แค้น จึงได้ให้แม่ทัพคนสำคัญมีใบบอกลงมากราบเรียนต่อเจ้าพระยาจักรีขอเข้าร่วมสงครามตีเวียงจันทน์ด้านเหนือและขอเป็นข้าขอบขันธสีมาแห่งกรุงศรีอยุธยาธนบุรี แล้วให้ยกกองทัพนครหลวงพระบางลงมาช่วยตีเวียงจันทน์ด้านเหนือ ทั้งสามฝ่ายได้รบกันเป็นสามารถ เวียงจันทน์ตกอยู่ในที่ล้อมทัพกระหนาบทั้งด้านเหนือ ด้านใต้ ได้รบกันเป็นสามารถเวียงจันทน์ได้ต่อสู้อย่างทรหดถึงอาวุธสั้น ไพร่พลล้ม

ตายกันข้างละมาก ๆ รบกันอยู่เป็นเวลานานถึง ๔ เดือน กองทัพเวียงจันทน์อ่อนกำลังลงไพร่พลก็ล้มตายลดน้อยลงเป็นอันมาก และตกอยู่ในที่ล้อมแทบทุกด้าน พระเจ้าสิริบุญสารเห็นทีจะสู้ไม่ได้ จึงพาเอาครอบครัวราชบุตร ราชธิดาอพยพหลบหนีไปในเวลากลางคืนมุ่งไปทางตะวันออกเฉียงเหนือไปทางเมืองคำเกิดสู่แดนญวน (บำเพ็ญ ณ อุบล. 2545 : 58) คงเหลืออยู่แต่เจ้าพระมหาอุปราชเวียงจันทน์ ในที่สุดกองทัพเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ยกเข้าเมืองเวียงจันทน์หรือกรุงศรีสัตนาคนหุตได้ ได้ควบคุมเอาตัวเจ้าพระมหาอุปราชนันทเสนพระราชโอรสของพระเจ้าสิริบุญสารและจับเอาตัวพระบรมราชวงศ์แห่งกรุงศรีสัตนาคนหุตไว้ ให้นำลงมาทูลสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีด้วย

อัญเชิญพระบางและพระแก้วมรกตมากรุงธนบุรี

ในการณ์ครั้งนั้นเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ได้ให้อัญเชิญเอาพระแก้วมรกต พระบางเจ้า พระแซกคำ พระเจ้าฉันสมอ และพระพุทธรูปสำคัญลงไปถวายพระเจ้ากรุงธนบุรีด้วย และได้พระราชธิดา พระราชนัดดา เจ้านายฝ่ายในของกรุงศรีสัตนาคนหุตเป็นบาทบริจาริกาในเจ้าพระยาจักรีนั้นด้วยหลายองค์ ซึ่งต่อมาเป็นพระราชตระกูลหลายสาขา เช่น ราชสกุลมาลากุลนั้นด้วย ก่อนที่จะยกทัพกลับกรุงธนบุรีพร้อมอัญเชิญเอาพระแก้วมรกตลงไปกรุงธนบุรีนั้น เจ้าพระยาจักรี ได้ให้เพียสุโพเป็นนายกองรักษากรุงศรีสัตนาคนหุตให้อยู่ในความสงบคอยฟังบังคับบัญชาจากกรุงธนบุรีไปก่อน กรุงศรีสัตนาคนหุตล้านช้างเวียงจันทน์จึงได้เข้ามารวมเป็นพระราชอาณาเขตอันเดียวกันกับพระราชอาณาเขตกรุงศรีอยุธยาธนบุรีต่อไป

พระตาสั่งเสียลูกหลานก่อนตาย

ขณะนั้นกองทัพคืนจากเวียงจันทน์เสร็จศึกสงครามแล้ว พระตาอายุได้ 88 ปี เดือนสามผ่านพ้นเป็นไข้ดอกขาง เห็นจะไปไม่รอดแน่ ๆ จึงสั่งสอนลูกหลานว่า เมื่อพ่อตายให้ขุดศพพระวอเผาร่วมกับพ่อทำพอควรอย่าให้ใหญ่โตมาก เพราะไพร่ฟ้ากำลังทุกข์โศกขาดแคลนข้าวปลาอาหารเพราะเพิ่งเสร็จจากศึกสงคราม

สั่งท้าวคำผงให้ไปดูที่สร้างบ้านแปลงเมืองตามลำน้ำมูล เพราะสองฝั่งมูลเป็นพื้นราบแผ่นดินกว้างขวาง มีน้ำลำธารไหลผ่าน ทำมาหากินง่ายอุดมสมบูรณ์

"มันจักเป็นมิ่งบ้าน เมืองกว้างเมื่อลุน" และสั่งสอนต่อไปว่า

"หากจักได้สืบสร้าง เมืองบ้านแต่งการ แท้แล้ว ให้เจ้าทำใจกว้างกรุณาพวกไพร่

อย่าสุเห็นแก่ได้ มันสิอ้อนไพร่เมือง ลูกเอย" และให้ยกย่องคนดี คนเก่ง ให้สามัคคีกัน อย่าผิดเถียงกัน"... และเน้นให้พลเมืองยึดมั่นศีล 5 "ไผผู้มีศีลห้าในดนบ่เดี้ยต่ำ" สอนให้ทำทานว่า

"ศีลทานนี้ ของดีรักษาโลก ไผผู้จำเที่ยงมั่น เมืองฟ้าบ่ปาน"

ท้าวคำผงจัดงานศพพระตาพระวอ

พระตามีลูกชาย 3 คน คือ พระวอ ท้าวคำผง ท้าวพรหม
ลูกสาว 2 คน คือ นางอุสา นางสิกากิต
ภรรยาชื่อ นางผุสดี

เดือนสี่ขึ้น
พร้อมกันกำหนดไว้
สองศพเจ้า
ทังพระตาพระวอ
จนฮอดมื้อ
เถิงเมื่อตาวันซ้าย
สองฟ่อลูก
นกหัสดีลิงค์
ช่วงเขาทำดีแท้
หลับมืนตึง
คือจักบินเองได้
เต่อปากง้ำ
เด็กหนุ่มน้อย
ไผขี้ย้าน
คุมโกษแน่น
หวายตะบองโยงตางหนัง
จัดคนเข้า
มืดอื้อตื้อ
ก่อธาตุตั้ง
จารึกแผ่นศิลา
บ่ทันเพ็งสิบเอ็ดค่ำ
วันนั้นชิแก่ศพ
พ่อลูกมวลมา
ใส่โฮมเมืองกว้าง
ศพย้ายจากโฮง
ยามดีใส่พระโกษ
ยอตั้งขึ้นใส่หลัง
นกงวงคือช้าง
หูตาคิ้วงวงหย่อน
งวกไปขวาซ้าย
พือหางขยับปีก
งวงยื้อหยอกสาว
ญิงชายถอยแล่น
เห็นแล้วสั่นสาย
หวายฮิงเคียนคาด
แยกไปสามเส้น
ยืนแถวถือเชือก
สามเส้นต่อมือ
กวมดูกเป็นเครื่องหมาย
ธาตุพระตาพระวอไว้

เจียระการสิ้น คงทนยาวยิ่ง
ยังอยู่เท้าซู่มื้อ มีสิ้นเสื่อมสูญ
ยังมีไว้ หลังบ้านสักเมือง
คันใผยังสงสัย ส่วนไปดูได้

=จบผูก 2=

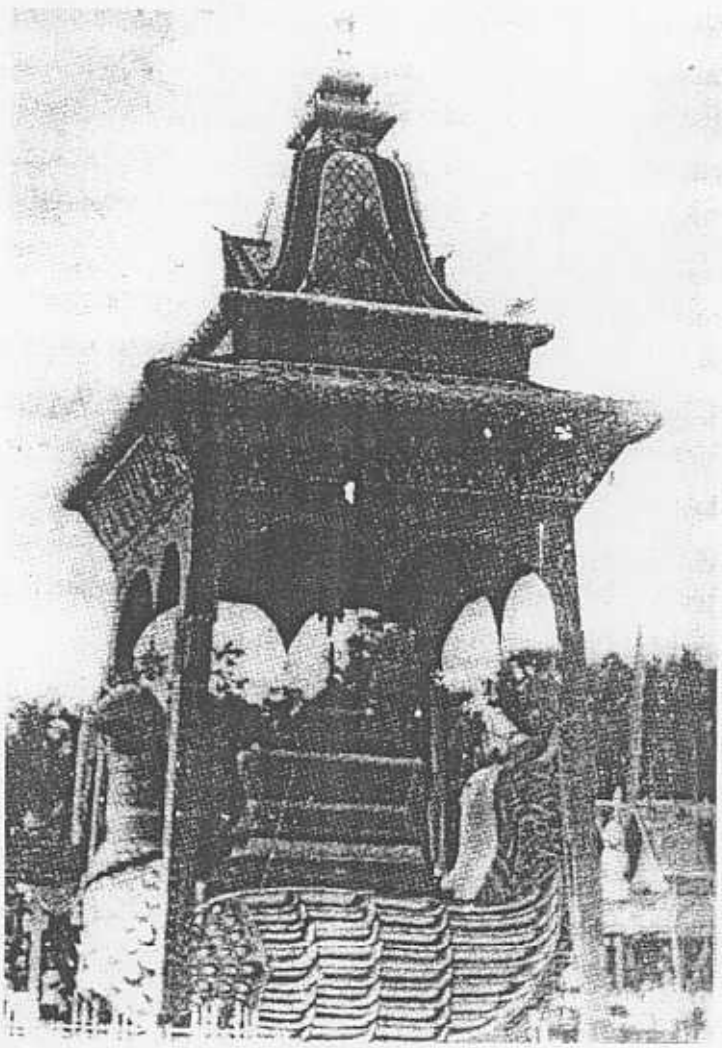

พิธีศพเจ้านายเมืองอุบลขึ้นนกหัสดีลิงค์

บ้านดู่ บ้านแก ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอโพนทอง แขวงปาศักดิ์ ประเทศลาวอยู่ฝั่งขวา (ติดฝั่งไทย) ของแม่น้ำโขง ต่อเขตไทย-ลาว ช่องเม็ก อ.สิรินธร อุบลฯ ชาวลาว-ไทยแถว ๆ นั้น เรียกว่า บ้านสักเมือง ที่เผาศพพระดา กับพระวอ เรียกว่า "ดาลสามต้น อ้นสามขวย"

ถึงจุดหมายปลายทาง
ท่าน้ำวัดไชยสิงหาน
บ้านสักเมือง

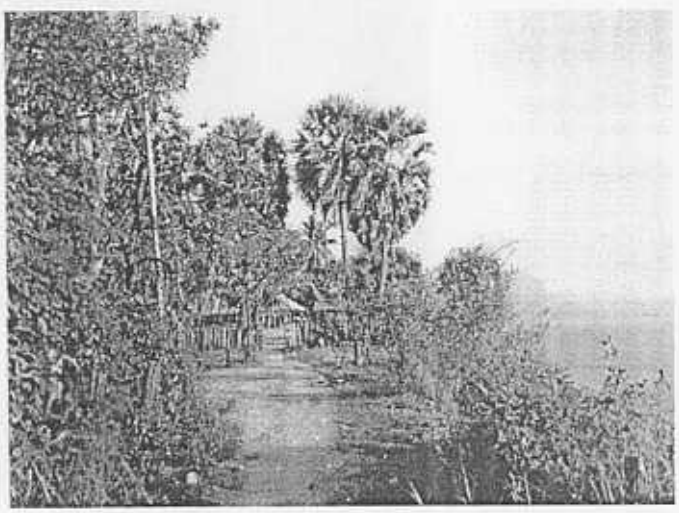

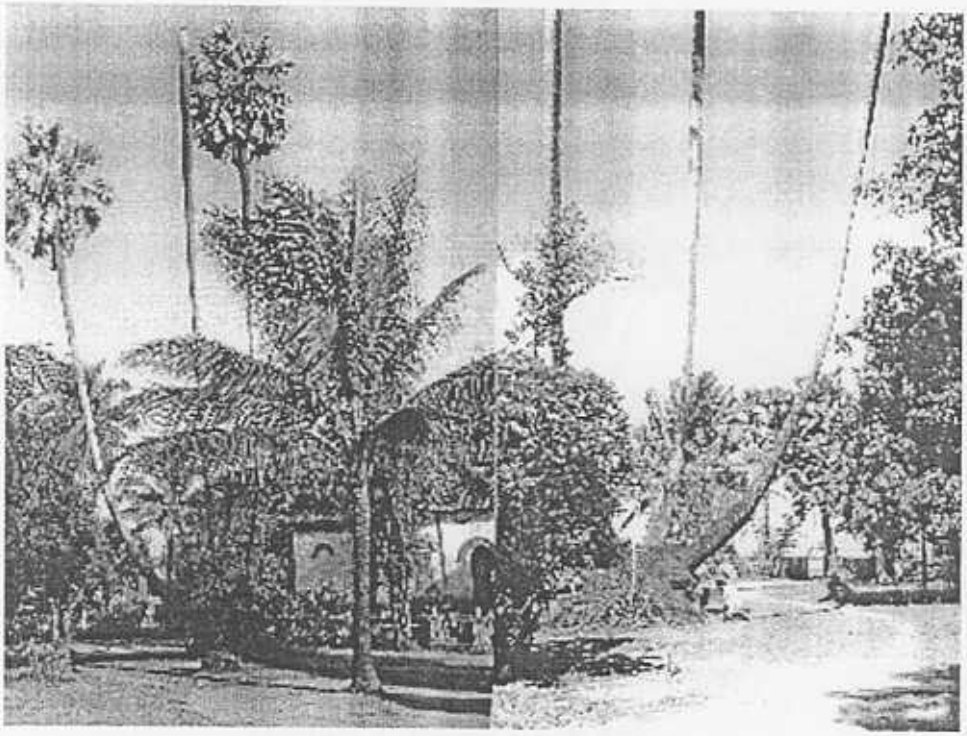

ต้นตาล 3 ต้น ขึ้นครอบธาตุที่เก็บอัฐิของเจ้าพระวอ พระตา

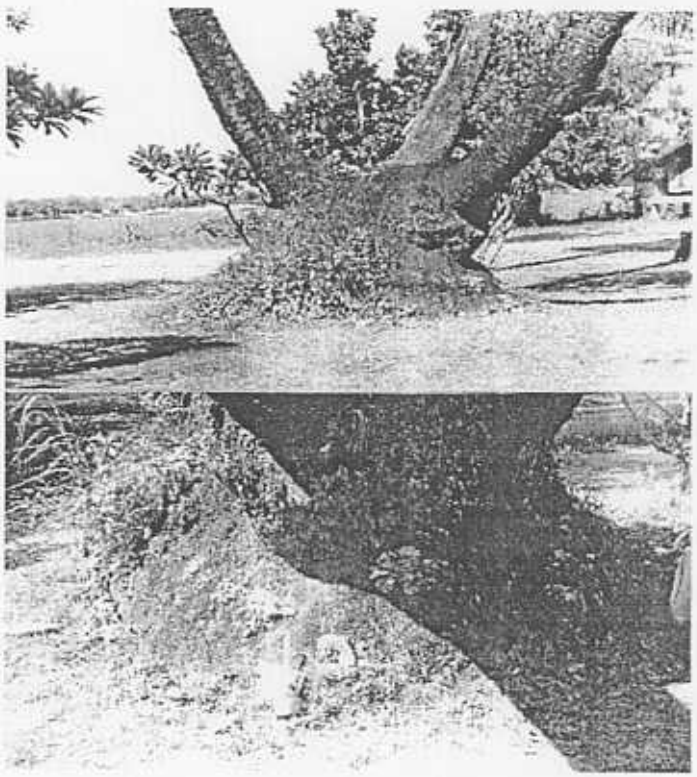

ต้นตาลเป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านสักเมืองในปัจจุบัน

สอบถามเรื่องของเจ้าพระวอจากพระทองคำ แสนทวีสุข
เจ้าอาวาสวัดไชยสิงหาน บ้านสักเมือง

(ต้นตาล 3 ต้น คณะเราไปแรมคืนที่บ้านสักเมือง 1 คืน เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2546)

อพยพไพร่พลไปดอนมดแดง

ฝ่ายข้างเจ้าคำผง เจ้าทิดพรหม เมื่อกองทัพหลวงอันมีเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ตีได้เวียงจันทน์แล้วเห็นว่าเสร็จศึก จึงปรึกษากันว่า "ควรเฮาไปสร้างบ้านทางลำมูลตามพ่อสั่ง" จึงกราบเรียนต่อเจ้าพระยาทั้งสองขอยกกองทัพกลับค่ายบ้านดู่บ้านแก และขออพยพขึ้นมาอยู่ที่ดอนมดแดง ทั้งนี้เพราะเหตุว่าหากอยู่ที่บ้านดู่บ้านแกต่อไปน่าที่จะไม่ปลอดภัย เพราะใกล้แม่น้ำโขงและแดนญวน พระเจ้าสิริบุญสารอาจขอเอากองทัพจากญวนมาตีก็ได้ เมื่อเจ้าพระยาจักรี เจ้าพระยาสุรสีห์ได้ทราบความประสงค์เช่นนั้นก็อนุญาตตามที่เจ้าคำผงขอ เจ้าคำผง เจ้าทิดพรหม เมื่อได้รับอนุญาตให้ยกทัพกลับ จึงได้พร้อมกันเข้ากราบลาเจ้าพระยาทั้งสองแล้วเตรียมการอพยพให้เตือนไพร่พอเดินทางเดือน 5 ถ้าเลยไปฝนจะตกเดินทางลำบาก และจะเป็นเวลาทำนาทำสวน จึงออกเดินทางตามลำน้ำมูลทวนกระแสน้ำ

เดินทางประมาณ 1 เดือน ถึงแก้งส้มป่อย หยุดพักดูทำเลนาสวนเห็นว่าดอนมดแดงมีภูมิพื้นราบและมีน้ำล้อมรอบเป็นสมรภูมิที่ดี จึงเข้าสู่เกาะดอนมดแดง ปลูกตูบน้อย (กระต๊อบ) อยู่กันลงมือทำนา-สวน พอถึงเดือน 10 ฤดูฝนเกิดน้ำท่วมดอนมดแดง หยุดพักทำกินได้ 1 ปี

เจ้าคำผงจึงสั่งนายพรานไปสำรวจค้นหาภูมิลำเนาที่เหมาะสม เดินแสวงหาจึงพอใจที่ "ท่าวังหินใต้ห้วยม่วง" อาจทำได้ทั้งนาปี นาแซง และมีบ่อเกลือชื่อ "แจะละแม" ตรงที่ "ปากห้วยเลี้ยง มูลน้อยปุ่งกาแซว"

(ดอนมดแดงเป็นใหญ่กลางลำน้ำมูล ห่างจากตัวจังหวัดอุบลราชธานีประมาณ 22 กิโลเมตร ถนนสมเด็จ เส้นอุบล-ตาลสุม)

เกาะดอนมดแดงหน้าน้ำ

ขึ้นมาอยู่ปากห้วยม่วง

ย้ายจากดอนมดแดงมาที่ท่าวังหิน

ปี จ.ศ. 1140 อพยพไพร่พลมาสร้างเมืองที่ท่าวังหินเป็นสูงน้ำไม่ท่วม ใช้เวลาเดินทาง 5 วัน ถึงเดือนหกฤดูฝนจึงลงมือทำนาทำสวน เดือนเจียง-ยี่เก็บเกี่ยวข้าวนา เดือน 3 ผ่านพ้นไพร่น้อยแลวงดั้นขุดขี้ทา (ทำเกลือสินเธาว์) ที่บ่อเกลือแจะละแม บ่าวสาวต้มเกลือ ฝ่ายชายถามว่าเกลือน้องคือสิหวานนอ ฝ่ายหญิงตอบว่า ชาติที่เกลือหวานเคยมีบ่ในโลก ฝ่ายหญิงจึงแบมือออกบอกว่า "แจ่ละแมอ้ายพี่" (ลองชิมดู) จึงพากันเรียกบ้านนี้ว่าบ้านแจ่ระแม และบ่อเกลือแจระแมสืบมาปางนี้

ตัวเมืองอุบลและท้าวคำผงเป็นพระปทุมราชวงศาเจ้าเมือง

ท้าวคำผงกับท้าวพรหม ปรึกษาขุนกวนและไพร่พลตกลงขอมีสารใช้ถึงพระเจ้าตากขอสร้างเมืองสืบวงศ์ จึงเขียนขีดลานคำ ความว่า "ขอพึ่งบารมีพระองค์ ข้าน้อยคำผงลูกคนโตของพระตาไทยครัวอพยพ ได้พบทำเลดีของภูมิสร้างบ้านแปลงเมือง" คนถือสาส์นเดินทาง 16 คืน ถึงกรุงธนบุรีจึงบังคมทูล พระยอดเมืองรู้แจ้งความประสงค์ทรงมอบให้พระยาราชสุภาวดีไปแต่งแปลงเมืองบ้าน เดินทางถึงบ้านแจระแม และย้ายมาตะวันออกท่าวังหิน วางเขตคูเมือง แปลงเป็นถนนเขื่อนธานี มีประชาชนเหลือตาย 3 หมื่นเศษ เมืองอุบลราชธานี ตั้งเมื่อปีกุน จุลศักราช 1141 ยึดเอาชื่อเมืองหนองบัวลุ่มภูมาเป็นนิมิตรให้ชื่อเมืองว่า "เมืองอุบลราชธานี" และแต่งตั้งเมืองแสนเมืองจันทน์ และแต่งตั้งกรมการเมืองครบถ้วน ให้ท้าวคำผงเป็นเจ้าเมืองนามว่าพระปทุมราชวงศา มีเมืองขึ้นต่อเมืองอุบลราชธานี 3 เมือง คือ 1. เมืองขุขันธ์ มาจากบ้านโพนควน 2. เมืองศรีสะเกษ มาจากบ้านพันทา 3. เมืองสุวรรณภูมิ มาจากบ้านท่ง (ทุ่ง)

หลวงราชโภชนัย เป็นพระยาไกรสงคราม ครองเมืองขุขันธ์

ท้าวขมเป็นพระยาวิเศษภักดีศรีนครลำดวน

ท้าวนามเป็นพระรัตนวงศา ครองเมืองสุวรรณภูมิ

และภายหลังมีลูกท่านหลานเธอแยกย้ายไปสร้างเมืองต่าง ๆ อีกมาก

อนุสาวรีย์พระปทุมราชวงศา
(เจ้าคำผง)

อุบลราชธานียุคราชวงศ์จักรี

เมืองอุบลราชธานี ได้ตั้งขึ้นตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๓๒๑ โดยมีเจ้าพระประทุมราชวงศา (เจ้าคำผง) เป็นหัวหน้านำไพร่พลญาติวงศามาตั้งขึ้นที่ดงอู่ผึ้งขึ้นเป็นเมือง ให้นามเมืองว่าเมืองอุบล สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีโปรดเกล้าให้ เจ้าคำผงเป็นเจ้าครองเมืองต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ขึ้นเสวยราชสมบัติเป็นพระปฐมบรมราชวงศ์จักรี ย้ายพระนครมาสร้างขึ้นทางซ้ายแม่น้ำเจ้าพระยา ขนานนามพระนครว่า กรุงเทพมหานครฯ สถาปนาพระบรมราชวงศ์แล้วได้โปรดเกล้าให้พระประทุมราชวงศา (เจ้าคำผง) เป็นเจ้าครองเมืองอุบลในฐานะที่เป็นข้าหลวงเดิมในพระองค์ เพื่อเป็นเกียรติยศแก่เจ้าพระประทุมราชวงศา (คำผง) จึงพระราชทานนามว่าพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (คำผง) เจ้าครองเมือง และพระราชทานนามเมืองขึ้นอีกว่าเมืองอุบลราชธานีศรีวนาลัยประเทศราช การปกครองบ้านเมืองนั้นเจ้าพระประทุมวรราชสุริยวงศ์ (คำผง) จัดการปกครองตามแบบโบราณของบ้านเมืองในดินแดนอีสานซึ่งยึดถือกันมาหลายร้อยปีแล้ว เรียกว่าระบบอัญญาสี่ คือเมือง ๆ หนึ่งมีคณะผู้ปกครองประกอบไปด้วยเจ้านายเดิมอันมีเจ้าครองเมือง เจ้าอุปราช เจ้าราชวงศ์ และเจ้าราชบุตร ซึ่งเป็นตำแหน่งสำหรับเจ้านายสืบเชื้อวงศ์กันไปเป็นทอด ๆ คือรับมรดกทางการปกครองสืบสันติวงศ์

ขบถเชียงแก้วยึดเมืองจำปาศักดิ์

ในปีจุลศักราช 1152 เกิดศึกเชียงแก้ว ยกกำลังพลเข้ายึดนครจำปาศักดิ์ได้แล้ว พระเจ้าองค์หลวงชราภาพและได้สิ้นพระชนม์ขณะหลบหนีข้าศึก

องค์แก้ว หรือเชียงแก้ว เดิมทีอยู่ที่เมืองโขงทิศใต้จำปาศักดิ์ตั้งต้นเป็นใหญ่ สะสมไพร่พลพร้อมศาสตราวุธจำนวนมาก ได้ยกพลเข้ายึดเมืองจำปาศักดิ์ได้อย่างง่ายดาย เพราะพลไพร่หลบหนีเข้าป่าเอาตัวรอดไม่คิดสู้ ฝ่ายเชียงแก้วฆ่าฟันไพร่พลจำนวนมาก และองค์เชียงแก้วก็ขึ้นครองเมืองจำปาศักดิ์ ตั้งตนเป็นเจ้าชื่อ องค์เชียงแก้ว จึงเรียกว่า "ขบถเชียงแก้ว"

ไพร่ฟ้าประชาราษฎร์ที่หลบลี้หนีภัยสงครามเข้าปรึกษากันว่า เราควรเดินทางไปขอพึ่งบารมีเจ้าเมืองอุบลราชธานี จึงเดินทางต่อไป "คิดฮอดหน้า อุบลก้ำซ่อยซู" พวกจะขอร้องให้ได้กลับคืนไปอยู่บ้านเก่าเมืองหลัง ประกอบสัมมาอาชีพเช่นเคย

ปราบขบถเชียงแก้ว

ชาวเมืองจำปาศักดิ์หนีตายเดินทางถึงเมืองอุบลราชธานี

"คันว่ามาเถิงห้อง ธานีอุบลราช
เสเนศน้อม นำขึ้นขาบถวาย
เขาก็เล่าแต่เค้า เท้าฮอดเถิงปลาย

พระประทุมราชวงศา ไม่พอพระทัยในองค์แก้ว จึงมีรับสั่งให้ท้าวพรหมผู้น้อง จัดพลโยธาพร้อมศาสตราอาวุธ เตรียมจัดพลทางเรือ 3 กอง 1 กองหน้า ให้ท้าวฝ่ายหน้านำขบวน 2 กองกลางให้ท้าวพรหมคุมพลติดตามใกล้ชิด และกองหนุนให้พระประทุมราชวงศาคอยส่งกำลังเสบียงหนุนตลอดเวลา

กองเรือเดินทางถึงเมืองจำปาศักดิ์ เข้าโอบล้อมและมีคำสั่งเด็ดขาดว่า "ถ้าโจรหลบหลีกลอบดั้นหนีออกทางใคร ให้ตัดคอมันทันที" แล้วสั่งพลมืดฟ้ามัวดินเข้าตะลุมบอนทันที

องค์เชียงแก้วฮึดสู้เต็มกำลัง "คอมว่ามันศึกแล้วองค์แก้วป่าวพล" สั่งสู้เต็มที่ ท้าวฝ่ายนำพลตะลุมบอนฟาดฟันเพม้าง องค์แก้วและไพร่พลสู้ไม่ได้หลบหนีเข้าป่า "องค์แก้วดั้นหลบหนีเข้าป่า มันอยู่ปได้อายหน้าแล่นหนี"

พระประทุมสั่งให้ฝ่ายหน้าติดตาม หลายวันไปทันกันที่ท่าน้ำมูล "มันกำลังสิข้วมดอนหมูแก้งตะนะ" ท้าวฝ่ายหน้าตีต้อนไม่ให้หนีได้

ท้าวฝ่ายหน้าเคือง "ดาบป่ายเปื้อง องค์แก้วมอดชีวัง" จึงนำพลกลับจำปาศักดิ์ รายงานให้พระประทุมทราบ และให้พักพลรบเอาไว้ และป่าวประกาศบอกไพร่พลทราบว่าเศิกสิ้นสุดแล้ว ขอให้ชาวพี่น้องกลับออกจากป่าคืนมาสร้างบ้านแปลงเมืองอย่างเดิม

พระประทุมราชวงศา เห็นสมควรให้ท้าวฝ่ายหน้าเป็นเจ้าครองนครจำปาศักดิ์ ท้าวสิงห์ลูกชายคนโตเป็นราชวงศ์ และสั่งให้ท้าวพรหมออกหน้านำรี้พลกลับอุบลราชธานี

พระประทุมส่งสารถึงพระเจ้ากรุงเทพ บอกแจ้งนครจำปาศักดิ์ถูกขบถเข้ายึดครองฆ่าฟันประชาชน และพระเจ้าองค์หลวงทิวงคตแล้ว ได้มอบให้ ท้าวฝ่ายหน้า และท้าวสิงห์ลูกคนโต "บัดนี้ ข้าน้อยมอบให้ฮั้งปาศักดิ์เทียมฟ่าง อยู่สืบสร้างสองท้าวซ่อยซู" "เถื่อนี้ข้าได้ลุที่แม่งเกินพระราชเร็งโญ มากแล้ว ขอให้แยงญาณเหลียวล่ำคอยยามแค้น ข้าน้อยถ้อน"

พระเจ้ากรุงศรีทรงพอพระทัย พระบาทเจ้าประทานตั้งแต่งมาให้ท้าวฝ่ายหน้านั่งเมืองเป็นเจ้านครจำปาศักดิ์มีนามว่า "เจ้าวิชัยราชขัติยะวงศา และให้ท้าวสิงห์เป็นราชวงศ์ ให้พ่อลูกนั้นจัดการตามพระราชอาชญาทุกประการ (ท้าวฝ่ายหน้าครองจำปาศักดิ์)

พระประทุมราชวงศาสิ้นพระชนม์

จุลศักราช 1157 พระประทุมราชวงศาสิ้นพระชนม์ เมื่อชนมายุได้ 85 ปี สร้างเมืองอุบลได้ 17 ปี ถวายพระเพลิงศพที่สนามทุ่งศรีเมืองชาวเมืองพร้อมใจจัดเมรุเหมือนศพพระตา พระวอที่บ้านสักเมือง "ตามจารีตบูฮานเก่ามีมา นกหัสดีลิงค์ แต่เดิมดาพุ้น" นกหัสดีลิงค์ตัวแรกที่อุบลราชธานี เสาเมรุสูง 6 วา มีประตู 4 ทิศ ลวงสูงได้ 10 วาปลาย ปักราชวัตรฉัตรไว้ 4 ทิศ มีรูปพญาเวสสุวรรณ ถือกระบองยืนคอยระวัง 4 ประตู จัดการพระเมรุ 7 วัน จึงถวายพระเพลิง มีการชักนกหัสดีลิงค์ ชกมวย และการละเล่น เครื่องประโคมดนตรี ประดับประดาสวยงามยิ่งนัก พอถึงยามตุดช้ายเว้นวันเก้ากอง จัดศพขึ้นชื่นกหัสดีลิงค์ ใช้หวายรัดศพแน่นหนา ใช้เชือกหนัง 3 เส้น จูงให้นกบิน คือดังบินเองได้ "ตามีนติง ปีกพือขวงฟาด เต่อปากง้ำ ยิกคิ้วหลิ่วตา"

"กางวันบ่เว้นมีมวยนัดบ่าย แคนปูหลู่เสียงม้องเสพสี"

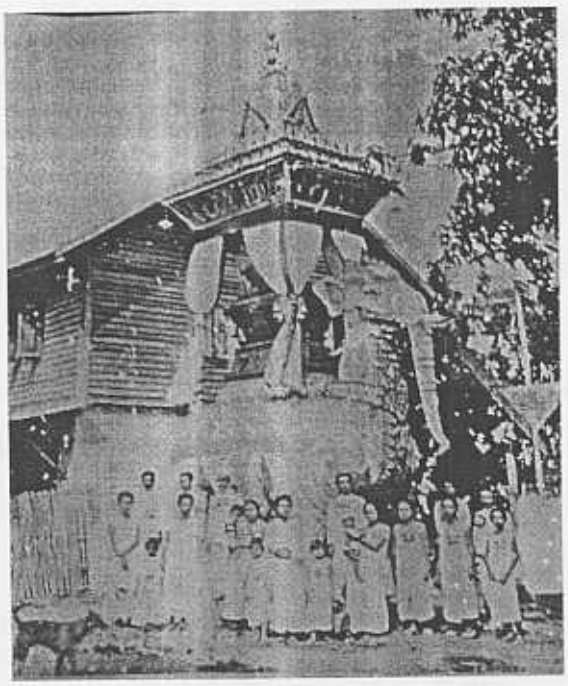

อนุสาวรีย์พระประทุมราชวงศา

หลัง 7 วันจึงเผา 3 วันเก็บกระดูกหดสงน้ำหอม เก็บในโถมังกร ก่อธาตุกวมดูก "ตั้งไว้อิมคูเวียง เขื่อนธานีเดียวนี้ ติดกันแท้ยุทธภัณฑ์ของเก่าภายพุ้น ตราบต่อเท่าภายซ้อยลูกหลานแท้แล้ว"

โอรสธิดาพระประทุมวงศา

พระประทุมวงศา มีโอรสธิดา 6 คน โอรส 4 คน คือ ท้าวสุตตา ท้าวหมาดำ ท้าวกุทอง ท้าวสุ้ย และธิดา 2 คน คือ นางภคินี นางสีดา

คือว่าสุตตาท้าว	ห่าทองผู้พี่
ยังอยู่พร้อม	เพียรตั้งต่อการ
หมาคำท้าว	กุทองน้องนาถ
สองแก่นแก้ว	งามล้วนเลิศชาย
ภคนีสร้อย	สีดาจันทะแจ่ม
แก้วขอดท้อง	นายสุ้ยลูกลุน

ตั้งเจ้าเมืองอุบลคนที่ 2 และกรมการเมือง

พระพุทธยอดฟ้าทรงปลงพระทัยว่า ควรแต่งตั้งตามลำดับ คือ แต่งตั้งให้ท้าวพรหมน้องชาวท้าวคำผงเป็น พระพรหมราชวงศา เจ้าเมืองคนที่ 2 และกรมการเมือง คือ ท้าวก่ำราชวงศ์เลื่อนขึ้นเป็นอุปราช และท้าวสุตตาราชบุตร เลื่อนขึ้นเป็นราชวงศ์ จากนั้นบ้านเมืองก็สงบสุขสืบมา

ขอตั้งบ้านกงพะเนียงเป็นเมืองเขมราฐ

พระพรหมราชวงศา ปรึกษากรมการเมืองเห็นพร้อม ยกบ้านกงพะเนียงริมฝั่งของเป็นเมือง "กงพะเนียงให้เป็นเมืองเขมราฐ เป็นด่านป้องกันลาวฝั่งโขง" พระพุทธยอดฟ้าฯ ไม่ขัดข้อง จึงทรง "ปลงอาชญ์ตั้ง อุปราชก่ำครองเมือง เป็นพระเทพวงศา ช่วยการจอมเจ้า

ขอตั้งบ้านสิงห์ท่าเป็นเมืองยโสธร

บ้านสิงห์ท่าอยู่ใกล้ฝั่งริมชี ขอให้เป็นเมืองยโสธร ช่วยการกองนอกทรงแต่งตั้งราชวงศ์สิงห์ ลูกชายคนโต ท้าวฝ่ายหน้าเมืองจำปาศักดิ์ ให้เป็นเจ้าเมืองยโสธรนามว่า พระไชยสุนทร ให้ช่วยเหลือท้าวฝ่ายหน้าผู้บิดา

พระครูอนุรักษ์วรคิตถ์
วัดสิงห์ท่า จังหวัดยโสธร
กรุณาให้ข้อมูล

ดงโต่งโต้นได้พบรูปสิงห์หิน จึงให้ตั้งบ้านอยู่ที่ดงนี้อีกแห่งหนึ่งเรียกว่า บ้านสิงห์ท่า ณ ที่บ้านสิงห์ท่านั้นได้พบซากวัดอยู่แห่งหนึ่งมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่อยู่ในวัดนั้นด้วย วัดนี้คือ วัดสิงห์ท่า สิงห์จึงเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดยโสธร

เลื่อนและตั้งกรมการเมืองอุบลเพิ่ม

เมื่อตั้งเมืองเขมราฐ และยโสธรแล้วกรมการเมืองฝ่ายอุบลเหลือน้อย ไม่ต้องตามฮีตคลองเมือง จึงเลื่อนตำแหน่งราชวงศ์สุตตา ขึ้นเป็น อุปราช ราชบุตรหำ ขึ้นเป็น ราชวงศ์ ท้าวกุทองน้อย ขึ้นเป็นราชบุตร

คันว่าจัดการตั้งขุนกวนภายนอก แล้วทั่วกัน เมืองบ้านอยู่เย็นพากันตกแต่งสร้างสินซ้อยชอบธรรม "อันว่าเมืองอุบลนี ยาวฮีนำฮิมท่า" (รูปลักษณะเมืองอุบลราชธานี)

น้ำแผ่ล้อม เป็นด้ายแวดระวัง ทางเหนือใต้เป็น นัทที่ใสสะอาด ตั้งตลาดไว้ ขายถ้วนซู่ประการ บ่เคืองฮ้อน โจรเมืองมาจวบ พระก็จมเพทน้อม ใจตั้งตอทาน

เจ้าเมืองจำปาศักดิ์ถึงแก่กรรม

ในปีจุลศักราช 1173 เจ้าจำปาศักดิ์ครองเมืองได้ 21 ปี ถึงแก่กรรมโรคเลลดเป็นพิษ เจ้าเมืองจำปาศักดิ์ มีลูกชาย 2 คือ ราชวงศ์สิง เป็นพระไชยสุนทร ครองเมืองยโสธร บุดหน่อท้าว เป็นเจ้าเมืองพนมเมือง จิ่มกระแสโขงพุ่น และนางแดงน้อยกับนางโทต่อนแก้ว

ตั้งเจ้าหมาน้อยเป็นเจ้าเมืองจำปาศักดิ์

ท้าวหมาน้อยเป็นบุตรเจ้าสุริโยปาศักดิ์เขต ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองจำปาศักดิ์สืบแทนบิดา

อุปราชสุตตาถึงแก่กรรม

ปีจุลศักราช 1180 ท้าวสุตตาอุปราชถึงแก่กรรม "ความตายนี้ แขวนคอสู่บาทย่างยามมื้อเช้าเห็นหน้าจั่งว่ายัง"

เกิดมาแล้ว	ซ้ำเล่าตายปะ
ละเคหัง	ป่อนตนเคยสร้าง
เงินคำแก้ว	นานาสัพพสิ่ง
ถือหอบหิ้ว	ไปนั้นบ่มี ท่านเอย

เลื่อนและแต่งตั้งกรมการเมืองอุบล

ราชวงศ์หำ เลื่อนเป็นอุปราชแทนท้าวสุดตา ท้าวกุทองเลื่อนเป็นราชวงศ์แทน ท้าวแก่น เลื่อนเป็นราชบุตร จากนั้นบ้านเมืองก็สงบสุขร่มเย็น ตลอดมา

อุปราชหำถึงแก่กรรม

ในปีเดียวกันนั้น 1180 อุปราชถึงแก่กรรม

เลื่อนตำแหน่งกรมการเมืองอุบล

ทรงแต่งตั้งให้ ท้าวกุทองเป็นอุปราช ราชบุตรแก่นเป็นราชวงศ์ ท้าวหมาคำให้เป็นราชบุตร สืบแนวตามเชื้อ ไม่มีโจรผู้ร้ายบ้านเมืองสงบสุข

"โจรขะโมยนั้น สามปีบ่ได้ข่าว
งัวควายม้าสัตว์ สาปะป่อย"

ขบถสาเขียดโง้ง

ปีจุลศักราช 1181 นักบวชชื่อสา เดินธุดงค์มาที่บ้านหลุบเลา แขวงเดาปูน สระบุรี สาวไห้ เดินธุดงค์ไปพักที่ "เขาเขียดโง้ง" ริมฝั่งแม่น้ำโขง เล่าลือว่าสาเขียดโง้ง เป็นอาจารย์วิเศษ มีเวทมนต์ขลัง ยิง ฟัน แทงไม่เข้า และเหาะเหินเดินบนน้ำได้ มีผ้าประเจียดกะดุดโทน ชื่อเสียงโด่งดังไปถึงแสนปางสาละวัน กำทอง ข่าพวนเดี่ยว ยอมตนเป็นศิษย์จำนวนมาก ตั้งตัวเป็นใหญ่ มีเมียแต่ไม่สละสมณะเพศทำความเศร้าหมองแก่พระศาสนา ยกพลไพร่มายึดครองเมืองจำปาศักดิ์ ท้าวหมาน้อยหลบหนีออกจากเมืองเอาตัวรอด สาเขียดโง้ง "จึงเอาตนขึ้นเบ็งหลวงเหนืออาสน์ จัดอามาตย์ตั้งแปลงสร้างนั่งเมือง" ขึ้นนั่งบัลลังก์เป็นเจ้าเมือง

พระพรหมยกทัพไปปราบขบถสาเขียดโง้ง

ข่าวว่า เถรสาชีป่า ยึดจำปาศักดิ์ขึ้นครองเมืองไปถึงอุบลราชธานี พระพรหมจัดพลโยธากล้าหาญมุ่งไปปราบ เถรสาชีป่า แต่สาชีป่าไม่สู้หลบลี้หนีหน้าเข้าป่าไป พระเจ้ากรุงศรีประกาศให้รางวัลปูนบำเหน็จ ถ้าใครจับสาเขียดโง้งได้

คันว่าปาศักดิ์ได้ เถรสาชีป่า
ความซ่าเท้า เถิงก้ำฝ่ายอุบล
พระพรหมจัดคนกล้า พาพลดั้นด่วน
เถิงแห่งห้อง ป่าศักดิ์ตั้งต่อตี
ชีสาเถ้า หนีตนบ่ตั้งต่อ
บ่ต่อต้าน กำลังก้ำฝ่ายอุบล

เจ้าอนุเวียงจันทน์จับสาเขียดโง้งได้

เจ้าอนุเวียงจันทน์แจ้งให้พลโยธาสกัดจับสาเขียดโง้ง และพบตัวสาเขียดโง้งที่สำนักเขาเขียดโง้ง จึงจับตัวใส่ขื่อคากลับเวียงจันทน์ และจัดการส่งตัวไปถวายพระเจ้ากรุงศรีขอความชอบบำเหน็จความชอบต่อไป

เจ้าโย้เป็นเจ้าเมืองจำปาศักดิ์

เจ้าอนุเวียงจันทน์ ปรารถนาให้ท้าวโย้ราชบุตรผู้ใหญ่เป็นเจ้าเมืองจำปาศักดิ์ พระเจ้ากรุงศรีไม่ขัดข้อง จึงทรงแต่งตั้งให้ราชบุตรโย้ นั่งเมืองจำปาศักดิ์

คำเคืองเท้า อนุวงศ์ เวียงราช
ปรารถนาฮ่วมเบื้อง ปาศักดิ์ก้ำฝ่ายโขง
เพื่อว่าตนจับได้ ชีสาสมประกอบ
ความชอบมีแล่นเต้า ขอเข้าปลูกปอง
เจ้าโย้ท้าว ราชบุตรผู้ใหญ่
ขอให้ได้สืบสร้าง เป็นเจ้านั่งเมือง

เจ้าอนุเวียงจันทน์แข็งเมือง

ปีจุลศักราช 1181 เจ้าอนุเวียงจันทน์ แข็งเมืองไม่ยอมขึ้นต่อกรุงศรี เพราะเคืองพระวอพระตาพาไพร่พลหนีจากมาตั้งอยู่จำปาศักดิ์ครั้งก่อนโน้น จึงมีแผนให้ท้าวโย้จากจำปาศักดิ์ยกพลเข้าตียึดเขตอุบล ส่วนเจ้าอนุเวียงจันทน์ผู้บิดาจะยกพลตีด้านหักด่านโคราช หากสำเร็จแล้วจะรวมพลกองทัพใหญ่ยกไปตีกรุงศรีต่อไป

<u>ยกทัพจากเวียงจันทน์มาตีโคราช</u> โดยปราศจากการขัดขวางจึงเข้ายึดโคราชได้อย่างง่ายดาย

เจ้าโย้นครจำปาศักดิ์ยกทัพมาตีอุบลฯ

ท้าวโย้เจ้าเมืองจำปาศักดิ์ ยกทัพเข้าบุกอุบลเจ้าพระพรหมเห็นว่าจะสู้ไม่ได้จึงปรึกษากันและหลบซ่อนเตรียมการโต้ตอบ ชาวบ้านชาวเมืองเดือดร้อนเป็นการใหญ่ บ่นว่าคึดว่าซำบายแล้วมีเวรมาฝ่า หนีห่าแล้วมาพอปอบกิน" แท้เด่ "หนีเสือ ประจะระเข้"

เจ้าโย้ไม่พบเจ้าเมืองอุบล สั่งพลหาญให้ติดตามหาตัวเจ้าเมืองอุบลโดยพลันที่เมืองเขมราฐ ฝ่ายโขง, เมืองขุขันธ์ ศรีสะเกษ เมืองยโสธร และเมืองสุวรรณภูมิ พลโยธาจับได้พระเทพวงศาเจ้าเมืองเขมราฐ และพระยาไกรสงครามเจ้าเมืองขุขันธ์ และประหารชีวิตเสีย แล้วเจ้าโย้ก็รวมพลที่นาคำค้อทุ่งกว้างเพื่อจะไปสมทบกับกองทัพบิดาคือเจ้าอนุเวียงจันทน์ที่เมืองโคราช

ทัพกรุงเทพยกมาตีเจ้าอนุและเจ้าโย้

ทางกรุงเทพทราบว่าเจ้าอนุเวียงจันทน์โจมตีโคราช และเจ้าโย้โจมตีอุบลฯ จึงรับสั่งให้พระยาราชสุภาวดีเป็นแม่ทัพคุมพลด้านทัพเจ้าอนุเวียงจันทน์ ขณะพักทัพอยู่เมืองพิมายถูกกองทัพกรุงเทพตีแตกถอยกลับคืนเวียงจันทน์

ฝ่ายพระพรหมหลบซุ่มกำลังพล ทราบว่ากองทัพกรุงเทพตีตลบกองทัพเจ้าโย้ จึงโอบตีตะลุยขนาบหลัง กองทัพเจ้าโย้ตกอยู่ในวงล้อม เจ้าโย้สู้ไม่ได้หลบลี้หนีเข้าป่าคืนจำปาศักดิ์ พระพรหมขับไล่แล้วกลับอุบล

ฝ่ายทัพใหญ่กรุงเทพก็ตามติดไปถึงอุบล พักพลเจรจาสอบถามเรื่องราวทราบเหตุแล้ว ยกย่องพระพรหมว่าทำถูกต้องแล้วที่หลบหนีออกไปแต่แรก คึกครั้งนี้จึงไม่สร้างความสูญเสียแก่บ้านเมืองและประชาชน เมื่อมีโอกาสแล้วจึงตีคืนภายหลัง

ศึกขี้หนอนเจ้าโย้

กองทัพใหญ่พระยาราชสุภาวดียกทัพตามลงไปจำปาศักดิ์ เข้าโจมตีทันทีเจ้าโย้มีกำลังน้อยกว่าจึงไม่สู้หลบหนีไปซ่อนตัวอยู่ที่ "เก้าหลุบเก้าป่อม" อดอาหารหลายวันหมดแรง แม่ทัพใหญ่สุภาวดี รับสั่งให้ "เจ้านาคท้าวและเจ้าฮุยผู้น้อง ราชวงศ์จำปาศักดิ์ตามไปจับเจ้าโย้

จับท้าวโย้ มาได้ฟาดฟัน
บางพ่องเอามีดน้อย ขีดเขี่ยนตามโต
บางพ่องสับฟันหัว แค้งขาส้นหลังท้าว
คันชิแถมเกลือซ้ำ ผัดหลุดนสักหน่อย
พอแต่ปล่อยละไว้ ให้ขางช้อนปังซอน
เขาก็ผูกมัดเมี้ยน หามมาฮีโห่
เสียงโห่กุ้ม คุมเข้าทัพหลวง
ตนตัวฮ้าย แมงวันตอมฮ้องโห่
จับใตขี้ ตามพื้นบาดแผล

เป็นแผลบูดเน่าแมลงวันขี้ใส่ตามร่างกาย เกิดเป็นหนอน จึงเรียกว่า "ศึกขี้หนอนเจ้าโย้" สืบมาภายนี้ หรือ "ศึกขี้หนอนท้าวปาศักดิ์โย้"

พระยาราชสุภาวดียกทัพไปตีเวียงจันทน์

ปี จ.ศ. 1191 พระราชสุภาวดี ยกทัพผ่านนครพนมและตั้งทัพใหญ่ที่หนองคาย แล้วพลโยธาข้ามโขงเข้าทางวัดแสนก้ำ และแยกเป็นหมู่โอบล้อมกรุงศรีสัตตนาคนหุตเวียงจันทน์ ทัพเวียงสู้ไม่ได้ เจ้าอนุเวียงหนีไปเมืองพวน ตามไปค้นหาและจับตัวได้ที่น้ำไฮภูเขาไก่ แขวงเชียงขวาง นำกลับเวียงจันทน์และคุมตัวนำไปกรุงเทพฯ ถวายพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ประทานความดีความชอบแก่พระยาสุภาวดีและเลื่อนบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาบดินเดชา ส่วนเจ้าอนุเวียงจันทน์สวรรคตที่กรุงเทพฯ จัดพิธีฌาปนศพให้สมเกียรติยศ อายุได้ 62 พรรษา

ปฏิสนธิเบื้อง อนุวงศ์กำเนิด
จุลศักราชพันฮ้อย ยี่สิบเก้าฮ่วมกุน
เนาเสวยสร้าง ครองเมืองตุ้มไพร่
สี่สิบสองขวบเข้า พรรษาล้ำล่วงมา

พระก็ดับขันธ์เมี้ยน ลาโลกสงสาร
ป่องคืน ท่องเทียวทางนี้
เดือนยี่แฮมค่ำคล้อง เจ็ดค่ำปีฉลู
อายุท่านท้าว หกสิบสองแท้เที่ยงจริง
รวมกันเข้า ในปีจุลศักราช
พันหนึ่งย้อย เก้าสิบเอ็ดนั้นถ่ายเถิง
เป็นโอรสเจ้า สิริบุญสารไชยเชษฐ์
ศรีสัตตนาคเบื้อง เดิมตั้งเก่าหลัง แท้แล้ว

ราชบุตรหมาคำถึงแก่กรรม

ปีมะเมีย จ.ศ. 1196 ตรงกับ พ.ศ. 1350 เดือน 3 แรม 13 ค่ำ วันเสาร์ราชบุตรหมาคำถึงแก่กรรม ป่วยเป็นไข้หมากไม้ หมอหลวง หมอพื้นบ้านทั้งหลายก็ช่วยไม่ได้จึงถึงแก่กรรมไป หลังจัดการฌาปนกิจ เก็บกระดูกไว้ในที่ควร และตำแหน่งที่ยังว่างอยู่ ยังมิได้เสนอขอแต่งตั้งใครแทน

พระพรหมราชวงศา (ท้าวพรหม) ถึงแก่กรรม

ปีชวด จุลศักราช 1222 พระพรหมราชวงศาชราภาพมากแล้ว อายุได้ 126 ปี มีอายุยืนกว่าทุกคน ครองเมืองได้ 45 เป็นหมันไม่มีบุตรธิดาสืบสกุล เป็นคนดีมีศีลธรรม ชอบให้ทาน รักษาศีล และฟังธรรมเป็นอาจินต์

ตั้งศพที่ทุ่งศรีเมือง นกหัสดีลิงค์ ตัวแรกที่เมืองอุบลราชธานีทำเหมือนนกหัสดีลิงค์ในงานเมรุพระตา พระวอที่บ้านสักเมือง มีการละเล่นมหรสพสมโภช 7 วัน 7 คืน จุดพลุตะไล ไฟพะเนียง หมอลำ หมอแคน ลำตีเผิ่ง ลำกลอน ชกมวย สามวันทำบุญเก็บกระดูกไว้รวมกันกับพระธาตุพระปทุม อยู่ใกล้ยุทธภัณฑ์ที่เดิม พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงมีรับสั่งให้ท้าวกุทอง อุปราชรักษาการนานถึง 5 ปี ทำบุญกฐินอุทิศกุศลถวายตั้งตนอยู่ในธรรมจารีต ประเพณีอันดีงามยิ่งบ้านเมือง มีแต่ความสงบสุขร่มเย็นตลอดมา

แต่งตั้งอุปราชกุทองเป็นพระประทุมราชวงศา

ปีมะเส็ง จุลศักราช 1207 ทรงแต่งตั้งอุปราชกุทองเป็นพระประทุมราชวงศาครองเมืองอุบลราชธานี ท้าวแก่นเป็นอุปราช ท้าวโทบุตรของโพธิสารเป็นราชวงศ์ ให้สุริยสุ้ยผู้หลานของอุปราชสุตตา เป็น ราชบุตรอีกฝ่าย

อุปราชแก่นถึงแก่กรรม

ปีมะเส็ง จุลศักราชได้ 1219 เดือน 6 12 ค่ำ ปีมะเส็ง อุปราชแก่นถึงแก่กรรม จุกเสียดแน่นท้อง ถึงแก่กรรมไป พระประทุมราชวงศานำความกราบทูล ขออนุญาตตั้งกรมการเมืองเพิ่มเติม นำรายชื่อท้าวเพี้ยถวายเพื่อพิจารณา

ตั้งบ้านหม้อเป็นเมืองอำนาจ

ในปีเดียวกันนี้ พระประทุมราชวงศา ขออนุญาตตั้งบ้านหม้อเป็นเมืองอำนาจ เนื่องจากระยะทางไกลส่งข่าวไม่สะดวก จึงให้ตั้งบ้านหม้อเป็นเมืองระหว่างอุบล - เขมราฐ ขอให้ท้าวจันบุฮมเป็นใหญ่

ตั้งกรมการเมืองอุบล

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงกรุณาให้ราชวงศ์โทท้าวเป็นอุปราช ให้ท้าวโหง่นคำโอรสของพระประทุมราชวงศา (กุทอง) เป็นราชวงศ์ ท้าวสุ่ยเป็นราชวงศ์ดังเดิม

ปีมะเมีย จุลศักราช 1220 ทรงอนุญาตตั้งบ้านหม้อเป็นเมืองอำนาจ ให้จันบุฮมเป็นพระอมรอำนาจ ครองเมืองอำนาจ ให้ท้าวบุตรเป็นอุปราช ให้ท้าวสีหราช เป็นราชวงศ์ ทรงประทานยศ ถือศักดินา ขึ้นต่อเมืองเขมราฐ ส่งส่วยตามธรรมเนียม

ยุคพระประทุมราชวงศา (กุทอง)

มีเมียแพงรักเสมอกัน 7 คน มีบุตรชาย 21 คน ธิดา 8 คน บุตร 21 คนไม่นับคนที่เสียชีวิต คือ ท้าวโหง่นคำ, ท้าวอ้ม, ท้าวจุมมะณี, ท้าวไชยนาค, ท้าวเบาะ, ท้าวลวง, ท้าวคำพูล

(คนโต), ท้าวพรหมา, ท้าวเสือ, ท้าวสาง, ท้าวเสน, ท้าวฮ่วม, ท้าวเฮียง, ท้าวคำมะณี, ท้าวผา, ท้าวเขียน, ท้าวหอย, ท้าวอ่อน, ท้าวบัวรินทร์, ท้าวศรีจันทร์, ท้าวอนุราชา

ธิดา 8 คน คือ นางสิน, นางแท่น, นางบัวทอง, นางเถิงคำ, นางปัญจา, นางสร้อย, นางเข็มมา, นางแจ่ม บุตรชายทุกคนได้รับการศึกษาเรียนรู้ประเพณี อักษรธรรม อักษรไทยน้อย

ฝ่ายหญิงให้เรียนรู้การบ้านการเรือน ทอผ้าฝ้าย ผ้าไหมสืบสานถึงลูกหลานเมืองอุบล

พระประทุมราชวงศาสอนลูก

พ่อจะสอนลูก ให้ลูกไปสอนหลานต่อ เป็นคนให้มีศีลธรรม, เป็นข้าราชการให้ทำการต่างพระเนตร รู้จักผิดชอบชั่วดี, อย่าเล่นการพนัน มัวเมาในอบายมุข, ให้มีใจหนักแน่นอย่าหูเบา

ตั้งพิบูล มหาชนะชัย สะพือเป็นเมือง

ครั้งนั้น พระประทุมราชวงศา ประชุมข้าราชการคณะอัญญาสี่ ขออนุญาตตั้งเมืองและตั้งเจ้าเมืองให้ท้าวจุมมะณีเป็นเจ้าเมืองตะวันออก (เมืองพิบูล) แคมน้ำแก้งพระพือ ให้ท้าวอ้ม เป็นเจ้าเมืองสะพือบ้านใหม่ และท้าวพูลให้เป็นเจ้าเมืองเวินไชยแคมท่าชี (ยโสธร)

เมื่อนั้น พระประทุมพร้อม
ขออนุญาตตั้ง
จุมมะณีให้
ปากห้วยกว้าง
ท้าวอ้มนั้น
ให้สืบสร้าง
คำพูลท้าว
เมืองด่านต้อน
ขุนกวนน้อยใหญ่
เมืองขี้นซ่อยโฮม
เป็นเจ้าเมืองตะวันออก
แคมน้ำแก้วพระพือ
ทางสะพือบ้านใหม่
เป็นเจ้านั่งเมือง
เวินไชยแคมท่า
ทางก้ำฝ่ายชี

พระประทุมราชวงศา (ทุทอง) ถึงแก่กรรม

ในปีจุลศักราช 1225 พระปทุมราชวงศา อายุได้ 96 ปี ก็ถึงแก่กรรม ครองเมืองอุบลได้ 23 ปี ท้าวจุมมะณี ท้าวอ้ม ท้าวพูล นำเรื่องถวายบังพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานช่วยเหลือตามควรทุกประการ กลับถึงบ้านกราบศพบิดาได้จัดการศพมีมหรสพสมโภช 7 วัน จึงเผา 3 วันทำบุญเก็บกระดูกไว้ในที่อันควร

มีพระบรมราชโองการตั้งเจ้าเมืองและเปลี่ยนชื่อเมือง ดังนี้ ท้าวจุมมะณี เจ้าเมืองแก้งพระพือ เป็นพระบำรุงราษฎร เจ้าเมืองพิบูลมังสาหาร

ท้าวเสือ โพสาราชผู้น้อง (ของจุมมะณี) เป็นอุปราช

ท้าวศรีฐานสางคำ เป็นราชวงศ์

ท้าวขัติยะสร้อย เป็น ราชบุตร

เจ้าเมืองลำซีเปลี่ยนเป็น

ท้าวคำพลู เปลี่ยนเป็น พระเรืองชัยชำนะ เจ้าเมืองมหาชัย

ท้าวผา โพธิราช เป็นอุปราช

ท้าวหอย เป็นราชบุตร

ท้าวไชย เป็น ราชวงศ์

เจ้าเมืองตระการพืชผล (สะพือ)

ท้าวอ้ม สุริยวงศ์ (ผู้พี่) เป็นพระอมรดลใจ เจ้าเมืองตระการพืชผล

ท้าวพรหมมา เป็น อุราช

ท้าวศรีจันทร์ (ผู้น้อง) เป็นราชวงศ์

ท้าวกุลบุตร (ผู้น้องน้อย) เป็นราชบุตร

แต่งตั้งเจ้าเมืองอุบล

ให้ท้าวโท อุปราชกรมการเมืองชั้นผู้ใหญ่ดูแลยังไม่ทรงแต่งตั้ง ตำแหน่งเจ้าเมืองอุบลว่างลงถึงปีจุลศักราช 1228 ทรงแต่งตั้งเจ้าหน่อคำ เป็นเจ้าเมืองอุบลฝ่ายลาวกาวนอก (หลานเจ้าอนุเวียงจันทน์) ประทับตราตั้งเครื่องยศบริวาร เห็นว่ามีความเหมาะสมเพราะจบการศึกษาจากเมืองกรุงเทพ เจ้าหน่อคำจึงกลับจากกรุงเทพ มุ่งปกครองบ้านเมืองถือตามจารีตประเพณีโบราณ

พิธีขึ้นนั่งเมืองทำแปลกกว่าครั้งก่อน ๆ ที่เคยทำมา สั่งให้เอาหญ้าคากำมือหนึ่งปลูกเสกหันหน้าทั่วทิศทั้งแปด เริ่มปลูกเสกหันหน้าสู่ทิศหรดี หันหลังไปทิศอีสาน เวียนไปขวามือ หัน

หน้าสู่ทิศปัจจิม หันหลังให้ทิศบูรพาเวียนไปตามลำดับจนครบ 8 ทิศ แล้วเดินขึ้นสู่โฮง ท้าวหน่อคำนิสัยชอบสนุก มีสามงามแวดล้อม เจ้าก็แต่งกาพย์กลอนให้สาวงามพูดตามและฟ้อนรำ มีการแสดงละคร ขับกล่อมดนตรี แอ่แอ่นฟ้อนถวายเจ้าสู่คืน ท้าวหน่อคำได้นางฮาม สาวละครและนางรำทุกคนเป็นภรรยา

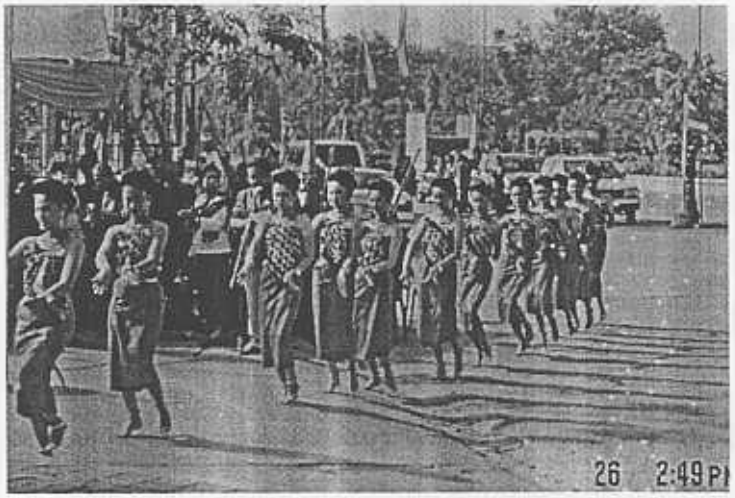

ตั้งเมืองชานุมาน เสนานิคม และคำเขื่อนแก้ว

ปี 1229 พระเจ้าเหนือหัวทรงอนุญาติให้ตั้งเมือง อีก 3 เมือง คือ

บ้านท่ายักษ์คุ เป็นเมืองชานุมาน ให้เพี้ยเมืองจันทน์เป็นพระจันทะวงศาครองเมือง

บ้านบุ่งค้า เป็นเสนานิคม ให้มหาเดน เป็นพระประจญจัตุรงค์บาดาลครองเมือง

บ้านเกษม เป็นเมืองเกษมสีมา ให้จารจำปา เป็นพระกำจัดจตุรวค์ครองเมือง

บ้านคำแก้ว เป็นเมืองคำเขื่อนแก้ว ให้พระนรินทร์เป็นเจ้าเมือง

ถึงฤดูปีให้เก็บเงิน ส่วยจากไพร่น้อยนำขึ้นฝ่ายอุบลหัวเมืองต่าง ๆ ที่ได้รับการแต่งตั้งต้องเก็บเงินส่งส่วยให้เมืองอุบลราชธานีไม่บอกว่าจำนวนเท่าไร่ ? ต่อหัว

(ส่วนเจ้าเมืองอุบลราชธานี ส่งส่วยให้พระเจ้าตากสินกรุงธนบุรี "เผิ่งหนักบาท ลาดคนอ้อยนำขึ้นส่วนไฮ")

เจ้าครองอุบลทะเลาะกันเอง

เจ้าหน่อคำกับเจ้าเดิมของเมืองอุบลราชธานีไม่ลงลอยกันถือพรรคถือพวก แยกเป็นพวกเก่า พวกใหม่ คุ้มเหนือ คุ้มใต้ พวกใครพวกมัน

แม้พระสงฆ์ก็ปล่อยปะละเลยฮีตครองของสงฆ์เป็นส่วนใหญ่ "สังโฆเจ้า ละฮีตครองธรรม" เล่นพนันไก่ กัดปลา มวย ตบสีกา พวกไพร่ฟ้าชาวนิคมชนบทไม่ลงลอยกัน บ้านเมืองไม่สงบร่มเย็น"

ราชบุตรตัวการยุยง อุปราช ราชวงค์ ขัดใจกับเจ้าพรหมทำให้เกิดการแตกแยกกัน เรื่องถึงพระเนตรพระกรรณทรงวินิจฉัยในที่สุดจึงยุติได้

อุปราชโทถึงแก่กรรม

ปีจุลศักราช 2034 อุปราชสุ้ยและราชวงค์โหง่นคำถึงแก่กรรม ขณะที่คดีความเรื่องทะเลาะเบาะแว้งยังไม่สิ้นสุด

พระเจ้ากรุงศรีทรงแต่งตั้งให้ ท้าวจันชุมภู ลูกชายใหญ่เป็นอุปราชแทน รักษาการแทนพ่อทุกประการ

ท้าวไชยกุมาร ลูกชายคนโตของราชวงค์โหง่นคำเป็นราชวงค์แทนเชื้อสืบสกุล และทรงแต่งตั้งให้ท้าวคำมั่น ลูกชายคนโตของราชบุตรสุ้ยเป็นราชบุตรแทนสืบแทน

อุปราชจันชุมภูถึงแก่กรรม

ปีจุลศักราช 1239 อุปราชจันชุมภู ถึงแก่กรรม ทรงแต่งตั้งราชบุตรคำ เป็นผู้รักษาการบ้านเมืองไปก่อน

(บำเพ็ญ ณ อุบล. 2545 : 132-134) เล่าว่า เมื่อเจ้าหน่อคำมาครองเมืองอุบลราชธานีอยู่ไม่นานก็เกิดทะเลาะกับฝ่ายเจ้าอุปราช เจ้าพระราชวงศ์ เจ้าพระราชบุตร เจ้าเดิมของเมืองอุบลราชธานี จนต้องลงไปสู้ความกันที่กรุงเทพฯ เป็นมูลเหตุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไม่ทรงตั้งเจ้าครองเมืองอุบลฯอีก และให้งดตั้งตำแหน่งอัญญาสี่ขึ้นอีกในทุกเมือง ในพระราชอาณาจักรทรงเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบอัญญาสี่เข้าสู่ระบบเทศาภิบาลปกครองท้องที่ โดยแรกให้มีข้าหลวงที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแต่งตั้งให้ขึ้นมากำกับราชการ ช่วยเจ้าครองเมืองเสียก่อน เมืองอุบลราชธานีมีข้าหลวงมากำกับราชการดังนี้

พุทธศักราช 2417 โปรดเกล้าฯ ให้พระยามหาอำมาตยาธิบดีขึ้นมาเป็นข้าหลวงกำกับราชการเมืองเมืองนครจำปาศักดิ์ ให้หลวงจินดารักษ์เป็นข้าหลวงกำกับราชการเมืองอุบลราชธานี

พุทธศักราช 2426 โปรดเกล้าฯ ให้หลวงภักดีณรงค์ (ทัด ไกรฤกษ์) พร้อมบุตรชาย 4 คน มาเป็นข้าหลวงกำกับราชการเมืองอุบลราชธานี จนหลวงภักดีณรงค์ ไดเลื่อนเป็นพระยาศรีสิงห

เทพ และเลื่อนเป็นพระยาราชเสนา (ทัด ไกรฤกษ์) ถึงปีพุทธศักราช 2433 ย้ายไปเป็นข้าหลวงกำกับราชการเมืองนครราชสีมา

พุทธศักราช 2434 โปรดเกล้าให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นพิชิตปรีชากรเสด็จมาเป็นข้าหลวงต่างพระองค์ลำเร็จราชการหัวเมืองมณฑลลาวกาวประทับที่เมืองอุบลราชธานีจนถึงพุทธศักราช 2436

พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นพิชิตปรีชากร

พุทธศักราช 2436 โปรดเกล้าให้พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์เสด็จขึ้นมาดำรงตำแหน่งข้าหลวงต่างพระองค์สำเร็จราชการมณฑลลาวกาว ภายหลังเปลี่ยนเป็นมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือและมณฑลอีสาน ประทับที่เมืองอุบลราชธานีจนถึงปีพุทธศักราช 2453 จึงเสด็จกลับ และโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีธรรมศุภราช (เจริญ จารุจินดา) ขึ้นมาเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลตะวันออกเฉียงเหนือ

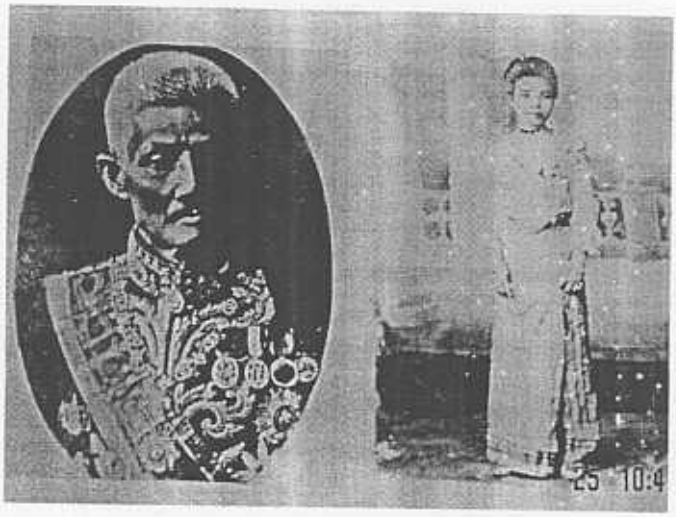

พระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์และหม่อมเจียงคำ

พุทธศักราช 2453 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีธรรมศุภราช (เจริญ จารุจินดา) ขึ้นมาเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลอีสาน จนถึงปีพุทธศักราช 2455 ได้ย้ายไปเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครราชสีมา

พุทธศักราช 2455 โปรดเกล้าฯ ให้พระยาวิเศษสิงหนาทจากเมืองศรีสะเกษมาเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลอีสาน เลื่อนขึ้นเป็นพระยาศรีธรรมศกราช (ปิ่ว บุนนาค) มีคณะข้าราชการในกองเทศาภิบาลมณฑลอีสาน ดังนี้

พระศุภกิจวิเลขการ (เชย สุนทรพิพิธ ภายหลังเป็นพระยาสุนทรพิพิธ) เป็นปลัดมณฑลอีสาน

พุทธศักราช 2468 ในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 7 ได้ทรงให้ยุบมณฑลอุบลราชธานีโอนไปขึ้นอยู่ในการปกครองของมณฑลราชสีมา มณฑลอุบลราชธานีจึงลดฐานะลงเป็นจังหวัด เช่นเดียวกับจังหวัดอื่น ๆ แต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

บรรณานุกรม

กงสี มนดาล. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรทัย เลียงจินดาถาวร และโสรัจ นามอ่อน เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านพันนานคร ตำบลพันนา อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2546.

ไจอารีย์ จุลสม. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรทัย เลียงจินดาถาวร และโสรัจ นามอ่อน เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหนองคูณ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 20 กันยายน 2546.

ทองคำ แสนทวีสุข, พระ. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรทัย เลียงจินดาถาวร และโสรัจ นามอ่อน เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดไชยสิงหาน บ้านสักเมือง อำเภอโพนทอง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2545.

ทองทิพย์ ศรีสลวย. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรทัย เลียงจินดาถาวร และโสรัจ นามอ่อน เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่โรงแรมณัฐพงศ์รีสอร์ท อำเภอเมือง จังหวัดหนองบัวลำภู เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2546.

บำเพ็ญ ณ อุบล. 2545. เล่าเรื่องเมืองอุบลราชธานี. อุบลราชธานี : สำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ประวัติเมืองอุบลราชธานี. (ไม่ทราบปีจาร) ใบลานอักษรตัวธรรม. อุบลราชธานี : วัดหนองเรือ.

รัตโนบล, พระราช. 2530. ประวัติเมืองอุบลราชธานี : แปลมาจากใบลาน. อุบลราชธานี : ศิริธรรมออฟเซ็ท.

สม สุนทราวงศ์. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรทัย เลียงจินดาถาวร และโสรัจ นามอ่อน เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านแคน อำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2546.

สุนทรธรรมธาดา, เจ้าคุณ. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์. อรทัย เลียงจินดาถาวร และโสรัจ นามอ่อน เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดศรีษะเกษ อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2546.

อนุรักษ์วรดิตถ์, พระครู. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรทัย เลียงจินดาถาวร และโสรัจ นามอ่อน เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดสิงห์ท่า อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร เมื่อวันที่ 21 กันยายน 2546.

อุดมสีลาธิคุณ, พระครู. เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อรทัย เลียงจินดาถาวร และโสรัจ นามอ่อน เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดอุฒมาจารย์ อำเภอพรรณานิคม จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2546.

ประวัติผู้เรียบเรียง

นางอรทัย เลียงจินดาถาวร
เกิดวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2509 จังหวัดศรีสะเกษ

การศึกษา
ศิลปศาสตรบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์)
มหาวิทยาลัยขอนแก่น
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
(การจัดการสำหรับนักบริหาร)
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA)

รับราชการ
บรรณารักษ์ 8 ชำนาญการ

งานข้อมูลท้องถิ่น สำนักวิทยบริการ
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
โทรศัพท์ 045 - 288395 ต่อ 1666
โทรสาร 045 - 288397 ต่อ 107
E-mail orathai@lib.ubu.ac.th

นายโสรัจ นามอ่อน
เกิดวันที่ 5 พฤษภาคม 2474
อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

การศึกษา

อายุ 20 ปี อุปสมบท เรียนอักษรธรรมอีสาน ที่วัดจุฬามณี บ้านไหล่ทุ่ง อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี

นักธรรมเอก	วัดศรีปุญญนิมิตร อำเภอพนา
เปรียญธรรม 4 ประโยค	วัดมงคล บ้านเหล่าเสือโก้ก
เปรียญธรรม 5 ประโยค	**วัดราชโอรส กรุงเทพฯ**
ศาสนศาสตรบัณฑิต	มหาวิทยาลัยสงฆ์
ปริญญาโท หมวดศาสนาปรัชญา (วรรณคดีพระเวท)	ประเทศอินเดีย

รับราชการ

อาจารย์พิเศษ	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
	วิทยาเขต จังหวัดอุบลราชธานี
	โทรศัพท์ 045 - 240413